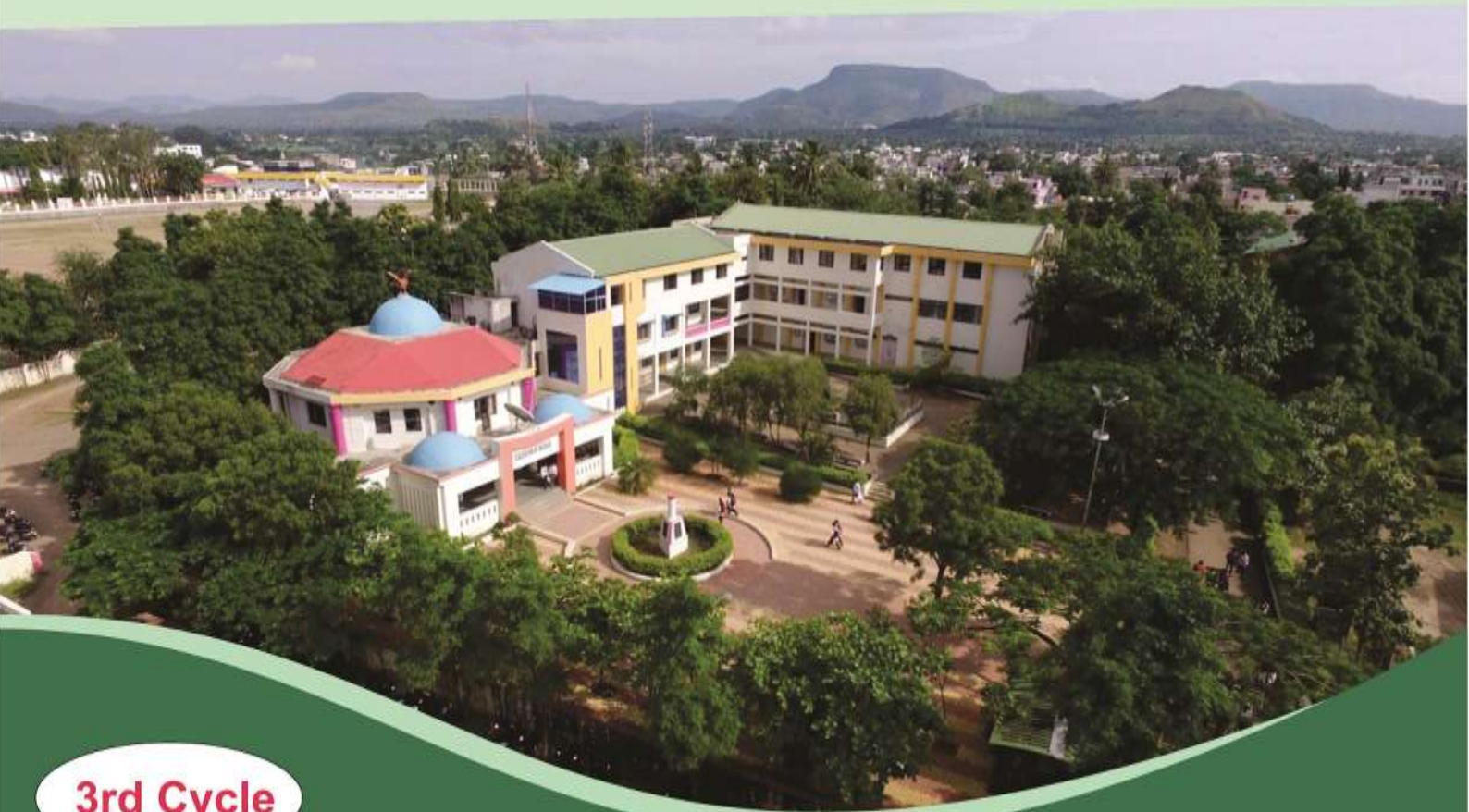

Akole Taluka Education Society's

Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole

Tal.Akole, Dist.Ahmednagar - 422601 (Maharashtra)

3rd Cycle

Assessment and Accreditation

Criterion III – Research, Innovations and Extension

3.3 Research Publications and Awards

QnM 3.3.1- Number of research papers published per teacher in the journals notified on UGC care list during the last five years.

	साहसे श्री: प्रतिवसति । Akole Taluka Education Society's AGASTI ARTS, COMMERCE & DADASAHEB RUPWATE SCIENCE COLLEGE, AKOLE A/p. Tal. Akole, Dist. Ahmednagar, Pin - 422 601 (Maharashtra)	I.D.No.PU/AN/ASC/118/1974 HBC/1176/July 1976 Dt. 1.7.76 H.S.C.No.J-12.01.001 AIS, HE. Code: C-41748
I Savitribai Phule Pune University Best College Award - 2007 I NAAC Accredited 'A' Grade	Dr. Bhaskar Shelke Principal	I M.A. M.Phil., Ph.D., D.LIT. I Mob.: 9890686521, Ph. 02424 - 221248 I E-mail : shelke_bhaskar@yahoo.com
<u>DECLARATION</u>		
<p>This is to declare that the information, reports, true copies of the supporting documents, numerical data, etc. submitted presented in this file regarding Alumni is verified by Internal Quality Assurance Cell (IQAC) and is correct as per the records. This declaration is for the purpose of NAAC accreditation of HEI for 3rd Cycle period 2017-18 to 2021-22</p>		
Date: 30/05/2023		
Place: Akole		
 Prof. Dr. M. D. Sayyad Co-ordinator Internal Quality Assurance Cell Arts, Commerce & Dadasaheb Rupwate Science College, Akole Dist. Ahmednagar (422601)		 Dr. Bhaskar Shelke PRINCIPAL AGASTI ARTS, COMM & DADASAHEB RUPWATE SCIENCE COLLEGE, AKOLE TAL AKOLE, DIST. AHMEDNAGAR - 422 601
I Ph : (Off), 02424 - 221248, 222703, 221655 Fax : 02424 - 221248 E-mail : acsakole2005@gmail.com Visit us at - www.agasticollege.com		

Criterion III – Research, Innovations and Extension

Table of Content:

• Research Papers Published.....	09
• List of Research Paper Published.....	10
• Research Papers Published during the last five years (Documents)	36
2021-22.....	36
1 Lokkavi Waman Dada Kardak Yanchi Gazal Rachana (<i>Dr. Sunil Ghankute</i>)	36
2 Satyashodhak Samajane Hatalalele Rachanabandh (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	37
3 Lokkavi WamanDada Kardak Yanchya Kavitetil Samajikata (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	38
4 Mulanchyaa Kalpana Vishwaacha Khajina (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	39
5 Adhunik Kavitetun Disanaari Badalati Vichardhara v Maanasikataa (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	40
6 Identification of Artificial Ground Water recharge zones in semi-arid region of southern India using geospatial and integrated decision making approaches (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	41
7 Use of AHP based Weighted Analysis for Impact Assessment of Coastal Tourism in Ratnagiri District, Maharashtra (India): Respondents' Point of View (<i>Vijay S. Bhagat</i>)	42
8 An overview: modeling and forecasting of time series data using different techniques in reference to human stress (<i>Surindar Gopalrao Wawale</i>)	43
9 Modular unmanned aerial vehicle platform design: Multi-objective evolutionary system method (<i>Surindar Gopalrao Wawale</i>)	44
10 Minimizing the Error Gap in Smart Framing by Forecasting Production and Demand Using ARIMA Model (<i>Surindar Gopalrao Wawale</i>)	45
11 Detection and delineation of potential areas for tourism activities in coastal zone of Ratnagiri District, Maharashtra (India) (<i>Vijay S. Bhagat</i>)	46
12 Bio Application of Industry 4.0 Machine Learning High Quality Control and Predictive Environment (<i>Surinder Gopalrao Wawale</i>)	47
13 Application of MODBUS Double Layer Communication Technology in Inteligent Management of Urban Traffic Equipment (<i>Surinder Gopalrao Wawale</i>)	48
14 Research on Algorithms for control design of Human-Machine Interface System Using ML (<i>Surindar Gopalrao Wawale</i>)	49
15 The role of Farm Ponds in Agricultural Development: A case study of Nivadunge Vollage in Pathardi Tehasil of Ahmednagar District (MS) (<i>Surindar Gopalrao Wawale</i>)	50
16 The Smart Irrigation Sector Determines the Best Development Approach for certain Optimized Problems using Machine Learning (<i>Surindar Gopalrao Wawale</i>)	51
17 महाराष्ट्रील तेलबिया पिकांची स्थिती (<i>Dr. Vishwanath Gajanan Kotkar</i>)	52
18 आधुनिक संत सोनोपंत दांडेकर यांचे तत्त्वज्ञान व्यक्ती आणि विचार (<i>Dr. Vijay Shedage</i>)	53
19 Philosophical roots in social research (<i>Dr. Vijay Shedage</i>)	54

Criterion III – Research, Innovations and Extension

20	मन शरीर संबंध : एक विमर्श (<i>Dr. Dhanraj Hadule</i>)	55
21	ग्रामगीतेतील जीवन-शिक्षण संदर्भातील विचार : एक चिंतन (<i>Dr. Dhanraj Hadule</i>)	56
22	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार (<i>Dr. Dhanraj Hadule</i>)	57
23	Bhartiy Tatvadnyaanatil Dnyaanache Strot (<i>Dr. Vijay Shedage</i>)	58
24	Research methods in social philosophy (<i>Dr. Vijay Shedage</i>)	59
25	Lifestyle is Important Factor of Health (<i>Dr. Rahul R. Bhosale</i>)	60
26	Role of Physical Education and Sports in COVID-19 Pandemic (<i>Dr. Rahul R. Bhosale</i>)	61
27	Relationship of YOGA Immunity, Diet and CORONA Virus 19 - (COVID-19) (<i>Dr. Rahul R. Bhosale</i>)	62
28	Diabetic and Physical Exercise (<i>Dr. Rahul R. Bhosale</i>)	63
29	Digital Lending: Legal Aspect in India (<i>Prof. Devdatta Shete</i>)	64
30	Testing Environmental Kuznets Curve in the USA: What Role Institutional Quality, Globalization, Energy Consumption, Financial Development, and Remittances can Play? New Evidence From Dynamic ARDL Simulations Approach (<i>Dr. Sayyad Mahejabin Dildar</i>)	65
31	Effect of Covid 19 on different segments of Indian Economy (<i>Dr. Sayyad Mahejabin Dildar</i>)	66
32	Green House Gas (Ghg) One Of The Causes Of Climate Change And Sustainable Development Measures- A Study (<i>Dr. Sayyad Mahejabin Dildar</i>)	67
33	Artificial Intelligence of Things: AIoT in Various Markets of IoT Deployments (<i>Mahejabin Sayyad</i>)	68
34	Online Education Impact and Importance During COVID-19 with Reference to Rural India (<i>Dr. Sayyad Mahejabin Dildar</i>)	69
35	Copper Phthalocyanine Based Humidity Sensor (<i>Dr. Datir A. M.</i>)	70
36	Curriculum enrichment in Higher Education (<i>Premkumar Mali</i>)	71
37	A review on the recent Advancements in Biological Activity of Trazoles and tetrazoles (<i>Premkumar Mali</i>)	72
38	Phytochemical Investigation And Pharmacological Activities of Boerhavia erecta (<i>Komal G. Kanade</i>)	73
39	Toxic Effect Of Munulea sericea Leaf Extract on TILAPIA SPARRAMANI Based On the Histology of Gills (<i>Komal G. Kanade</i>)	74
2020-21	75
40	The Role of Royal Women in the Establishment of Adilshahi Sultanate of Bijapur (1489-1534) (<i>Dr. Kiran Jadhav</i>)	75
41	Lokkala 'Bohada' (<i>Dr. Bhaskar Shelke</i>)	76
42	Maharashtratil Adiwasi Lokkala (<i>Dr. Sunil Ghankute</i>)	77
43	Terrorism Problems in India: Cause and Effects (<i>Dr. Shivaji Khemnar</i>)	78

Criterion III – Research, Innovations and Extension

44	Analysis of Remot sensing based vegetation Indices (VIs) for Unmanned aerial System (UAS): A Review (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	79
45	Land Suitability Analysis for Afforestation in Semi-arid Watershed of Western Ghat, India: A Ground Water Recharge Perspective (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	80
46	Fodder Estimation for Dairy Activity in Tribal Area of Upper Pravara Basin in Maharashtra (India) (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	81
47	Using Multi-Criteria, AHP and Influence Approaches for Agricultural Development: A Case Study of Upper Mula Basin in Maharashtra (India) (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	82
48	A Morphological Study for Identified the Potential of Ganpatipule Coastal Tourism in Western Maharashtra (India): Analytical Hierarchy Process (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	83
49	Antarrashtriya Sambandh- Dahashadwad (<i>Prof. Sonali Punde</i>)	83
2019-20		
50	Jagatikikaranacha Praman v Bolibhashevaril Prabhav (<i>Dr. Sunil Ghankute</i>)	85
51	Jagatikikaran ani Marathi Sahitya (<i>Dr. Bhaskar Shelke</i>)	86
52	Mahanubhav Sahityache Adhyayan, Adhyapan ani Sanshodhan (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	87
53	Jagatikikaran ani Marathi Kavita (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	88
54	Data and Techniques used for analysis of Women Authorship in STEMM: A review (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	89
55	Women Authorship of Scholarly Publications in STEMM: Authorship Puzzle (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	90
56	Identification of ground water recharge-based potential rainwater harvesting sites for sustainable development of a semiarid region of southern india using geospatial, AHP and SCS-CN approach (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	91
57	Women Authorship of Scholarly Publications on COVID-19: Leadership Analysis (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	92
58	Hydro-chemical characterization and geospatial analysis of ground water for drinking and agricultural uses in Nashik District in Maharashtra, India (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	93
59	Vaishvikaran aur Hindi Print Media (<i>Dr. Depashree Gadakh</i>)	94
60	Upanyas Sahitya aur Filmantar (<i>Dr. Depashree Gadakh</i>)	95
61	Vaishvikaran aur Hindi Sahitya (<i>Dr. Sahebrao Gaikwad</i>)	96
62	Mahatma Gandhijinche Tatva- Satya ani Ahinsa (<i>Prof. Sonali Punde</i>)	97
63	Mahatma Gandhi- Rashtriya Neta (<i>Dr. Vijay Shedge</i>)	98
64	Paryavaran Nitishastra (<i>Dr. Vijay Shedge</i>)	99
65	Astitvavadachi Shikshanvishayak Bhumika (<i>Dr. Dhanraj Shibhash Hadule</i>)	100
66	Mahatma Gandhinchya Ahinsa Tatvachi sadyakalin Prasangikta (<i>Dr. Dhanraj Hadule</i>)	101
67	Implications of Finantial Sector Reforms on Banking Sector in India (<i>Prof. Devdatta Shete</i>)	102
68	Present Scenario of Higher Education in India (<i>Dr. Mahejabin Sayyad</i>)	103
69	Organic Agricultural Marketing in India (<i>Dr. Mahejabin Sayyad</i>)	105

Criterion III – Research, Innovations and Extension

70	A Study of Demonetization and Its Effect on Indian Economy (<i>Dr. Mahejabin Sayyad</i>)	106
71	Mudra Yojana- An Initiative for Financial Inclusion of Small Scale unorganized Sector (<i>Dr. Mahejabin Sayyad</i>)	107
72	Synthesis, Characterization, Antibacterial, Antifungal Action s of Novel β -diketone Cobalt Complex (<i>Dr. S. M. Sonawane</i>)	107
2018-19		
73	Narayan Meghaji Lokhande ani Kamgar Chalval (<i>Dr. Kiran Jadhav</i>)	109
74	Rashtriya Congress ani Kamgar Chalval (<i>Dr. Kiran Jadhav</i>)	110
75	Corelations of Cavalary Strength and Ports in Hand with Economic and Political Prosperity of Adilshahi Sultanate of Bijapur in 17th Century (<i>Dr. Kiran Jadhav</i>)	111
76	Wangmayin Sanshodhanachi Abhyas Kshetre (<i>Dr. Sunil Ghankute</i>)	112
77	Samikshechya Vividh Paddhati (<i>Prof. Komal Gadakh</i>)	113
78	Marathi Adavasi Kavita: Bhashik Sanshodhan (<i>Dr. Vijay Kale</i>)	114
79	Dalit Gramin Kadambaritil Stree che Chitrikaran- Taulanik Vichar (<i>Dr. Bhaskar Shelke</i>)	115
80	Marathi Loksahitya ani Jagatikikaran (<i>Dr. Bhaskar Shelke</i>)	116
81	Dangan Gana: Ek Bahuyami Kavyasangrah (<i>Dr. Sunil Ghankute</i>)	117
82	Stripurush Samanta ani Mandir Pravesha (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	118
83	Marathi Gramin Sahitya v Samaj Jivan (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	119
84	Striwadi Samiksha: Swarup ani Disha (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	120
85	Multi-Criterion land suitability Analysis for Plantation in Upper Mula and Pravara Basin: Remote Sensing and GIS Approach (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	121
86	Causes and Effects of Terrorism in India:An Overview (<i>Dr. Shivaji Khemnar</i>)	122
87	Application of Geospatial techniques for Gravity-Based Drinking Water Supply Management (<i>Surindar Wawale</i>)	123
88	Assessment of Immigration Pattern of Pune District with Special Reference to India States in 2001 (<i>Surindar Wawale</i>)	124
89	Remote Sensing Satelites for Land Application: A Review (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	125
90	Multi-Criterion Prioritization for sub watersheds in Medium River Basin using AHP and Influence Approaches (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	126
91	Kusum Ansal ke Hindi Kahani Sahitya me Nari Mimarsh (<i>Dr. Depashree Gadakh</i>)	127
92	A Role of Finantial Action Task Force- India and Pakistan (<i>Dr. Yasin Sayyad</i>)	128
93	Bhartache Pramukh Rashtranshi Asalele Sambandh (<i>Prof. Ramchandra Awari</i>)	129
94	Bharat- Pramukh Mahasatta (<i>Dr. Yasin Sayyad</i>)	130
95	Bhartache Parrashtra Dhoran: Jagtik Mahila Chalval ani Balgunhegari (<i>Prof. Seema More</i>)	131
96	Bhartache Parrashtra Dhoran ani Paryavaran pradushan (<i>Prof. Varsha Kakad</i>)	132
97	Swatantryapurvakalin marathi sahitya va rajkiya sansuchan (<i>Prof. Varsha Kakad</i>)	133
98	Bhartache parrashtra Dhoran ani Antarrashtriya Sanghatna- SARK (<i>Prof. Sonali Punde</i>)	134
99	Bharatiya Bank-Kshetrachyaa Samasyaa aani Upayojana (<i>Prof. V. G. Kotkar</i>)	135

Criterion III – Research, Innovations and Extension

100	Bharatiy Vyapari Bank aani Awhaane (<i>Prof. V. G. Kotkar</i>)	136
101	Nicchalikaran aani tyaache parinaam (<i>Prof. S. S. Mohate</i>)	137
102	2001 nantachi Maharashtraatil Pik Opaddhat (<i>Prof. V. G. Kotkar</i>)	138
103	Tatvadnyanavishayi Vidyarthi, Palak, Samaj yanchi Dharna (<i>Dr. Vijay Shedge</i>)	139
104	Tatvadnyaan Vistaraatil Adachani (<i>Prof. Dr. Dhanraj Shibhash Hadule</i>)	140
105	Indian Agriculture Sector: Challenges and Opportunities (<i>Lt. Sachin Palande</i>)	141
106	Beekeeping for Sustainable Development of Agricultural Sector of India (<i>Prof. Devdatta Shete</i>)	142
107	Non performing Assets (NPAs): An Alarming issue in Public Sector Banks of India (<i>Prof. Devdatta Shete</i>)	143
108	Non performing Assets (NPAs): An Alarming issue in Public Sector Banks of India (<i>Prof. Devdatta Shete</i>)	144
109	Synthesis and Characterization of Cadmium Sulphide Nanoparticles (<i>Dr. Ashok Datir</i>)	145
110	Study of Annealing effect and characterization of cadmium sulphide nanoparticles (<i>Dr. Ashok Datir</i>)	145
2017-18		
111	Nature of Factionalism in the Adilshahi Sultanate of Bijapur (<i>Dr. Kiran Jadhav</i>)	147
112	Power and Trade Relations in Adilshahi Sultanate of Bijapur (<i>Dr. Kiran Jadhav</i>)	148
113	Regional Development in Western Deccan After the Bahmani, 1489 to 1686 (<i>Dr. Kiran Jadhav</i>)	149
114	Anand Yadavanche Kathavishwa (<i>Dr. Bhaskar Shelke</i>)	150
115	Vruttapatriya Lekh (<i>Dr. Sanjana Kadam</i>)	151
116	Chatrapati Shahu Maharajyanni Asprushyansathi Kelele Karya (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	152
117	Lalit Gadya Lekhan Swatantryapurva ani Swatantryottar Kalatil (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	153
118	Marathi Bhasha ani Sahitya (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	154
119	Vachan ani Manavi Jagnyatil Vachanache Sthan (<i>Dr. Ranjana Kadam</i>)	155
120	Space Borne Active Microwave Remote Sensing of Soil Moisture: A Review (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	156
121	Study of Increasing Agriculture Ponds in Pimpalgaon Konzira Village of Sangamner Tahsil in Maharashtra (<i>Khemnar Shivaji B.</i>)	157
122	Quantitative Morphometric Analysis of Bhojdari Watershed in Upper Mula Basin (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	158
123	Rural agriculture and hilly areas: a case study Akole tahsil (<i>Khemnar Shivaji B.</i>)	159
124	Multi-Criterion Watershed Prioritization of Kas Basin in Maharashtra, India: AHP and Influence Approaches (<i>Dr. Vijay Bhagat</i>)	160
125	Vishnu Prabhakar ke Natko me Badalte Jivanmulya (<i>Dr. Sahebrao Gaikwad</i>)	161
126	Hindi Upanyaso me Adiwasi Vimarsh (<i>Prof. Gorakh Ide</i>)	162
127	Samkalin Hindi Kavita me Sanvedna (<i>Dr. Sahebrao Gaikwad</i>)	163
128	Global Sanskruti ki Apada (<i>Dr. Sahebrao Gaikwad</i>)	164

Criterion III – Research, Innovations and Extension

129	Paryavaran v uttarshati ki Kavita (<i>Dr. Sahebrao Gaikwad</i>)	165
130	Facebok Kavita me Adivasi Jivan (<i>Dr. Sahebrao Gaikwad</i>)	166
131	Antarjaliya Hindi Sahitya aur Vigyapan (<i>Dr. Depashree Gadakh</i>)	167
132	Hamidulla ke Darinde Natak me Jivan Mullya (<i>Dr. Depashree Gadakh</i>)	168
133	Sanjiv ke Upansanso me Adivasi Vimarsh (<i>Dr. Depashree Gadakh</i>)	169
134	Mohan Rakesh ke Natko me Shilpagat Adhunikta (<i>Dr. Depashree Gadakh</i>)	170
135	Krushiarthashastra Maharashtraatil Telbiyaanche Lagawadikhalil Kshetra aani Utpaadane Yaanche Vishleshan (<i>Dr. Kotkar V. G.</i>)	171
136	Bhartatil KrushiKshetrasamoril Aavhaane (<i>Mohate S. S.</i>)	172
137	Role of Agriculture in the Indian Economy (<i>Kotkar V. G.</i>)	173
138	Samrat Ashokachya Dharmache Swarup (<i>Dr. Dhanraj Hadule</i>)	174
139	Oshonni Dharmik Shikshanaachi Keleli Chikitsta (<i>Dhanraj Hadule</i>)	175
140	India has long way to go says Human Development Index (<i>Lt. Sachin Palande</i>)	176
141	Global Finantial Crisis and India- Problems and Recommendation (<i>Lt. Sachin Palande</i>)	177
142	GST (Goods and Service Tax) LAW 2017: An Overview (<i>Prof. Devdatta Shete</i>)	178
143	Effect of GST on Tourism Industry (<i>Dr. Mahejabin Sayyad</i>)	179
144	A Study Impact of GST with Reference to Tourism Industry (<i>Dr. Mahejabin Sayyad</i>)	180
145	A Study of Stratergic Approaches Towards Audit and Auditing (<i>Dr. Mahejabin Sayyad</i>)	181
146	Study of e-Banking in India- Prospect and Challenges (<i>Dr. Mahejabin Sayyad</i>)	182
147	Synthesis and Characterization of Polyorthoanisidine (<i>Ashok Datir</i>)	183
148	Phytochemical Study of White Varity Seed of Abrus precatorius. Linn (Leguminase) an Unexplored Medicinal Plant of India (<i>Jyoti Shinde</i>)	184
149	Isolation & Characterization Beta- Sitosterol from Justica gedarussa burm. F.- An Anti-Inflammatory Compound (<i>P. H. Naikwadi</i>)	185
150	Preparation of Various Derivatives of Dibenzalpropanone by using Lithium Hydroxide as Green Approach (<i>Pankaj Naikwadi, Dr. S. B. Takate, S. K. Malunjar, Sandesh Kasar, Arun Wakchaure</i>)	186
151	Isolation and Characterization of Herbal Surfactant from Selected Medicinal Plant (<i>S. B. Takate</i>)	187

Criterion III – Research, Innovations and Extension

Number of research papers published per teacher in the journals notified on UGC care list during the last five years.

Year	2021-22	2020-21	2019-20	2018-19	2017-18	Total
Number of papers	39	10	23	38	41	151
Papers listed in current UGC Care list	16	7	4	0	1	28

Criterion III – Research, Innovations and Extension

❖ **List of Research Papers Published.**

Year 1: 2021-22

Sr. No.	Title of the Paper	Name of the author/s	Department of the teacher	Name of Journal	Year of Publication	ISSN number	Link to the recognition in UGC enlistment of the Journal /Digital Object Identifier (doi) number		
							Link to website of the Journal	Link to article / paper / abstract of the article	Is it listed in UGC Care list
1	Lokkavi Waman Dada Kardak Yanchi Gazal Rachana	Dr. Sunil Ghankute	Marathi	Tifan	2021	2231 - 573X	--	--	Yes
2	Satyashodhak Samajane Hatalalele Rachanabandh	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Shrivani		0971 - 6955	--		No
3	Lokkavi WamanDada Kardak Yanchya Kavitetil Samajikata	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Tifan		2231 - 573X	--	--	Yes
4	Mulanchyaa Kalpana Vishwaacha Khajina	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Maharashtra Sahitya Patrika		2456 - 656X	www.masapapune.org	--	Yes
5	Adhunik Kavitetun Disanaari Badalati Vichardhara v Maanasikataa	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Vidyaa warta		2319 - 9318	--	--	No
6	Identification of Artificial Ground Water recharge zones in semi-arid region of southern India using geospatial and integrated decision making approaches	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Environmental Challenges	2021	Scopus No.: 2110 1055 470	https://doi.org/10.1016/j.envc.2021.100278 Get	https://www.scopus.com/sourceid/21101055470	Yes

Criterion III – Research, Innovations and Extension

7	Use of AHP based Weighted Analysis for Impact Assessment of Coastal Tourism in Ratnagiri District, Maharashtra (India): Respondents' Point of View	Vijay S. Bhagat	Geography	Journal of Geographical Studies Online	2582 - 1083	https://doi.org/10.21523/gcj5.22060101	www.gathacognition.com/journal/gcj5	No
8	An overview: modeling and forecasting of time series data using different techniques in reference to human stress	Surindar Gopalrao Wawale	Geography	Neuroscience Informatics	2772 - 5286	https://doi.org/10.1016/j.neuri.2022.100052	--	No
9	Modular unmanned aerial vehicle platform design: Multi-objective evolutionary system method	Surindar Gopalrao Wawale	Geography	Computers & Electrical Engineering	0045 - 7906 Scopus number-18159	https://doi.org/10.1016/j.compeleceng.2022.107838	--	Yes Gr-II 1) Arts and Humanities Citation Index
10	Minimizing the Error Gap in Smart Framing by Forecasting Production and Demand Using ARIMA Model	Surindar Gopalrao Wawale	Geography	Journal of Food Quality	ISSN:0146-9428 Scopus number-20611	https://doi.org/10.1155/2022/1139440	https://mjl.clarivate.com/search-results?issn=0146-9428&hide_exact_match_filter=true&utm_source=mjl&utm_medium=share-by-link&utm_campaign=search-results-share-this-journal	Yes Gr-II 1) Arts and Humanities Citation Index
11	Detection and delineation of potential areas for tourism activities in coastal zone of Ratnagiri District, Maharashtra (India)	Vijay S. Bhagat	Geography	Journal of Geographical Studies	2582 - 1083	https://doi.org/10.21523/gcj5.21050203	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

12	Bio Application of Industry 4.0 Machine Learning High Quality Control and Predictive Environment	Surinder Gopalrao Wawale	Geography	International Journal of Biology, Pharmacy and Allied Sciences		2277 - 4998	https://doi.org/10.31032/IJBPAS/2021/10.11.1052	https://mjl.clarivate.com/search-results?issn=2277-4998&hide_exact_match_filters=true&utm_source=mjl&utm_medium=search-by-link&utm_campaign=search-results-share-this-journal	Yes Gr-II 1) Arts and Humanities Citation Index
13	Application of MODBUS Double Layer Communication Technology in Intelligent Management of Urban Traffic Equipment	Surinder Gopalrao Wawale	Geography	International Journal of System Assurance Engineering and Management		0975 - 6809	https://link.springer.com/article/10.1007/s13198-021-01362-x	https://mjl.clarivate.com/search-results?issn=0975-6809&hide_exact_match_filters=true&utm_source=mjl&utm_medium=search-by-link&utm_campaign=search-results-share-this-journal	Yes Gr-II 1) Arts and Humanities Citation Index
14	Research on Algorithms for control design of Human-Machine Interface System Using ML	Surindar Gopalrao Wawale	Geography	International Journal of System Assurance and Management		0975 - 6809	https://link.springer.com/article/10.1007/s13198-021-01469-1	https://mjl.clarivate.com/search-results?issn=0975-6809&hide_exact_match_filters=true&utm_source=mjl&utm_medium=search-by-link&utm_campaign=search-results-share-this-journal	Yes Gr-II 1) Arts and Humanities Citation Index
15	The role of Farm Ponds in Agricultural Development: A case study of Nivadunge Vollage in Pathardi Tehasil of Ahmednagar District (MS)	Surindar Gopalrao Wawale	Geography	Applied Ecology and Environmental Sciences		2328 - 3920	https://doi.org/10.12691/aees-9-8-2	https://ugcare.unipune.ac.in/Apps1/User/WebA/Discipline wiseList?DiscID=2&DiscpName=Sciences	Yes

Criterion III – Research, Innovations and Extension

16	The Smart Irrigation Sector Determines the Best Development Approach for certain Optimized Problems using Machine Learning	Surindar Gopalrao Wawale	Geography	International Journal of Biology, Pharmacy and Allied Sciences ISSN : 2277-4998		2277 - 4998	https://link.springer.com/article/10.12691/aees-9-8-2	https://mjl.clarivate.com/search-results?issn=2277-4998&hide_exact_match_filters=true&utm_source=mjl&utm_medium=search-by-link&utm_campaign=search-results-share-this-journal	Yes Gr-II 1) Arts and Humanities Citation Index
17	महाराष्ट्रील तेलबिया पिकांची स्थिती	Dr. Vishwanath Gajanan Kotkar	Economics	Excellence in education		2320 - 7019	Nil	--	No
18	आधुनिक संत सोनोपंत दांडेकर यांचे तत्त्वज्ञान व्यक्ती आणि विचार	Dr. Vijay Shedage	Philosophy and Logic	Current Global Reviewer		2319 - 8648	www.rjournals.co.in	--	No
19	Philosophical roots in social research	Dr. Vijay Shedage	Philosophy and Logic	Ajanta		2277 - 5730	www.sjifactor.com	--	No
20	मन शरीर संबंध : एक विमर्श	Dr. Dhanraj Hadule	Philosophy and Logic	दार्शनिक त्रैमासिक		0974 - 8849	www.abdpindia.net	https://www.abdpindia.net/index-8.html	Yes
21	ग्रामगीतेतील जीवन-शिक्षण संदर्भातील विचार : एक चिंतन	Dr. Dhanraj Hadule	Philosophy and Logic	Current Global Reviewer		2319 - 8648	www.rjournals.co.in	--	No
22	डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार	Dr. Dhanraj Hadule	Philosophy and Logic	Akshaya Multidisciplinary Research Journal		2582 - 5429	www.aimrj.com	https://aimrj.com/index.php/Admin/specialissue_view	No
23	Bhartiy Tatvadnyaanatil Dnyaanache Strot	Dr. Vijay Shedage	Philosophy and Logic	Bhasha aani Jivan		2231 - 4059	http://www.mahaparishad.com/	https://ugc.care.unipune.ac.in/Apps1/User/WebA/OtherLanguage	Yes Indian Language Sr.No.

Criterion III – Research, Innovations and Extension

									169
24	Research methods in social philosophy	Dr. Vijay Shedage	Philosophy and Logic	Journal of research and development		2230 - 9578	--	--	No
25	Lifestyle is Important Factor of Health	Dr. Rahul R. Bhosale	Sports	International Journal Physiology, Nutrition and Physical Education		2456 - 0057	https://doi.org/10.1155/2022/6399603	--	No
26	Role of Physical Education and Sports in COVID-19 Pandemic	Dr. Rahul R. Bhosale	Sports	International Journal of Physical Education, Sports and Health		2394 - 1693	www.kheljournal.com	--	No
27	Relationship of YOGA Immunity, Diet and CORONA Virus 19 - (COVID-19)	Dr. Rahul R. Bhosale	Sports	Entire Research		0975 - 5020	--	--	No
28	Diabetic and Physical Exercise	Dr. Rahul R. Bhosale	Sports	Shodhsamhita		2277 - 7067	--	--	Yes
29	Digital Lending: Legal Aspect in India	Prof. Devdatta Shete	Commerce	Shodhsamhita	2022	2277 - 7067	--	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

30	Testing Environmental Kuznets Curve in the USA: What Role Institutional Quality, Globalization, Energy Consumption, Financial Development, and Remittances can Play? New Evidence From Dynamic ARDL Simulations Approach	Dr. Sayyad Mahejab in Dildar	Commerce	Frontiers in Environmental Science		2296 - 665X	Frontiers Testing Environmental Kuznets Curve in the USA: What Role Institutional Quality, Globalization, Energy Consumption, Financial Development, and Remittances can Play? New Evidence From Dynamic ARDL Simulations Approach (frontiersin.org)	--	Yes
31	Effect of Covid 19 on different segments of Indian Economy	Dr. Sayyad Mahejab in Dildar	Commerce	Akshar Wangmay		2229 - 4926	https://www.tobji.net/index.php/journal/article/view/8156/5803	--	No
32	GREEN HOUSE GAS (GHG) ONE OF THE CAUSES OF CLIMATE CHANGE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT MEASURES- A STUDY	Dr. Sayyad Mahejab in Dildar	Commerce	INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCHES IN BIOSCIENCES, AGRICULTURE AND TECHNOLOGY		2347 - 517X	https://ijrbat.in/past_special_issue_list&issue=17,June.2021&page=1	--	No
33	Artificial Intelligence of Things: AIoT in Various Markets of IoT Deployments	Mahejab in Sayyad	Commerce	International Journal of Recent Research Aspects		2349 - 7688	http://ijrra.net/Vol8issue3.php	--	No
34	Online Education Impact and Importance During	Dr. Sayyad Mahejab	Commerce	Turkish Online Journal			https://www.tobji.net/index.php/journal/arti	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

	COVUD-19 with Reference to Rural India	in Dildar		of Qualitative Enquiry			cle/view/8156		
35	Copper Phthalocyanine Based Humidity Sensor	Dr. Datir A. M.	Physics	Maharaja Sayajirao University of Baroda		0025 - 0422	https://msubaroda.ac.in/index.php/MSUB_Journal	--	Yes
36	Curriculum enrichment in Higher Education	Premkumar Mali	Chemistry	International Research Journal of Humanities and Interdisciplinary Studies		2455 – 5630	https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3061507	--	No
37	A review on the recent Advancements in Biological Activity of Trazoles and tetrazoles	Premkumar Mali	Chemistry	Journal of Emerging Technologies and Innovative Research		2349 - 5162	www.jetir.org/papers/JETIR201155.pdf	--	Yes
38	Phytochemical Investigation And Pharmacological Activities of Boerhavia erecta	Komal G. Kanade	Wine Technology	International Journal of Current Science		2250 - 1770	https://ijcspub.org/track.php?r_id=211773	--	No
39	Toxic Effect Of Munulea sericea Leaf Extract on TILAPIA SPARRAMANII Based On the Histology of Gills	Komal G. Kanade	Wine Technology	International Journal of Current Science		2250 - 1770	https://ijcspub.org/track.php?r_id=212108	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

Year 2: 2020-21

Sr. No.	Title of the Paper	Name of the author/s	Department of the teacher	Name of Journal	Year of Publication	ISSN number	Link to the recognition in UGC enlistment of the Journal /Digital Object Identifier (doi) number		
							Link to website of the Journal	Link to article / paper / abstract of the article	Is it listed in UGC Care list
1	The Role of Royal Women in the Establishment of Adilshahi Sultanate of Bijapur (1489-1534)	Dr. Kiran Jadhav	History	Feminist Research	2020	2582 - 3809	www.gathacognition.com	--	No
2	Lokkala 'Bohada'	Dr. Bhaskar Shelke	Marathi	Tifan	2020	2231 - 573X	--	--	Yes
3	Maharashtratil Adiwasi Lokkala	Dr. Sunil Ghankute	Marathi	Tifan	2020	2231 - 573X	--	--	Yes
4	Terrorism Problems in India: Cause and Effects	Dr. Shivaji Khemnagar	Geography	Akshar Wangmay	2021	2229 - 4929	---	--	Yes
5	Analysis of Remote sensing based vegetation Indices (VIs) for Unmanned aerial System (UAS): A Review	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Remote Sensing of Land	2020	2582 - 3019	https://gathacognition.com/article/gca98/analysis-of-remote-sensing-based-vegetation-indices-vis-for-unmanned-aerial-system-uas-a-review?show=cited-by	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

6	Land Suitability Analysis for Afforestation in Semi-arid Watershed of Western Ghat, India: A Ground Water Recharge Perspective	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Geology, Ecology and Landscapes	2020	Scopus number-21101045751	https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24749508.2020.1833643	https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/24749508.2020.1833643	No
7	Fodder Estimation for Dairy Activity in Tribal Area of Upper Pravara Basin in Maharashtra (India)	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Applied Ecology and Environmental Science	2021	Print: 2328 - 3912 Online: 2328-3920	http://www.sciepub.com/aees/abstract/13412	Page No. 136-148	Yes
8	Using Multi-Criteria, AHP and Influence Approaches for Agricultural Development: A Case Study of Upper Mula Basin in Maharashtra (India)	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Applied Ecology and Environmental Science	2021	Print: 2328 - 3912 Online: 2328-3920	http://pubs.sciepub.com/aees/9/3/7/index.html	Link: https://mjl.clarivate.com/search-results?issn=2410-7360,0921-2973,2617-2909,1146-609X,0141-6707,0718-7106,1543-592X,1589-1623,1386-2588,0948-3055&hide_exact_match_fl=true&utm_source=mjl&utm_medium=search-by-link&utm_campaign=search-results-share-these-results	Yes
9	A Morphological Study for Identified the Potential of Ganpatipule Coastal Tourism in Western Maharashtra (India): Analytical Hierarchy Process	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Applied Ecology and Environmental Science	2021	Print: 2328 - 3912 Online: 2328-3920	http://pubs.sciepub.com/aees/9/3/2/index.html	https://mjl.clarivate.com/search-results?issn=1589-1623&hide_exact_match_fl=true&utm_source=	Yes

Criterion III – Research, Innovations and Extension

								mjl&utm_medium=s hare-by- link&utm _campaig n=search- results- share-this- journal	
10	Antarrashtriya Sambandh-Dahashadwad	Prof. Sonali Punde	Political Science	B. Adhar	2021	2278 - 9308	<a href="http://www.aadharso
cial.com">www.aadharso cial.com	--	No

YEAR 3: 2019-20

Sr. No.	Title of the Paper	Name of the author/s	Department of the teacher	Name of Journal	Year of Publication	ISSN number	Link to the recognition in UGC enlistment of the Journal /Digital Object Identifier (doi) number		
							Link to website of the Journal	Link to article / paper / abstract of the article	Is it listed in UGC Care list
1	Jagatikikaranacha Praman v Bolibhashevaril Prabhav	Dr. Sunil Ghankute	Mararathi	Research Journey, International E-Journal	2020	2348 - 7143	<a href="http://www.researchj
ourney.net">www.researchj ourney.net	--	No
2	Jagatikikaran ani Marathi Sahitya	Dr. Bhaskar Shelke	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2020	2348 - 7143	<a href="http://www.researchj
ourney.net">www.researchj ourney.net	--	No
3	Mahanubhav Sahityache Adhyayan, Adhyapan ani Sanshodhan	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Tifan	2020	2231 - 573X	--	--	Yes
4	Jagatikikaran ani Marathi Kavita	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Research Journey, Internati	2020	2348 - 7143	<a href="http://www.researchj
ourney.net">www.researchj ourney.net	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

				onal E-Journal					
5	Data and Techniques used for analysis of Women Authorship in STEMM: A review	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Feminist Research	2019	2582 - 3809	https://doi.org/10.21523/gcj2.18020205	--	No
6	Women Authorship of Scholarly Publications in STEMM: Authorship Puzzle	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Feminist Research	2019	2582 - 3809	http://dx.doi.org/10.21523/gcj2.18020204	--	No
7	Identification of ground water recharge-based potential rainwater harvesting sites for sustainable development of a semiarid region of southern india using geospatial, AHP and SCS-CN approach	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Arabian journal of geoscience	2019	1866 - 7511	https://doi.org/10.1007/s12517-019-4996-6	https://www.scopus.com/sourceid/17400154823	Yes Gr-II scopus
8	Women Authorship of Scholarly Publications on COVID-19: Leadership Analysis	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Feminist Research	2020	2582 - 3809	https://gathacognition.com/article/gca87/women-authorship-of-scholarly-publications-on-covid-19-leadership-analysis?show=cited_by	dx.doi.org/10.21523/gcj2	No
9	Hydro-chemical characterization and geospatial analysis of ground water for drinking and agricultural uses in Nashik District in Maharashtra, India	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Environment, Development and Sustainability	2020		https://link.springer.com/article/10.1007/s10668-020-00782-2	https://mjl.clarivate.com/search-results?issn=1387-585X&hide_exact_match_fl=true&utm	Yes Gr-II 2) Science Sciteta tion index

Criterion III – Research, Innovations and Extension

								_source=mjl&utm_medium=share-by-link&utm_campaign=search-results-share-this-journal	
10	Vaishvikaran aur Hindi Print Media	Dr. Depashree Gadakh	Hindi	Research Journey, International E-Journal	2020	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
11	Upanyas Sahitya aur Filmantar	Dr. Depashree Gadakh	Hindi	Vidyawarta	2020	2319 - 9318	--	--	No
12	Vaishvikaran aur Hindi Sahitya	Dr. Sahebrao Gaikwad	Hindi	Research Journey, International E-Journal	2020	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
13	Mahatma Gandhijinche Tatva- Satya ani Ahinsa	Prof. Sonali Punde	Political Science	Current Global Reviewer	2020	2319 - 8648	--	--	No
14	Mahatma Gandhi-Rashtriya Neta	Dr. Vijay Shedge	Philosophy	Akshar Wangmay	2020	2229 - 4929	--	--	No
15	Paryavaran Nitishastra	Dr. Vijay Shedge	Philosophy	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	https://www.researchjourney.net/special-issues	No
16	Astitvavadachi Shikshanvishayak Bhumika	Dr. Dhanraj Shibhash Hadule	Philosophy	Research Journey, International E-	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	https://www.researchjourney.net/special-issues	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

				Journal					
17	Mahatma Gandhinchya Ahinsa Tatvachisadyakalin Prasangikta	Dr. Dhanraj Shibhash Hadule	Philosophy	Akshar Wangmay	2020	2229 - 4929	--	--	No
18	Implications of Financial Sector Reforms on Banking Sector in India	Prof. Devdatta Shete	Commerce	Journal of Information and Computational Science	2020	1548 - 7741	www.joics.org	--	No
19	Present Scenario of Higher Education in India	Dr. Mahejab in Sayyad	Commerce	Ajanta	2020	2277 - 5730	www.sjifactor.com	--	No
20	Organic Agricultural Marketing in India	Dr. Mahejab in Sayyad	Commerce	Research Journey, International E-Journal	2020	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
21	A Study of Demonetization and Its Effect on Indian Economy	Dr. Mahejab in Sayyad	Commerce	Our Heritage	2020	0474 - 9030	--	--	Yes
22	Mudra Yojana- An Initiative for Financial Inclusion of Small Scale unorganized Sector	Dr. Mahejab in Sayyad	Commerce	Journal of Information and Computational Science	2020	1548 - 7741	--	--	Yes
23	Synthesis, Characterization, Antibacterial, Antifungal Actions of Novel β -diketone Cobalt Complex	Dr. S. M. Sonawane	Chemistry	International Journal of Research and Analytical Reviews	2020	2349 - 5138	www.ijrar.org		No

Year 4: 2018-19

Criterion III – Research, Innovations and Extension

Sr. No.	Title of the Paper	Name of the author/s	Department of the teacher	Name of Journal	Year of Publication	ISSN number	Link to the recognition in UGC enlistment of the Journal /Digital Object Identifier (doi) number		
							Link to website of the Journal	Link to article / paper / abstract of the article	Is it listed in UGC Care list
1	Narayan Meghaji Lokhande ani Kamgar Chalval	Dr. Kiran Jadhav	History	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
2	Rashtriya Congress ani Kamgar Chalval	Dr. Kiran Jadhav	History	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
3	Corelations of Cavalary Strength and Ports in Hand with Economic and Political Prosperity of Adilshahi Sultanate of Bijapur in 17th Century	Dr. Kiran Jadhav	History	Sanshodhan Patrika	2018	2231 - 4342	--	--	No
4	Wangmayin Sanshodhanachi Abhyas Kshetre	Dr. Sunil Ghankute	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
5	Samikshechya Vividh Paddhati	Prof. Komal Gadakh	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

6	Marathi Adavasi Kavita: Bhashik Sanshodhan	Dr. Vijay Kale	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
7	Dalit Gramin Kadambaritil Streeche Chitrikaran-Taulanik Vichar	Dr. Bhaskar Shelke	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
8	Marathi Loksahitya ani Jagatikikaran	Dr. Bhaskar Shelke	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
9	Dangan Gana: Ek Bahuayami Kavyasangrah	Dr. Sunil Ghankute	Marathi	Fadaki	2018	2319 - 6033		--	No
10	Stripurush Samantani Mandir Pravesh	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
11	Marathi Gramin Sahitya v Samaj Jivan	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
12	Striwadi Samiksha: Swarupani Disha	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

13	Multi-Criterion land suitability Analysis for Plantation in Upper Mula and Pravara Basin: Remote Sensing and GIS Approach	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Journal of Geographical Studies	2018	2582 - 1083	http://dx.doi.org/10.21523/gcj3.18020102	--	No
14	Causes and Effects of Terrorism in India: An Overview	Dr. Shivaji Khemnagar	Geography	International of Applied Information System	2018	2249 - 0868	https://www.ijais.org/archive/volume12/number15/khemnagar-2018-ijais-451772.pdf	--	No
15	Application of Geospatial techniques for Gravity-Based Drinking Water Supply Management	Surindar Wawale	Geography	Archives of Photometry, Cartography and Remote Sensing	2019	2391 - 9477	http://doi.org/10.2478/apcrs-2019-0006	--	No
16	Assessment of Immigration Pattern of Pune District with Special Reference to India States in 2001	Surindar Wawale	Geography	International Journal of Research and Analytical Review	2019	2349 - 5138	https://www.ijrar.org/	--	No
17	Remote Sensing Satellites for Land Application: A Review	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Remote Sensing of Land	2018	2582 - 3019	https://doi.org/10.21523/gcj3.18020203	--	No
18	Multi-Criterion Prioritization for sub watersheds in Medium River Basin using AHP and Influence Approaches	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Hydrospatial Analysis	2018	2582 - 2969	http://dx.doi.org/10.21523/gcj3.18020105	--	No
19	Kusum Ansal ke Hindi Kahani Sahitya me Nari Mimarsh	Dr. Depashree Gadakh	Hindi	Research Journey, International E-	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

				Journal					
20	A Role of Financial Action Task Force-India and Pakistan	Dr. Yasin Sayyad	Political Science	International Journal of Science and Research	2019	2319 - 7064	--	--	No
21	Bhartache Pramukh Rashtranchi Asalele Sambandh	Prof. Ramchandra Awari	Political Science	Ajanta	2019	2277 - 5730	www.sjifactor.com	--	No
22	Bharat- Pramukh Mahasatta	Dr. Yasin Sayyad	Political Science	Ajanta	2019	2277 - 5730	www.sjifactor.com	--	No
23	Bhartache Parrashtra Dhoran: Jagtik Mahila Chalval ani Balgunhegari	Prof. Seema More	Political Science	Ajanta	2019	2277 - 5730	www.sjifactor.com	--	No
24	Bhartache Parrashtra Dhoran ani Paryavaran pradushan	Prof. Varsha Kakad	Political Science	Ajanta	2019	2277 - 5730	www.sjifactor.com	--	No
25	Swatantryapurvakal in marathi sahitya va rajkiya sansuchan	Prof. Varsha Kakad	Political Science	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
26	Bhartache parrashtra Dhoran ani Antarrashtriya Sanghatna- SARK	Prof. Sonali Punde	Political Science	Ajanta	2019	2277 - 5730	www.sjifactor.com	--	No
27	Bharatiya Bank-Kshetrachyaa Samasyaa aani Upayojana	Prof. V. G. Kotkar	Economics	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
28	Bharatiy Vyapari	Prof. V.	Econom	Research	2019	2348	www.researchj	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

	Bank aani Awhaane	G. Kotkar	ics	h Journey, International E-Journal		- 7143	www.researchjourney.net		
29	Nicchalikaran aani tyaaache parinaam	Prof. S. S. Mohate	Economics	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
30	2001 nantachi Maharashtraatil Pik Opaddhat	Prof. V. G. Kotkar	Economics	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
31	Tatvadnyanavishayi Vidyarthi, Palak, Samaj yanchi Dharna	Dr. Vijay Shedge	Philosophy	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	
32	Tatvadnyaan Vistaraatil Adachani	Prof. Dr. Dhanraj Shibhash Hadule	Philosophy	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	https://www.researchjourney.net/special-issues	No
33	Indian Agriculture Sector: Challenges and Opportunities	Lt. Sachin Palande	Commerce	Vidyawarta	2019	2319 - 9318	www.vidyawarta.com	--	No
34	Beekeeping for Sustainable Development of Agricultural Sector of India	Prof. Devdatta Shete	Commerce	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
35	Non performing Assets (NPAs): An Alarming issue in Public Sector Banks of India	Prof. Devdatta Shete	Commerce	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

36	A Study of Devaluation of Indian Rupee	Dr. Mahejab in Sayyad	Commerce	Research Journey, International E-Journal	2019	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
37	Synthesis and Characterization of Cadmium Sulphide Nanoparticles	Dr. Ashok Datir	Physics	International Research Journal of Multidisciplinary Studies	2018	2454 - 8499	www.irjms.in	--	No
38	Study of Annealing effect and characterization of cadmium sulphide nanoparticles	Dr. Ashok Datir	Physics	Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies	2018	2319 - 4766	www.srjis.com	--	No

YEAR 5: 2017-18

Sr. No.	Title of the Paper	Name of the author/s	Department of the teacher	Name of the Journal	Year of Publication	ISSN number	Link to the recognition in UGC enlistment of the Journal /Digital Object Identifier (doi) number		
							Link to	Link to	Is it

Criterion III – Research, Innovations and Extension

					on		website of the Journal	article / paper / abstract of the article	listed in UGC Care list
1	Nature of Factionalism in the Adilshahi Sultanate of Bijapur	Dr. Kiran Jadhav	History	Indian History Congress	2018	2249 - 1937	--	--	Yes
2	Power and Trade Relations in Adilshahi Sultanate of Bijapur	Dr. Kiran Jadhav	History	History Research Journals	2017	2393 - 8900	--	--	No
3	Regional Development in Western Deccan After the Bahmani, 1489 to 1686	Dr. Kiran Jadhav	History	Shodhan Kan	2017	2250 - 0383	--	--	No
4	Anand Yadavanche Kathavishwa	Dr. Bhaskar Shelke	Marathi	Akshar Wangmay	2017	2229 - 4929	--	--	Yes
5	Vruttapatriya Lekh	Dr. Sanjana Kadam	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2018	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
6	Chatrapati Shahu Maharajyanni Asprushyansathi Kelele Karya	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2018	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
7	Lalit Gadya Lekhan Swatantryapurva ani Swatantryottar Kalatil	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Saksham Samiksha	2017	2231 - 4377	--	--	No
8	Marathi Bhasha ani Sahitya	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Chronicle of Humanities and Cultural	2018	2454 - 5503	--	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

				Studies					
9	Vachan ani Manavi Jagnyatil Vachanache Sthan	Dr. Ranjana Kadam	Marathi	Research Journey, International E-Journal	2017	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
10	Space Borne Active Microwave Remote Sensing of Soil Moisture: A Review	Dr. Vijay Bhagat	Geography	Remote Sensing of Land	2017	2582 - 3019	http://dx.doi.org/10.21523/gcj.1.17010104	--	No
11	Study of Increasing Agriculture Ponds in Pimpalgaon Konzira Village of Sangamner Tahsil in Maharashtra	Khemnar Shivaji B.	Geography	Current Global Reviewer	2018	2319 - 8648	--	--	No
12	Quantitative Morphometric Analysis of Bhojdari Watershed in Upper Mula Basin	Ravindra Gaikwad and Dr. Vijay Bhagat	Geography	Current Global Reviewer	2018	2319 - 8648	http://dx.doi.org/10.21523/gcj.3.17010105	--	No
13	Rural agriculture and hilly areas: a case study Akole tahsil	Khemnar Shivaji B.	Geography	International Journal of Science and Research	2018	2319 - 7064	https://www.ijsr.net/get_count_search.php?paper_id=3021801	--	No
14	Multi-Criterion Watershed Prioritization of Kas Basin in Maharashtra, India: AHP and Influence Approaches	Ravindra Gaikwad and Dr. Vijay Bhagat	Geography	Hydrospatial Analysis	2018	2582 - 2969	http://dx.doi.org/10.21523/gcj.3.17010105	--	No
15	Vishnu Prabhakar ke Natko me Badalte Jivanmulya	Dr. Sahebrao Gaikwad	Hindi	Research Journey, International E-Journal	2018	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

16	Hindi Upanyaso me Adiwasi Vimarsh	Prof. Gorakh Ide	Hindi	Vidyawarta	2018	2319 - 9318	www.vidyawarta.com	--	No
17	Samkalin Hindi Kavita me Sanvedna	Dr. Sahebrao Gaikwad	Hindi	Uniresearch-International Multidisciplinary E-Research Journal	2017	2321 - 4953	www.uniresearch.net.in	--	No
18	Global Sanskruti ki Apada	Dr. Sahebrao Gaikwad	Hindi	Vidyawarta	2018	2319 - 9318	www.vidyawarta.com	--	No
19	Paryavaran v uttarshati ki Kavita	Dr. Sahebrao Gaikwad	Hindi	Chronicle of Humanities and Cultural Studies	2018	2454 - 5503	www.newmanpublication.com	--	No
20	Facebbok Kavita me Adivasi Jivan	Dr. Sahebrao Gaikwad	Hindi	Vidyawarta	2018	2319 - 9318	www.vidyawarta.com	--	No
21	Antarjaliya Hindi Sahitya aur Vigyapan	Dr. Depashree Gadakh	Hindi	Vidyawarta: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal	2018	2319 - 9318	www.vidyawarta.com	--	No
22	Hamidulla ke Darinde Natak me Jivan Mullya	Dr. Depashree Gadakh	Hindi	Vidyawarta: Interdisciplinary Multilingual Refereed	2018	2319 - 9318	www.vidyawarta.com	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

				Journal					
23	Sanjiv ke Upansanso me Adivasi Vimarsh	Dr. Depashree Gadakh	Hindi	Vidyawarta: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal	2018	2319 - 9318	www.vidyawarta.com	--	No
24	Mohan Rakesh ke Natko me Shilpagat Adhunikta	Dr. Depashree Gadakh	Hindi	Research Journey, International E-Journal	2018	2348 - 7143	www.researchjourney.net	--	No
25	Krushiarthashastra Maharashtraatil Telbiyaanche Lagawadikhalil Kshetra aani Utpaadane Yaanche Vishleshan	Dr. Kotkar V. G.	Economics	Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies	2017	2349 - 4766	--	--	No
26	Bhartatil KrushiKshetrasamohil Aavhaane	Mohate S. S.	Economics	Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies	2017	2349 - 4766	--	--	No
27	Role of Agriculture in the Indian Economy	Kotkar V. G.	Economics	Printing Area	2018	2394 - 5303	--	--	No
28	Samrat Ashokachya Dharmache Swarup	Dr. Dhanraj Hadule	Philosophy	Paramarsh	2018	2320 - 4478	--	--	No
29	Oshonni Dharmik Shikshanaachi Keleli Chikitsta	Dhanraj Hadule	Philosophy	Current Global Reviewer	1017	2319 - 8648	www.rjournals.co.in	--	No
30	India has long way to go says Human	Lt. Sachin	Commer	Scholarly	2017	2349 -	--	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

	Development Index	Palande	ce	Research Journal for Interdisciplinary Studies		4766			
31	Global Financial Crisis and India-Problems and Recommendation	Lt. Sachin Palande	Commerce	Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies	2017	2349 - 4766	--	--	No
32	GST (Goods and Service Tax) LAW 2017: An Overview	Prof. Devdatta Shete	Commerce	Shodhan kan	2018	2250 - 0383	--	--	No
33	Effect of GST on Tourism Industry	Dr. Mahejab in Sayyad	Commerce	Shodhan kan	2018	2250 - 0383	--	--	No
34	A Study Impact of GST with Reference to Tourism Industry	Dr. Mahejab in Sayyad	Commerce	Vidyaw arta	2018	2319 - 9318	www.vidyawar ta.com	--	No
35	A Study of Strategic Approaches Towards Audit and Auditing	Dr. Mahejab in Sayyad	Commerce	Royal	2017	2278 - 8158	--	--	No
36	Study of e-Banking in India- Prospect and Challenges	Dr. Mahejab in Sayyad	Commerce	Scholarly Research Journal for Interdisciplinary Studies	2017	2349 - 4766	--	--	No
37	Synthesis and Characterization of Polyorthoanisidine	Ashok Datir	Physics	International Journal of Multifec	2018	2394 - 207X	--	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

				itated and Multidisciplinary Studies					
38	Phytochemical Study of White Varsity Seed of <i>Abrus precatorius</i> . Linn (Leguminase) an Unexplored Medicinal Plant of India	Jyoti Shinde	Chemistry	International Journal of Scientific Research in Science and Technology	2017	2395 - 6011	https://ijsrst.com/IJSRST1731019	--	No
39	Isolation & Characterization Beta- Sitosterol from <i>Justica gedarussa burm. F.</i> - An Anti-Inflammatory Compound	P. H. Naikwadi	Chemistry	International Journal of Pharmacognosy and Phytochemical research	2017	1280 - 1287	https://ijppr.com/volume9issue9/	--	No
40	Preparation of Various Derivatives of Dibenzalpropanone by using Lithium Hydroxide as Green Approach	Pankaj Naikwadi, Dr. S. B. Takate, S. K. Malunekar, Sandesh Kasar, Arun Wakchare,	Chemistry	International Journal of Scientific Research in Science and Technology	2017	2395 - 6011	https://ijsrst.com/IJSRST1731019	--	No

Criterion III – Research, Innovations and Extension

41	Isolation and Characterization of Herbal Surfactant from Selected Medicinal Plant	S. B. Takate	Chemistry	International Journal of Scientific Research in Science and Technology	2017	2395 - 6011	https://ijsrst.com/IJSRST1731014	--	No
----	---	--------------	-----------	--	------	-------------	---	----	----

❖ Research Papers Published

YEAR 1: 2021-22

1. Lokkavi Waman Dada Kardak Yanchi Gazal Rachana (Dr. Sunil Ghankute)

लोककवी वामनदादा कर्डक यांची गझल रचना

- प्रा.डॉ.सुनील गणपत घनकुटे

सहायक प्राध्यापक, मराठी विभाग,

अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रूपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले.

मो. क्र. ९७६३१६८१२९

मराठी साहित्यात मोठ्या प्रमाणात गझल लिहिली गेली. अगदी पंडित कवीं पासून ते अलीकडच्या नवीन कवीं पर्यंत. पण दलित साहित्यात तसा प्रयत्न काही मोजक्याच कवींनी केला. त्यात अग्रभागी लोककवी म्हणजे वामनदादा कर्डक. त्यांनी आपल्या 'भीम' गीताने संपूर्णजनमाणसाला भिममय केले. वामनदादांनी अनेक समाज प्रबोधन पर लोकगीते लिहिली. पण गझलच्या माध्यमातून आजही वामनदादा उपेक्षितच राहिले असे म्हणावे लागेल.

गझल :-

'गझल' हा एक काव्याचा काव्यप्रकार मानला जात असून, तो एक गायनप्रकर आहे. "गझल" हा काव्यप्रकार प्राचीन असून, अरबी काव्यात या प्रकाराचा जन्म इस्लाम धर्माच्या स्थापनेच्या अगोदर झालेला आहे." यावरून गझल हा काव्यप्रकार इस्लामी संस्कृतीतून भारतीय संगीतात मिळालेली देणगीच म्हणावी लागेल. म्हणजेच गझल हा पर्शियन भाषेतून मराठीत रुजलेला शब्द होय. "गझलांचे अनेक चरण असून दोन चरणांच्या प्रत्येक खंडास 'शेर' म्हणतात." एका गझलेमध्ये साधारणता पाच 'शेरा' पासून, जास्तीत जास्त सतरा 'शेर' असतात. "शेरातील दोन सारख्या चरणांना मिळून 'मिसरा' म्हणतात." व "शेवटच्या शेराच्या शेवटी येणाऱ्या सारख्या शब्दांना 'रदीफ' म्हणतात." या रदीफच्या आधी येणाऱ्या व सारखे ध्वनी असणाऱ्या शब्दांना "काफिया" म्हणतात. गझलाच्या पहिल्या शेरास "स्वायी" संबोधले जात असून, उरलेल्या सर्व शेरांना "अंतरे" असे संबोधले जाते. हा काव्यप्रकार मराठीत रूढ होऊन आज मराठी साहित्य प्रकारात रुजला दलित गझलाकारांचे प्रेरणास्थान :-

दलित साहित्याचा उगम मुळात वेदना - विद्रोहातून झाला आहे. त्यात मुख्यत्वे तेराव्या चौदाव्या शतकातील चोखोबां पासून मुहूर्त मेढ रोवली गेली. नंतर डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांच्यानेतुवाखाली सुरू झालेल्या चळवळी मधून, खऱ्या अर्थाने तळागाळातील माणसाला स्वत्वःची जाणीव झाली. दलित गझलकार लिहिते झाले. ते सा चळवळीमुळेच. म्हणूनच त्यांचे प्रेरणास्थान डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर होत. त्यात वामनदादा कर्डक, डी.बी.रत्नानाकार, घनश्याम धेंडे, गौरव कुमार आठवले, सिद्धार्थ भगत, विजय आव्हाड, मनोहर रणपिसे ते अलीकडील ललित सोनवणे रमाकांत जाधव, शुभांगी रथकंठीवार यासारख्या दलित गझलकारांनी आपल्या गझलांमधून रसिकांच्या समोर खऱ्या अर्थाने बाबासाहेबांचे विचार पोचविण्याचे काम केले.

लोककवी वामनदादा कर्डक : व्यक्ती आणि वाङ्मय / 108

2. Satyashodhak Samajane Hatalalele Rachanabandh (Dr. Ranjana Kadam)

(12)

आमचा श्रीवार्णा

सत्यशोधक समाजाने हाताळलेले रचनाबंध

- रंजना कदम

आधुनिक महाराष्ट्राच्या इतिहासातील श्रेष्ठ समाजसुधारक, धर्मचिंतक, विचारवंत महात्मा ज्योतिबा फुले हे कृतीशील समाजसुधारक असल्याने त्यांच्या विचारातून, कृतीतून प्रत्यक्ष क्रांतीला सुरुवात झाली. त्यांना बहुजनसमाज मागे असण्याची कारणे निव्वत, श्रेष्ठ-कनिष्ठतेत असल्याचे लक्षात आले. त्यांनी आयुष्यभर समाजातील भेदभाव नाहीसा व्हावा यासाठी संघर्ष केला. धर्म, रूढी, परंपरेच्या नावाने समाजाचे वर्षानुवर्ष अधिकार नाकारले गेले, त्यावर नेहमी अन्याय होत राहिला. कारण ज्या जागी अन्याय होतो त्यांचे अज्ञान. याची खात्री यानंतर, जीवनातील सत्य शोधून त्याप्रमाणे कृती करून समाजाने करावी म्हणून महात्मा जोतीबा फुले सत्यशोधक समाजाची स्थापना २४ सप्टेंबर १८६६ रोजी केली.

मानवाने जर सत्यास स्मरून सर्व आचरण केल्यास तोही मानवप्राणी दुःखी होणार नाही. मात्र त्या देशात ज्यांच्या हातात अधिकार होते, त्यांनी अतिशूद्र, स्त्रियांना मुद्दाम विकासापासून द्याऊन कायमचे दूर ठेवले. त्यांच्या अज्ञानाचा हा धूर्त लोकांनी आपल्या मतलबासाठी घेतला. त्यांना माहित होते की, ज्या घटकावर गुलामी सुरु झाली त्यांना विद्यावंचित, ज्ञानवंचित ठेवायचे, त्यांचे पोरण सत्ता गाजवणारे नेहमी राबवत असतात. तसेच बहुजनांना गुलामगिरीतून मुक्त करण्यासाठी त्यांना शिक्षण दिले पाहिजे, यासाठी महात्मा फुले क्रांतीज्योती सावित्रीबाई फुले, फातिमा शेख यांच्या सहकार्यांनी अतोनात कष्ट घेतले. त्यांना शिक्षण सर्वापर्यंत पोहचविण्यासाठी सगळीकडून असतानाही अत्यंत खडतर प्रयत्न करून शिक्षण देण्याचे कार्य चालूच ठेवले. आपल्या देशात देव-धर्माचे थोटांड निर्माण केले असून, या पृथ्वीवर जेवढी मानवाने धर्म पुस्तके केली, यापैकी एकातही आरंभापासून शेवटपर्यंत सार्वजनिक सत्य नाही. त्यामुळे हे धर्मग्रंथ सर्व मानवाला हितकारक ठरलेले नाहीत, तर विशिष्ट लोकांनी स्वार्थीपणा-धूर्तपणा साधलेला दिसतो. म्हणून 'विचारधारा' या खंडातील प्रस्तावनेत नागनाथ कोतापळे लिहितात, 'अस्पृश्यता, जातीची रचना आणि धर्म या परस्परांशी संबंधित असणाऱ्या बाबी आहेत. किंबहुना असे म्हणता येईल की, जातींना आणि अस्पृश्यतेला अधिमान्यता देण्याचे काम धर्म करीत असतो. धर्म आणि जाती यांच्यातील संबंध त्यांनी नेमकेपणे उलगडला आहे.

महात्मा फुले यांनी धर्मविषयक चिकित्सक अभ्यास करून असे मत मांडले की, 'निर्माणकर्ता हा सर्व मानवांचा निर्मिक आहे. प्रत्येक व्यक्तीस निर्मिकाने निर्माण केलेल्या एकंदर सर्वच गोष्टींचा उपभोग घेण्याचा अधिकार आहे'. मात्र तसे होताना दिसत नाही. कारण इथल्या शूद्रादिकांचे अज्ञान हेच मुख्य कारण आहे. म्हणून इथल्या लोकांना शिक्षित करणे हेच महत्वाचे कार्य त्यांना वाटले. म्हणून त्यांनी आपल्या पत्नीला बरोबर घेऊन या कार्यास सुरुवात केली. त्यांनी आपल्या साहित्यातून लोकांना गुलामीची, शोषणाची, मानहानीची, अन्यायाची जाणीव करून दिली. तसेच समाजातील अनेक वाईट प्रथा कशा चुकीच्या आहेत ते दाखवून देऊन, त्यांना विरोध करून उपाययोजना करण्याचे काम म.फुले यांनी केले. सत्यशोधक समाजाची स्थापना करण्याआधी म.फुले, सावित्रीबाई आणि त्यांच्या सहकार्यांनी जी लोकसेवा केली त्यात पुढील मुद्दे सांगता येतील.

अंक ३, जून २०२१ ते सप्टे. २०२१/३१

सत्यशोधक समाजाने हाताळलेले रचनाबंध

Scanned with OKEN Scanner

3. Lokkavi WamanDada Kardak Yanchya Kaviteetil Samajikata (Dr. Ranjana Kadam)

(18)

लोककवी वामनदादा कर्डक यांच्या कवितेतील सामाजिकता

- डॉ. रंजना मधुकर कदम
अग्रित कला वाणिज्य व दादासाहेब स्पक्ते विज्ञान
महाविद्यालय अकोले, ता. अकोले, जि. अहमदनगर
पिन कोड -422601

वामनदादा कर्डक यांचे जन्मगाव नाशिक जिल्ह्यातील, सिन्नर तालुक्यातील, दुस्रोडो हे होय. या गावी १९२० सली त्यांचा जन्म झाला. पोट्याचा प्रश्न सोडवण्यासाठी त्यांच्या कुटुंबाने मुंबईला स्थलांतर केले मात्र मुंबईला त्यांची सर्वत्र बाबतीत आवाळ होऊ लागल्याने, त्यांनी पुन्हा गावी येण्याचा निर्णय घेतला. त्यामुळे वामनदादांचे शिक्षण खंडित झाले; मात्रगावाकडे येऊनही त्यांची आर्थिक विकचना मिटली नाही. त्यामुळे वामनदादांनी पुन्हा मुंबईला प्रयाण केले. त्यांना गिरणीत नोकरी मिळाली. त्यांच्या जीवनाला स्थिरता आली पुढे वामनदादा आपल्या मोठ्या वं पत्नीसोबत समता सैनिक दलात सहभागी झाले. एकदा समता सैनिक दलाचे कॅप्टन सदाशिव कर्डक यांनी दादांवर एक जबाबदारी सोपविली ती अशी की, सैनिक दलातील सैनिकांना लेखीय व साठी-काठी विकचिणे त्यामुळे सैनिक दलातील मुले त्यांना मात्र म्हणू लागली. एकदा एक आडगळी माणूस त्यांच्याकडे पत्र घेऊन आला. आता सर्वांसमोर आपला अपमान होणार? असे वाटल्याने वामनदादा त्या माणसावर, कधीपण येता असा आरोप करीत ओरडले. त्यामुळे तो माणूस काही न बोलता निघून गेला; मात्र तो प्रसंग त्यांच्या मनाला लागला. त्यांनी लगेच आपल्या चाळीतल्या देहवाली गुरुजींकडे शिकवणी लावली. ते लवकर वाच्ययत्ना शिकले. त्यांनी हिंदी भाषासुद्धा आत्मसात केली. १९४३ साली वामनदादांनी हिंदी चित्रपटातील कवी प्रदीप यांच्या हिंदी गीतांचे विडंबन करून पहिले गीत रचले.

'आज कितने दिने से हमको अछुत करके पुकार है,
दू हटो ए क्रिश्चिवालो फेडरेशन ये हमारा है ...'

हे गीत एका सभेत डॉ.बाबासाहेबांनी ऐकले. तेव्हा हे गीत कोणी रचले याची त्यांनी चौकशी केली! हे गीत वामनदादांनी रचल्याचे कळाल्यावर डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी वामनदादांना बोलवून घेतले आणि त्यांच्या पाठीवर शाबासकीची धाप मारली, त्या डॉ. आंबेडकरांच्या शाबासकीने वामनदादांच्या जीवनाला कलाटणी मिळाली. ती एक कौतुकाची धाप त्यांना आयुष्यभर ऊर्जा व प्रेरणा देत राहिली. तेव्हापासून वामनदादा आंबेडकरी चळवळीकडे खऱ्या अर्थाने आकर्षित झाले. आंबेडकरी विचारांनी ते अक्षरशः झपाटले गेले तेव्हापासून डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांची भाषणे, लेखन, विचार, सामाजिक, राजकीय कार्य या सगळ्यांचा वामनदादा गाण्यात रूपांतर करून लोकांपर्यंत पोहोचवू लागले. ते आंबेडकरी चळवळीचे शाबान कार्यकर्ते झाले, ही चळवळ केवळ शहरांतच नाही तर, खेडूबा-पाड्यापर्यंत पोहोचवण्याचे काम त्यांनी आयुष्यभर खूप तळमळीने केले. तीच वामनदादांच्या गीत रचनेचा प्रेरणास्रोत राहिला. आंबेडकरी चळवळ म्हणजे डॉ.बाबासाहेबांच्या तत्त्वचिंतनानुसार चालणारी परिवर्तनशील चळवळ. त्यांचा हाच वारसा वामनदादांनी पुढे चालविलेला दिसतो. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनी दलितोंच्या मनामध्ये आत्मविश्वास निर्माण केला. त्यांना स्वाभिमानाची शिकवण दिली. दलितोंच्या मूतपास शरीरात चैतन्य जागृत केले. कोणत्याही परिस्थितीत ठामपणे उभे राहण्याची निद, विश्वास दिला. आपल्या हक्कासाठी कोणताही लोककवी वामनदादा कर्डक : लयकी उत्तम पाठ्यपत्र / 195

4. Mulanchyaa Kalpana Vishwaacha Khajina (Dr. Ranjana Kadam)

कलाम दौंड यांच्या 'माझे गाणे आनंदाचे'
या चालू कवितासंग्रहाची
संस्करणश्रद्धे उलगवून दाखवणारा लेख

मुलांच्या कल्पनाविश्वाचा
खजिना-बाल कवितासंग्रह
'माझे गाणे आनंदाचे'

प्रा. डॉ. रंजना मधुकर कदम

पुस्तकाचे नाव : 'माझे गाणे आनंदाचे'
लेखकाचे नाव : डॉ. कैलास दौंड
प्रकाशक : अनुसंधान प्रकाशन, पैठण
प्रथम आवृत्ती : १८ नोव्हेंबर २०२०
मूल्य : ५० / - रुपये

स्वातंत्र्यसैन्यांनी साहित्यिक कैलास दौंड यांच्या कविता, कथा, कादंबरी इ. चाम्पकदगी साहित्य वापरताना आसरे तर देण्या त्याचवेगवेगळे अंतर्दुःख करणे, विचार फुगवला भाग पाडणे. त्यांनी लिहिलेल्या बालकवितासंग्रह 'माझे गाणे आनंदाचे' हा मुलांच्या बाबत मनाला मारत आकर्षित करणारा, रमणवारा, आनंददायक विरवात पेऊन राणारा, त्यांचा उस्तात वादवणारा आणि त्यांना सदज्जतिचा रूप काही गिफवणारा आहे. तशान मुलांना वचनचौन, मनोरंजक, आकर्षक कल्पना आचडनात म्हणूनच तशान मुले या कविते मनापामून वाचतात कारण या कवितासंग्रहातून तशान मुलांचे उस्तादी, खेळकर, कसर्पाक, चित्रमप विश्व साकार झालेले आहे. ते घाले मनाला रमवणाऱ्या विरवात अगदी सहजतेने पेऊन वातात.

उदा. गच्चीवर जेव्हा झोपलीं मुलं
आकारा अलगत खालीं आले
अनांखीं चिऱ्थ मग झाले खुले
चांदणयांचीं झालीं मोहक फुले

जानेवारी ते मार्च २०२१ ८३

5. Adhunik Kavitetun Disanaari Badalati Vichardhara v Maanasikataa (Dr. Ranjana Kadam)

20

Agasti Arts[®]
International Journal

Oct to Dec, 2021
Special Issue | 012

पृष्ठ संख्या | 20 |

अधुनिक कवितामधून दिग्दर्शनी बदलती विचारधारा व मानसिकता

डा. रंजना कदम
मातृशिक्षण विभाग, पुणे

अध्ययन केंद्र, साहित्य व शिक्षण महाविद्यालय
अकोले, ता. अकोले, जि. अकोल

वर्ष

शब्द Abstract - शोधनामः
महिलातुन त्या त्या वेळीचे प्रतिबिंब असून अगते, वेळ बदलतो तशी परिस्थिती बदलणे आणि त्याच व्यक्तत्व देशी विचारधारा, मानसिकता व भाषा बदललेली दिग्दर्शनी येते. अधुनिक कवितामधून आजच्या वेळीतील सामान्य प्रवाचीपणे बदललेले दिग्दर्शनाच्या वेळ प्रतिबिंबात दृष्टीने स्पष्ट पुरे चाललेल्या दिग्दर्शनी. अनेक क्षेत्रात झपाट्याने प्रगती होत आहे. विज्ञान, तंत्रज्ञान, विविध शोध, विविध मातृशिक्षण या सर्व क्षेत्रांत मानवी जीवन सुखकर होत असून यंत्रण क्षेत्रातील प्रगती दिग्दर्शनी व्यक्त्युक्त करतात. मात्र अनुभवांनी अनेक प्रश्न कधीच स्पष्ट भाषण करताना दिग्दर्शनी आहेत. त्यात ओंसा पद्धत चाललेली खेडी, शेतीची दुरावस्था, हमीभावनाचा अभाव, खेड्यात पायाभूत सुविधांचा अभाव, चाडली वेवारी, व्यावसायिकता, कामाळत चाललेली शिक्षणव्यवस्था, चाडले सादरीकरण, प्रसंग गर्दी, चाडली झोपडपट्टी, पायाभूत सुविधांवरील ताण, जीवशेणी रमणी, चाडली मुंदेगामी, चाडले प्रदूषण, शिक्षणांनी प्रगती समेक त्यांच्यावरील चाडले अत्याचार, व्यावसायिकरण, प्रत्यक्षार, राजकारणातील क्षेत्रांत मारभार या सर्व बांगत्या गोष्टीकडे कधीची पाहण्याची दृष्टी, त्यातून दिग्दर्शनी बदलती विचारधारा व मानसिकता याचा अभ्यास या शोधनिबंधात करता येईल.

Rationale of the study- अभ्यासाचे महत्त्वः
१. अधुनिक कवितामधून दिग्दर्शनी बदलती

Refereed Journal

6. Identification of Artificial Ground Water recharge zones in semi-arid region of southern India using geospatial and integrated decision making approaches

(Dr. Vijay Bhagat)

6

Environmental Challenges

Journal homepage: www.elsevier.com/locate/envc

Geography
2021-2022

Environmental Challenges 5 (2021) 100278

Contents lists available at ScienceDirect

Environmental Challenges

Journal homepage: www.elsevier.com/locate/envc

Identification of artificial groundwater recharge zones in semi-arid region of southern India using geospatial and integrated decision-making approaches

M. Rajasekhar^a, K Ajaykumar^b, Sudarsana Raju G^{a,c}, Vijay Bhagat^b

^a Dept. of Geology, Yogi Bemsna University, Kadapa, Andhra Pradesh 516005, India
^b Department of Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, District, Ahmednagar, Maharashtra 422601, India

ARTICLE INFO

Keywords:
 Geospatial
 Sustainable development
 Fuzzy logic
 Frequency ratio
 Analytical hierarchy process
 Artificial recharge
 Remote sensing
 GIS

ABSTRACT

The present study integrates various decision-making methods viz. Fuzzy Logic (FL), Frequency Ratio (FR), Analytical Hierarchy Process (AHP) to delineate the artificial groundwater recharge zones (AGRZs) in semi-arid region of south India. Eight criteria used in this process, including lithology, soil types, lineament density (LD), drainage density (DD), vadose zone (VZ), rainfall, land use/ land cover (LULC), and slope. All of these criteria and their sub-criteria used to derive weights for different thematic layers and combined using a geospatial method to classify AGRZs. The resultant map was categorized into five classes: very poor, poor, moderate, good and very good. The FL, AHP, FR, and integrated approaches were validated against groundwater fluctuation data using receiver operating characteristic (ROC) and field AUC (Area Under the Curve) approaches, showed an accuracy of 72%, 70% and 78% and 82%. As a result, the output of the integrated models outperformed that of the FR, FL and AHP models. Fuzzy reasoning and AHP methods rely on assigning a relative score based on the significance of the variables, which necessitates extensive knowledge of the criterions. FR, on the other hand, is simpler and more reliable since it does not rely on user-based scoring for the various criterions. The results of this study can be useful for decision makers responsible for the sustainable management of groundwater resources.

1. Introduction

Water is one of the most important components for human survival, as it provides all of life's essentials. In India, groundwater resources provide the water to over 50% of rural and 30% of urban populations for drinking purposes (Reddy, 1999). In several parts of India, scarcity and unevenness of available groundwater resources are prevalent. (Shobharam et al., 2020). The largest cities and towns in India are confronting substantial difficulties connected to depletion of the water table and deterioration of water quality (Pinto et al. 2017; Kudnar and Rajasekhar 2019; Madiga Rajasekhar et al. 2020). The drop in the water table, combined with the harmful effects of industrial, agricultural, mining, urbanization, and global climate change, is increasing the strain on existing groundwater resources (Kadam et al. 2017; Senthilkumar et al., 2019; Chowdary 2010; Ghayoumian et al. (2007)). As a result, groundwater development and management have become a priority area of research in the field of water resource management (Tiwari et al., 2017; Dashtpajardi et al., 2013). Artificial recharge of aquifers is one way to address the problem of water table depletion. Artificial recharge is the process of augment-

ing groundwater by boosting runoff infiltration, diverting surface water into aquifers via certain construction methods, distributing water or altering natural circumstances intentionally (Gavali et al., 2021; Bouwer, 1996).

Groundwater systems rely on recharge as a crucial component (Sanford, 2002). Numerous researches on groundwater extraction and the necessity of artificial recharge of aquifers in India has been widely published in the literature (Pradhan (2009), Prasad et al. (2008), Poursghasemi et al. (2013), Rahmani et al. (2015), Rajaveni et al. (2017), Regni et al. (2014), Reddy et al. (1996)). Application of remote sensing and field data together with geographical information system (GIS) is a key technology for the development of sustainable environmental management (Kulam et al., 2018; Ahirwar et al., 2020; Moha-senan et al., 2016; Erhan et al., 2018). Remote sensing is a primary source of information regarding surface features relevant to the management of groundwater resources (Rajasekhar et al., 2018a,b,c,d; Elango, 2015; Shailaja and Kadam, 2018).

In contrast, GIS is a powerful tool for processing large-scale geographical data in numerous fields, and it is used by a variety of users,

^{*} Corresponding author.
 E-mail address: goraju05@gmail.com (S. Raju G).

<https://doi.org/10.1016/j.envc.2021.100278>
 Received 10 June 2021; Received in revised form 4 September 2021; Accepted 4 September 2021
 2667-0109/© 2021 The Author(s). Published by Elsevier B.V. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>

Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole

41

7. Use of AHP based Weighted Analysis for Impact Assessment of Coastal Tourism in Ratnagiri District, Maharashtra (India): Respondents' Point of View (Dr. Vijay Bhagat)

Geog 3
P-20

J. Geographical Studies, 6(1), 1-32, 2022. Navale and Bhagat

Journal of Geographical Studies

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcj5
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj5>

Original Research Paper

Use of AHP based Weighted Analysis for Impact Assessment of Coastal Tourism in Ratnagiri District, Maharashtra (India): Respondents' Point of View

Sanjay B. Navale^{1*}, Vijay S. Bhagat²

1. Department of Geography, S. N. Arts, D. J. M. Commerce and B. N. S. Science College, Sangamner-422605, District- Ahmednagar, Maharashtra (India).
2. Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, District- Ahmednagar, Maharashtra (India).

Abstract

The MCDM-AHP technique was used for impact assessment of tourism on socioeconomic development in the coastal area with respondents' point of view. The responses from native people were recorded using questionnaires through interviews about selected nine criteria including accessibility and connectivity, amenities, health care facilities, business, employability, standard of living, cultural values, agriculture and fisheries, and immovable properties. The literature review, fieldwork and experts' opinions are fundamental keys to select the criteria and determination of ranks. About 35.55% respondents reported higher impact of tourism, 29.14% respondents informed moderate impact, 25.69% respondents reported less impact and 9.62% respondents reported very less impact of tourism activities on development in the region. The development of reported criteria varies according to the beach area and relative location of the beaches on the shoreline. The beaches located far south and away from district headquarter show relatively less development. The focus of investment should be concentrated on development of the accessibility and connectivity, required amenities, health care facilities, small-scale business, employability, cultural values, agriculture and fisheries to improve the tourism activities for improving standard of living of native people in the region. The methodology, techniques and results achieved in this study can be useful for planning and monitoring the tourism activities for sustainable and uniform development in the similar areas.

Article History

Received: 15 May 2022
Revised: 06 June 2022
Accepted: 07 June 2022

Keywords

Analytic Hierarchy Process;
Coastal Area;
Experts' Opinion;
Tourism;
Weighted Overlay.

Editor(s)

M. A. Siddiqui

1 INTRODUCTION

Tourism is the dynamic and largest (Stanchev *et al.*, 2015) apparatus of economic development (Garcia and Fernandez, 2018), globally (Nunes *et al.*, 2020). The process of commercial tourism development creates numeral welfares in the economy. Heritage tourism and ecotourism are important streams of tourism activities (Franco *et al.*, 2019). Moreover, tourism helps to grow the nation-wide revenue, offers employment opportunities to youths, rises the incomes from foreign currencies, increases community integration and cultural uniformity, etc. (Selim *et al.*, 2021). Tourism industry makes able the affordable services to native people and sometimes these activities are supportive for environment preservation (Rio and Nunes, 2012).

* Author's address for correspondence
Department of Geography, S. N. Arts, D. J. M. Commerce and B. N. S. Science College, Sangamner-422605, District- Ahmednagar, Maharashtra (India).
Tel: +91 9960101456
Email: navalesanjul1979@gmail.com (S. Navale -Corresponding author), kalyanv@gmail.com (V. Bhagat).

<https://doi.org/10.21523/gcj5.22060101> 2022 GATHA COGNITION® All rights reserved.

8. An overview: modeling and forecasting of time series data using different techniques in reference to human stress (Dr. Surindar Wawale)

Geog P-20 8

Neuroscience Informatics 2 (2023) 10054

Neuroscience Informatics

Naas

145

9.

An overview: Modeling and forecasting of time series data using different techniques in reference to human stress

Surindar Gopalrao Wawale^a, Adarsh Bishr^{b,c}, Sonali Vyas^c, Chutimon Narawish^d, Samrat Ray^e

^a Agast Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, India
^b Chhatrapati University, Mumbai, Punjab, India
^c University of Petroleum and Energy Studies, Dehradun, India
^d International College, Sogang University, Daegu
^e The Institute of Global Management, Economics and Trade, Peter the Great State Pedagogical University, Russia

ARTICLE INFO

Abstract

Index is an important currency indicator. The index is a major factor in the development of the country. This work examines the effects of currency trading on the Random walk version, Exponential Smoothing One, Double Exponential Smoothing and Holt-Winters weather models and the performance of the facility forecast were judged using the accuracy level of each symmetric loss factor and asymmetric cost rectangular (MSE) errors, mean Total Deviations (MAD) and mean Total percentage errors (MAPE). From a precision rating, a double order version of the forecast can be used to anticipate and smooth out a series of currency exchange rates with three different versions. In an effort to test several models of the Akaike Information Criterion (AIC) small currency, we have examined the Autoregressive version that incorporates exponential change (ARIMA) that can be used to anticipate the change in trading for the South Asian local Cooperation (SAARC). This research allows for the discovery of different strategies and reduce the type of human Intelligence which ultimately leads to good health.

© 2023 The Author(s). Published by Elsevier Masson SAS. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

1. Introduction

Researchers often use an econometric or time series model in making financial decisions. The Econometric model occupies a fixed position in the series, but time series data usually does not standstill. Predicting a series of financial times such as exchange rates is essential for investors and puts the government in place. Good financial predictions The series requires a solid background and tools to analyze good information [1]. Values sound natural, stable, and consistent decisions [1,2] if the data is not corrected, a problem appears as a fraudulent retrieval problem. When a lag dependent variable is present in the model, our first task is to test its static. Therefore, our main objective is to develop a data exchange rate model for SAARC countries with lag and then check its stability using unit root tests at appropriate values and check whether they are compact. Dickey-Fuller is used to check the unit root testing [4]. Unit root testing is one of the most well-known methods used to determine whether a stochastic process has stopped or if it has stopped, by which system. According to Engle and Granger [5], if a series of two random movements have a long-term equality relationship, they cannot be permanently separated. Deviation from their long-term equality relationship should always have a zero definition. In this case, a series of two values is said to be cointegrated.

Hulk and Fathi [6] find that the significant economic dynamics and stock market indicators (BSE Senses) are integrated, and that there is a long-term relationship between them in the Indian stock market. They found a positive relationship between stock prices and inflation and industrial production but negatively correlated with inflation. Hashimoto and his [7] also experimented with similar studies in eight countries in the region during the Asian financial crisis, 1997-1999, and looked at two variables the exchange rate and the number of shares. Researchers in both studies believe that the sharp decline in the Thai baht is due to the decline in other currencies in the region.

Corresponding author.
E-mail addresses: surindarwawale@gmail.com (S.G. Wawale), adarshb171@gmail.com (A. Bishr), sonali.vyas@petroleum.ac.in (S. Vyas), chutimon@ic.sogang.ac.kr (C. Narawish), samratray@icgma.ac.in (S. Ray).

<https://doi.org/10.1016/j.neoinf.2023.10054>
2772-5128/© 2023 The Author(s). Published by Elsevier Masson SAS. This is an open access article under the CC BY-NC-ND license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>).

9. Modular unmanned aerial vehicle platform design: Multi-objective evolutionary system method (Dr. Surindar Wawale)

5

Computers and Electrical Engineering 99 (2022) 107838

Contents lists available at ScienceDirect

Computers and Electrical Engineering

Journal homepage: www.elsevier.com/locate/compeleceng

Modular unmanned aerial vehicle platform design: Multi-objective evolutionary system method[☆]

Wenyi Zheng^a, Abolfazl Mehbodniya^{b,*}, Rahul Neware^c,
Surindar Gopalrao Wawale^d, Bibhu Prasad Ganthia^e, Mohammad Shabaz^{f,*}

^a School of Computer Science and Communication Engineering, Jiangsu University, Zhenjiang, Jiangsu 212013, China
^b Department of Electronics and Communication Engineering, Kuwait College of Science and Technology (KCST), 7th Ring Road, Doha, Kuwait
^c Department of Computing, Mathematics and Physics, Høgskulen på Vestlandet, Bergen, Norway
^d Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, India
^e Electrical Engineering, KJ Somaiya Institute of Engineering and Technology, Jambusar, India
^f Model Institute of Engineering and Technology, Jamnagar, India

ARTICLE INFO

Keywords:
Unmanned aerial vehicle
Data acquisition
Data fusion module
Chemical-resistant sensors
High precision spatial-temporal
Adequate flight time
Power consumption

ABSTRACT

For the air quality data collection, a great potential is offered by unmanned aerial vehicles (UAV) with spatial and temporal resolutions. The fast scientific development has enabled the mass production of UAVs cost effective in which civilian applications are serviced. A modular UAV-based platform design and development are the objectives of this study. The system comprises of five modules like the UAV, the ground station, sensors, data acquisition (DA) module, and the data fusion (DF) module. With adequate flight time, UAV platform can fly on pathways which are predetermined as shown by the results of data collection missions. The high precision data and air quality are collected through the system simultaneously. In a real manner, they are integrated and visualized. The UAV system power consumption is measured on ground and flight. The consumed current reached about 30 A when the UAV was in the air regardless the speed.

1. Introduction

The unmanned aerial vehicles growth is very fast in recent years in various fields like military and civilian domains. The sensing capabilities are powerful and the autonomy is high as the UAV is becoming smaller [1,2]. The multiple UAVs are consisted in the UAV network and the strong interests are attracted from the research communities. For many applications, the UAV networks are significant like public safety and transportation, etc. The UAV network technology is very significant as many issues are resolved by the UAV networks like Medium Access Control (MAC) and UAV coordination and cooperation [3]. The UAV networks have dynamic topologies unlike other networks with the nodes of UAVs fast changing numbers. Air quality improvement requires new techniques for the better identification and characterization of distributed pollutant sources. For the global disease burden, the identification of air pollution is as a risk factor [4,5]. The establishment of air monitoring network has been done for the air pollutants concentration monitoring in ambient air. To cover large areas, the current networks are not sufficient for the efficient control strategies implementation. The air quality data is gathered by the Internet of Things (IoT) by the worldwide consumers [6]. The massive sensors are deployed by the IoT

[☆] This paper is for special section VSI-suav. Reviews were processed by Guest Editor Dr. Bhisam Sharma and recommended for publication.
* Corresponding authors.
E-mail addresses: a.niya@kcst.edu.kw (A. Mehbodniya), bhatisb4@gmail.com (M. Shabaz).

<https://doi.org/10.1016/j.compeleceng.2022.107838>
Received 31 August 2021; Received in revised form 10 February 2022; Accepted 16 February 2022
0045-7906/© 2022 Elsevier Ltd. All rights reserved.

10. Minimizing the Error Gap in Smart Framing by Forecasting Production and Demand Using ARIMA Model (Dr. Surindar Wawale)

Hindawi
Journal of Food Quality
Volume 2022, Article ID 1139440, 9 pages
<https://doi.org/10.1155/2022/1139440>

WILEY | Hindawi

Research Article

Minimizing the Error Gap in Smart Framing by Forecasting Production and Demand Using ARIMA Model

Surindar Gopalrao Wawale¹, Malik Jawarneh², P. Naveen Kumar³, Thomas Felix⁴, Jyoti Bhola⁵, Roop Raj⁶, Sathyapriya Eswaran⁷, and Rajasekhar Boddu⁸

¹Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, Maharashtra, India
²Faculty of Computing Sciences, Gulf College, Seeb, Oman
³Department of Agricultural Economics, Amrita School of Agricultural Sciences, Amrita Vishwa Vidyapeetham University, Coimbatore 642109, India
⁴Department of Economics, Tamil Nadu National Law University, Tiruchirappalli, Tamil Nadu, India
⁵Electronics & Communication Engineering Department, National Institute of Technology, Hamirpur, India
⁶Education Department, Government of Haryana, Panchkula, Haryana, India
⁷Department of Agricultural Extension, Amrita School of Agricultural Sciences, Amrita Vishwa Vidyapeetham University, Coimbatore 642109, India
⁸Department of Software Engineering, College of Computing and Informatics, Haramaya University, Dire Dawa, Ethiopia

Correspondence should be addressed to Rajasekhar Boddu; rajsekhar.boddu@haramaya.edu.et

Received 30 March 2022; Revised 3 May 2022; Accepted 7 May 2022; Published 24 May 2022

Academic Editor: Rijwan Khan

Copyright © 2022 Surindar Gopalrao Wawale et al. This is an open access article distributed under the Creative Commons Attribution License, which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

Agribusiness employs more than 66 percent of India's rural population and is the country's economic backbone. Best crop growth is essential for practical farming since it increases soil diversity and actual design, and it may be grown in blended frameworks. Crop growth rates, applicability, and yields have not improved significantly over time in the United States. Crops are defined by their seasonality, derived nature of demand, and relatively inelastic pricing. The general purpose of this research is to demonstrate the usefulness of price forecasting for agricultural prices and validate it for rice, which is consumed more in Indian states, for the year 2022, using time series data from 2016 to 2021. Every year, data for 50 days is collected and multiplied. The range of ten and its multiple is used for predicting. The results were obtained through the use of univariate analysis. To develop grain price estimates, researchers used Autoregressive Integrated Moving Average (ARIMA) methods, and the precision of the forecasts was examined using conventional mean square error (MSE) and mean absolute percentage error (MAPE) standards. As proven by the outcomes of ARIMA price predictions, the ARIMA model's efficacy as a tool for price forecasting was effectively demonstrated by realistic models of projected prices for 2020. Because the MSA and MAPE values were lower, the forecast was more accurate. In addition, the price forecasting in this model is dependent on government incentives.

1. Introduction

Agricultural advisers and other extension specialists, for instance, are becoming increasingly vital in helping farmers understand and embrace precision agriculture. GPS is an abbreviation for navigation system [1, 2]. Agribusiness, which utilizes more than 66% of India's provincial populace, is the country's monetary spine. Best crop development is pivotal for feasible farming since it expands soil richness and actual design, can be developed in blended/intercropping frameworks, and requires less water since it is a downpour taken care of yield. It is likewise a rich wellspring of vegetable protein for the provincial populace. India has the biggest region and result of heartbeats on the planet [3]. In spite of this, the nation's heartbeat crop development rates, usefulness, and yield are not better essentially throughout the

11. Detection and delineation of potential areas for tourism activities in coastal zone of Ratnagiri District, Maharashtra (India) (Vijay S. Bhagat)

Geog 7
P-20

J. Geographical Studies, 5(2), 79-113, 2021. Navale and Bhagat

Journal of Geographical Studies

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcj5
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj5>

Original Research Paper

Detection and Delineation of Potential Areas for Tourism Activities in Coastal Zone of Ratnagiri District, Maharashtra (India)

Sanjay B. Navale^{1*}, Vijay S. Bhagat²

1. Department of Geography, S. N. Arts, D.J.M. Commerce and B.N.S. Science College, Sanganner- 422605, District- Ahmednagar, Maharashtra (India).
2. Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole- 422601, District- Ahmednagar, Maharashtra (India).

Abstract

Tourism is a device of economic development in developed, developing, and even in underdeveloped countries. The AHP based MCDA techniques used for detection and delineation of the tourism potential zones in the coastal area of Ratnagiri district in Maharashtra (India). The conventional and satellite data viz. ASTER data has been used for spatial analysis in GIS software. Seacoast, elevation, slope, river, LULC, available amenities, accessibility and connectivity, cultural and historical places, and density of settlements used as the criterions for detection of potential zones for tourism activities. The experts' opinions, literature survey and fieldwork used as the source of information for the selection of criterions and determination of ranks. The weighted overlay technique used to find the comparative levels of tourism potentials: very high, high, moderate and less potentials for tourism. About 13% of TGA shows comparatively very high tourism potential, 25.80% shows high, 54.62 % shows moderate, and 6.57 % shows less tourism potential. The overall accuracy of the categorized map estimated about 89.60%. The thematic maps viz. amenities and settlement were processed using inverse distance weighted (IWD) interpolation technique. Therefore, some areas from the category, 'high potential' merged in the category, 'moderate potential' and reduced the producer's accuracy of the classified map. The sandy beaches, lowland area with a gentle slope, river landscape features, road network, cultural and historical places, ideal size of settlements and number of amenities are attractions of tourists in the region. The technique used in this study can be an effective apparatus for precise analysis of site suitability for tourism activities.

Article History

Received: 29 November 2021
Revised: 25 December 2021
Accepted: 26 December 2021

Keywords

Analytic Hierarchy Process;
AHP;
Coastal Area;
Tourism;
Tourism Potential Area;
Inverse Distance Weighted;
Weighted Overlay.

Editor(s)

M. A. Siddiqui

1 INTRODUCTION

Tourism is a device of economic development in developed, developing, and even in underdeveloped countries (Gupta and Dutta, 2017). The share of tourism activities and service sector in GDP of India was 6.7% in 2018 (WTTC, 2019) and the tourism industry contributed 1.7 trillion USD to GDP of the world in 2019 (WTO, 2019). Tourism activities support the economy of any country, significantly assisting the people (Rio and Nunes, 2012; Botero *et al.*, 2014; Garcia and Fernandez, 2018) and playing a significant role in the development of the rural economy (Bel *et al.*, 2014). Tourism activities are a significant tool for economic development for providing many opportunities including: 1) employment to local youth in the field of medical tourism, tourism markets, etc., and 2) income from a small businesses like hotels, resorts, stores as well as payments from leased lands, etc., (Rabbany *et al.*, 2013; Hughes and Scheyvens, 2018; Fadafan *et al.*, 2018; Mazzola *et al.*, 2019; Thama, 2019; Yuwono *et al.*, 2021). This helps to improve the standard of living of local people and increase the revenue to the local self-governments, etc. This is a unique vital activity for continuous change in culture,

* Author's address for correspondence
Department of Geography, S. N. Arts, D.J.M. Commerce and B.N.S. Science College, Sanganner- 422605, District- Ahmednagar, Maharashtra (India).
Tel.: +91 9960101456
Emails: navalesanju1979@gmail.com (S. Navale -Corresponding author), kalyaji@gmail.com (V. Bhagat).

<https://doi.org/10.21523/gcj5-21050203> 2021 GATHA COGNITION® All rights reserved.

79

12. Bio Application of Industry 4.0 Machine Learning High Quality Control and Predictive Environment (Dr. Surindar Wawale)

17 128 Geog. ② P-20 5

LJPAS, November, Special Issue, 2021, 10(11): 964-975
ISSN: 2277-4998

**International Journal of Biology, Pharmacy
and Allied Sciences (IJPAS)**
'A Bridge Between Laboratory and Reader'
www.ijpas.com

**BIO-APPLICATIONS OF INDUSTRY 4.0 MACHINE LEARNING
HIGH-QUALITY CONTROL AND PREDICTIVE ENVIRONMENT
MAINTENANCE**

**ABHIJIT MAIDAMWAR^{1*}, LOGANATHAN M.K.², DINESH MAVALURU³,
KIRUBAKARAN⁴, SURINDAR GOPALRAO WAWALE⁵ AND SONU KUMAR⁶**

1: Assistant Professor in Electronics and Telecommunication Engineering at G H Raisoni Institute of Engineering and Technology, Hingana-wadi link road, MIDC, Nagpur, Maharashtra, India
2: Professor in Mechanical Engineering, Assam Kaziranga University, Koraikhowa, Jorhat
3: Educator in Information Technology at College of Computing and Informatics, Saudi Electronic University, Riyadh, Saudi Arabia
4: Associate Professor in Information Technology, St. Joseph's Institute of Technology, OMR, Chennai, India
5: Department of Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, India
6: National Level Coordinator, Speak Out, Ignite, Bhumi, Chennai, Tamil Nadu-600016, India
***Corresponding Author: Abhijit Maidamwar; E Mail: abhijit.maidamwar@gmail.com**

Received 22nd July 2021; Revised 25th Aug 2021; Accepted 30th Sept. 2021; Available online 1st Nov. 2021
<https://doi.org/10.31032/IJPAS/2021/10.11.1083>

- ABSTRACT

Regardless of all its already complexities in the international corporate landscape with its introduction of more modern electronic innovations, this Industry 4.0 era necessitates innovative qualitative administration methods. This research offers 5 actual examples using predicted content administration depending upon new technology, as well as novel concepts for predicting content control predicated on a comprehensive examination into current material of content control. The study's findings suggest that huge information analyses, intelligent systems, Artificial Intelligence (AI), or system building may be used to allow sophisticated innovation preventative upkeep in a variety of sectors. Proactive performance administration solutions may evolve into dynamic organisms capable of performing cause-and-effect analyses, massive information tracking and insights, and efficient ultimate judgment. Within that age approaching Industries 4.0, this paper

LJPAS, November, Special Issue, 2021, 10(11) 964

13. Application of MODBUS Double Layer Communication Technology in Intelgent Management of Urban Traffic Equipment (Dr. Surindar Wawale)

78 13# 134

9 Geog 6
P-20

Int J Syst Assur Eng Manag
https://doi.org/10.1007/s13198-021-01362-x

9 Application of MODBUS double-layer communication network technology in intelligent management of urban traffic equipment

Zhengjun Hao¹ · Asadullah Asadullah² · Surindar Wawale³✉ · Subrata Das⁴

Received: 4 August 2021 / Revised: 29 August 2021 / Accepted: 2 September 2021
© The Society for Reliability Engineering, Quality and Operations Management (SREQOM), India and The Division of Operation and Maintenance, Lulea University of Technology, Sweden 2021

Abstract Nowadays intelligent management of urban traffic is the modern requirement due to unlimited congestion and to improve transportation efficiency. To study the application of MODBUS Double-layer communication network technology in the intelligent management of urban transportation equipment, this paper uses Modbus TCP and Modbus RTU double-layer communication networks to design a smart transport system, and the two-layer communication network is implemented by gateway. Conversion of different communication protocols. The results show that the system enables communication signals such as traffic lights, traffic information displays, and monitoring cameras to communicate with the control terminal, and monitor the road traffic conditions in the control terminal, controlling the intelligent transportation device. The intelligent transportation system can synthesize the pavement information that has been collected for drivers and passengers to plan the most energy, and most time-to-time, and most reasonable travel programs. The intelligent transportation system provides a solution to the problem of traffic congestion, and the application of intelligent transportation systems will also greatly optimize urban traffic management models.

Keywords Double-layer network communication · Modbus TCP/RTU · Urban traffic · Intelligent management

1 Introduction

Global cities are facing severe transportation challenges, traffic congestion leads to low transportation efficiency, and increased exhaust emissions. In the global information technological advent, in the context of the network, the transportation system urgently needs to combine the current situation of emerging technologies (Bai 2019). Intelligent transportation systems effectively integrate advanced information technology, communication technology, sensing technology, control technology, and computer technology, providing protection for real-time, accurate and efficiency of transportation systems (Yang 2019; Kothai et al. 2021; Ding et al. 2019). The use of intelligent transportation systems makes management more scientific, facilitates management, and promotes new and developments in the transportation field. With the rapid development of electronic technology, the application of intelligent industrial equipment is more and more, so people's information exchange between equipment and equipment has also become more and more demanding (Arooj et al. 2021; Poongodi et al. 2021; Ma and Guo 2020).

✉ Surindar Wawale
surendmawwale@gmail.com

Zhengjun Hao
ZhengjunHao12@outlook.com

Asadullah Asadullah
contactasad1985@gmail.com

Subrata Das
ar.subrata@gmail.com

¹ Department of Traffic Management Engineering, Henan Police College, Zhengzhou 450046, Henan, China

² Department of Management Studies, Middle East College, Mascat, Oman

³ Department of Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, India

⁴ Department of Architecture, Shahjalal University of Science and Technology, Sylhet, Bangladesh

Published online: 03 November 2021

Springer

14. Research on Algorithms for control design of Human-Machine Interface System Using ML (Dr. Surindar Wawale)

Geog. 10
1-20 7

137

Int J Syst Assur Eng Manag
https://doi.org/10.1007/s13198-021-01469-1

RESEARCH PAPER

Research on algorithms for control design of human-machine interface system using ML

Xin Zhang¹ · Shehab Mohamed Beram² · Mohd Anul Haq³ · Surindar Gopalrao Wawale⁴ · Ahmed Mateen Buttar⁵

Received: 15 September 2021 / Revised: 28 September 2021 / Accepted: 13 October 2021
© The Society for Reliability Engineering, Quality and Operations Management (SREQOM), India and The Division of Operation and Maintenance, Lulea University of Technology, Sweden 2021

Abstract In recent years, progressive attention has been paid to the research of man-machine interface. In many fields of application software system development, experts have listed man-machine interface as one of the commands for the urgent research and advancement. This article has proposed the improvement to the man-machine interface system control design for the practical value of life, and has presented an approach for algorithms using Machine Learning. The method used in the paper includes the spatial layout of human-machine interface supported by the design cognition model and the use of Machine Learning algorithms. Based on Max-Min Ant System, the optimal path of ant construction is obtained, which is the optimal layout scheme. The experimental result in the paper shows that: with the support of the cognitive model, the cabin man-machine interface system control design method based on Genetic Algorithm-Ants Algorithm is obtained. The layout design principles were summarized by the cognitive model, and the layout optimization objective function was constructed according to each principle, and the problem of solving layout parties and cases was transformed into a combinatorial optimization problem. The form of fitness function, pheromone, and heuristic information for layout optimization was studied, and the algorithm of manual optimization process was implemented based on Genetic Algorithm and Ant Algorithm, in order to obtain a good optimization performance and time performance as a result. The practical value of the control design of man-machine interface system with the Machine Learning algorithm is proved.

Keywords Man-machine interface (M-MI) · Cognitive model · Ant construction · Machine learning algorithm · Max-min ant system (MMAS) · Ant colony optimization (ACO) · Meta heuristic approach

1 Introduction

Application software system is a human computer system oriented to a special field. In the past two decades, the great development of MIS, DSS, CAD, DBMS, and other application software systems and their impact on production, management and society have shocked the world. Early application software systems in the face of a large number of simple data processing, the fast and accurate characteristics of the computer gave full play to the role.

✉ Surindar Gopalrao Wawale
surendrawawale@gmail.com

Xin Zhang
XinZhang792@163.com

Shehab Mohamed Beram
Shehab.beram@hotmail.com

Mohd Anul Haq
m.anul@ms.edu.sa

Ahmed Mateen Buttar
ahmedmatin@hotmail.com

¹ Department of Art and Design, Zibo Vocational Institute, Zibo 255000, Shandong, China

² Sunway University Kuala Lumpur, Subang Jaya, Malaysia

³ College of Computer Science and Information Science, Majmaah University, Al Majmaah 11952, Saudi Arabia

⁴ Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, India

⁵ Computer Science Department, University of Agriculture Faisalabad, Faisalabad, Pakistan

Published online: 07 November 2021

Springer

15. The role of Farm Ponds in Agricultural Development: A case study of Nivadunge Village in Pathardi Tehsil of Ahmednagar District (MS) (Dr. Surindar Wawale)

15
119

Geog 11
P-20
3

Applied Ecology and Environmental Sciences, 2021, Vol. 9, No. 8: 719-723
Available online at <http://pubs.sciepub.com/aees/9/8/2>
Published by Science and Education Publishing
DOI:10.12691/aees-9-8-2

SciEP
sciepub.com

11 The Role of Farm Ponds in Agricultural Development: A Case Study of Nivadunge Village in Pathardi Tehsil of Ahmednagar District (M.S.)

Dattatray Sheshrao Ghungarde^{1*}, Surindar Gopalrao Wawale^{2*}

¹Department of Geography, New Arts, Commerce and Science College, Parner, Dist - Ahmednagar
²Department of Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, Dist-Ahmednagar
*Corresponding author: dghungarde@gmail.com; surendrawawale@gmail.com

Received June 17, 2021; Revised July 24, 2021; Accepted August 03, 2021

Abstract Farm ponds have been built all over the world to encourage agricultural expansion. Natural-based solutions are increasingly being recognized as a viable option for addressing water-related issues. This is the first study to look at how ponds influence the adoption of water-saving irrigation practices. Sustainable rural development and the management of other small, scattered wetlands can benefit from the conservation advice and analytical methodology. The current study examines agricultural improvement in Nivadunge village using farm ponds. The evolution of agriculture was tracked using a variable parametric method. This village is situated in a drought-prone region. The depth of black cotton and red soil is shallower than that of other soils. There are gravel and sandy soil types, and they store water to a lower extent. This type of research can help villages grow their agriculture in a holistic way.

Keywords: IPCC, multi-faceted, agricultural development, farm ponds, cash crops etc

Cite This Article: Dattatray Sheshrao Ghungarde, and Surindar Gopalrao Wawale, "The Role of Farm Ponds in Agricultural Development: A Case Study of Nivadunge Village in Pathardi Tehsil of Ahmednagar District (M.S.)." *Applied Ecology and Environmental Sciences*, vol. 9, no. 8 (2021): 719-723. doi: 10.12691/aees-9-8-2.

1. Introduction

The issues of Indian agriculture cannot be overlooked as more than 62% population is directly dependent on it [1]. Therefore, it is essential to understand the issues associated with farming activities and to provide specific suggestions. Both of these aspects have been studied by several geographers like [2,3] etc.

Ahmednagar district is known as the drought-prone region in Maharashtra (FFC 1973). Most importantly, rainfall is less than half of the potential evaporation [4] that has resulted in crop failure once in three years according to the data provided by the IMD. There are various schemes to secure agriculture and to reduce [5] the frequency of crop failure in such regions. A farm pond is considered quite useful for conjunctive use of stored water in the event of a long dry [6] spell. The severity of droughts has its long-term impact [7] as it does not allow the capital formation and hence farmers become vulnerable communities, financially as well as socio-politically [8] What is the way out? It is possible to hold the runoff water through the Farm pond by stopping it, storing it, and using it for safe irrigation [9] when needed. Which can be used conjunctively in the event of failure or late arrival of monsoon? [10] "Farm pond is an artificial

dug-out structure with definite shape and size for collecting and storing surface runoff water for secure irrigation whenever needed" [11] Agricultural development in any region is a multi-faceted [12] process. Irrigation plays a vital role [13] in Agriculture.

The fundamental goal of this research is to comprehend agricultural development through farm ponds and their impact on the socio-economic development of farm pond owners. This type of research is critical for agricultural planning at the village level in order to achieve holistic growth. The major goal is to collect surplus run-off water through dug-out farm ponds built under the program for protective and life-saving irrigation during crucial crop stages [14] in order to increase agricultural yield and income for resource-poor dryland farmers.

2. Study Area

Nivadunge village is in the Pathardi tehsil of Maharashtra's Ahmednagar district (Figure 1). It is approximately 9 kilometers west of Pathardi, the tehsil town, and approximately 65 kilometers east of the district town. The village is located at the intersection of 19°15'33"N latitude and 75°05'35" E longitude. The average elevation is approximately 552 meters above mean sea level. The village has a total land area of 2282.25 ha.

16. The Smart Irrigation Sector Determines the Best Development Approach for certain Optimized Problems using Machine Learning (Dr. Surindar Wawale)

16

122

Greg 12h
P-20

IJBPAS, November, Special Issue, 2021, 10(11): 600-611
ISSN: 2277-4998

**International Journal of Biology, Pharmacy
and Allied Sciences (IJBPAS)**
'A Bridge Between Laboratory and Gender'
www.ijbpas.com

**THE SMART IRRIGATION SECTOR DETERMINES THE BEST
DEVELOPMENT APPROACH FOR CERTAIN OPTIMIZED PROBLEMS
USING MACHINE LEARNING**

SHANTHI D L^{1*}, SURAPANENI KRISHNA MOHAN², PREETHI S³, DASARI
ANANTHA REDDY⁴, SURINDAR WAWALE⁵ AND ABDUS SUBHAHAN D⁶

1: Assistant Professor in Information Science and Engineering at BMS Institute of Technology
and Management, Yelahanka, Bangalore, Karnataka, India

2: Departments of Biochemistry, Molecular Virology, Research, Clinical Skills & Simulation,
Panimalar Medical College Hospital & Research Institute, Varadharajapuram, Poonamallee,
Chennai - 600 123

3: UG Student Final Year in Department of Electrical and Electronics Engineering, at KPR
Institute of Engineering and Technology, Coimbatore, India

4: Assistant Professor in Computer Science and Engineering at Koneru Lakshmaiah Education
Foundation, Vaddeswaram, Guntur, anantha, India

5: Assistant Professor in Geography, at Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate
Science College, Akole, Maharashtra, India

6: Assistant Professor in Computer Science and Engineering at B V Raju Institute of
Technology, Narsapur, Medak-502313, Telangana, India

*Corresponding Author: Shanthi D L; E Mail: Indragopalaiahshanthi@bmsit.in

Received 20th July 2021; Revised 22nd Aug. 2021; Accepted 30th Sept. 2021; Available online 1st Nov. 2021

<https://doi.org/10.31032/IJBPAS/2021/10.11.1052>

ABSTRACT

During this paper, that use of emerging techniques as a methodology for effective administration of irrigation water resources all through the world is explored. The study will look at existing investigations that have employed different types of evolutionary approaches to

600

IJBPAS, November, Special Issue, 2021, 10(11)

17. महाराष्ट्रातील तेलबिया पिकांची स्थिती (Dr. Vishwanath Kotkar)

(36)

महाराष्ट्रातील तेलबिया पिकांची स्थिती (2010 से 2020)

प्रो. डॉ. कोटकर विश्वनाथ गजानन

गोपवारा

भारतात लोकसंख्या वाढीमुळे तसेच खानपानाचे बदलेले स्वरूप यामुळे दिवसेंदिवस खाद्यतेलाची मागणी वाढत आहे. भारत हा पूर्वीच्या काळी खाद्यतेलाच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण होता परंतु आज मात्र आपल्याला आयातीवर अवलंबून राहावे लागत आहे. कारण एका बाजूला खाद्यतेलाची मागणी वाढत चाललेली आहे तर दुसऱ्या बाजूला तेलबिया पिकांची लागवड पाहिले त्या प्रमाणात वाढत नाही. एकूण तेलबियांचा विचार करता फक्त सोयाबीन या पिकाचे लागवडीखालील क्षेत्र वाढत आहे तर इतर तेलबिया पिकांचे क्षेत्र फार मोठ्या प्रमाणात घटत चालले आहे. सर्वसाधारणपणे सोयाबीन पिक घेणे शेतकऱ्यांना इतर तेलबिया पिकांपेक्षा अधिक सोपे दिसते आहे.

स्तावना

अलीकडच्या काळात खाद्यतेलाच्या किमतीत सातत्याने वाढ होत आहे. त्यामुळे प्रत्येक कुटुंबाचे अंदाजपत्रक कोलमडले आहे. ब्राझील, आर्जेन्टिना, युकेन, रशिया, मलेशिया, या देशांमधून भारत खाद्यतेलाची आयात करत आहे. या देशांमधून दुष्काळ किंवा इतर राजकीय कारणांमुळे आयात कमी झाली. आपल्या देशात अतिवृष्टी, दुष्काळ इ. मुळे उत्पादन घट झाली. भारतात सरासरी 250 लाख हेक्टर क्षेत्रावर तेलबियांची लागवड केली जाते व त्यातून सुमारे 250 टन उत्पादन होते तसेच त्यातून 80 लाख टन खाद्यतेल मिळते. खाद्यतेलाची वार्षिक गरज अंदाजे 250 लाख टन आहे. त्यामुळे आपल्याला 60 ते 65 टक्के आयातीवर अवलंबून राहावे लागते.

जागतिक पातळीचा विचार करता भारतात एकूण लागवडीपैकी 14 ते 15 टक्के लागवड केली जाते. मात्र खाद्यतेल उत्पादन केवळ 6 ते 7 टक्के इतके आहे. पर्यायाने दरवर्षी खाद्यतेल आयातीचे प्रमाण वाढत असून त्याचा तान अर्थव्यवस्थेवर येत आहे. आपल्याकडे सुर्यफुल, मोहरी, खुरासणी, करडई व तीळ यांच्या उत्पादनाला पोषक वातावरण आहे. त्यापैकी सुर्यफुल हे महाराष्ट्राला बरदान ठरले आहे. सुर्यफुलाची लागवड तीनही हंगामात करता येते. परंतु उन्हाळी आणि रब्बी हंगामात उत्पादनाची हमी मिळते.

महाराष्ट्रात परडी, जवस, करडई, मोहरी, सोयाबीन, सुर्यफुल व तीळ ही पिके घेतली जातात. खाद्यतेल हे पूर्वीपासून भारतात वापरत आहे. प्रत्येक तेलबियांना त्यांच्या गुणधर्मांमुळे महत्त्व आहे, परंतु अलीकडच्या काळात भारतात मागणी वाढत आहे तरी देखील या तेलबिया पिकांच्या उत्पादनात घट होत आहे. आणि म्हणून हा विषय संशोधनाचा बनला आहे.

सोयाबिन पिकाला चांगला निचरा होणारी जमीन लागते. जून जुलै मध्ये सोयाबिनची पेरणी केली जाते. सोयाबिन हे प्रोटीनयुक्त पदार्थ आहे. आहारात सोयाबिनचा नियमित वापर केल्यामुळे कॅन्सर होत नाही, नशे कमकुवत होण्याची समस्याही दूर होते.

28

18. आधुनिक संत सोनोपंत दांडेकर यांचे तत्त्वज्ञान व्यक्ती आणि विचार (Dr. Vijay Shedge)

(24)

CURRENT GLOBAL REVIEWER
Special Issue 1, Vol. II Peer Reviewed ISSN : 2319 - 8648
Oct. 2021 SJIF Impact factor Impact Factor : 7.139

आधुनिक संत वैकुण्ठवासी सोनोपंत दांडेकर यांचे तत्त्वज्ञान : व्यक्ती आणि विचार

प्रा. डॉ. शेडगे विजय सोपानराव,
प्रमुख तत्त्वज्ञान विभाग, अगस्त कला, वाणिज्य व
दादासाहेब रूपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले जि. अनगर

आधुनिक संत वै. सोनोपंत दांडेकर मामा यांचे तत्त्वज्ञान वारकरी संप्रदायाबरोबरच सर्व समाजाला प्रेरणा देणारे आहे. महाराष्ट्राच्या सामाजिक आणि सांस्कृतिक जीवनात त्यांचे कार्य अविस्मरणीय आहे. महाराष्ट्राच्या सांस्कृतिक जीवनात वारकरी संप्रदायाच्या तत्त्वज्ञानाला मानाचे स्थान आहे. मामा साहेबांनी वारकरी संप्रदायाची जीवन मूल्ये जोपासली. ज्ञानेश्वरी, एकनाथी भागवत व गाथा ही प्रस्थानत्रयी शिरोधार्य मानून प्रत्येकाने आपले कर्तव्य चोखपणे करणे हीच सर्वात्मक परमेश्वराची पूजा होय. ही वारकरी संप्रदायाची तत्त्वप्रणाली त्यांच्या वैयक्तिक आणि सामाजिक विचारांना प्रेरणादायी ठरली.

मामा साहेबांचा जीवन परिचय :-

बाबासाहेबांचा जन्म २०-४-१८९६ साली केळवे-माहीम, जि. ठाणे येथे झाला. दांडेकर मूळ रत्नागिरीजवळच्या बायं गणी या गावचे. सोळाव्या शतकाच्या अखेरीस हे कुटुंब केळवे-माहीम येथे आले. याही गावी डासांचा अतिउपद्रव झाल्याने दांडेकर कुटुंब केळव्याहून पालघरला येऊन स्थायिक झाले. दांडेकरांचे आज्ञा 'पोक्षे' होते परंतु रत्नागिरीजवळील 'दांडे-आदुंब' गावी पूर्वी दांडेकर घराने राहत होते त्यामुळे 'पोक्षे'चे दांडेकर' झाले ते कायमचे. सोनोपंतांचे संपूर्ण नाव-शंकर वामन दांडेकर असे आहे. परंतु घरातील सर्वजण त्यांना लहानपणी प्रेमाने 'सोनू' या नावाने संबोधित. तेच पुढे सोनोपंत झाले. आळंदीतील सर्व वारकरी मंडळींनी पुढे त्यांना मामासाहेब हे टोपण नाव दिले.

मामांचे प्राथमिक शिक्षण केळवे-माहीम इथेच झाले. अत्यंत सदाचारसंपन्न, धार्मिक वातावरण असलेल्या घरात त्यांचा जन्म झाल्याने परमार्थाचे बाळकडू त्यांना घरातच मिळाले. पुण्यामध्ये राहत असताना त्यांची आईसमान मोठी बहीण, त्यांच्याबरोबर मामा जोग महाराजांकडे ज्ञानेश्वरी ऐकायला जात. लहानपणापासूनच त्यांच्यावर 'ज्ञानेश्वरी'चा प्रभाव पडला. घरातून मिळणारे योग्य संस्कार व जोग महाराजांचे मार्गदर्शन यामुळे मामांनी सहा महिन्यातच गीता मुखोदगत केली. सद्गुरू जोग महाराजांवरील श्रद्धा व निष्ठेमुळे मामांनी १९०८ साली जोग महाराजांकडून तुळशीमाळा घालून वारकरी पंथात दीक्षित झाले. १९१२ साली मामासाहेब मॅट्रिकची परीक्षा उत्तीर्ण होऊन पुण्यातील फर्ग्युसन कॉलेजमध्ये उच्चशिक्षणासाठी दाखल झाले. त्यांना नामवंत प्रोफेसर गुरुदेव रा. द. रानडे यांचे मार्गदर्शन लाभले. गुरुदेव रानडे यांच्याकडे 'शाब्दे परे च निष्ठात अशा विद्वान साधू तुल्य जीवनाचे दर्शन त्यांना कॉलेजमध्ये घडत असे. तर घरी निरुस्पृह विरक्त सद्गुरू जोग महाराजांचा सहवास त्यांना लाभत असे.

मामांना आयुष्यात परमार्थिक व शैक्षणिक दोन्ही गुरू उच्च कोटीतले मिळाले आणि त्यांचे जीवन उजळून निघाले. मामांचा स्वच्छ, साधा स्वदेशी पोशाख त्यांच्या स्वच्छ पवित्र चारित्र्याचा आरसाच होता. त्यांच्या विद्वत्तेचे तैज त्यांच्या चेहऱ्यावर स्पष्ट दिसत असे. त्यांचा तत्त्वनिष्ठ आचार व स्पष्ट विचार आदर्श मूल्यांची जाणीव करून देतात.

पुणे येथे तत्त्वज्ञानाचे प्राध्यापक म्हणून काम करताना मामांची लेक्चर्स म्हणजे विद्यार्थी वर्गासाठी पर्वणीच असायची. इतरही कॉलेजमधील मुले मामांच्या लेक्चर्सला येऊन बसायची. अत्यंत तर्कशुद्ध, मुद्देसूद मांडणी, इंग्रजीवरील प्रभुत्व, समजावून सांगण्याची हातोटी

64

19. Philosophical roots in social research (Dr. Vijay Shedage)

(25)

VOLUME - X, ISSUE - IV - OCTOBER - DECEMBER - 2021
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com) AP - 14

1. Philosophical Roots in Social Research

Prof. Dr. Shedage Vijay Sopanrao
Head of Philosophy Department, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupawate Science,
College, Akole, Dist. A'nagar.

Social Science

Social science is the science of human relations. Object, matter, phenomena and human existence is studied in social science.

While researching according to sociological research methods, we realize that man is a social animal. Man socialises for others, for society, for the nation, because human beings go through different parts of this world. It studies philosophy, religious institutions, social norms, ethics, etc. from a social point of view.

Research

Research means knowing what is incomprehensible. Research means rediscovering. This search continues unabated at different levels of knowledge. Actual research is an intellectual process. Through this intellectual process the mystery of the human universe began to be discovered. Began to find out the facts. Began to present an object, a thing in detail. The constant search for new things by him gave the new meaning to the field of research.

We want to dispel the fact that knowledge can only be explained to society in a scientific way. Sociology is no longer monolithic; it seems to have integrated many subjects. For example, humanities, social sciences.

The Meaning of Social Research

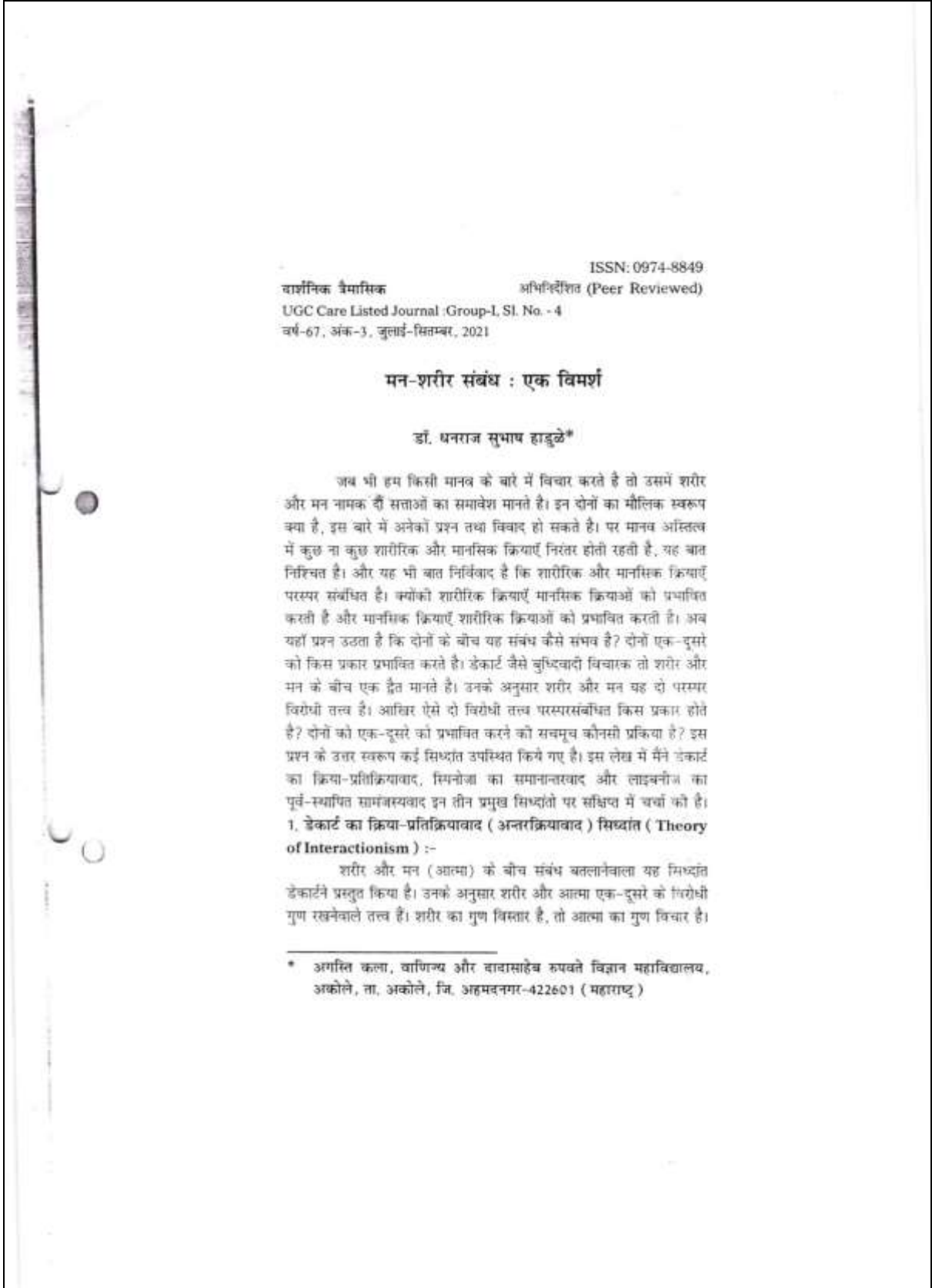
Research is a systematic effort to acquire new knowledge. Any research when it comes to social principles, phenomena, theories or new knowledge is called social research.

Definition of Social Research

Social research is a systematic process of establishing explanations and generalizations about the sequence, correlation, and causality of facts in order to discover new facts about social life or to examine old facts.

ENGLISH PART - II / Peer Reviewed Refereed Research Journal 1

20. मन शरीर संबंध : एक विमर्श (Dr. Dhanraj Hadule)

21. ग्रामगीतेतील जीवन-शिक्षण संदर्भातील विचार: एक चिंतन (Dr. Dhanraj Hadule)

	CURRENT GLOBAL REVIEWER	
Special Issue 1 , Vol. II Oct. 2021	Peer Reviewed SJIF Impact factor	ISSN : 2319 - 8648 Impact Factor : 7.139

ग्रामगीतेतील जीवन-शिक्षण संदर्भातील विचार : एक चिंतन

डॉ. धनराज सुभाष हाडुळे
अगरुती कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, जि. अहमदनगर

सारांश :

राष्ट्रसंत तुकडोजींनी ग्रामगीतेतील एकोणिसावा अध्याय हा जीवन शिक्षण विचाराला वाहिलेला आहे. स्वतः अत्यल्प शिक्षित असूनही इतका मूलगामी आणि मूलभूत शिक्षण विचार त्यांनी केला. राष्ट्रसंत तुकडोजींना सतत ग्रामसुधारणेची चिंता लागलेली असल्याने त्यांना गावाच्या उपयोगी पडणारे सुशिक्षित नवयुवक घडवावेत असे वाटते.

राष्ट्रसंत तुकडोजींनी शिक्षणाच्या संदर्भात अत्यंत व्यवहार्य, वास्तव, प्रत्यक्षाला धरून विचार केलेला आहे. म्हणून त्यांनी या अध्यायाला 'जीवन-शिक्षण' असेच नाव दिले आहे. त्यांना नुसते शिक्षण अभिप्रेत नाही. तर जीवनाभिमुख प्रत्यक्षात उपयुक्त ठरणारे शिक्षण अपेक्षित आहे. दैनंदिन जीवन जगताना या शिक्षणाचा उपयोग व्हावा म्हणून त्यांनी शिक्षणाविषयी चिंतन अनेक परीने केले आहे. आजही त्यांचे हे शिक्षणविषयक विचार पदोपदी मार्गदर्शक ठरत आहेत.

प्रस्तावना :

महाराष्ट्रात सामाजिक सुधारणा घडवून आणण्यात अनेक समाजसुधारकांनी व सतांनी प्रयत्न केले. त्याचप्रमाणे आधुनिक काळात विज्ञाननिष्ठ दृष्टिकोनातून विचारांची मांडणी करणारे राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज एक सर्जनशील साहित्यिक होते. आपल्या साहित्यातून जीवनातील सर्वच क्षेत्रांबाबत त्यांनी अत्यंत मौलिक विचार मांडलेले आहेत. 'ग्रामगीता' हा त्यांचा ग्रंथ ग्रामरचनेविषयी भाष्य करणारा असलातरी एका अर्थाने मानवी मूल्यांचे, समाजजीवनाचे व एकंदर आधुनिक राष्ट्राची पुनर्मांडणी करणारे ते एक तत्त्वज्ञान आहे. 'ग्रामगीता' हा ग्रंथ ग्रामीण भागाशी संबंधित दिसत असलातरी त्यामध्ये ग्रामरचना, मानवी व्यवहार, आधुनिक विचारसरणी, उदारमतवादी दृष्टिकोन, समानतेची शिकवण, सम्यक मानवी वर्तनव्यवहार व जीवनशिक्षण अशा असंख्य बाबी एकरूप झालेल्या पाहायला मिळतात.

'ज्ञानसेवा हीच ईश्वरसेवा' हा उपदेश देणाऱ्या राष्ट्रसंत तुकडोजींचा कालखंड 1909 ते 1968 असा होता. तुकडोजी, महाराजांचा जन्म अमरावती जिल्ह्यातील 'यावली' या गावी 30 एप्रिल 1909 रोजी झाला. राष्ट्रसंत तुकडोजी महाराज यांनी लोकांचे मनोरंजन करता करता समाज प्रबोधनाचे कार्य केले. भाषण, कीर्तन आणि भजन यांच्या माध्यमातून त्यांनी राष्ट्रजागृतीचे महान कार्य केले. पशुहत्या बंदी, व्यसनमूक्ती, अस्पृश्योद्धार, जातिनिर्मूलन, कुटुंब नियोजन आणि हुंडा प्रथा यांच्या विरोधात त्यांनी जनजागृती केली. ग्रामीण विकासाच्या विविध समस्यांवर त्यांनी मूलभूत स्वरूपाचा विचार केला आणि त्या समस्या कशा प्रकारे सोडविल्या पाहिजेत याविषयी उपाययोजना सुचविल्या.

जीवन-शिक्षणविषयक विचार :

ग्रामगीतेच्या एकोणविसाव्या अध्यायात जीवन-शिक्षणाबाबत 111 श्लोक तुकडोजींनी सांगितलेले आहेत. प्रस्तुत शोधनिबंधामध्ये काही महत्त्वाच्या श्लोकांचा आढावा घेतलेला आहे, तो पुढीलप्रमाणे...

"दिखाऊ कपडे कोरडी ऐट। नोकरपेशी थाटमाट।
हें शिक्षणाचें नव्हे उद्दिष्ट। ध्यानीं घ्यावें नीट हें आक्षी।।
व्हायें मोठे बाबूसाहेब। काम जुजबी पैसा खूब।
मोठी पदवी दिखाऊ ढब। ही उच्चता म्हणोधि नये।।

22. डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार (Dr. Dhanraj Hadule)

AKSHARA INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL
Peer-Reviewed & Refereed International Research Journal SJIF Impact- 5.54
Dr. Ambedkar in the Global Context Vol. 5 , Special Issue 02 , August 2021

15

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शैक्षणिक विचार

प्रा. डॉ. धनराज सुभाष हाडुळे
अरागस्त कला वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले ता. अकोले, जि. अहमदनगर
E-mail : haduleds@rediffmail.com

डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांचा जन्म 14 एप्रिल 1891 साली मध्यप्रदेशातील इंदूरजवळ महू येथे झाला. त्यांचे वडील रामजी बाबा आंबेडकर लष्करी शाळेत मुख्याध्यापक असल्यामुळे शिक्षण या विषयाशी त्यांचा लहानपणापासूनच संबंध आलेला होता. सन 1900 पासून सातारा येथे त्यानंतर मुंबई येथील एल्फिन्स्टन हायस्कूलमध्ये बाबासाहेबांचे शिक्षण झाले. बी. ए. ची पदवी मिळविल्यानंतर सयाजीराव महाराजांच्या मदतीने ते उच्च शिक्षणासाठी कोलंबिया विद्यापीठात गेले. तेथे त्यांनी एम. ए. व पीएच. डी. पदवी प्राप्त केली. त्यानंतर लंडन स्कूल ऑफ इकॉनॉमिक्स येथून एम. एस्सी ची पदवी मिळविली. तसेच ते डी. एस्सी. व बॅरिस्टरची परीक्षाही पास झाले. अशा अनेक पदव्या घेतलेले व भारतीय राज्यघटनेचे शिल्पकार असलेले विद्वान गेते डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर यांचे शिक्षणविषयक विचार अत्यंत मौलिक स्वरूपाचे आहेत. इंग्लंड, अमेरिकासारख्या देशात उच्च शिक्षण घेतल्यामुळे व त्यांनी आपला बराचसा वेळ सामान्य लोकांच्या उद्वारासाठी व्यतीत केल्यामुळे 'शिक्षण' हा त्यांच्या जिज्ञाळ्याचा विषय बनला होता. डॉ. आंबेडकरांनी चालविलेल्या विविध नियतकालिकांतून लिहिलेले शिक्षणावरील लेख, शिक्षणसंस्था व शिक्षक-विद्यार्थी यांच्या सभा व संमेलने यापुढे दिलेली व्याख्याने, तसेच मुंबई विधिसभेत प्राथमिक शिक्षणविषयक व मुंबई विद्यापीठ कायदा परिवर्तन विधेयक या संदर्भात जी भाषणे दिली, त्यातून त्यांचे शैक्षणिक विचार सविस्तरपणे स्पष्ट होतात.

अन्न, वस्त्र, निवारा या मानवाच्या जशा मूलभूत गरजा आहेत. त्याचप्रमाणे शिक्षण ही सुध्दा एक गरज आहे. कारण शिक्षणाशिवाय माणसाचा कोणत्याही प्रकारचा विकास होऊ शकत नाही. शिक्षण माणसाला विचार देते, त्याला त्याच्या अस्तित्वाची जाणीव करून देते. डॉ. आंबेडकरांच्या मते शिक्षण हे अस्पृश्य, दलित इत्यादी मागासलेल्या जनतेच्या उत्थानाचे व सामाजिक क्रांतीचे एक अत्यंत प्रभावी साधन आहे. शिक्षणाची तुलना ते औषधाबरोबर करतात. 'योग्यता जसे औषध, तसे अज्ञान व गुलामगिरी या व्याधींनी ग्रस्त झालेल्या समाजाला शिक्षण.' डॉ. आंबेडकरांनी त्या काळामध्ये खऱ्या अर्थाने शिक्षणाचा अर्थ समजावून सांगितलेला आहे. ते म्हणतात, 'शिक्षण म्हणजे परिवर्तन.' कारण शिक्षणातून सामाजिक परिवर्तनाची सुरुवात होते. त्यातूनच समाज, व्यक्ती आपला विकास साधून घेते. शिक्षणातूनच स्वातंत्र्य, सभता, बंधुता ही सामाजिक मूल्ये विकसित होतात. या सामाजिक मूल्यांवरच संपूर्ण समाज टिकून राहिल अशी डॉ. आंबेडकरांना खात्री होती. जर क्रांती आणि परिवर्तन घडवून आणायचे असेल तर समाजातील सर्वच स्तरातील लोकांना शिक्षण मिळाले पाहिजे असे त्यांचे मत होते.

डॉ. आंबेडकर शिक्षणाचा अर्थ सांगताना पुढे म्हणतात, 'जे माणूस घडविते ते-शिक्षण, शिक्षण म्हणजे ज्ञान व प्रज्ञा यांचा सुरेख संगम, शिक्षण म्हणजे शिल आणि चारित्र्य निर्मिती'. हा सर्व गोष्टी शिक्षणातून निर्माण होतात; म्हणूनच डॉ. आंबेडकरांनी विविध दृष्टीकोनातून शिक्षणाचा अर्थ सांगण्याचा प्रयत्न केलेला आहे. त्यांनी सुशिक्षिताची व्याख्यासुध्दा अतिशय संपर्क अशी केली आहे. त्यांच्या मते, जो व्यक्ती बुध्दी, मन व आपले श्रम यांची प्रगती करित आपल्या व्यक्तीमत्वाचा विकास घडवून आणतो तोच खरा सुशिक्षित असतो. एकूणच डॉ. आंबेडकर ज्ञान, भावना व श्रम यांच्या एकत्रीकरणाला महत्त्व देतात. त्यांचा असा विश्वास होता की, बुध्दी, मन आणि श्रमाचा विकास करणारे शिक्षण हेच खरे शिक्षण होय.

शिक्षण हे मूल्याधिष्टीत उच्चतम नैतिक आचरण करणारे असावे. डॉ. आंबेडकरांचा खरा विचार हा शिक्षणातून शिल आणि चारित्र्य निर्मिती करणे हा होता. म्हणून त्यांनी मुल्याधिष्टीत शिक्षणाची बाजू मांडली. लोकशाहीसंबंधी डॉ. आंबेडकर म्हणतात, लोकशाही यशस्वी करायची असेल तर जनता, समाज नैतिक मूल्याधिष्टीत शिक्षणाद्वारे संस्कारीत असावे. त्यासाठी त्यांना संपूर्ण समाज हा सुशिक्षित करावयाचा होता. त्यांना मानवतावादी संस्कार करणारे शिक्षण हवे

61

23. Bhartiya Tatvadnyaanatil Dnyaanache Strot (Dr. Vijay Shedage)

29

भाषा आणि जावन ISSN NO : 2231-4059
(UGC Care Group - 01)

भारतीय तत्त्वज्ञानातील ज्ञानाचे स्त्रोत
प्रा.डॉ.शेंडगे विजय सोपानराव

प्रमुख तत्त्वज्ञान विभाग, अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रूपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले जि. अ.नगर

प्रस्तावना
मानवविद्या शाखे अंतर्गत अनेक विषय शिकवले जातात. प्रत्येक व्यक्तीच्या आवडीनुसार विषय निवडले जातात. उदा. तत्त्वज्ञान, मानसशास्त्र, इतिहास, राज्यशास्त्र, अर्थशास्त्र, समाजशास्त्र, इत्यादी. प्रत्येक विषयाला अनुसरून ज्ञान संपादित केले जाते. उदा. मानसशास्त्रात मानवी मनाचा व वर्तनाचा अभ्यास केला जातो. इतिहासात भूतकाळात घडलेल्या सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतिक घडामोडींचा सखोल अभ्यास केला जातो. राज्यशास्त्रामध्ये राजकीय संकल्पनांमध्ये न्याय हक्क, कायद्याच्या संदर्भात अभ्यास केला जातो. अर्थशास्त्रामध्ये आर्थिक निकषांवर आधारित व्यवसायिक नीतीशास्त्राचा अभ्यास केला जातो. तर मानवाच्या संबंधांचा अभ्यास करणारे शास्त्र म्हणजे समाजशास्त्र होय. वस्तू, पदार्थ, घटना, मानवी अस्तित्व यांचा अभ्यास समाजशास्त्रात केला जातो.

मानव विद्याशाखेतील तत्त्वज्ञान विषयाला अनुसरून भारतीय तत्त्वज्ञानातील ज्ञानाचे स्त्रोत स्पष्ट करण्याचा मी प्रयत्न केला आहे. मानवी समाज जीवनाचे रहस्य त्याच्या तत्त्वज्ञानात प्रगट झालेले दिसते. सुधारलेल्या मनुष्याने निर्माण केलेल्या संस्कृतीचा अर्थ त्याच्या तत्त्वज्ञानात भरलेला दिसतो विशेषतः त्याची मानसिक मुल्ये व बौद्धिक प्रयत्न हे तत्त्वज्ञानाचे मुर्तीमंत आविष्कार होत माणसांच्या प्रयत्नांना ज्ञानाशिवाय पूर्णतः येत नाही. प्रगतीपथावर जाणाऱ्या मानवी ज्ञानसाधनेची तत्त्वज्ञान हे एक महत्त्वाचे ज्ञान साधन आहे ज्या समाजातील ज्ञानसाधना जास्त त्या समाजातील तत्त्वज्ञान अधिक प्रगत असते.

तत्त्वज्ञानाची संकल्पना (Concept of Philosophy) – तत्त्वज्ञानाला इंग्रजीत Philosophy असे म्हणतात. Philosophy हा शब्द Philos म्हणजे प्रेम आणि sophia म्हणजे ज्ञान किंवा शहाणपणा अशा दोन शब्दापासून तयार झाला आहे. म्हणून ज्ञान किंवा शहाणपणाविषयी प्रेम म्हणजे तत्त्वज्ञान होय.

साधारणतः आपण प्रेम करतो ते कोणत्या तरी वस्तू अथवा व्यक्तीवर. वस्तू व व्यक्ती यांना रंग, रूप, लांबी रुंदी, वजन, आकार, चव, स्पर्श इत्यादी भौतिक गुणधर्म असतात. ज्यांचा आपल्याला ज्ञानेंद्रियाद्वारे प्रत्यक्ष अनुभव येतो, या वस्तू मूर्त साकार असतात त्यांच्यावर प्रेम करणे हे सहज असते. पण मन, आत्मा, ईश्वर, सत्य, शिव, सुंदर, संख्या, गणित, इत्यादी अमूर्त निराकार संकल्पनांवर प्रेम करणे कसे शक्य आहे? त्या मानसिक पदार्थ आहेत. ग्रीकांच्या मते 'शहाणपण' ही सुध्दा अशीच मानसिक संकल्पना आहे. तिच्यावर प्रेम करणे म्हणजे तत्त्वज्ञान होय.

प्राचीन ग्रीक तत्त्वावेत्यांनी शहाणपण आणि बुद्धिमत्ता यात भेद केला आहे. शहाणपणे असणे म्हणजे नैतिक जीवन जगणे आणि बुद्धिमान असणे म्हणजे केवळ अनेक प्रकारची माहिती व्यक्तिला असणे. त्यांच्या मते जे ज्ञान माणसाला शुभ जीवन जगण्यास प्रवृत्त करते तेच शहाणपण असते, आणि ज्या कडून अशी प्रेरणा लाभत नाही पण एक अनावश्यक माहिती मात्र आहे त्या ज्ञानाला बुद्धिमत्ता म्हटले जाते. या शहाणपणा वर प्रेम करणे म्हणजे Philosophy.

एखादा माणूस बुद्धिमान आहे म्हणून तो शहाणा असेलच असे नाही, तो दुष्ट असू शकतो अनितीने वागू शकतो, पण शहाणा माणूस नैतिक माणूस असतो. बुद्धिमत्ता नीतीला पूरक ठरू शकते पण आवश्यक अट नसते. एखादा निरक्षर माणूसही नैतिक शुभ जीवन जगणारा असतो.

तत्त्वज्ञान शब्दाची व्युत्पत्ती

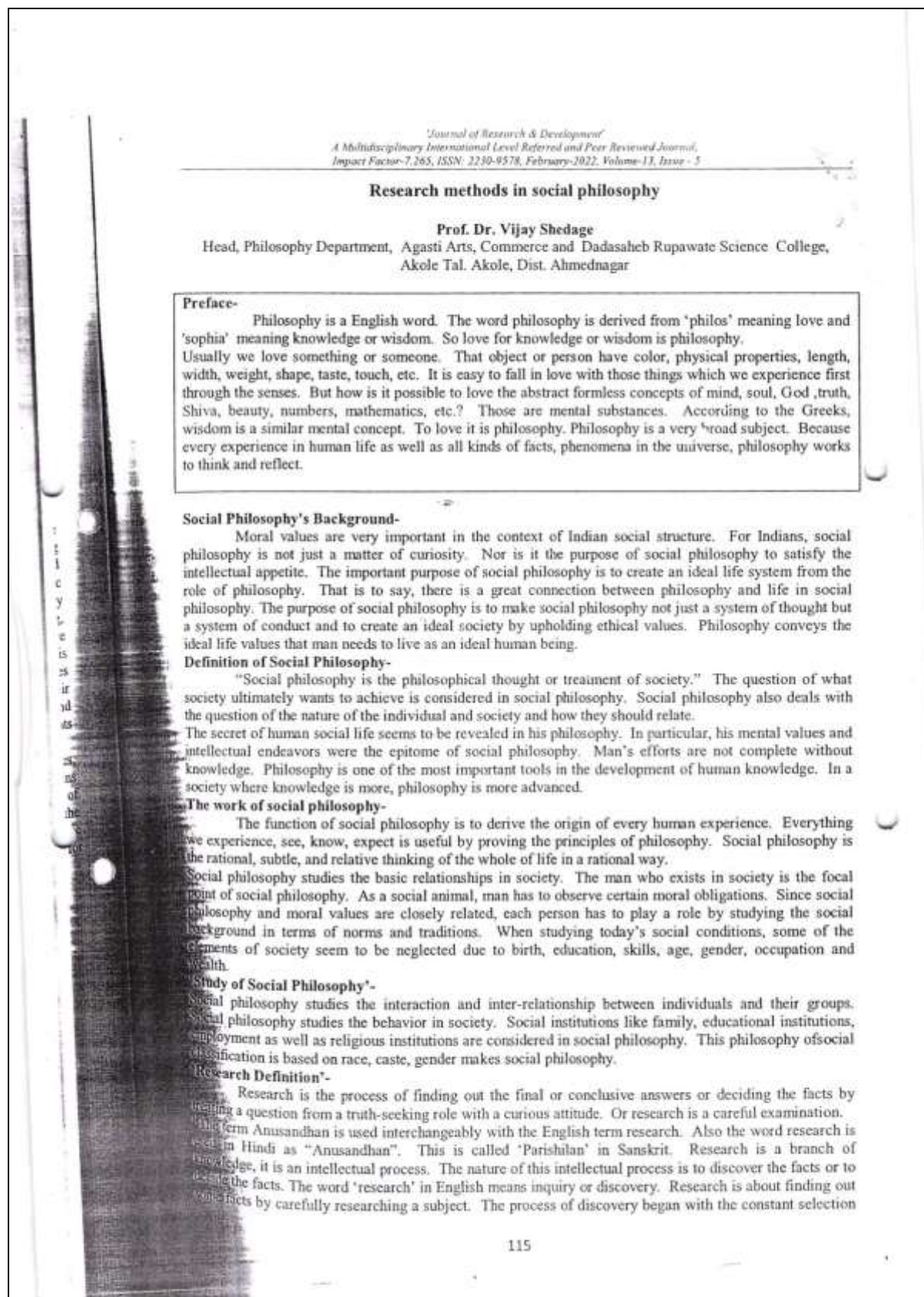
तत्त्वज्ञान ही संज्ञा तत्व + ज्ञान अशा संघीने बनते.
तत्त्वज्ञान = तत्व + ज्ञान
तत्व = तत् + त्व
तत् = ते (ते हे सर्वनाम)
तत् चा तत्पणा (तत्-पणा) = तत्व
तत्वचे ज्ञान = तत्त्वज्ञान

येथे तत्व म्हणजे पदार्थाचे यथार्थ स्वरूप किंवा त्याचे सार. म्हणून तत्त्वज्ञान म्हणजे पदार्थाचे यथार्थ ज्ञान यातील तत्व ही संज्ञा तत्त्व म्हणजे ते ज्याचा त्याचा निर्देश 'ते' असा करता येतो 'ती', 'ती' प्रत्येक वस्तू व्यक्ती, घटना, इत्यादी म्हणजे ते अथवा तत्त्व म्हणजेच सर्व भौतिक वस्तू किंवा व्यक्ती म्हणून तत्त्व = सर्व काही जे अस्तित्वात आहे, ते सर्व म्हणजे अखिल विश्व.

वर्ष-39 संख्या-04 ऑक्टोबर - डिसेंबर 2021

94

24. Research methods in social philosophy (Dr. Vijay Shedage)

25. Lifestyle is Important Factor of Health (Dr. Rahul Bhosale)

(22)

International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education 2021; 6(2): 23-24

International Journal of Physiology, Nutrition and Physical Education

ISSN: 2456-0057
IJPNPE 2021; 6(2): 23-24
© 2021 IJPNPE
www.internationaljournals.com
Received: 19-05-2021
Accepted: 21-06-2021

Dr. Rahul Rajan Bhosale
Director of Physical Education & Sports, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College Akole, Ahmednagar, Maharashtra, India

Lifestyle is important factor of health

Dr. Rahul Rajan Bhosale

Abstract
Good lifestyle is very important for healthy society. A good lifestyle builds a good society. Lifestyle has become popular concept, not just in the social and health sciences, but in Western scientists at large. Lifestyle plays an important role in staying healthy. Overall health is what we have placed in our body, we came strictly and consistently to maintain our physical fitness, but physical fitness. More than anything else, help in protecting our body from disease and diseases and keeps us strong and healthy in the future.

Keywords: health, lifestyle, physical fitness, illness, disease

Introduction
Everyone has a different lifestyle and he work accordingly. Lifestyle is way used by people groups and natures and is formed in specific geographical, economic, cultural, political and religious text. Lifestyle is referred to the characteristics of inhabitants of a region in special time and place. It includes day to day behaviors and functions of individuals in job, activities, fun and diet. Its recent decade's lifestyle as an important factor for health is more interested by researchers. According to the WHO, 60% of related factors to individual health and quality of life are correlated to lifestyle. Millions of people follow an unhealthy lifestyle. Hence, they encounter illness, disability and even death. Problems like metabolic diseases, joint and skeletal problems, cardio-vascular diseases; hypertension, overweight, violence and so on can be caused by an unhealthy lifestyle (Jain A.K 2020) [1].

Changing Lifestyle
Today, wide changes have occurred in life of all people. Malnutrition, unhealthy diet, smoking, alcohol consuming, drug abuse, stress and so on are the presentations of unhealthy lifestyle that they are used as dominant from of lifestyle. Besides, the lives of citizens face with new challenges for instance, emerging new technologies within. It's such as the internet and virtual communication networks, lead our world to a major challenge that threatens the physical and mental health of individuals. Therefore, according to the existing study's, it can be said that; lifestyle has a significant influence on physical and mental health of human being. Some variables of lifestyle that influence on health (Agrawal JC 2009) [2].

1. Exercise
Exercise is a very important for good health. For treating general health problems, the exercise is included in lifestyle. The continuous exercise along with a healthy diet increases the health. Some study stress on the relation of active lifestyle with happiness.

2. Sexual Behavior
Normal sex relation is necessary in healthy life. Dysfunction of sex relation is the problem of most of societies and it has a significant effect on mental and Physical health. It can be said that dysfunctional sex relation may result in the various family problems or sex related illness (Dr Malik Satish 2019) [3].

3. Diet and Body Mass Index
Diet is the greatest factor in lifestyle and has a direct and positive relation with health. Poor

- 23 -

PRINCIPAL,
AGASTI ARTS, COMM & DADASAHEB
RUPWATE SCIENCE COLLEGE, AKOLE

Corresponding Author:
Dr. Rahul Rajan Bhosale
Director of Physical Education & Sports, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College Akole, Ahmednagar, Maharashtra, India

26. Role of Physical Education and Sports in COVID-19 Pandemic (Dr. Rahul Bhosale)

(23)

International Journal of Physical Education, Sports and Health 2021; 8(4): 327-328

International Journal of Physical Education, Sports and Health

Role of physical education and sport in covid-19 pandemic

Dr. Rahul Rajan Bhosale

Abstract
January 2020 the outbreak of the novel corona virus disease later called covid-19 was declared a public health emergency and after March 2020 covid-19 was characterized as a pandemic as a result the whole world come to the stand still due to the lock down and there was a complete ban on transaction communication and exchange in the cities of different countries with uncertain final consequences likely our daily life with physical activity will be impaired for month affecting the health of significant portion of society.

Keywords: pandemic covid-19, physical education, sport, disease, lockdown

Introduction
Physical Education and sports forms an important part of our educational system even when it never received the importance it deserves. The concept of physical education in the mind of general public is big round, play and play and no work. According to the Abraham Lincoln 'Sportsman: is the best Ambassador of the nation. 'Sports are a major contributor to economic and social development. Its role is well recognized by governments, including in the political declaration of the 2030 Agenda, which reflects on the contribution sports make to the improvement of women and young people, individuals and social induction objectives. (WHO-2020) [1].
Due to the global epidemic covid-19 has spread to almost all countries of the world. Social and physical distancing measures, lockdowns of the businesses, schools and overall social life, which have become commonplace to curtail the spread of disease have also disrupted many regular aspects of life, including sports and physical activities (Rosa, SGV, Santas.W.C-2020) [2].

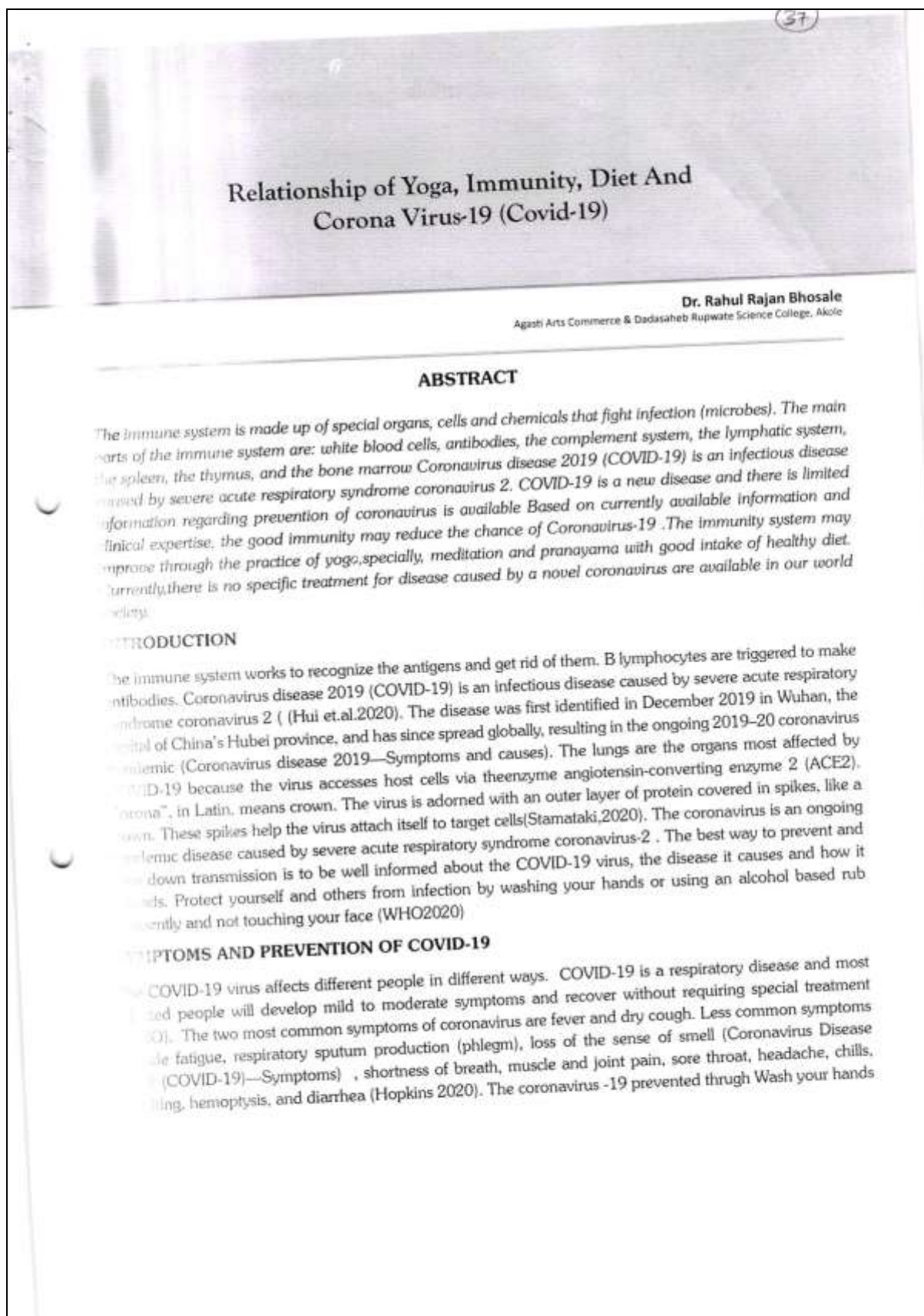
The Impact of Covid-19 on Sports Event
Very huge impact of covid-19 on National-International sports events. To safeguard the health of the athletes and other involved, most major sporting events at international, regional and national levels have been cancelled or postponed, from marathons to football tournament, athletics championships to basketball games, handball to ice hockey, rugby, cricket to wrestling and more. The Olympics and Paralympics, for the first time in the history of the modern games, have been postponed and will be held in 2021(Simpsm R.J, Kunz.H-2019) [3].
The global value of the sports industry is estimated at US\$ 756 billion annually. In the face of covid-19, many millions of jobs are there for at risk globally, not only for sports professionals but also for those in related retail and sporting services industries canceled with leagues and event, which include travel tourism, infrastructure, transportation, catering and media broadcasting, among others. Major sporting organizations have shown their solidarity with efforts to reduce the spread of the virus. The closure of education in institution around the world due to covid-19 has also impacted the sports education sector, which is comprised of a broad range of stakeholders, including national ministries and local authorities, public and a private education, industries, sports organizations and athletics, NGOs and the business community, teachers, scholars and coaches. While this community has been severely impacted by the current crisis, it can also be a key contributor to solutions to content and overcome it, as well as is promoting rights and values in time of social distancing (Jimenez Pavan D, Loyce.T-2020).

Corresponding Author
Dr. Rahul Rajan Bhosale
Director, Physical Education & Sports, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Maharashtra, India.

- 327 -

27. Relationship of YOGA Immunity, Diet and CORONA Virus 19 - (COVID-19)

(Dr. Rahul Bhosale)

28. Diabetic and Physical Exercise (Dr. Rahul Bhosale)

SHODHASAMHITA
शोधसंहिता

ISSN 2277-7067
UGC CARE Group 1

DIABETIC AND PHYSICAL EXERCISE

Dr. Rahul Rajan Bhosale, Director of Physical Education & Sports, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College Akole,, Dist:-Ahmednagar-422601 **Email:-** rahul.raul07@gmail.com

Abstract

Diabetes is one of the most common diseases in the world. Regular physical exercise is the only important remedy for this disease. Exercise therapy is essential for the management of diabetes. Daily physical activities is defined as the continuous bodily movement which are the skeletal muscles that result in an increase in energy expenditure in a daily life. This includes various activities that are conducted in both occupational and leisure time such as walking, working at a desk, cooking and sports.

Keywords:-Diabetes, daily physical activities, working, walking, Sports

Introduction:-

The chronic burden of diabetes on the health of individual has extensive economic and public health impact on the well-being of any nation. Diabetes is a global health problem whose burden is evident in a developing country such as India. According to the world health organization (WHO) 522 million adult had diabetes in 2020. A diabetes motive is a major clinical and public health problem accounting for 4.6 million deaths annually worldwide. Everyday physical exercise helps to keep a person free from stress and happy by controlling diabetes (Joshi S.R and Parikh R.M.-2007).

During the initial phase of physical exercise muscle glycogen is the primary source of fuel for contracting muscle in a normal man. When exercise continues for the first five to 10 minutes blood glucose and free fatty acid become increasingly important substrates. The above consideration underlines the importance of adequate insulin administration in connection with exercise in diabetic patients (Kakkar.R-2016).

Need of daily physical activity:-

Due to daily physical activity a person helps stay good. Daily physical activity is defined as continuous bodily movement which are the contraction of a skeletal muscle that result in an increase in energy expenditure in a daily life. These include various activities that are conducted in both occupational and leisure times such as walking, working at a desk, washing, cooking and sports. On the other hand exercise is defined as planned, structured and repetitive physical activity that has the objective of improving physical fitness, physical activity is usually classified by the intensity and duration. The metabolic equivalent is a useful measurement for representing the intensity of a

Vol .No .IX, Issue- I (VIII) January – June 2022

Page | 6

29. Digital Lending: Legal Aspect in India (Prof. Devdatta Shete)

SHODHSAMHITA
शोधसंहिता

ISSN 2277-7067
UGC CARE Group 1

DIGITAL LENDING: LEGAL ASPECT IN INDIA

Dr. N. B. Shaikh
Associate Professor and Head of Business Economics, M.M.C.C. Pune.

Mr. Devdatta Dhondiram Shete
Assistant Professor, ATEs's Agasti Arts, Commerce & D.R, Science College Akole.

Abstract:

Digital lending is the new age practice of applying for and giving out loan or credit to borrowers through the completely online or digital platform by financial services providers. Digital Lending is a remote and automated lending process, majorly by use of seamless digital technologies in customer acquisition, credit assessment, loan approval, disbursement, recovery, and associated customer service. Digital lending has emerged as an effective alternative to traditional lending (by financial institutions) for people who are new to credit or are underserved by the financial system. This business was mainly covered by fin Tech startups, neo banks and Non-Banking Finance Companies (NBFCs). Commercial banks are also fast joining as a financial intermediaries either lending digitally on their own or joining with NBFCs to share the synergies.

Key words: Digital lending, Fin Tech, NBFCs, synergy

Introduction:

The growing popularity of the Digital lending can be credited to factors such as growing smartphone usage, internet penetration, credit range flexibility, and the convenience and efficiency that digital brings. According to media reports, the digital lending market is projected to grow from USD 100 billion in 2019 to well over USD 350 billion in 2023. India had the highest FinTech adoption rate. With keeping digital lending progress in mind, India has developed numerous digital lending companies whose finances can manage smoothly. India is evolving to a great extent in the digital sector and financial inclusion. The country has cash for transactions. But with the evolving method of development and modernization, India is shifting toward a cashless economy. The top digital lending platforms in India are Lendingkart, Pine Lab, MobiKwik, Shiksha Finance, MoneyTap, Paytm, PolicyBazaar, Capital Float, Faircent etc.

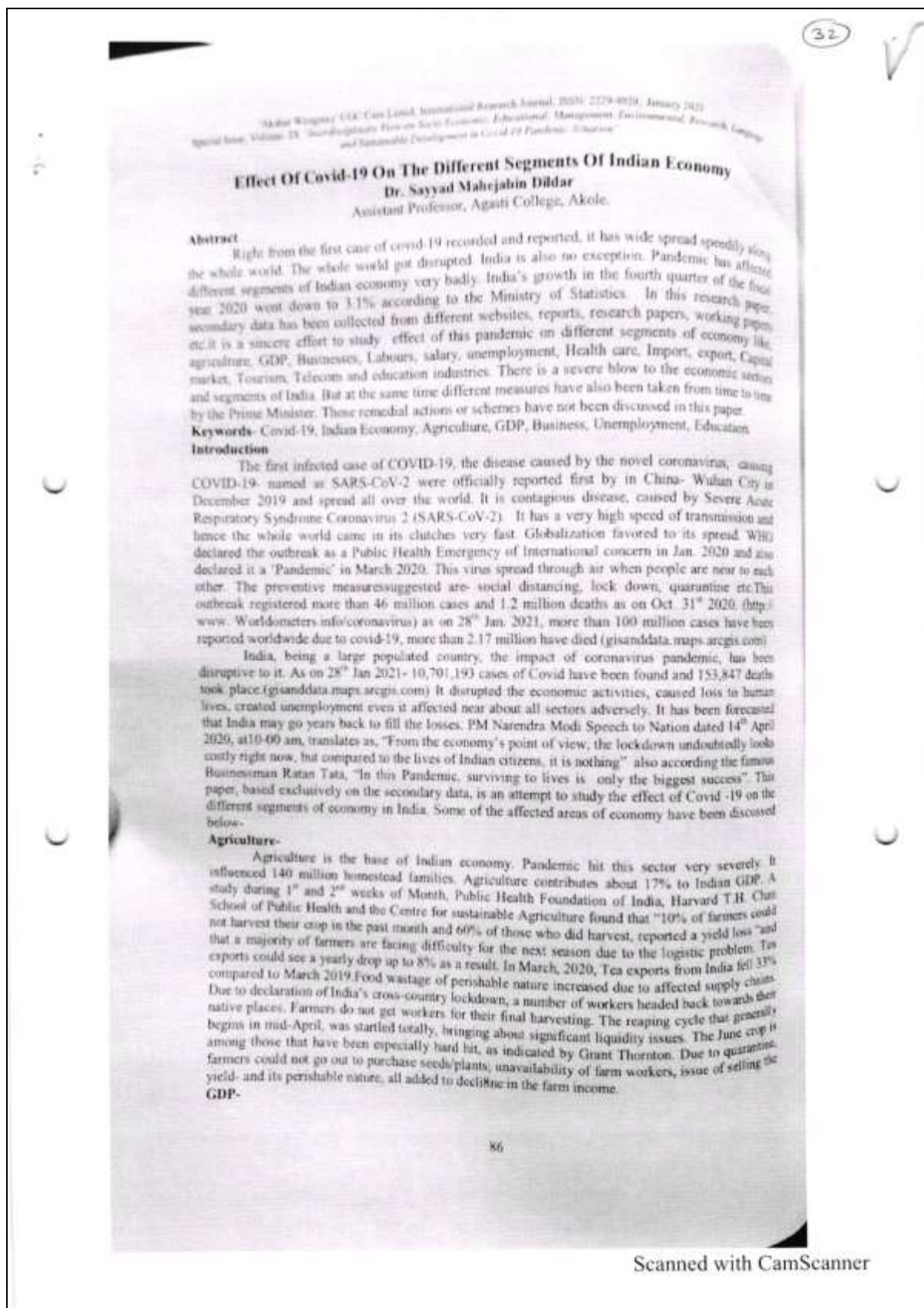
Volume- IX, Issue-II (IV), 2022

Page | 447

30. Testing Environmental Kuznets Curve in the USA: What Role Institutional Quality, Globalization, Energy Consumption, Financial Development, and Remittances can Play? New Evidence From Dynamic ARDL Simulations Approach (Dr. Mahejabin Sayyad)

The screenshot shows the top portion of a Frontiers article page. At the top left, the Frontiers logo is circled in blue with the number '31'. To its right are navigation links: 'About us', 'All journals', and 'All articles'. A 'Submit your research' button is circled in blue with the number '31'. Below these are more navigation options: 'Sections', 'Articles', 'Research Topics', 'Editorial Board', and 'About journal'. A horizontal line separates the navigation from the main content. Below the line, the article has '3,740 total views' and a 'View Article Impact' link. An Altmetric icon is present with a URL: 'https://www.altmetric.com/details.php?domain=www.frontiersin.org&citation_id=117394633'. The article is identified as an 'ORIGINAL RESEARCH article' from 'Front. Environ. Sci., 13 December 2021' in the 'Sec. Environmental Economics and Management' section, 'Volume 9 - 2021'. It is part of a 'Research Topic' on 'Export Product Quality, Renewable Energy, and Sustainable Production'. The article title is 'Testing Environmental Kuznets Curve in the USA: What Role Institutional Quality, Globalization, Energy Consumption, Financial Development, and Remittances can Play? New Evidence From Dynamic ARDL Simulations Approach'. A list of authors follows: Muhammad Imran Khan¹, Muhammad Kamran Khan², Vishal Dagar³, Bahareh Oryani^{4*}, Seyed Saba Akbar⁵, Sultan Salem^{6*}, and Mahejabin Dildar⁷. A 'Cookies' banner is visible at the bottom of the author list, with 'Accept Cookies' and 'Reject Cookies' buttons circled in blue. At the bottom of the page, there are footnotes for each author's affiliation.

31. Effect of Covid 19 on different segments of Indian Economy (Dr. Mahejabin Sayyad)

32. GREEN HOUSE GAS (GHG) ONE OF THE CAUSES OF CLIMATE CHANGE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT MEASURES- A STUDY (Dr. Mahejabin Sayyad)

33

33

IIRBAT, Issue (Special-17), June 2021: 372-379
A Double-Blind Peer Reviewed & Refereed Journal

OPEN ACCESS

e-ISSN 2347 – 517X
Original Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF RESEARCHES IN BIOSCIENCES, AGRICULTURE AND TECHNOLOGY

© www.iirbat.in

GREEN HOUSE GAS (GHG) ONE OF THE CAUSES OF CLIMATE CHANGE AND SUSTAINABLE DEVELOPMENT MEASURES- A STUDY

Mahejabin Sayyad
Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, Ahmednagar, (MS) India.
E.mail:- drmahejabin01@gmail.com

ABSTRACT-
Climate change, also known as Global warming or Global Cooling is a term that explains long term effect in the environment that affect life of living organisms adversely. Not some regions but the whole world is facing problems due to it. In 2014, The Inter-governmental Panel on Climate Change (IPPC) published the 5th Assessment report on climate change based on long-term scientific evidence. This stated that the increase in greenhouse gas (GHG) concentrations (namely carbon dioxide (CO₂), methane (CH₄), nitrous oxide (N₂O), hydrofluorocarbons (HFCs), perfluorocarbons (PFCs), and sulphur hexafluoride (SF₆) over the past 100 years has predominantly been caused by human activities. GHGs are able to absorb long wave radiation (heat) that is reflected off the Earth's surface. They are then able to remit this radiation back down to Earth. If there were no GHGs in our atmosphere the Earth would be too cold for life as we know it to exist. However, as more fossil fuels, are burnt and other GHGs are released; the atmosphere is able to absorb more radiation and so is warming up. This is known as the **greenhouse effect**.

Using secondary data from the earlier published research papers and published data from official websites, this paper is an honest effort to study greenhouse Gas Concentrations, its reasons, impact on environment and possible remedial actions to be taken to minimize it.

Keywords- Green House Gas, Sustainability, Climate Change.

INTRODUCTION:
Climate change, the term is related with the change in earth's climate. It refers to the moves in things like wind patterns, precipitation, and temperature over a period. Climate change is a continuous process, may be started from birth of the earth. The global climate is the linked arrangement of the oceans, the sun, the earth, wind, snow, rain, deserts, forests, and also everything that the people do. The change in temperature in recent period is the results of natural and human activities. But the natural causes are not that intense as it is because of human activity. According to American Association for the Advancement of Science (AAAS), it is revealed scientifically that global climate change is caused by human beings and it is increasing threat to society. The rise in temperature is explained by more and more of manufacturing and activities that includes emission of Greenhouse Gases, carbon dioxide, methane, etc. (Alberge et al, 2010).

Page 372

Arts, Commerce & Science College Sonai, Dist. Ahmednagar (MS) India. [JCCCEFS-2021]

33. Artificial Intelligence of Things: AIoT in Various Markets of IoT Deployments

(Dr. Mahejabin Sayyad)

34

34

Dr. Neeraj Dahiya et al. International Journal of Recent Research Aspects ISSN: 2349-7688, Vol. 8, Issue 3 September 2021, pp. 18-26

Artificial Intelligence of Things: AIoT in Various Markets of IoT Deployments

Dr. Neeraj Dahiya¹, Dr. Mahejabin Sayyad²

¹Department of CSE, SRM University, Delhi-NCR, Sonapat, Haryana.
²Dept. of Commerce, Agasti AC&DRS College, Akole, Maharashtra, India.

Abstract: With AIoT, AI is embedded into infrastructure components, such as programs, chipsets and edge computing, all interconnected with IoT networks. APIs are then used to extend interoperability between components at the device level, software level and platform level. These units will focus primarily on optimizing system and network operations as well as extracting value from data. While the concept of AIoT is still relatively new, many possibilities exist to improve industry verticals, such as enterprise, industrial and consumer product and service sectors, and will continue to arise with its growth. AIoT could be a viable solution to solve existing operational problems, such as the expense associated with effective human capital management (HCM) or the complexity of supply chains and delivery models.

Keywords: Artificial Intelligence, Artificial Intelligence of Things, Internet of Things, IoT Data as a Service

I. INTRODUCTION

The Artificial Intelligence of Things (AIoT) is the combination of artificial intelligence (AI) technologies with the Internet of Things (IoT) infrastructure to achieve more efficient IoT operations, improve human-machine interactions and enhance data management and analytics. AI can be used to transform IoT data into useful information for improved decision making processes, thus creating a foundation for newer technology such as IoT Data as a Service (IoT DaaS) [1].

AIoT is transformational and mutually beneficial for both types of technology as AI adds value to IoT through machine learning capabilities and IoT adds value to AI through connectivity, signaling and data exchange. As IoT networks spread throughout major industries, there will be an increasingly large amount of human-oriented and machine-generated unstructured data. AIoT can provide support for data analytics solutions that can create value out of this IoT-generated data [2].

Applications of AIoT

Many AIoT applications are currently retail product oriented and often focus on the implementation of cognitive computing in consumer appliances. For example, smart home technology would be considered a part of AIoT as smart appliances learn through human interaction and response [3]. In terms of data analytics, AIoT technology combines machine learning with IoT networks and systems in order to create data "learning machines." This can then be applied to enterprise and industrial data use cases to harness IoT data, such as at the edge of networks, to automate tasks in a connected workplace. Real time data is a key value of all AIoT use cases and solutions [4].

In one specific use case example, AIoT solutions could also be integrated with social media and human resources-related platforms to create an AI Decision as a Service function for HR professionals [5].

Using AI to create thinking, learning things

The next generation of internet of things platforms could be one that allows things to become thinking, learning objects. Imagine that your smartwatch could not only predict when you might be ripe for a heart attack, it could also sense when a hacker was trying to access your personal data. The way to augment things with a "brain" is to enhance them with artificial intelligence (AI). Let's call this AIoT, the artificial intelligence of things [6]. This year has shown peak investment in AI, with startups in the U.S. alone having raised \$1.5 billion, and I'm sure we will see the fruits of those investments in our daily lives very soon. To imagine where AI will play a role we need to understand what AI is — and what it is not. AI is an algorithm powered by statistical models allowing the AI to "learn" through feedback loops. So rather than deterministic models where an algorithm uses predefined rules upon which to base its decisions, other models are applied [7].

For example, Google makes use of a technique that's called deep learning; much of the work in this area is inspired by how the human brain works. Those models are no longer deterministic and, as such, could mean that how an AI comes to a certain decision might become opaque. This could give rise to unforeseen situations; witness Microsoft's AI chatbot that learned to be racist within hours through analyzing twitter feeds. Will AI become all-knowing? The current AI's will certainly not, they are trained on specific domains and will not be able to apply that knowledge in other contexts. For example, a recent botnet attack crashed several high-profile websites by infiltrating things such as connected DVRs and cameras. Had they been augmented by AI, the things could have sensed a traffic overload and shut them down [8].

So where will AI augment IoT? The most likely area will be in manufacturing, an industry that is already spending heavily on IoT [85]. The use case that manufacturing is attacking with AI is predominantly predictive maintenance. The form of AI they are doing this with is called machine learning [9]. Manufacturers are chasing predictive maintenance because there are some real and tangible benefits; the low-hanging fruit is increased uptime

© 2021 IJRAA All Rights Reserved page - 18-

34. Online Education Impact and Importance During COVID-19 with Reference to Rural India (Dr. Mahejabin Sayyad)

(35)

Online Education Impact and Importance during COVID-19 with Reference to Rural India

Turkish Online Journal of Qualitative Inquiry (TOJQI)
Volume 12, Issue 10, October 2021: 3222-3233

Online Education Impact and Importance during COVID-19 with Reference to Rural India

¹Shaikh TarnnumRahimoddin, ²Dr. Reena (Mahapatra) Lenka, ³Dr. Sayyad MahejabinDildar, ⁴Dr. Shalu, ⁵Ramesh Chandra Panda

¹Sangamner Nagarpalika Arts, D.J. Malpani Commerce and B.N. Sarada Science College, Sangamner, tarnnum98@gmail.com

²Assistant Professor, Symbiosis Institute of Management studies, Pune, reena.lenka@sims.edu

³Agasti Arts, Commerce and DadasahebRupwate Science College, Akole, PIN-422601drmahejabin01@gmail.com

⁴Assistant Professor, Computer Science & Technology, Manav Rachna University, Manav Rachna Campus, Delhi surajkund road, sector-43, Faridabad-121003

⁵Chief Scientist, Wegrow, Bhubaneswar, Odisha

Abstract

On March 26, 2020 Indian Government announced a state of pandemic emergency, which resulted in the adjournment of off-line learning in schools, colleges and universities. All the educational institutions were required to take complete e-learning. Therefore, students and teachers are proactively adopting e-learning methods. We can never imagine that we will come across such a situation. Taking online education is somehow difficult for students who live in rural India. The effect of pandemic COVID-19 is seen in each area all throughout the planet. It has implemented the overall lock down making exceptionally terrible impact on the education. Indian education system has been battling to endure the emergencies with an alternate methodology and digitizing the difficulties to wash away the danger of the pandemic. In this particular paper we will discuss the present condition of online education in rural India. This study particularly highlights the impact and importance of COVID-19 in rural India.

Keywords : Online education, Rural India, Impact, Importance.

Introduction

The Covid-19 first started in Wuhan, China. And after that it spread all over the world. All the nations announced the lockdown for saving the people from the coronavirus. COVID-19 crisis is the biggest interruption of global education systems in history. The impact of COVID-19 affected the educational institution in rural India. As we know that education is the most fundamental factor of true civilization and education is a weapon to reduce inequality and many more issues. (A. Gaikwad, V.S. Randhir-2016) Due to COVID-19 schools, colleges and universities are closed. The academic year should not be wasted. That's why the Government of India decided to give online education for continuing the study. Online learning has become a dynamic platform. In rural India all the teachers and students have switched to the online mode of instruction using technology. Actually,

3222

35. Copper Phthalocyanine Based Humidity Sensor (Dr. Datir A. M.)

14

Journal of the Maharaja Sayajirao University of Baroda
ISSN: 0025-0422

(14) **COPPER PHTHALOCYANINE BASED HUMIDITY SENSOR**

Ashok Datir Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, Ahmednagar, Maharashtra.

Naseem Deshpande Abeda Inamdar Senior College of Arts, Science and Commerce, Pune, Maharashtra.

Abstract:
Copper phthalocyanine (CuPc) is synthesized using chemical method and characterized by UV visible and Fourier Transformation InfraRed (FTIR) characterization techniques. Sample is prepared in the form of pellets. Humidity sensing property of the samples is studied using two probe techniques with monitoring change in resistance of the samples. These samples have excellent stability against heat, heat, air and hence it has considerable attention for environmentally stable humidity sensors. The electrical properties of these samples were investigated at room temperature and at normal atmospheric pressure from 20% to 90% relative humidity. It was observed that the samples ensure good response and recovery for humidity sensing.

Keywords: Copper Phthalocyanine, sensitivity, response time, recovery time, sensor.

Introduction:
Today progress of mankind is directly or indirectly dependent on advanced materials which perform better and open dimensions. The domain of electronic materials was mostly confined to the simple inorganic compounds and metallic elements. Phenomena such as metallic conduction, magnetism and superconductivity implicitly implied the study of metals and organic material. Although non-metallic materials are gradually replacing metallic ones in various domains at present the dominant material in the electronic industry is still silicon. Today organic polymeric materials occupy a position as a structural material.
Metal shows good conductivity of electrical charges above 10^7 S/cm. Semiconductors which have an electrical conductivity of 10^2 to 10^4 S/cm are the sources of transistors, integrated circuits, solid state laser and detectors. They are the control constituents of most electronic systems. Now, highly engineered materials are vital to the progress of the electronic industry. The field of material science is entered a period of unprecedented intellectual challenge and productivity. Organic semiconductors, as a class of materials science, are in the forefront to facilitate materials science to emerge as a coherent field.
In a systematic search for new and potentially useful structures based on theory of empiricism, a multitude of phthalocyanines were synthesized and quasi one-dimensional structures were built by co-facially stacking the phthalocyanine molecules.
CuPc and its polymers possess extended conjugated structures and show interesting optical, electrical and electrochemical properties. Their remarkable thermal stability and their ability to form good quality films, the process with their molecular and crystal structures can be modified to control their properties has made them very attractive materials. CuPcs are of particular interest in many different fields of basic and applied research.
Phthalocyanine behaves as molecular organic semiconductor in solid state[3]. One of the primary physical differences between these organic semiconductors (Van der Waal's bonded) and inorganic semiconductors (covalently bonded) is the extent of orbital overlap along the conducting pathway. Binding interactions by orbital overlap of the molecular organic semiconductors are about 0.1 eV. On the other hand for the inorganic semiconductors it is of several electron volts. Cu-phthalocyanines in solid state are P type conductors. This is confirmed by measurement of thermoelectric power, rectification in thin film devices and photo reduction or oxidation in photoelectrical chemical cells (Hanack and Liang, 1994). The electrical conduction behaviour in doped polymers has been extensively studied a new conduction mechanism involving coupling of electronic excitations to nonlinear distortions have been proposed. The conduction behaviour has been explained by dopant-induced bond alternation defects. Thermal treatment of organic monomers and polymers result in the formation of extended aromatic structures or planes ladder structures, and hence the heated polymers have considerably smaller band gaps and higher mobility than unheated ones. They exhibit large and stable electrical conductivity [1], and do not need external doping. Several polymers have been shown to exhibit high conductivity upon heat treatment. The conductivity of these polymers can be controlled by varying the conditions of thermal treatment. The heated systems have excellent stability in environmental conditions such as heat, light, moisture and air. The improvement in electrical conductivity occurs due to build-up of ordered polycondensed rings [2, 5], which allow charge transport through charge hopping or tunnelling between the aromatized rings. The charge carriers are generated through the formation of radical defects formed during the thermal treatment. These materials show excellent adhesion to ceramics, metals, silicon and other semiconducting materials and hence find potential applications for the fabrication of electronic devices and as matrix materials for advanced composites, electromagnetic interference shielding materials for computers and sensitive circuitry.

Experimental:
The phthalic anhydride-urea route of synthesis of copper phthalocyanine is simple and can be easily carried out in the laboratory. So the synthesis of copper phthalocyanine is carried out using this route. The reaction scheme of this synthesis

Volume-55, No.2 2021 3-40

36. Curriculum enrichment in Higher Education (Prof. Premkumar Mali)

www.irjhis.com ©2021 IRJHIS | Volume 2 Issue 10 October 2021 | ISSN 2582-8568 | Impact Factor 5.71

 INTERNATIONAL RESEARCH JOURNAL OF HUMANITIES AND INTERDISCIPLINARY STUDIES
(Peer-reviewed, Refereed, Indexed & Open Access Journal)
DOI : 03.2021-11278686 ISSN : 2582-8568 IMPACT FACTOR : 5.71 (SJIF 2021)

Curriculum Enrichment in Higher Education

Premkumar R. Mali
Assistant Professor
Department of Chemistry,
Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate
Science College, Akole,
Dist - Ahmednagar, (Maharashtra, India)

P. M. Jadhav
Assistant Professor
Department of Chemistry,
Shri Muktanand College, Gangapur,
Dist - Aurangabad (Maharashtra, India)
E-mail: jadhavpm767@gmail.com

DOI No. 03.2021-11278686 DOI Link :: <https://doi-ds.org/doi/10.2021-52954976/IRJHIS2110009>

Abstract:
Curriculum enrichment is vital and a dynamic process in the educational system. Enrichment describes activities which colleges provide in order to extend students' education beyond their main course of study. Successful enrichment programs enhance students' life at college and increase motivation, achievements and retention. The study describes multi-methods to enhance curriculum enrichment in higher education. The various pedagogies for curriculum enrichment are providing which includes use of different ICT tools, based learning, role plays, case studies, etc.

Keywords: *ICT, Case Study, Group Discussions, Organizational Skills, Based Learning, Entrepreneurship Development Cell.*

Introduction:
In higher education, learning outcomes are the specifications of what a student should learn and demonstrate on successful completion of the course or the program. It could be seen as desired outcome of learning process in terms of acquisition of skills and knowledge. Education should have significant potentials for the student's future. Education provides tested modes in implementing the students changing values and emerging desires and also in producing new values. Education should give high capability of accepting and implementing new alternatives. The curriculum enrichment is an alternative speed to get quality and mastery-learning. The curriculum materials should contain ideas about the content to be able to be more valuable in the future.

The objective of educational curriculum enrichment in higher education is to prepare the students for a career which gives them self-fulfillment and social responsibility. The curriculum

IRJHIS2110009 | International Research Journal of Humanities and Interdisciplinary Studies (IRJHIS) | 40

37. A review on the recent Advancements in Biological Activity of Trazoles and tetrazoles (Prof. Premkumar Mali)

16

© 2022 JETIR January 2022, Volume 9, Issue 1 www.jetir.org (ISSN-2349-5162)

JETIR.ORG | ISSN: 2349-5162 | ESTD Year : 2014 | Monthly Issue

 JOURNAL OF EMERGING TECHNOLOGIES AND INNOVATIVE RESEARCH (JETIR)
An International Scholarly Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

A review on the recent advancements in biological activity of triazoles and tetrazoles

P. M. Jadhav* & Premkumar R. Mali

*Department of Chemistry, Shri Muktanand College, Gangapur, Aurangabad (MS) India.
Department of Chemistry, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, Dist - Ahmednagar, (MS) India.

*Corresponding author email: jadhavpm767@gmail.com

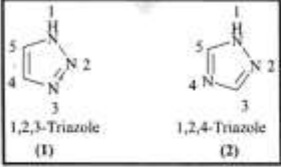
Abstract:

Triazoles and tetrazoles are the biologically significant five-membered heterocycles constituting the skeletons of several commercially marketed drugs and other heterocyclic compounds having a diverse range of biological activities including antimicrobial, antioxidant, anticancer, antidiabetic, and another potential. This review accounts for the recent advancements in biological activities of triazoles and tetrazoles derivatives.

Keywords: Biological activity, Triazoles, Tetrazoles, Nanocatalyst

Introduction:

Triazole is a five-membered heterocyclic compound bearing three nitrogen and two carbon atoms. It exists in two isomeric forms - 1, 2, 3-triazole (**1**) and 1, 2, 4-triazole (**2**). The 1, 2, 3 isomer contains the three nitrogen atoms adjacent to one another, whereas, the 1, 2, 4 isomer possesses the two nitrogen atoms adjacent to each other, and the third nitrogen is present between the two carbon atoms.

1,2,3-Triazole (**1**) 1,2,4-Triazole (**2**)

1,2,3-triazole and its derivatives are well documented for various biological activities such as antimicrobial, analgesic, anti-HIV, anti-inflammatory, anti-allergic, anticancer, antimalarial, and anti-tubercular^{1,2}. The 1,2,4-triazoles also play an important role in medicinal chemistry possessing various biological activities such as antimicrobial, antimalarial, anticancer, antioxidant, and antimycotic activities³. The triazole ring has been proven medicinally important scaffold in terms of various commercially marketed drugs

JETIR2201155 | Journal of Emerging Technologies and Innovative Research (JETIR) www.jetir.org | b422

38. Phytochemical Investigation And Pharmacological Activities of *Boerhavia erecta*

(Prof. Komal Kanade)

www.ijcspub.org © 2022 IJCSPUB | Volume 12, Issue 1 March 2022 | ISSN: 2250-1770

IJCSPUB.ORG

INTERNATIONAL JOURNAL OF
CURRENT SCIENCE (IJCSPUB)
An International Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

PHYTOCHEMICAL INVESTIGATION AND
PHARMACOLOGICAL ACTIVITIES OF
BOERHAVIA ERECTA.

Navnath D. Warule¹, Komal G. Kanade²Department of zoology¹ and Biotechnology², Padmashri vikhe patil , college of Art, Science and Commerce, pravaranagar-413 713, Ahmednagar . MS.(Affiliated to Savitribai Phule Pune University, Pune, MS)

Abstract

Present study deals with to investigate phytochemicals as well as Minimum inhibitory concentration (MIC) activity of aqueous methanol and water extract of leaves of *Boerhavia erecta*. In this study aqueous extract of this plant exhibit primary and secondary metabolites like protein, carbohydrate, lipid, flavonoids, alkaloids, phenolics, saponin etc. are present. This plant extract also shows antimicrobial and Minimum inhibitory concentration activity against bacterial strains like *E. coli* and *Klebsiella pneumoniae*. The phytochemical activities observed in screened species are indicative of these plants could be a possible source to obtain new and effective herbal drug to real treatments.

Keywords: *Boerhavia erecta*, Metabolites, Antibacterial, Minimum Inhibitory concentration, (MIC)

Introduction:

In India, use of different parts of several medicinal plants to cure specific ailments has been in vogue from ancient times. The plants supply us with large number of excellent chemicals which form sources for different types of drugs. Present study of modern medicine is towards a change from the use of cellulose coated medicinal pills to extract from medicinal plants and supplied either in pure form or in a synthetic form to cure many human diseases. *Boerhavia erecta* commonly known as the erect spiderling, erect boerhavia, in hindi shweta and in Marathi pandhari punarnava. Is an herbaceous member of the family *Nyctaginaceae* and mainly used as a traditional medicinal plant in Africa. *Boerhavia erecta* is an erect annual to perennial herb upto 1m in height. It is branched ascending from an erect stem with a thick taproot. The leaves are opposite, simple, about equal, with absent stipules and a 2.5- 8.0CM blade to ovate dimension. The use of plant extracts and phytochemical both with known antimicrobial properties can be a great significance in therapeutic treatments. The medicinal plants are god's gift to cure a number of diseases among the living organisms. Leaf is one of the highest accumulated plant parts of such compounds and it is preferred for therapeutic purposes. Some of the active compounds inhibit the growth of disease causing microorganisms.

The prehistoric era, herbs have been the basis for nearly all medicinal therapy until synthetic drug were developed in the nineteenth century. Traditional knowledge of medicinal plants has always guided the search for new cures. There are many reports on bioactivity of *Boerhavia erecta* such as, antibacterial, antifungal, antioxidant activity also reported. However there is little research report on the antioxidant potential and chemical profiling of leaves of this plant. Hence the present study is aims to qualify the phenolics, Flavonoids, like primary and secondary metabolites as well as antibacterial, MIC activity of the aqueous extract of *Boerhavia erecta* leaves to investigate the antidrug activity of plant.

IJCSP22A1194 International Journal of Current Science (IJCSPUB) www.ijcspub.org 567

141

39. Toxic Effect Of *Mundulea sericea* Leaf Extract on *TILAPIA SPARRAMANI* Based On the Histology of Gills (Prof. Komal Kanade)

www.ijcspub.org © 2022 IJCSPUB | Volume 12, Issue 1 February 2022 | ISSN: 2250-1770

IJCSPUB.ORG

INTERNATIONAL JOURNAL OF
CURRENT SCIENCE (IJCSPUB)
An International Open Access, Peer-reviewed, Refereed Journal

**TOXIC EFFECTS OF *MUNDULEA SERICEA*
LEAF EXTRACT ON *TILAPIA SPARRAMANI*,
BASED ON THE HISTOLOGY OF GILLS.**

Navnath D. Warule¹, Komal G. Kanade² Department of zoology¹ and Biotechnology², Padmashri vikhe patil , college of Art, Science and Commerce, pravaranagar-413 713, Ahmednagar , MS.(Affiliated to Savitribai Phule Pune University, Pune, MS)

Abstract

Fish toxins or fish stupifying plants have historically been used by many hunters gather culture to stun fish, so they become easily to collect by hand. Some of their toxins paralyze fish, which can they easily collected. So, the aim of the current investigation was to assess the effect of aqueous leaf extract of *Mundulea sericea* plant on the survival and health status of *Tilapia sparramanii*. The laboratory determination of lethal concentration (LC₅₀) through a static bioassay test were performed. The 24hrs, 48hrs, 72hrs, and 96hrs LC₅₀ of *Mundulea sericea* leaf extract was estimated in 33.9ppm, 30ppm, 24.5ppm, 22.5ppm respectively. Where fish showed abnormal behaviour such as erratic swimming, mucous secretion, haemorrhages and stiff fin rays prior to death.

Keywords : *Mundulea sericea*, leaf extract, *Tilapia sparramanii*, LC₅₀

Introduction:

A large number of pesticides having chlorinated hydrocarbons are being extensively use in integrated farming and agricultural fields. All types of pesticides and herbicides sprayed on the fields ultimately reach non target organisms through air, water and food chain. keeping in view the problems caused by the synthetic pesticides to the nontarget organisms ,biologically active compounds of plants are being use to produce biopesticides.The genus mundulea consist of about 15 species wide spread throughout africa, madagascar, Mauritius, india, sri lanka, and Papua new guinea. Only single species Mundulea is found in southern Africa. This species occurs in south Africa,Botswana,Namibia and angola,north to tropical africa,and east to madagascar,India,Sri Lanka and Papua New Quinea. *Mundulea sericea* is one of the commenest fish poisons where both bark and seeds are used

IJCSP22A1067 International Journal of Current Science (IJCSPUB) www.ijcspub.org 576

1. The Role of Royal Women in the Establishment of Adilshahi Sultanate of Bijapur (1489-1534) (Dr. Kiran Jadhav)

Feminist Research, 4(2), 58-64, 2020. K. Jadhav and R. Seshan

Feminist Research

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcj2
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj2>

Original Research Paper CrossMark

The Role of Royal Women in the Establishment of Adil Shahi Sultanate of Bijapur (1489-1534)

Kiran Jadhav^{1*}, Radhika Seshan^{2,3}

1. Department of History, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).
2. Former Head and Professor, Department of History, Savitribai Phule Pune University, Pune-411007 (India).
3. Symbiosis School of Liberal Arts, Pune (India).

Abstract

The role of women in politics has remained an area of interest, but there is still a dearth of research the documents of such participation. Given the dominance of patriarchal values, it has generally been accepted that there was little scope for women to participate in public/political life. However, history does throw up a few names of queens like Raziya Sultana, Nur Jahan, Chand Bibi, Jijabai, Tarabai, and Ahilyabai Holkar, who must, however, be seen as rather exceptional cases. This does not mean that there were no women in politics other than these. An attempt is made in this paper to throw light on the role of women in the establishment of the Adil Shahi dynasty of Bijapur. The establishment period (1489-1534) was the period of the first three sultans. During these 45 years the mother of the founder Sultan Yusuf Adil Shah, his foster sister Dilshad Agha and Queen Bubuji Khanum played an important role, which helped to establish the Sultanate on a firm foundation.

Article history

Received: 9 September 2020
Final form: 4 November 2020
Accepted: 5 November 2020

Key words

Adil Shahi Sultanate;
Feminist Aspect;
Patriarchal Values;
Political Affairs;
Royal Women;
Women in History.

Processing Editor(s)

Fatima Sadiqi
Souad Shaoui

© 2020 GATHA COGNITION* All rights reserved.

1 INTRODUCTION

When talking about the role of women in the pre-modern period, the tendency has been to focus on a few 'great' women, while ignoring the large majority of women who played different roles in society, economy and polity. Such writings have also tended to focus on the queens of the Delhi Sultanate (like Raziya) or the Mughal Empire (Nur Jahan in particular). This emphasis can be seen even when one comes to the Deccan, where the focus is primarily on the 17th century, on great women like Jijabai, Tarabai, and then on women of power like Ahilyabai Holkar, or, more rarely, Chand Bibi. The 'great women in history' is a paradigm that is now being less used; still, it remains important when studying dynasties and kingdoms which are still under-researched. This paper is an attempt to focus on the role of women in the establishment of the Adil Shahi dynasty of Bijapur.

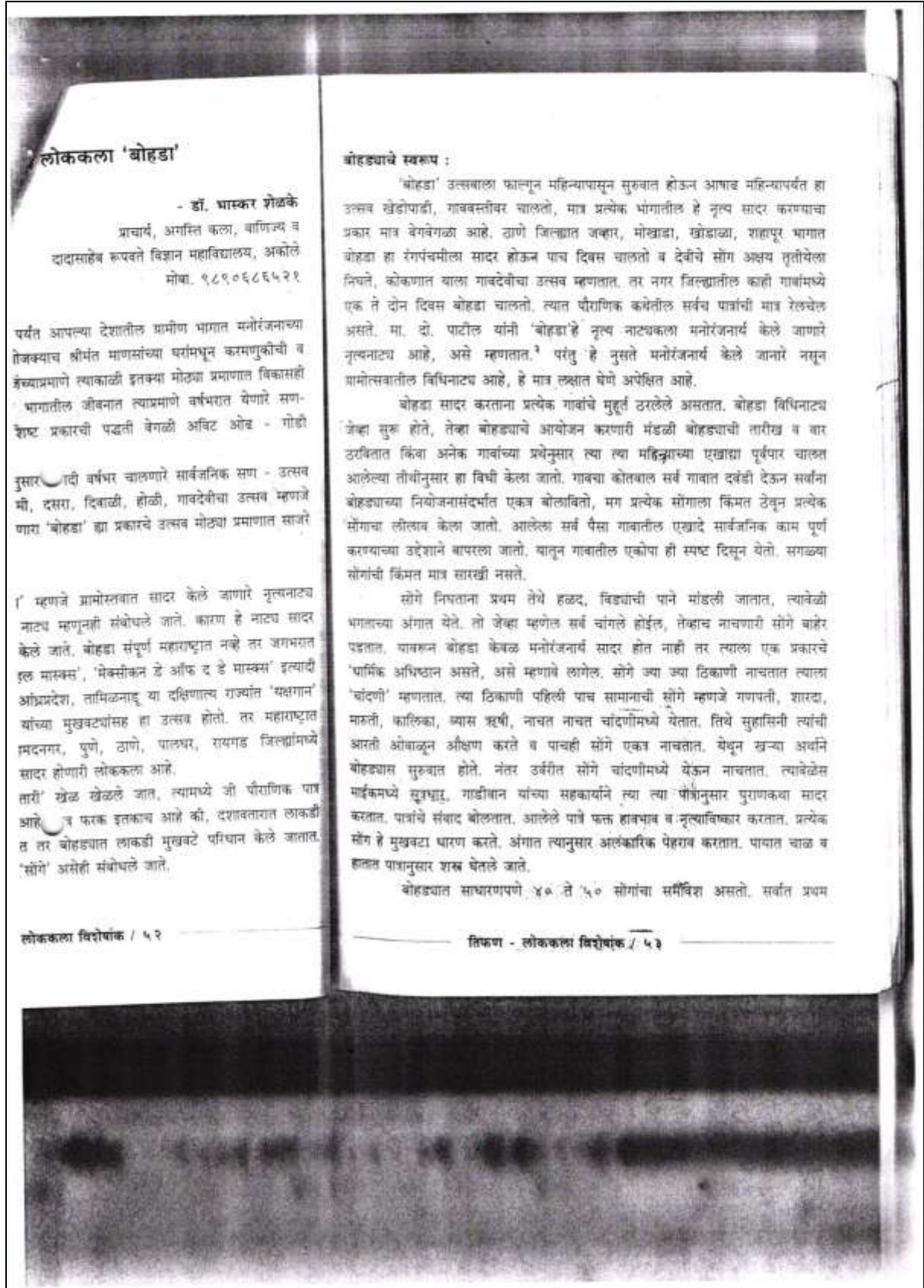
As said above, the role of women in politics has been seen as being almost nil during the entire medieval period. However, one must make a distinction between visibility and inactivity, for during critical conditions women had contributed something for and to the state. While studying the sources of medieval Indian history only a few names emerge. This situation was more or less similar during the rule of Delhi Sultanate, Mughal Empire, Bahmani Sultanate and Vijaynagar Empire. Women have shown remarkable competence in other aspects of life such as art, literature, music, religion, etc., and have influenced politics directly or indirectly; but their direct participation in the political scene was not encouraged. The study shows that no woman had

* Author address for correspondence
Department of History, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).
Tel.: +91 9890814748
E-mail: skirjad74@gmail.com (K. Jadhav -Corresponding author); seshanradhika@gmail.com (R. Seshan)

<https://doi.org/10.21523/gcj2.20200202> © 2020 GATHA COGNITION* All rights reserve.

58

2. Lokkala 'Bohada' (Dr. Bhaskar Shelke)

लोककला 'बोहडा'

- डॉ. भास्कर शेळके

प्राचार्य, अमर्षित कला, वाणिज्य व दादासाहेब रूपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले
मोबा. ९८९०६८६५२१

पर्यंत आपल्या देशातील प्रामाण भागात मनोरंजनाच्या तोजक्याच श्रीमंत माणसांच्या घरांमधून करमणुकीची व वैभवाप्रमाणे त्याकाळी इतक्या मोठ्या प्रमाणात विकासही भागातील जीवनात त्याप्रमाणे वर्षभरात येणारे सण-शष्ट प्रकारची पद्धती वेगळी अविट ओढ - गोडी

नुसार एवढी वर्षभर चालणारे सार्वजनिक सण - उत्सव मी, दसरा, दिवाळी, होळी, गावदेवीचा उत्सव म्हणजे पार 'बोहडा' ह्या प्रकारचे उत्सव मोठ्या प्रमाणात साजरे

म्हणजे ग्रामोत्सवात सादर केले जाणारे नृत्यनाट्य नाट्य म्हणूनही संबोधले जाते. कारण हे नाट्य सादर केले जाते. बोहडा संपूर्ण महाराष्ट्रात नव्हे तर जगभरात इल मास्क्स', 'मिक्सीकन डे ऑफ द डे मास्क्स' इत्यादी ऑस्ट्रेलिया, तामिळनाडू या दक्षिणात्य राज्यांत 'सक्षगान' यांच्या मुखवट्यांसह हा उत्सव होतो. तर महाराष्ट्रात मदनगर, पुणे, ठाणे, पालघर, रायगड जिल्ह्यांमध्ये सादर होणारी लोककला आहे.

तारी' खेळ खेळले जाते, त्यामध्ये जी पौराणिक पात्र आहे व फरक इतकाच आहे की, दशावतारात लाकडी त तर बोहडात लाकडी मुखवटे परिधान केले जातात. 'सोंगे' असेही संबोधले जाते.

लोककला विरोधांक / ५२

बोहडाचे स्वरूप :

'बोहडा' उत्सवाला फाल्गून महिन्यापासून सुरुवात होऊन आषाढ महिन्यापर्यंत हा उत्सव खेडोपाडी, गाववस्तीवर चालतो, मात्र प्रत्येक भागातील हे नृत्य सादर करण्याचा प्रकार मात्र वेगवेगळा आहे. ठाणे जिल्ह्यात जव्हार, मोखाडा, खोडाळा, शहापूर भागात बोहडा हा रंगपंचमीला सादर होऊन पाच दिवस चालतो व देवीचे सोंग अक्षय तृतीयेला निघते, कोकणात याला गावदेवीचा उत्सव म्हणतात. तर नगर जिल्ह्यातील काही गावांमध्ये एक ते दोन दिवस बोहडा चालतो. त्यात पौराणिक कथेतील सर्वच पात्रांची मात्र रेलचेल असते. मा. दो. पाटील यांनी 'बोहडा' हे नृत्य नाट्यकला मनोरंजनार्थ केले जाणारे नृत्यनाट्य आहे, असे म्हणतात. परंतु हे नुसते मनोरंजनार्थ केले जाणारे नसून ग्रामोत्सवातील विधिनाट्य आहे, हे मात्र लक्षात घेणे अपेक्षित आहे.

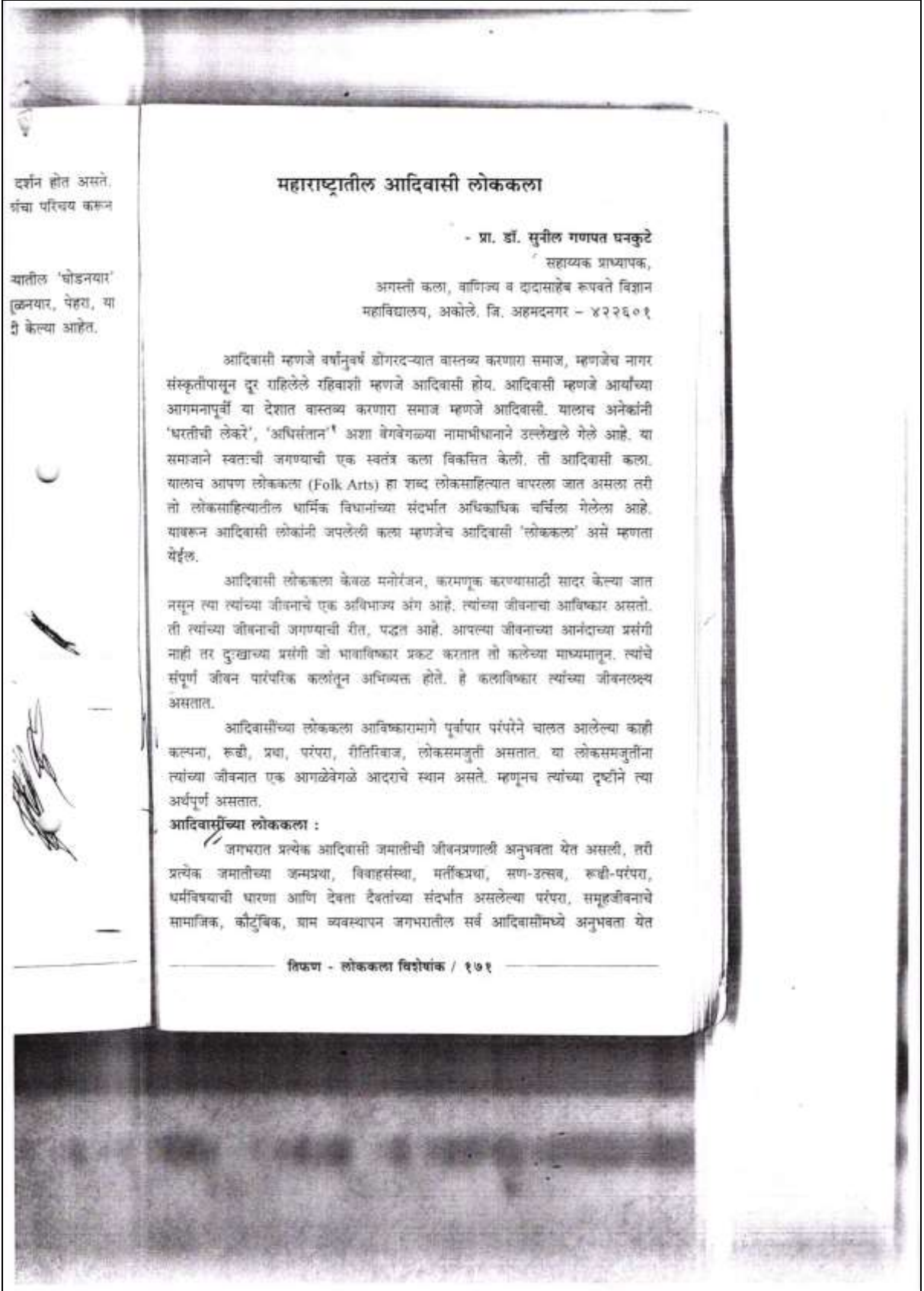
बोहडा सादर करताना प्रत्येक गावाचे मुहूर्त ठरलेले असतात. बोहडा विधिनाट्य जेव्हा सुरू होते, तेव्हा बोहडाचे आयोजन करणारी मंडळी बोहडाची तारीख व वार ठरवितात किंवा अनेक गावांच्या प्रथेनुसार त्या त्या महिन्याच्या एखाद्या पूर्वापर चालत आलेल्या तीर्थीनुसार हा विधी केला जातो. गावचा कोतवाल सर्व गावात दबडी देऊन सर्वांना बोहडाच्या नियोजनासंदर्भात एकत्र बोलावितो, मग प्रत्येक सोंगाला किंमत ठेवून प्रत्येक सोंगाचा लोलाव केला जातो. आलेला सर्व पैसा गावातील एखादे सार्वजनिक काम पूर्ण करण्याच्या उद्देशाने वापरला जातो. वातून गावातील एकोपा ही स्पष्ट दिसून येते. सगळ्या सोंगांची किंमत मात्र सारखी नसते.

सोंगे निघताना प्रथम तेथे हळद, विड्याची पाने मांडली जातात, त्यावेळी भगवतच्या अंगात येते. तो जेव्हा म्हणेल सर्व चांगले होईल, तेव्हाच नाचणारी सोंगे बाहेर पडतात. यावरून बोहडा केवळ मनोरंजनार्थ सादर होत नाही तर त्याला एक प्रकारचे 'धार्मिक अधिष्ठान' असते, असे म्हणावे लागेल. सोंगे ज्या ज्या ठिकाणी नाचतात त्याला 'चांदणी' म्हणतात. त्या ठिकाणी पहिली पाच सामानाची सोंगे म्हणजे गणपती, शारदा, मारुती, कार्तिका, ज्यास ऋषी, नाचत नाचत चांदणीमध्ये येतात. तिथे सुहासिनी त्यांची आरती ओवाळून औक्षण करते व पाचही सोंगे एकत्र नाचतात. येथून खऱ्या अर्थाने बोहडास सुरुवात होते. नंतर उर्वरीत सोंगे चांदणीमध्ये येऊन नाचतात. त्यावेळेस माईकमध्ये सूत्रधार, गाडीवान यांच्या सहकार्यांनी त्या त्या पौर्णमासी पुराणकथा सादर करतात. पात्रांचे संवाद बोलतात. आलेले पात्रे फक्त हावभाव व नृत्याविष्कार करतात. प्रत्येक सोंग हे मुखवटा धारण करते. अंगात त्यानुसार अलंकारिक पेहराव करतात. पायात चाळ व हातात पात्रानुसार शस्त्र घेतले जाते.

बोहडात साधारणपणे ४० ते ५० सोंगांचा समवेश असतो. सर्वात प्रथम

तिफण - लोककला विरोधांक / ५३

3. Maharashtratril Adiwasi Lolkala (Dr. Sunil Ghankute)

4. Terrorism Problems in India: Cause and Effects (Dr. Shivaji Khemnar)

2020-21

‘Akshar Wangmay’ UGC Care Listed, International Research Journal, ISSN: 2229-4929, January 2021
Special Issue, Volume-VI ‘Interdisciplinary View on Socio-Economic, Educational, Management, Environmental, Research, Language and Sustainable Development in Covid-19 Pandemic Situation’

Terrorism Problems in India: Cause and Effects

Dr. Shivaji Khemnar
Head, Department of Geography, Agasti Arts, Commerce and D.R. Sci. College, Akole, Maharashtra

Abstract
The silence of the India gets disturbed from last few decades because of terrorism activities from terror in various part of the country. According to the Home Ministry, terrorism in India poses a major hazard to the community of Indian Territory. It affects social life, economic funds and national infrastructure. Terrorism found in India includes ethno-nationalist terrorism, religious terrorism, left wing terrorism and narco terrorism. Terrorism is creating due to various causes and its impacting the public life. The regions with long term terrorist activities have been Jammu and Kashmir, east-central and south-central India (Naxalism) and the Seven Sister States. In these region observed various types of terrorist groups which operate the small and large scale. South Asian Terror Portal (SATP) has listed 180 terrorist groups that have operated within India over the last 20 years, many of them co-listed as transnational terror networks operating in or from neighboring South Asian countries such as Bangladesh, Nepal and Pakistan. The main aim of this article is to identify the terrorism in India with its nature, causes and effects from various types of past database.

Keywords: Terrorism, Causes, Impact, Problems.

Introduction
Since the independence in 1947, India has been facing the problem of insurgency or terrorism in different parts of the country. Globalization, the military dominance of the United States (US), cultural differences, and terrorism as the chosen method of conflict were seen to underlie security practitioners’ interest in “asymmetric warfare” (Kaldor, 2001; Kahler and Walter, 2006) and academic interest in religious terrorism (Juergensmeyer, 2000; Stern, 2004). Though the contemporary impact and threat of religiously motivated terrorism is hard to deny, our approach is to look at the geography of religious terrorism to critically engage its “newness” (Rapoport, 2001; Flint, 2003; Flint and Radil, 2009). India has faced exclusively terrorist movements in Punjab and Jammu and Kashmir, bordering Pakistan, and part insurgent-part terrorist movements in the northeast, bordering Myanmar and Bangladesh; in Bihar, bordering Nepal; and in certain interior states like Andhra Pradesh, Madhya Pradesh and Orissa that do not have international borders. Similarly, in various part of the country this types of activity affecting the silence of nations and disturbing the social, physical and cultural life.

India has also faced terrorism of an ephemeral nature, which sprang suddenly due religious anger against either the government or the majority Hindu community or both and petered out subsequently. Though theoretically and methodologically eclectic, the discipline of human geography may be defined by one overarching axiom: that the built environment is socially constructed, or it is the product of individual and collective action (Massey, 2005). There are various historical reasons behind terror activities in the India. This situation from last few decades is highlighting the social insecurities within the various terror prone regions of India. India is the country of verity of cultural and historical prospective where these terrorism activities can be disturbed to human life. Impact of terrorism is shown in the figure 1.

Terrorism in India
(Total civilians and security force personnel deaths)

(Source: Terrorism Fatalities in India, SATP & Institute for Conflict Management, 2014)

Figure-1. Terrorism trend in India

Terror Groups in India
There are various groups which rising and encourage the terrorism activities in different part of country. India is the country which located in the south Asia where various counties are linked from various side of boundary. India has divers sets of boundary like, hilly, glaciers, rivers, desert, and coastal. Variety of terror groups entering from the various types of border within the Indian

12

5. Analysis of Remot sensing based vegetation Indices (VIs) for Unmanned aerial System (UAS): A Review (Dr. Vijay Bhagat)

Geography
2020-21

Remote Sensing of Land, 3(2), 58-73, 2019.

Remote Sensing of Land

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcjl
<http://dx.doi.org/10.21523/gcjl>

V. S. Bhagat et al.

Review Article

Analysis of Remote Sensing based Vegetation Indices (VIs) for Unmanned Aerial System (UAS): A Review

Vijay S. Bhagat¹✉, Ajaykumar Kadam^{2*}✉, Suresh Kumar³✉

1. Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).

2. Department of Geology, Yogi Vemana University, Kadapa-516003, Andhra Pradesh (India).

3. Agriculture and Soils Department, Indian Institute of Remote Sensing, Dehra Dun -248001, Uttarakhand, India.

Article history

Received: 26 August 2020;
 Final form: 27 September 2020;
 Accepted: 27 September 2020.

Keywords

Calibration;
 Canopy;
 Indices;
 NDVI;
 UAS;
 UAV;
 Vegetation.

Editor(s)

Suresh Kumar

Abstract

Unmanned Aerial System (UAS) is an efficient tool to bridge the gap between high expensive satellite remote sensing, manned aerial surveys, and labors time consuming conventional fieldwork techniques of data collection. UAS can provide spatial data at very fine (up to a few mm) and desirable temporal resolution. Several studies have used vegetation indices (VIs) calculated from UAS based on optical and MSS-datasets to model the biophysical parameters of the Earth surface. They have used different techniques of estimations, predictions and classifications. However, these results vary according to used datasets and techniques and appear very site-specific. These existing approaches aren't optimal and applicable for all cases and need to be tested according to sensor category and different geophysical environmental conditions for global applications. UAS remote sensing is a challenging and interesting area of research for sustainable land management.

© 2020 GATHA COGNITION® All rights reserved.

1 INTRODUCTION

Unmanned Aerial Systems (UAS) have been widely used in many applications such as vegetation monitoring (Merza and Chapman, 2011); agriculture (Walsh *et al.*, 2018; Marino and Alyino, 2019), hydro-geomorphological assessments (Casado *et al.*, 2016), hydrology, water conservation, water quality analysis (Koparan *et al.*, 2019), river characterization (Casado *et al.*, 2016; Larrinaga and Brotons, 2019), soil management (Oliveira *et al.*, 2019), urban mapping (Noor *et al.*, 2018), disaster management (Yang *et al.*, 2016; Carvajal-Ramirez *et al.*, 2019) including post-fire vegetation analysis (Fernández-Guisuraga *et al.*, 2018). At present, satellite based remote sensing has limitations such as resolutions, availability including frequency and flexibility, complicated image processing, higher costs etc. (Zhang and Kovacs, 2012; Wan *et al.*, 2018) whereas ground-based sensor systems have issues related to mobility (moving one place to another), cost-

effectiveness and real time mapping (Zhang and Kovacs, 2012; Sankaran *et al.*, 2015; Caturegli *et al.*, 2019). However, UAS based techniques are useful for survey of relatively smaller area, but for efficient work it needs to be larger than 5 hectares (Wahab *et al.*, 2018). UAS is more efficient tool to bridge the gap between- 1) high expensive satellite and manned areal remote sensing and 2) labors and time-consuming conventional fieldwork techniques of data collection for environmental planning, management and monitoring (Wahab *et al.*, 2018).

The market revenue of UAS based remote sensing and mapping is booming since last decade (Colomina and Molina, 2014; Barbedo, 2019). At the same time scientific community and industry have remarkably involved with publications and production of essential equipment (Colomina and Molina, 2014). Many conferences/meetings were organized in this period and

* Author address for correspondence
 Department of Geology, Yogi Vemana University, Kadapa-516003, Andhra Pradesh (India)
 Tel.: +91 9096116045
 Emails: kalpvij@gmail.com (V. Bhagat); kadamajaykumar1@gmail.com (A. Kadam); suresh_kumar@iirs.gov.in (S. Kumar)
<https://doi.org/10.21523/gcjl.19030202> © 2020 GATHA COGNITION® All rights reserved.

59

16

6. Land Suitability Analysis for Afforestation in Semi-arid Watershed of Western Ghat, India: A Ground Water Recharge Perspective (Dr. Vijay Bhagat)

GEOLOGY, ECOLOGY, AND LANDSCAPES
2021, VOL. 5, NO. 2, 136–148
<https://doi.org/10.1080/24749508.2020.1833643>

RESEARCH ARTICLE

OPEN ACCESS [Check for updates](#)

Land Suitability Analysis for Afforestation in Semi-arid Watershed of Western Ghat, India: A Groundwater Recharge Perspective

Ajaykumar Kadam^a, Rajasekhar M.^b, Bhavana Umrikar^c, Vijay Bhagat^d, Vasant Wagh^e and R. N Sankua^f

^aDepartment of Environmental Science, Savitribai Phule Pune University, Pune, India; ^bDepartment of Geology, Yogi Vemana University, Kadapa, India; ^cDepartment of Geology, Savitribai Phule Pune University, Pune, India; ^dDepartment of Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Ahmednagar, India; ^eSchool of Earth Sciences, Swami Ramanand Teerth Marathwada University, Nanded, India; ^fBasin Planning, Central Water Commission, New Delhi, India

ABSTRACT
Land suitability analysis (LSA) for afforestation is an approach that stands amongst the most able frameworks revealing the concern for cultivable land and predicting the availability for sustainable development in semi-arid areas. In view of this, the objective of the present study is to propose a conceptual procedure for LSA that would help enhancing the green cover to combat environmental threats rendering groundwater recharge. LSA involves various thematic layers such as distribution of land use/landcover, slope, soil depth, soil type, pH, soil calcium, soil magnesium, sodium, bulk density, organic matter, boron and run-off that have been derived using satellite images and collateral data. Food and Agriculture Organization framework and guidelines have been followed for LSA and it has been found that only 9.16% land is 'highly suitable', 14% of land is 'moderately suitable' whereas, marginally suitable lands for afforestation are estimated about 14% of total area and non-suitable areas for afforestation are about 61% of the total area. The multi-parametric based decision making AHP tool integrated with GIS proposes a novel methodology and outcomes of the research could be useful to identify suitable lands for agriculture in any various parts of the world.

ARTICLE HISTORY
Received 30 March 2020
Accepted 4 October 2020

KEYWORDS
Land suitability; agriculture; MCDM; AHP; remote sensing; GIS

1. Introduction

Land under afforestation is a limited natural resource that facilitates sub-surface moisture, surface runoff, vegetation, timber land, soil and mineral deposits which are getting degraded by heavy erosion, water logging, increasing acidity and salinity, decreasing nutrients and soil productivity. Out of total land, 1.68% productive land is reduced and 47% land has degraded in the last twenty years (FAO). About 14.9% of population of developing countries are suffering from malnutrition (Fao, 2012). Demand of agricultural products for food, fodder, industry, etc. is increasing rapidly while productive land and productivity are decreasing remarkably. Therefore, the studies undertaken in this regard (Dumanski, 1997; Nyeko, 2012; Schwilch et al., 2011) have been focussed on sustainable land use development and management.

Forestation, reforestation and protection of existing forests are suggested for conservation and enhancement of CO₂ storage in forest cover to reduce the atmospheric carbon (Patenaude et al., 2005). Forests increase subsurface recharge and help conservation of soil and groundwater resources. However, the area under forest and qualitative measures in terms of density, diversity, greenness and production are decreasing with alarming rate since centuries (Bhagat, 2009). The green-covered area mainly the forest is reduced to 21.31% due to soil deprivation, cut down of trees and minimum soil moisture during scarcity situations, etc. (Sonawane & Bhagat, 2017). Therefore, afforestation on degraded lands is primarily suggested for environmental regulation of carbon, protection of natural resources such as soil and water, biodiversity protection, etc. Many governmental, non-governmental organisations, and forest conservation activists and movements are working on the improvements in quality of soil and water resources and land restoration. Land suitability analysis (LSA) detects the inherent capacities, potentials and suitability for plantation. Multi-criteria land suitability has been widely used for identification of potential parcels for agriculture (R. B. Zolekar & Bhagat, 2015), plantation (Bhagat, 2009; R.B. Zolekar & Bhagat, 2014), watershed management (Gaikwad & Bhagat, 2018, A. K. Kadam et al., 2018; A. Kadam et al., 2019; Rajasekhar et al., 2020), settlements, development projects, industries, etc.

The LSAs in existing methods in this paper is having the following parts such as the examination of soil possessions is a significant stage. In view of this soil samples were analyzed in laboratory to understand the physicochemical properties. To know the present LULCs supervised categorization algorithm was used

CONTACT Rajasekhar M. sekhar.raja042@gmail.com Department of Geology, Yogi Vemana University, Kadapa, India
© 2020 The Author(s). Published by Informa UK Limited, trading as Taylor & Francis Group on behalf of the International Water, Air & Soil Conservation Society (INWASCON). This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution License (<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>), which permits unrestricted use, distribution, and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited.

7. Fodder Estimation for Dairy Activity in Tribal Area of Upper Pravara Basin in Maharashtra (India) (Dr. Vijay Bhagat)

Geography
2020-21

Applied Ecology and Environmental Sciences, 2021, Vol. 9, No. 5, 557-574
Available online at <http://pubs.sciepub.com/aees/9/5/7>
Published by Science and Education Publishing
DOI:10.12691/aees-9-5-7

 SciEP
sciepub.com

Fodder Estimations for Dairy Activity in Tribal Area of Upper Pravara Basin in Maharashtra (India)

Pandharinath T. Karande^{1*}, Vijay S. Bhagat², Rajendra B. Zolekar³

¹Department of Geography, Adv. M. N. Deshmukh Arts, Science and Commerce College Rajur, Affiliated to Savitribai Phule Pune University, Pune, India, 422604
²Post-graduate Research Center in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College Akole, Affiliated to Savitribai Phule Pune University, Pune, India, 422601
³Department of Geography, K.V.N. Naik Shikshan Prasarak Sanstha's Arts, Commerce and Science College, Nashik, Affiliated to Savitribai Phule Pune University, Pune, India, 422002
*Corresponding author: ptkarande@gmail.com

Received April 17, 2021; Revised May 22, 2021; Accepted May 30, 2021

Abstract Livestock is a continuous and major source of income to the tribal people in India. The scarcity of fodder is a major constraint observed for dairy activity in rural and tribal zones. Therefore, the fodder was estimated to understand the fodder source and budgeting for planning and management of sustainable dairy activity in the study region. The grazing on forest and open lands and stall feeding of harvested fodder are major feeding methods observed in the study area. The grazing estimates about 59% of fodder requirements and stall feeding estimates about 41%. The significant positive correlation was estimated for 1) 6 months grazing period with forest land, grasses reported as crop, other crops and area not available for cultivation, 2) 7 months grazing period with net sown area, good soil, rice crop, fallow land and private grasslands, 3) 8 months grazing period with an area not available for cultivation, good soil quality, good rainfall, more other crops, fallow land and grass reported as a crop and 4) 9 months grazing period with forest and area under crops. Green fodder shows deficit of about 80.6% of requirements in 95% villages with an adverse effect on dairy activity. Surplus green fodder is available only in villages having perennial irrigation facilities. Dry fodder estimated about 13.7% surplus which tribal people are using as supportive fodder in shortage period. These methods are useful for estimations and analysis of available fodder in rural and tribal zones of Indian and developing countries.

Keywords: fodder estimations, fodder availability, fodder requirements, fodder scarcity

Cite This Article: Pandharinath T. Karande, Vijay S. Bhagat, and Rajendra B. Zolekar, "Fodder Estimations for Dairy Activity in Tribal Area of Upper Pravara Basin in Maharashtra (India)." *Applied Ecology and Environmental Sciences*, vol. 9, no. 5 (2021): 557-574. doi: 10.12691/aees-9-5-7.

1. Introduction

Animal husbandry [1] is a supported occupation of agriculture and a major source of income as well as employment in India [2]. Two-third of the total population and three-fourth of the total workforce of India is depending upon agriculture and agro-based business [3]. The majority of the farmers are keeping animals for milk, meat, leather, bones, dung-manure, etc. as support business to the agriculture. Most of the farmers are keeping animals as main business, traditionally. In India, about three-fourth of the population is living in rural areas and about 38% of them are poor [4]. The animals are the main source of proteins and income to the poor population [1,5] and one of the ways of poverty alleviation [6]. Dairy farming is an important source of income to small landholders of dry, drought-prone and hilly zones [4,7]. Fodder is a prime need of dairy activity. Shortage of feeds and fodders are major constraints scattered and small size landholders [8,9]. Scholars [9,10,11] have reported shortfalls of fodder supply and minimal milk production in the dry season for farmers.

Researchers [12] have recently calculated the deficit of green fodder is 23%, dry fodder 31%, and concentrates feeds 47% in India. Reports on the 12th plan [13] have focused that the development of fodder and feed resources as necessary to sustain livestock in India. The country faces a deficit in 2010 is about 35.7% green fodder, 10.9% dry fodder and 44% concentrate feeds. In the year 2050 demand for total fodder is increasing by 23.9% compared to the year 2010 [13]. In the future to sustain livestock and dairy farming, the growth of green fodder is essential in the study as well as in the country. Therefore, the present study has focused on fodder estimations for dairy activity.

The availability of fodder and lack of sound scientific techniques for measuring the amount of fodder required per animal has imposed severe limitations on the research carried out in this field. In the given study area, the need for fodder is mostly met by grazing the animals in the forest, thus making it difficult to measure the fodder

13

8. Using Multi-Criteria, AHP and Influence Approaches for Agricultural Development: A Case Study of Upper Mula Basin in Maharashtra (India) (Dr. Vijay Bhagat)

Geography
2020-21

Applied Ecology and Environmental Sciences, 2021, Vol. 9, No. 3, 368-379
Available online at <http://pubs.sciepub.com/aees/9/3/7>
Published by Science and Education Publishing
DOI:10.12691/aees-9-3-7

 SciEP
sciepub.com

Using Multi - Criteria, AHP and Influence Approaches for Agriculture Development: A Case Study of Upper Mula Basin in Maharashtra (India)

Ravindra D. Gaikwad^{1*}, Vijay S. Bhagat²

¹S.N. Arts, D.J. Malpani Commerce and B.N. Sarda Science College Sangamner, Department of Geography, Affiliated to SavitribaiPhule Pune University, Pune, India 422605
²Post-graduate Teaching and Research Center in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Affiliated to SavitribaiPhule Pune University, Pune, India.422601
*Corresponding author: georavindra@gmail.com

Received February 14, 2021; Revised March 17, 2021; Accepted March 22, 2021

Abstract Agricultural development is unique sign for development of agricultural base country. Multi-criteria, AHP and influence based analysis is suitable for agricultural development. Six criteria (Crops) sugarcane, vegetables, pulses, fruits, rice and grains were selected for development indicators of Upper Mula basin in Ahmednagar district, Maharashtra (India). Expert opinions for ranking the criterion selected for influence. Sugarcane, vegetables and fruits show higher influences on development of watershed arrangement in the study area. Further, crops grains and pulses were show significant influence in kharip season. Using AHP techniques for influences were calculated based on weights estimated. Normalized and distribution of specific crops using the values of influences within the sub-watersheds. Agriculture developments influence are classified into very low (< Mean-1STD), low (Mean-1STD to Mean), moderate (Mean to Mean + 1STD), high (Mean + 1STD to Mean + 2STD), and very high (Mean + 2STD<) and agricultural development are classified into high, moderate and low categories. The methodology is the effective tool for agricultural development of sub-watersheds.

Keywords: AHP, ranking, multi-criteria, influence, weights

Cite This Article: Ravindra D. Gaikwad, and Vijay S. Bhagat, "Using Multi - Criteria, AHP and Influence Approaches for Agriculture Development: A Case Study of Upper Mula Basin in Maharashtra (India)." *Applied Ecology and Environmental Sciences*, vol. 9, no. 3 (2021): 368-379. doi: 10.12691/aees-9-3-7.

1. Introduction

Agricultural development is one of the significant factors representing the overall development of the rural regions [1]. Study area shows undulating surface and therefore varied agriculture and cropping pattern. The slope decreases towards the East from Western hilly region. Higher rainfall, steep slopes and dense forests are observed in western hilly which is the source of Mula River. Paddy and *Nachani* are important crops in this area. Further, sugarcane, vegetables and fruits are observed in the eastern where the slopes are less. Gumma [2] have used weighted integration of multiple thematic layers, Gassman [3], Daloglu [4] have used Soil and Water Assessment Tool, Panhalkar [5] had use intersect overlay technique with GIS environment, Daloglu [4] have used agent-based models (ABM) with combination Soil and Water Assessment Tool, Boumaa [6] have used water balance of irrigation systems for Agricultural development. Further, Analytical Hierarchy Process (AHP) based multi-criteria analysis and influence technique can be useful tool for quick agriculture development prioritization [7] of

watersheds. The crops sugarcane, vegetables, pulses, fruits, rice and grains are economically useful crops select for the period 2016 to 2019 for agricultural development. Rice, *Nachani* and *Farai* is a rain fed crop grown in hilly slope and foothills area [8]. However, due to the development of irrigation facilities in the area with reduced slope in the east, sugarcane, vegetables, fruits, Grains and pulses have changed. The area under mainly vegetable and fruit crops seems to have increased.

2. Study Area

Upper part of the basin Mula River (19° 03'45.00" N to 19° 30'02.00" N and 73° 33'45.00" E to 74° 37'31.00" E) in Ahmednagar district (India) distributed inside Akole, Sangamner, Parner and Rahuri tahsils was selected for agricultural development of sub-watersheds (Figure 1). The River Mula is main tributary of Pravara River and source region in *Ajoba Dongar*, near *Harishandragad* located in the Western Ghat. The height varies from 512 to 1472.7 m. and rainfall from 467 to 1505 mm. around 86.38% area classified in the class 0 to 10° slopes. Geologically the study area is the part of Deccan trap with

12

9. A Morphological Study for Identified the Potential of Ganpatipule Coastal Tourism in Western Maharashtra (India): Analytical Hierarchy Process (Dr. Vijay Bhagat)

Geography
2020-21

2

Applied Ecology and Environmental Sciences; 2021; Vol. 9, No. 3, 322-335
Available online at <http://pubs.sciepub.com/aees/9/3/2>
Published by Science and Education Publishing
DOI:10.12691/aees-9-3-2

 SciEP
sciepub.com

A Morphological Study for Identified the Potential of Ganpatipule Coastal Tourism in Western Maharashtra (India): Analytical Hierarchy Process

Sanjay B. Navale^{1*}, Rajendra S. Suryawanshi², Vijay S. Bhagat³

¹Department of Geography, S.N. Arts, D.J.M. Commerce and B.N.S. Science College, Sangamner, Dist. Ahmednagar, Maharashtra, India. Pin. 422605.
²Department of Geography; MES Abasaheb Garware College, Pune, Maharashtra, India
³Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate College Akole, Ahmednagar, Maharashtra, India
*Corresponding author: navalesanju1979@gmail.com

Received February 03, 2021; Revised March 09, 2021; Accepted March 18, 2021

Abstract This present study-Analytical Hierarchy Processes (AHP) techniques, PVI and SVI indices were applied, calculate and identified the physical and socio-economic, cultural, historical and environment criterion and sub-parameters (05 major criteria and 22 sub-parameters) based on the evaluation of tourism potential ability of each parameter and its scenic-beauty for a selected site of Ganpatipule beach in Ratnagiri District, Maharashtra (India) most significant importance to tourism. AHP-OS software was used to calculating pairwise comparisons matrix and determine the weight of selected criterion and parameters. The physical of vulnerability index (PVI) and socio-economic vulnerability index (SVI) calculating the physical computation of consistency ratio, CR=Ci/Ri (CR=0.07) the socio-economic computation of consistency ratio, CR = 0.08 values identified study area tourism potential is relevant. The PVI and SVI classes i.e. very highly coastal tourism potential to low coastal tourism potential are identified to the coastal area natural potential site. GIS-based Arc 10.3; Global Mapper (2011) the software was used to analyze beach potential in the study area. The AHP techniques are most applicable for in this study area for coastal tourism planning, management and development of local level.

Keywords: coastal tourism potential, scenic beauty, analytical hierarchy processes, vulnerability index

Cite This Article: Sanjay B. Navale, Rajendra S. Suryawanshi, and Vijay S. Bhagat, "A Morphological Study for Identified the Potential of Ganpatipule Coastal Tourism in Western Maharashtra (India): Analytical Hierarchy Process." *Applied Ecology and Environmental Sciences*, vol. 9, no. 3 (2021): 322-335. doi: 10.12691/aees-9-3-2.

1. Introduction

Tourism is one of the energetic and [1,2] most vital fast-developing prime industry [3,4]. Tourism activities are a major role in economic development at the national to the local level. These activities are directly affected by the environment and human societies. Hence, proper need coastal management and planning in tourism sectors is significant to the sustainable development [5]. The world tourism industry total financial involvement of travel and tourism to GDP global 2006-2019 is 9258 billion U.S. dollars and it's also a favorable economic environment world GDP is +3.6 % (UNWTO, 2019). Most coastal scenic beauty and coastal tourism potential are important resources of coastal tourism [6] development. Nature-based coastal tourism is the asset of the nation [7]. The tourist destination is created job opportunities surrounding area and ultimately income level have increased at the global to the local level. Coastal morphological landscape [8] is a major natural attraction of the tourist. Geotourism is the major principles are nature-based tourism these are major reasons the tourism sector is developed in all over the world [9]. Several researchers have been scientifically carried out the studies for tourism potential identification using Analytical Hierarchical Process (AHP) for coastal tourism development. AHP methods identified the potential sites, coastal tourism, and scenic beauty of beach for tourism development. Hence, the research area has been marked on AHP techniques for coastal tourism development in Ganpatipule beach. The criteria and sub-parameter like beach sand color, coastal slope, and an aerial view of the beach; beach sunset, sunrise view, adjacent land use and man-made attraction, festival, religious activities, historical attraction etc. are used for identification coastal tourism potential and its scenic beauty of the study area. Suryawanshi and Ranyewale [10], Mani Murali [11], Pralong and Reynard [12], Suryawanshi [13] have used the different criteria and parameter value, namely the scenic, scientific, historical, cultural and economic value for identification potential tourism sites.

71

10. Antarrashtriya Sambandh- Dahashadwad (Prof. Sonali Punde)

B.Aadhar' International Peer-Reviewed Indexed Research Journal
Impact Factor - (SJIF) -7.675, ISSN NO, CCLXXIII (273)A

ISSN :
2278-9308
January,
2021

आंतरराष्ट्रीय संबंध- दहशतवाद
प्रा. पुंडे सोनाली सयाजी
(सहाय्यक प्राध्यापक राज्यशास्त्र विभाग)
कोलेजचे नाव - अगस्ति कला याणिज्य व दादासाहेब रूपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले

❖ प्रस्तावना :-

दहशतवाद ही एक जागतिक समस्या निर्माण झाली आहे. ज्याचा प्रत्यक्ष आणि अप्रत्यक्षपणे सर्व देशावर परिणाम होत आहे. अनेक देश दहशतवादाचा सामना करत आहेत. दहशतवाद हा एक हिंसाचाराचा प्रकार आहे, जो बेकायदेशीर आहे. आपल्या भारत देशात सर्व धर्मातील लोकांमध्ये विविधता आहे. विविधतेतून एकतेची भावना निर्माण होते. परंतु काही लोक असे आहेत की त्यांना देशाचे एकीकरण तोडायचे आहे.

आपली राजकीय उद्दिष्टे साध्य करण्यासाठी समाजाच्या किंवा त्यांच्या एखाद्या शागात भीती व दहशत निर्माण केली जाते.

दहशत म्हणजे भीती कोणत्याही दिनाशकारी शक्तीमुळे समाजात किंवा देशात दहशत निर्माण करणे म्हणजे दहशतवाद होय. एकाला मारा आणि हजारांना भयभीत करा म्हणजे दहशतवाद होय.

❖ दहशतवादाची संकल्पना :

दहशतवाद हा शब्द Terror या लॅटिन शब्दापासून आलेला आहे. या शब्दापासून Terrorism हा शब्द तयार आहे. हिंसक मार्गाने आपले उद्दिष्ट पूर्ण करण्यासाठी किंवा आपल्या ध्येयप्राप्तीसाठी व्यक्ती किंवा गट दहशतवादाचा वापर करतात.

- १) "लोकांना मारण्याची संघटित व्यवस्था म्हणजे दहशतवाद होय" - शब्दकोश.
- २) "दहशतवाद म्हणजे राजकीय उद्दिष्टासाठी हिंसेचा वापर."
- ३) "आपले राजकीय उद्दिष्ट साध्य करण्यासाठी निष्पाप लोकांची जाणून-बुजून व पद्धतशीरपणे केलेली हत्या व त्याला जखमी करून त्याच्या अवयवांची निर्घुण गोडतोड व त्याद्वारे निर्माण केलेले भीतीचे वातावरण म्हणजे दहशतवाद होय" - बेजामिन न्याहू.
- ४) "कोणताही हेतू भविष्यकाळात साध्य करण्यासाठी बळाचा वापर करून भीती निर्माण करण्याची पद्धत म्हणजे दहशतवाद होय" - बर्गर.

यावरून दहशतवादाची संकल्पना स्पष्ट होते.

❖ दहशतवादाचे प्रकार :-

- १) राष्ट्रीय / देशांतर्गत दहशतवाद :
आपल्या देशाच्या सरकार विरुद्ध किंवा समुह विरुद्ध दहशतवादी कारवाया केल्या जातात, उदा. भारतातील पंजाब मधील खलिस्तानवाद्यांचा दहशतवाद.
श्रीलंकेतील लिट्टेचा दहशतवाद इ.
- २) देशाबाहेरील / आंतरराष्ट्रीय दहशतवाद :
यामध्ये एका देशातील दहशतवादी संघटना दुसऱ्या देशाच्या सरकार आणि जनतेविरुद्ध दहशतवादी कारवाया करतात.
उदा. भारताच्या जम्मू काश्मीर मधील पाकिस्तानी लोकांचा दहशतवाद.

145Website – www.aadharsocial.comEmail – aadharsocial@gmail.com

YEAR 3: 2019-20

1. Jagatikikaranacha Praman v Bolibhashevaril Prabhav (Dr. Sunil Ghankute)

	'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal Impact Factor - (SJIF) – 6.625. Special Issue 213 : Impact of Globalization on Language & Literature Peer Reviewed Journal	ISSN : 2348-7143 January-2020
---	---	-------------------------------------

जागतिकीकरणाचा प्रमाण व बोली भाषेवरील प्रभाव

प्रा. डॉ. सुनील गणपत घनकुटे,
मराठी विभाग
अगस्ती कला वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले
९७६३१६८१२९
मेल- ghankute@gmail.com

जागतिकीकरणाचे मराठीसह भारतातील विविध बोली भाषांवर दूरगामी परिणाम होणार आहेत. जागतिकीकरणाच्या आर्थिक परिणामाची सामाजिक क्षेत्रावर कोणता परिणाम घडवून आणते, याची चर्चा सर्वत्र सतत सुरु आहे. तथापि जागतिकीकरणाच्या सांस्कृतिक परिणामांची आणि बोली भाषेवरील परिणामांची चर्चा- चिकित्सा तुरळक अपवादात्मक बोली वगळता फारशी केल्या जात नसल्याचेच चित्र आहे. याचे कारण म्हणजे भारतावर व महाराष्ट्रावर अनेक आक्रमणे झाली, तरी सामान्य माणसांनीच त्यांची बोलीभाषा टिकवली आहे. आताही जागतिकीकरणाच्या वाढत्या प्रभावात सामान्य माणूसच आपली बोलीभाषा टिकून ठेवणार असल्याचा विश्र्वास हा आता वरवर वाटतो आहे. असा विश्र्वास जरी अलीकडे वाटत असला तरीही जागतिकीकरणाच्या संस्कृती आणि बोलीभाषेवर होणारे आक्रमण नीट आकलन करून घेणे गरजेचे आहे. जागतिकीकरणामुळे अनेक बोलीभाषेवर गंडांतर येण्याची शक्यता मोठ्या प्रमाणात निर्माण झालेली आहे. जागतिकीकरणाच्या प्रक्रियेत तंत्रज्ञानामध्ये मोठी क्रांती होत आहे. संगणक इंटरनेट, प्रसारमाध्यमे, दूरचित्रवाणी, विविध वाहिन्व, श्रमणध्वनी आदी अनेक माध्यमांनी जगाचे सर्व कोनेकोपरे एकमेकांच्या नित्य संपर्कात आल्यामुळे व्यापून टाकले आहेत. असे असले तरी मराठी भाषेच्या विविध बोली असणाऱ्या महाराष्ट्रातल्या संपूर्ण भागात राहणाऱ्या माणसांपर्यंत वरील पैकी बहुतांश जनसंपर्काची माध्यमे मोठ्या प्रमाणात पोहोचलेली आहेत. अक्षरशा गरीब असणाऱ्या या माणसांपर्यंत या इलेक्ट्रॉनिक्स माध्यमांच्या सहाय्याने जगात काय सुरु आहे, ते जाणून घेण्याचा प्रयत्न सध्या होतो आहे. परंतु बहुतांश आणि माणसांचा आजही 'रोटी आणि रोजी' चा प्रश्न सुटलेला नाही. हा माणूस जागतिकीकरणाच्या गतिमान प्रक्रियेत विकासापासून, प्रगतीपासून फार दूर आहे. मराठी भाषेच्या विविध बोली बोलणारा आणि स्वतः स्वतंत्र बोली असणारा हा माणूस विकासाच्या दरदिवशी वाढणाऱ्या व्यापाच्या बाहेर राहणे हे एक माणसापुढे मोठे आव्हान आहे. परंतु आज जागतिकीकरणाचा फटका या ही माणसाच्या बोलीभाषेवर परिणाम करणारा ठरतो आहे. जागतिकीकरणाने नुसता इलेक्ट्रॉनिक्स माध्यमांचा प्रसार केला नाही त्यांच्या रोजच्या दैनंदिन जीवनाच्या, गरजांमध्ये वापरणाऱ्या वस्तू मध्येही याचा परिणाम हा जाणवतो आहे. उदाहरण जागतिकीकरणाचे घरा-घरांमध्ये गॅस शोगडी पोहोचवली. घरगुती पिठाची गिटा आली. या मुळे माणसांचा वेळ वाचला परंतु त्या माणसांच्या बोलीभाषेतील असंख्य शब्द मात्र नासून गेले. हे विशेषत्वाने पहावयास मिळते. उदाहरण गॅस आल्यामुळे ग्रामीण भागातील घरात असणाऱ्या 'चूल' नाहीशी झाली. एक 'चूल' गेल्याने तसा कोणताही फरक पडत नाही. परंतु मराठी भाषेतील नुकसान मात्र होते. घरात चूल असल्याने तिला अनुरूप असलेले वेगवेगळे शब्द दैनंदिन वापराने उदाहरण चूल, भानवस, कोणाडा, देपसा, विस्तव, गवरी, लाकूड-फाटा, जळण, फुकणी, उरत, मोळी, चिमटा, आगेरी, धूर किंवा पिठाची गिरणी आल्याने जात. घास, मुसळ, कोंडा, उखळ, यासारखी बोलीभाषेतील शब्द मात्र संपुष्टात येत आहेत. माणसांना त्यांच्या भाषेच्या संपुष्टात प्रगतीच्या प्रवाहात आणण्याची समस्या मोठी आहे. भाषेच्या पावलावर पाऊल टाकून राहणे

150 | Website – www.researchjourney.net | Email - researchjourney2014@gmail.com | 151

2. Jagatikikaran ani Marathi Sahitya (Dr. Bhaskar Shelke)

 'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal Impact Factor - (SJIF) - 6.625, Special Issue 213 : Impact of Globalization on Language & Literature Peer Reviewed Journal	ISSN : 2348-7143 January-2020
जागतिकीकरण आणि मराठी साहित्य	
डॉ. भास्कर शेळके अगस्ति कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले	
<p>साहित्य मूल्य ही स्थल-काल बाधित असतात. त्या त्या काळाचा ठसा साहित्यावर उमटत असतो. म्हणूनच साहित्य हे काळाचे अपत्य आहे, असे म्हटले जाते. तत्कालीन सामाजिक, आर्थिक, सांस्कृतिक, राजकीय स्थितीचा परिणाम साहित्यावर उमटत असतो. काळानुरूप मूल्य बदलत जातात आणि साहित्यही बदलत जाते. पूर्वी सत्य हे मूल्य होते पण आता वास्तवात सत्याला महत्त्व राहिले नाही. बेगडीपणाला महत्त्व प्राप्त झाले. मराठी साहित्य निर्मितीच्या प्रारंभकाळी इंग्रजांचे आगमन, राजकीय उलथापालथ आणि विविध सामाजिक, शैक्षणिक आणि राजकीय चळवळी ह्या विशेष घटनांनी इथला तरुण भारावून गेला होता. निव्वळ देशभक्ती, राष्ट्रवाद ह्या भावना महत्त्वाच्या मानल्या जात होत्या. स्वार्थ, पैसा ह्या बाबी दुय्यम होत्या. प्रथम भावनानी समाजमन भारावून गेले होते. स्वातंत्र्यासाठी प्रत्येक तरुण रस्त्यावर येऊन वेगवेगळ्या माध्यमातून चळवळी करत होता. क्रांतीपर भाषा बोलत होता आणि त्याचे प्रतिबिंब साहित्यातही उमटत होते. थोडक्यात बदलत्या समाज वास्तवाचे चित्रण पोटतिडकीने होताना दिसत होते. त्याटिकाणी निव्वळ देशभक्ती आणि सामाजिक परिवर्तनाची आस होती.</p> <p>परंतु 1990 नंतरच्या जागतिकीकरणाच्या रेट्यात केवळ मराठी साहित्यच बदलले असे नव्हे तर विश्व साहित्यात उलथापालथ झाली. नवभांडवली व्यवस्थेचा उगम झाला आणि जागतिक पातळीवर सर्वच जागतिकीकरणाची प्रक्रिया सुरू झाली. हा बदल केवळ भोंडवेळंदार देशातच झाला, असे नव्हे तर समाजवादी आणि साम्यवादी विचारसरणी असलेल्या देशांनीही खाउजा धोरणाला डोक्यावर घेतले. जगातील प्रमुख देशांनी भांडवलशाहीला आणि ग्लोबल विचारसरणीला जोडून घेतले. पण हे बदल ते संक्रमण खूप तकलादू आहे. ते नीतीतत्त्वावर उभं नाही. ह्याचा सर्वच देशांना विसर पडला. ह्या खाउजा धोरणामुळे गरीब अधिक गरीब आणि श्रीमंत अधिक श्रीमंत होत गेला. मानवाच्या सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतिक जीवनावर ह्या धोरणाचे अनिष्ट परिणाम झाले.</p> <p>खाउजा धोरणामुळे जग जवळ आले. विकासाच्या नानाविध संधी उपलब्ध झाल्या. पण ह्या संधी प्रस्थापित आणि भांडवलदार वर्गाच्या हातीच एकवटल्या सर्वसामान्य माणसाच्या हाती आजही काही लागलेच नाही.</p> <p>समाजातील सर्वसामान्य गरीब बंचित घटक ह्या धोरणाचा बळी ठरला. जात-वर्ग-लिंग ह्या तीनही पातळीवर भांडवलशाहीचा दुरगामी परिणाम झाला. भांडवलदार वर्ग आणि उच्चशु जाती ह्यांचे हितसंबंध भांडवली विकासात अधिकच परस्परपूरक झाले. समाजातील खालच्या स्तरातील शोषितवर्ग ह्या भांडवलशाहीचा बळी ठरला. म. गांधींची खेड्याकडे चला ही घोषणा ह्या खाउजा धोरणाने उखडून टाकली.</p> <p>नवी आर्थिक नीती पुढे आली. समाजात सर्वच चंगळवाद बोकाळला. भोगवादी संस्कृती अस्तित्वात आली. मी आणि माझे तुटुंब ह्याच्यापलीकडे माणूस जायला तयार नव्हता. थोडक्यात माणसाच्या सामाजिक जापिचा बोथट झाल्या. वास्तवात गरीब-श्रीमंत, उच्च-नीच ही दरी तर पहिल्यापेक्षा जास्त वाढत होतीच पण</p>	
7	Website – www.researchjournev.net Email - researchjournev2014@gmail.com

3. Mahanubhav Sahityache Adhyayan, Adhyapan ani Sanshodhan (Dr. Ranjana Kadam)

महानुभाव साहित्याचे अध्ययन, अध्यापन आणि संशोधन

कोणतीही व्यक्ती, कोणताही संप्रदाय समजून घ्यायचा असतो, तर त्या काळाचा विचार करायचा लागतो. काळानुसारच त्या त्या व्यक्तीचे संप्रदायाचे महत्त्व आणि समजून घेऊ शकतो. काळाने जो प्रश्न असतात, ते प्रश्न सोडवण्यासाठी त्या त्या काळातील माणस पुरुष महान कार्य करत असतात. माग नुसतीने विचार केला तर महानुभाव पंथाचे महत्त्व त्या काळात सामाजिक, सांस्कृतिक, आध्यात्मिक, भाविक इ. भावकीत विचारात घ्यावे लागते. तसे पाहिले तर महानुभाव आध्यात्मिक दृष्ट्या संपन्न अशी गृही आहे. इथे वेगवेगळ्या धर्मांचे, पंथांचे, संप्रदायांचे कार्य हितकेच महत्त्वाचे आहे. त्यातिल एक संप्रदाय म्हणजे महानुभाव संप्रदाय. या संप्रदायाने मन्हाटी संस्कृतीला आपापल्यापरीन सुंदर रूप नि आकार देण्यात हातभार लावला. चातुर्वर्ण्य व्यवस्था आणि स्त्री-पुरुष विभक्ता विकारात काया निर्माण करतो. विभक्ता मूलक विचारसरणी आपल्या समाजात खोलवर रुजून बसली होती. तिला निरोध करून, समाज निरोधाला तोंड देऊन समाजाची मूल्य रुजवण्याचे काम महानुभाव संप्रदायाने केले. बहुजन समाजात समानतेची वागणूक दिली याबद्दल श. र. गोसावी लिहितात, “बहुजन समाज तर पारमार्थिक जीवनाला बंधीत आला होता न हीन, तागरी देवतांच्या उपासनेतच मुरकटून गेला होता. अशा परिस्थितीत वैदिक धर्मातील कर्मठपणा, बहिर्मुखता आणि पारमार्थिक क्षेत्रातील उच्चवर्णीयांची मिसारादारी हे दोष अचूकपणे ओळखून घ्याऊन आणि भक्ती या दोन विशुद्ध तत्वांच्या पायावर चक्रधरांनी आपल्या संप्रदायाची स्थापना केली.” महानुभाव संप्रदायाने पुरुषा प्रमाणे स्त्री शिष्यांनाही संन्यास दीक्षा घेता येत असे. साधनेचा अधिकारही दोघांना समान व सादरलाच आहे. अशा मानसिकतेची निर्मिती होण्यास महानुभाव संप्रदायाचा मोठा हातभार आहे. त्याकाळी महानुभाव वैदिक धर्माचा, चातुर्वर्ण्याचा व देवतापासनांचा अभिमान दृढमूल झालेला होता. त्यांना वाजुला सारून नया धर्म सांगण्याचे काम महानुभाव पंथाने केले.

श्रीचक्रधरांचा लौकिक चादून त्यांच्या मार्गाकडे लोक घडू लागले. त्यामुळे राजपुरोहितांना त्यांचा मत्सर वाटू लागला. या पंथांमुळे आपल्या प्रतिष्ठेला धोका उत्पन्न झाल्याची जाणीव त्यांना झाली. म्हणून त्यांनी चक्रधररवाणीवर दोनदा विष प्रयोग केले; पण ते फसले या प्रसंगाचे वर्णन करताना चमत्कारकथा आलेल्या आहेत. त्याकडे दुर्लक्ष केल्यास लक्षात येत की परंपरे विरुद्ध वागणाऱ्याला रूप विरोध केला जायचा, तो इतका टोकाचा असायचा की जिणे मारण्यासाठी प्रयत्न केले जायचे. याही परिस्थितीत चक्रधर आपल्या कार्यावर ठाम राहिले. श्रीचक्रधरांचे शिष्य त्यांना परमेश्वरावतार मानत. रयतः चक्रधरही रयतःची पूजा करवून घेत. चक्रधर विद्वान होते. गुजराथी, मराठी, संस्कृत या भाषा त्यांना चांगल्या अवगत होत्या. त्यांच्या वाणीला एक प्रकारचे बजन प्राप्त झाले होते. तंत्र ग्रंथांचा अभ्यास त्यांनी केला होता. हटयोग ते जाणत होते. अश्व परीक्षा, शस्त्रविद्या, शिल्पविद्या, कृषिविद्या इ.लौकिक विद्यांचे ज्ञानही त्यांच्यापाशी होते.

चक्रधरांनी संसाराचा दीर्घकाल उपभोग घेतला होता. शिवाय अखंड परिभ्रमण ते करत असात. त्यामुळे जीवनाचे बहिरंग आणि माणसाचे अंतरंग यांचे त्यांना चांगलेच ज्ञान होते. त्यांची दिगचर्या वक्तारी नि रेखीव असे. ‘ते लीकर निजत लीकर उठत. प्रातःकाळी ध्यानस्थ राहून ते गोविंदप्रभूच्या लीला आठवीत. सकाळचा ‘पूजावसर’ झाला की ते शिष्यांसमवेत विहरणाला जात. विहरणस्थानी ते शिष्यांवरवीर घावणे, झुंजणे, पोहणे, जागा साफ करणे इ. किंवा कधी गोसावीया निरुपणाची प्रवृत्ति तरि निरुपण करिती’ याइराकराची दुपारचा पूजावसर झाला की स्वामीची ‘आरोगणा(भोजण) मिळानाने होई. दुपारी ‘घडिया च्यारी पडुडु होए’ पुढची ‘भटाची निरुपण होय’ संध्याकाळी शिष्य भिक्षेला जात. परत आल्यावर त्यांना प्रसाद मिळावा म्हणून स्वामी पदार्थ निवडून ‘आरोगणा’ करीत. सायंकाळचा ‘पूजावसर’ बाईसाने केला की रात्रीची ‘आरोगघणा’ होऊन ‘परात्पर विचारु : कृपावसे नागेपी करुणाकरुः नागीदाप्रती चक्रधरुः मग पडुडु रवीकारती.’ चक्रधरांचे वागणे,

4. Jagatikikaran ani Marathi Kavita (Dr. Ranjana Kadam)

 'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal Impact Factor - (SJIF) - 6.625, Special Issue 213: Impact of Globalization on Language & Literature Peer Reviewed Journal	ISSN : 2348-7143 January-2020
जागतिकीकरण आणि मराठी कविता	
प्रा. डॉ. रंजना मधुकर कदम मराठी विभाग प्रमुख, अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले, ता. अकोले, जि. अहमदनगर, पिन. को. 422601 मो. नं. 9890358170	
<p>जागतिकीकरणाने विसाव्या शतकाच्या शेवटच्या दोन दशकात समाज जीवनात प्रचंड बदल घडून आले. गतिमान विकासामुळे या देशाला महासत्तेची स्वप्ने पडू लागली. 'याच काळात रशियातील कम्युनिस्टांची जागतिक महासत्ता कोसळली. या महासत्तेला शह देणारी दुसरी भांडवलवादी प्रबळ सत्ता म्हणून अमेरिकेचे महत्व वाढले. चीन, जपान या देशांनीही या सत्ता स्पर्धेत भाग घेतला. या भांडवलशाही देशांनी विकसनशील आणि अर्थिकरीत्या देशांवर आपली अर्थसत्ता गाजवण्यासाठी धडपड सुरू केली. डॉ.मनमोहनसिंग यांनी खुल्या अर्थव्यवस्थेची व उदारीकरणाची कास धरली. आज जागतिकीकरणची संकल्पना रुजून चार दशके उलटून गेली आहेत. या प्रक्रियेचे परिणाम स्पष्टपणे जाणवायला लागले आहेत. उदा. बाजारसंस्कृती, व्यक्तीला आलेले ग्राहकाचे स्वरूप, वाढता चंगळवाद, उपभोगवाद, आत्मकेंद्रिकता, व्यक्तीची द्वारवलेली सांस्कृतिक ओळख, माध्यमकांती, माहितीचा विस्फोट, नवभांडवलशाहीतून आलेली असुरक्षितता, जातीधर्माचे राजकारणातील प्राबल्य, दहशतवाद, सामान्य माणसांचे मुळापासून तुटत जाणे, जीवन मूल्यांची फडझड इत्यादींचे प्रतिबिंब साहित्याच्या आशयात, भाषेत उमटलेले दिसतात.</p> <p>आजच्या जागतिकीकरणाच्या युगात कोणताही समाज, राज्य, देश हा एकटा, अलिप्त राहू शकत नाही. विज्ञान-तंत्रज्ञानामुळे आणि संपर्क माध्यमांमुळे तो संपूर्ण जगाला जोडला गेलेला आहे. आज कोणतीच गोष्ट स्वतःपुरती राहिलेली नाही. ती लगेच सर्वदूर पोहचताना दिसते. देशात, जगात सर्वत्र बाबतीत प्रचंड बदल झाला असून, तो बदल सर्वांचा पहार्यला मिळतो आहे. माणूस हा काळानुसार, परिस्थितीनुसार बदलणारा आणि अनुकरण करणारा प्राणी असल्याने हे बदल सन्हास सर्वत्र पातळ्यावर सर्वांनीच स्वीकारलेले दिसतात. जागतिकीकरणाचा विळखा मानवीजीवनाला घडपणे बसलेला आहे. सर्वसामान्य माणसांच्या विचार प्रक्रियेपासून त्याचा जीवनप्रक्रियेपर्यंत जागतिकीकरणाने प्रभुत्व जाणवल्यावाचून राहत नाही. मानवी मूल्यधारेशी संबंधित असलेल्या शिक्षण, समाजकारण, राजकारण, धर्मकारण, संस्कृती, साहित्य इ.सर्वत्र घटकावर जागतिकीकरण कोसळत आहे. म्हणजेच आपले जीवन, भावविश्व, समाज हा जागतिकीकरणाच्या संज्ञेत बद्ध झालेला आहे. थोडक्यात विशिष्ट चौकटीत असणारे जीवन आज विस्तारत चालले आहे. जग सर्वार्थाने जवळ आलेले आहे. माहितीचा, भौतिक सुख-समृद्धीचा, सुवीधांचा ओघ आपल्या जगण्यात येऊन मिसळलेला आहे. सर्व सामान्य माणसे वस्तूंना अतिमहत्त्व देताना दिसून येत आहे. पैशाचा, परिस्थितीचा विचार न करता बाजारीकरणाच्या प्रभावामुळे माणूस नवनवीन वस्तूंच्या मागे धावताना दिसतो. इतरांच्या नजरेत स्वतःला जास्त प्रगत, आधुनिक दाखवण्यासाठी त्याचीही जीवघेणी स्पर्धा चाललेली असते. तरीसुद्धा त्याचे समाधान होत नाही. कारण बाजारात सतत नवनवीन वस्तू येतच असतात. आधुनिकीकरणाच्या नावाखाली माणूस कमाल होत चालला आहे. म्हणूनच अजय काडर म्हणतात.</p> <p>का जे साधा शब्दही बोलत नाहीत गरिबांशी ते इमेल घाडतात मित्रांना</p>	
34	Website - www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com

5. Data and Techniques used for analysis of Women Authorship in STEMM: A review

(Dr. Vijay Bhagat)

Feminist Research, 2(2), 77-86, 2018. V. Bhagat

Feminist Research

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcj2
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj2>

Review Article CrossMark

Data and Techniques Used for Analysis of Women Authorship in STEMM: A Review

Vijay S. Bhagat*

Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole - 422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).

Abstract

Women are underrepresented in authorship of scholarly articles published in Science, Technology, Engineering, Mathematics and Medicine (STEMM). The scholars have been analysed this representation of women using wide range of data, methods and techniques. Several studies have reported complementary results with gender disparity in authorship of scholarly publications. However, the reported results vary according to objectives of the study, size and source of the data, techniques and methods used for the analysis. Therefore, these results are specific to size and source of data, techniques and methods, academic fields, journals, regions, etc. and insufficient to reach global conclusions. The study concludes that: 1) available data is insufficient to include all scholarly authorships, 2) data and techniques used for detection of author's gender need more geographic inclusions, 3) new techniques and methods should be adopted for more precise and inclusive analysis, and 4) the results, techniques and methods should be tested thoroughly from different sources of data and geographic conditions. The field is new, active, important and challenging area of research for equality and social welfare.

© 2018 GATHA COGNITION® All rights reserved.

Article history

Received: 24 June 2019
Revised: 10 September 2019
Accepted: 16 September 2019

Key words

Authorship Puzzle;
Authorship;
Feminism;
Gender;
Publications;
Research;
Science;
Women.

Processing Editor(s)

Fatima Sadiq
Souad Slaoui

1 INTRODUCTION

Naturally, women have equal intellectual abilities to men (James and Drakich, 1993). But, women are considered unfit for intellectual activities since centuries and underrepresented in authorship in scientific publications (Bhagat, 2018). Only 30% of authorship is contributed by the women and women contributed equally to men in only 6 countries (Larivière *et al.*, 2013). Women authorship varies from 17.0% (Japan) to 49.5% (Portugal) (Bendels *et al.*, 2018). Women in editorial boards of different journals (1985-2013) in environmental biology, natural resource management and plant sciences are 13%, only (Cho *et al.*, 2014).

Scholars like Cole and Zuckerman (1984) have explained productivity puzzle as: scientific abilities, self-selection, social-selection and accumulated disadvantages (Besselaar and Sandstrom, 2016). Traditionally, scholars and society at large believes in disparity of academic abilities between men and women (Cole and Zuckerman, 1984). However, many recent studies have denied these assumptions (James and Drakich, 1993) and many women intellectuals showed path breaking intellectual contributions across the continents.

Motherly responsibilities like pregnancy, child bearing, family caring and domestic works affect the research career of women than the men. Women show lesser scientific performance in early career due to time constrains and they select lower grade career (Kyvik and Teigen, 1996; Kaufman and Chevan, 2011; Besselaar and Sandstrom, 2016). However, some scholars have proved no relationship between parenthood and career in scientific research. Child caring and domestic works are not a 'self-selection' but 'social-selection'. Discriminated social structure and traditional setup assign these responsibilities to women.

* Author address for correspondence:
Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole - 422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).
Tel.: +91 9860932949
E-mail: kulpvij@gmail.com (V. Bhagat -Corresponding author)
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj2.18020205>

© 2018 GATHA COGNITION® All rights reserve.

77

6. Women Authorship of Scholarly Publications in STEM: Authorship Puzzle

(Dr. Vijay Bhagat)

2019-20

Feminist Research, 2(2), 66-76, 2018. F. Bhagat

Feminist Research

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcj2
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj2>

Review Article CrossMark

Women Authorship of Scholarly Publications in STEM: Authorship Puzzle

Vijay S. Bhagat*

Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole - 422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).

Abstract

The continued underrepresentation of women in scholarly activities slows down the scientific progress of any country. Several studies have analyzed the women representation in authorship of scholarly publications in Science, Technology, Engineering, Mathematics and Medicine (STEMM). Women account only 30% of overall authorship of scholarly articles. Prestigious authorships like first-, last- and corresponding authors also show significant underrepresentation of women. Women as first authors are significantly increasing since last decades; however, growth of last authors is not significant and share of corresponding authors not changed. Women show low overall impact of scholarly publications due to lower productivity but not for quality of publication. This gender authorship puzzle can be solved by adopting gender responsive planning and management. Therefore, systematic efforts to understand the gender disparities in scholarly publications, authorship citations and collaborations require for achieving significant positive change in the share of women in academic authorship, impact and career. The field is new, active, attractive and interesting area of research to achieve gender equality in scientific research and publications for social welfare.

Article history

Received: 14 April 2019
Accepted: 11 June 2019

Key words

Authorship Puzzle;
Authorship;
Feminism;
Gender;
Publications;
Research;
Science;
Women.

Processing Editor(s)

Fatima Sadiqi
Souad Slaoui

© 2018 GATHA COGNITION® All rights reserved.

1 INTRODUCTION

Science, Technology, Engineering, Mathematics and Medicine (STEMM) are the most driving elements of society moving towards bright future for social and economic development (Ghias *et al.*, 2015). Women are approximately half of the population of any country. They have invented many scientific treaties and equipped to the society for formation and development of human culture (Nehere, 2017). However, since the centuries women considered unfit for research and intellectual activities (Cole and Zuckerman, 1984). Scholars and general public believed in women are physically, intellectually and emotionally frail. Women are neglected from mainstream activities and involved in unpaid domestic laborer. They are facing many personal, familial and social problems. Optimal participation of women in research activity and planning will be helpful to solve these problems. Very recently

universities are widely opened for women and enrolled them for higher education and participated in modern research activities (West, 2013).

Several studies have been conducted for analysis of women representation in authorship of scholarly publications and research activities in STEMM. They have reported considerable progress in gender equality in the field (Jagsi *et al.*, 2006; National Research Council (NRC), 2010; Gender in the Global Research Landscape (GGRL), 2017). Gender disparities in academic activities are decreasing since last few years for grant funding, hiring, acceptance of manuscripts at scholarly journals and productivity (Larivie' re *et al.*, 2011; NRC, 2010; West, 2013; Sheltzer and Smith, 2014). NRC (2010) has also pointed gender equality for nomination for national and international honors and awards and salary at lower level professors. However, women have lesser institution™support and access to

* Author address for correspondence
Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole - 422601, Ahmednagar, Maharashtra (India)
Tel. +91 9860932949
E-mail: kajpvj@gmail.com (F. Bhagat -Corresponding author)
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj2.18020204>

© 2018 GATHA COGNITION® All rights reserve.

66

7. Identification of ground water recharge-based potential rainwater harvesting sites for sustainable development of a semiarid region of southern india using geospatial, AHP and SCS-CN approach (Dr. Vijay Bhagat)

Arabian Journal of Geosciences (2020) 13:24
<https://doi.org/10.1007/s12517-019-4996-6>

ORIGINAL PAPER

Identification of groundwater recharge-based potential rainwater harvesting sites for sustainable development of a semiarid region of southern India using geospatial, AHP, and SCS-CN approach

Madiga Rajasekhar¹ · Sudarsana Raju Gadhira¹ · Ajaykumar Kadam² · Vijay Bhagat³

Received: 1 May 2019 / Accepted: 18 November 2019
 © Saudi Society for Geosciences 2020

Abstract
 Groundwater recharge-based rainwater harvesting (RWH) is a standout among the most capable structures to reduce water deficit issues and to build the accessibility of water for sustainable development in the semiarid regions because of absence of precipitation and flighty precipitation patterns. The delineation of potential recharge zone (PRZ) with RWH and selection of sites cause a greater dispute for the water stakeholders because of deficient framework. The essential thematic layer such as land use/land cover, soil, geology, vadose zone, drainage density, slope, and runoff were used for delimitation of PRZ and RWH sites. Analytical hierarchical process (AHP) was carried out by assigning different weights to different thematic layers to determining the PRZ and RWH sites. The present study endeavours to decide the suitable areas for RWH using Soil Conservation Service curve number (SCS-CN) based on surface runoff with geospatial techniques. The enlargement of water asset is proposed by the development of RWH structures such as farm pond (FP), percolation tank (PT), check dam (CD), and gully plug (GP) having 73.53% (358.08 km²) appropriate for FP, 8.62% (42 km²) reasonable for PT, 17.48% (85.16 km²) reasonable for CD, and 0.35% (1.71 km²) for GP of the present study region. Based on integrated mission of sustainable development specification, 20 PT, 11 FP, and 4 CD were identified having 85%, 90%, and 100% accuracy in agreement between existing structures and predicted potential site. The present study approach demonstrates the higher accuracy for identification of RWH at any scale with sustainable water resources development.

Keywords Rainwater harvesting · SCS-CN approach · Geospatial techniques · Sustainable water resources development

Responsible Editor: Maurizio Barbieri

 Ajaykumar Kadam
 Kadamajayakumar1@gmail.com

Madiga Rajasekhar
 sekhar.njz042@gmail.com

Sudarsana Raju Gadhira
 gsrju05@gmail.com

Vijay Bhagat
 kalgvi@gmail.com

¹ Department of Geology, Yogi Vemana University, Kadapa, Andhra Pradesh 516003, India

² Groundwater Survey Development Authority, Shivajinagar, Pune, Maharashtra 411005, India

³ Department of Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, District, Ahmednagar, Maharashtra 422601, India

Introduction

The rapid growth of urbanisation, industrialisation, and population effects on recharge of rainwater into subsurface leads to reduction of groundwater levels globally. The arid and semiarid regions are showing with low average yearly precipitation. Most of the farmers in these regions are facing the effects of climate change, particularly on the rainfed agriculture. Stakeholders and farmers across the world affirmed the groundwater recharge (GWR)-based potential rainwater harvesting (RWH) sites are increasing the groundwater productivity and plan for sustainable water resources development (Adham et al. 2018; Jha et al. 2014; Kumar et al. 2016; Napoli et al. 2014; Singh et al. 2017). Therefore, GWR-based RWH is a strategy for actuating, gathering, putting away, and maintaining local soil moisture and surface run-off for agriculture in arid and semiarid regions

8. Women Authorship of Scholarly Publications on COVID-19: Leadership Analysis

(Dr. Vijay Bhagat)

Geography
2018-20

Feminist Research, 4(1), 6-17, 2020.

Feminist Research

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gej2
<http://dx.doi.org/10.21523/gej2>

V. Bhagat

Original Research Paper

Women Authorship of Scholarly Publications on COVID-19: Leadership Analysis

Vijay Bhagat*[©]

Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).

 CrossMark

Abstract

Women are continuously underrepresented in authorship of scholarly publications. 1) The authorship positions as first-, last- and corresponding author, and 2) performance as citations and Altmetric records of published papers are indicators of leadership qualities of the authors. Comparative leadership qualities of women authors were calculated using odds ratios. The proportion analysis was performed to get comparative contributions and per-article citations and Altmetric records, to understand the quality of publications. Information about scholarly publications was downloaded from Dimensions and data about names and gender was collected from different online sources. Author's gender was detected based on first name.

The proportions of women authorship as first, last and corresponding author were calculated to understand the share of women in scholarly publications. Women show underrepresentation in authorship of scholarly publications on COVID-19. Female-to-male odds ratio was calculated for these authorships and the performance was calculated of research papers authored by women as first and last authors. Female-to-male odds ratios calculated for 1) women authorships as first author, 2) citations, and 3) Altmetric tracking records for articles authored by women as first author were more than 1. Further, 1) women authorship as last- and corresponding authors and 2) citations and Altmetric tracking records for articles authored women as last author show calculated value were less than 1. All these ratios were considered as indicators of women leadership in scholarly publications on COVID-19. Leadership index was calculated to understand the level of women leadership in this field. Calculated leadership index for women (7.11) shows leadership qualities of women authors. Financial support provided was almost equal for research reported in women and men first authored papers. The field is very new; it is as active and challenging area of research for social justice and welfare society. The method and results reported in the paper is useful for preparation of research policies and monitoring the research projects, grants with feminist approach.

© 2020 GATHA COGNITION* All rights reserved.

Article history

Received: 26 May 2020
 Revised: 09 June 2020
 Accepted: 10 June 2020

Keywords

Authorship;
 COVID-19;
 Publications;
 Research Papers;
 Women.

Processing Editor(s)

Fatima Sadiqi
 Hejer Ben Jomaa

1 INTRODUCTION

Women are continuously underrepresented in authorship of scholarly publications on Science, Technology, Engineering, Mathematics and Medicine (STEMM). Studies have reported only 30% of women representation with less appearance as prestigious authorship as first-, last and corresponding authors. Several mechanisms including special grants for women researchers, permissions for higher positions like full

professor, etc. were implemented to element the gender difference in scholarly publications. However, only few women are acquiring higher positions like principal investigators, full professors, chair, invited speakers, member of editorial boards, etc. (Larivière *et al.*, 2013). Only six countries show gender balance in authorships (Larivière *et al.*, 2013). Developed countries show more gender gap than poor countries (Holman *et al.*, 2018). Similarly, authorship of patents also shows large disparities. Women are commenting lesser than men on

* Author address for correspondence
 Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).
 Tel.: +91 9860932949
 E-mail: kalpvi@gmail.com (V. Bhagat -Corresponding author).
<https://dx.doi.org/10.21523/gej2.20010102>

© 2020 GATHA COGNITION* All rights reserved.

6

34

9. Hydro-chemical characterization and geospatial analysis of ground water for drinking and agricultural uses in Nashik District in Maharashtra, India (Dr. Vijay Bhagat)

Geography
2019-20

Environment, Development and Sustainability
<https://doi.org/10.1007/s10668-020-00782-2>

 Check for updates

Hydro-chemical characterization and geospatial analysis of groundwater for drinking and agricultural usage in Nashik district in Maharashtra, India

Rajendra B. Zolekar¹ · Rahul S. Todmal² · Vijay S. Bhagat³ · Santosh A. Bhailume¹ · Mahendra S. Korade⁴ · Sumit Das⁵

Received: 18 November 2019 / Accepted: 16 May 2020
© Springer Nature B.V. 2020

Abstract
Groundwater qualities in Nashik District of Maharashtra were analyzed using hydro-geochemical characterization and geospatial techniques for sixty-one ($n=61$) representative samples. GIS-based WQI was computed for planning and monitoring the groundwater qualities in the study region. Piper trilinear and Gibbs diagram were plotted to determine the variation in hydro-geochemical facies and to understand the functional sources of chemical constituents. The analytical results cleared that the nature of the groundwater is highly alkaline. Majority of the samples were within the desirable and maximum permissible limits as decided by Bureau of Indian Standards for each parameter. Piper diagram shows about 39.34% samples belong to $\text{Ca}^{2+}\text{-Mg}^{2+}\text{-Cl}^{-}\text{-SO}_4^{2-}$ type, signifying permanent hardness and 57.37% samples belong to $\text{Ca}^{2+}\text{-Mg}^{2+}\text{-HCO}_3^{-}$ type suggesting temporary hardness. Only 3.25% samples fall under $\text{Na}^{+}\text{-K}^{+}\text{-Cl}^{-}\text{-SO}_4^{2-}$ type. Alkaline earth exceeds alkalis in 96.72% samples of the groundwater. The WQI suggests that 59% sites have excellent and good quality water; and about 41% sites characterized by poor quality water, which are unsuitable for drinking purposes. WQI values for TDS, TH, Ca^{2+} , Na^{+} , Mg^{2+} , Cl^{-} , K^{+} , NO_3^{-} and SO_4^{2-} are more than the permissible limits. Hierarchical cluster analysis corroborates the spatial analysis results of WQI and proved statistically. The present investigation indicates significant dominance of agriculture and rock weathering that influence the groundwater chemistry in Nashik district.

Keywords Groundwater · Hydro-geochemical · Geospatial techniques · Water quality Index · Correlation analysis · Nashik

1 Introduction

Water quality degradation due to contamination by biological, toxic (Zolekar 2018), organic and inorganic pollutant (Kanwar 1961) is a one of the major environmental issues in India (Murty and Kumar 2011; Adimalla 2019a). Many water sources are

✉ Rajendra B. Zolekar
raj4mezolekar@gmail.com

Extended author information available on the last page of the article.

Published online: 09 June 2020

 Springer

10. Vaishvikaran aur Hindi Print Media (Dr. Depashree Gadakh)

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.625
Special Issue 213 : Impact of Globalization on Language & Literature
Peer Reviewed Journal

ISSN :
2348-7143
January-2014

वैश्वीकरण और हिंदी प्रिंट मीडिया

प्रा. डॉ. गडाख दिपाश्री कैलास
अमरुती कला, वाणिज्य दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले
मो. नं. :- 8830475204
ई. मेल :- miss.dipashrishete@gmail.com

सही मायने में वैश्वीकरण की शुरुआत दो तीन शताब्दियों पहले तब हुई जब यूरोप के उत्साही लोग व्यापार के लिए दुनिया के दूसरे हिस्सों में गए। आगे चलकर इन लोगों ने व्यापारिक हितों के लिए इन हिस्सों पर राजनितिक वर्चस्व भी कायम कर लिया। जब राजनीतिक वर्चस्व का ज्यादा क्षेत्रों पर विस्तार होने लगा तो इन लोगों से संबंधित देशों के साम्राज्यों ने इन क्षेत्रों को सीधा अपने शासन में ले लिया और इस तरह ये क्षेत्र उपनिवेश हो गए। उपनिवेशों में अपने साम्राज्य के स्थायित्व के लिए इन्होंने अपनी सभ्यता के विस्तार का सहारा लिया। देखते देखते ये उपनिवेश, जो अब तक स्वायत्त सांस्कृतिक इकाइयाँ थे, उस नयी सभ्यता के रंग में रंगित हो गए। आज सर्वत्र वैश्वीकरण की चर्चा है और उसी का बोलबाला भी है। लेकिन इससे आम जनता की प्रगति पर भी प्रश्नचिन्ह उपस्थित हो रहे हैं। जैसे पत्रकारिता के क्षेत्र में आज काफी बदलाव आ चुके हैं। प्रिंट मिडिया से वर्तमान परिवेश में हम इलेक्ट्रॉनिक मिडिया तक आ पहुँचे हैं। पत्रकारिता को जनतंत्र का चौथा स्तम्भ माना जाता है और जनतंत्र की सफलता के लिए मिडिया का अभाव भी आवश्यक है।

आमतौर पर जब हम हिंदी मिडिया का विचार करते हैं तो हमारे सामने यही तथ्य उभरता है कि हिंदुस्तान की आजादी के लिए हिंदी मिडिया का प्रदेय सर्वाधिक रहा है। इसका यह नहीं है कि अन्य प्रादेशिक भाषाओं में हिंदुस्तान की आजादी की मँग नहीं की गई किंतु हिंदी मिडिया का योगदान सर्वाधिक रहा है यह कोई भी मान्य करेगा।

हिंदी पत्रकारिता का पहला पत्र 'उदंत मार्तंड' माना जाता है। वहाँ से लेकर आजतक पत्रकारिता ने कहीं तक सफर किया यह इतिहास देखना निश्चित ही मनोरंजक होगा और परिप्रेक्ष्य में हिंदी प्रिंट मिडिया वैश्वीक स्तर पर किस रूप में कार्यरत है इसका जबाब ढूँढ़ने की आलेख में कोशिश की गई है।

हिंदी पत्रकारिता के क्षेत्र में आज हिंदी के सामने सबसे बड़ी चुनौती यही है कि आम मानस को, भारतीय सोच को वह नेतृत्व प्रदान करता जो आधुनिक काल में प्रेमचंद ने मध्ययुगीन काल में कबीर ने प्रदान किया था।

आज जब संपूर्ण विश्व सूचना प्रौद्योगिकी के क्षेत्र में आई कांति को उपभोक्ता केंद्रित के लिए अपनी गतिशील दृष्टि का परिचय देने लगा है और हम विश्वग्राम, भूमंडलीकरण, विश्वबाजारवाद के यथार्थ में बदलते हुए देख रहे हैं। इन सब के कारण समाज के हर तबके विषयदृष्टि प्रदान हो रही है और हर कोई वैश्वीकता की भीड़ में अपने सपने कैसे हकीकत में जाएँगे इसके बारे में सोच रहा है वैश्वीकता का यह आलम प्रत्येक मनुष्य को सुधार के लिए कर रहा है। जो बात मानव की है अंततोगत्वा वहीं बात प्रिंट मिडिया पर भी लागू हो रही है। वैश्वीक स्तर पर हिंदी मिडिया भी अब इस होड में शामिल हो रहा है। सबसे बड़ी बात यह आज प्रिंट मिडिया का व्यावसायिकरण और राजनीतिकरण हो रहा है जो अत्यंत चिंतनीय है।

212Website - www.researchjourney.netEmail - researchjourney2014@gmail.com

11. Upanyas Sahitya aur Filmantar (Dr. Depashree Gadakh)

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318Vidyawarta®
Peer-Reviewed International JournalJan. To Mar. 2020
Special Issue

066

17

उपन्यास साहित्य और फिल्मांतरण

प्रा. डॉ. गडाख दिपाश्री कैलास
अगस्ती कला, वाणिज्य दादासाहेब रुपवते
विज्ञान महाविद्यालय अकोले

साहित्य और सिनेमा एक-दूसरे को समूह करनेवाले कला माध्यम है। साहित्य सिनेमा को आधार प्रदान करता है तथा सिनेमा साहित्य को आम लोगों तक पहुँचाता है। यह दोनों का एक ऐसा उपयुक्त अंतर्संबंध है कि यदि इनके संबंधों के संतुलन को अच्छी तरह निभाया जाए तो इन दोनों क्षेत्रों में अत्यंत महत्वपूर्ण सार्थक बदलाव आ सकते हैं। साहित्य सिनेमा के सामने एक आदर्श प्रस्तुत कर सकता है, उसमें सामाजिक यथार्थ का पुट डाल सकता है तथा उसे उदात्त भावों की संरचना के लिए प्रेरित कर सकता है। किसी भी कथानक के फिल्मीकरण का आयाम इतना विस्तृत होता है कि उसमें न केवल उपन्यास, कहानी, नाटक, निबंध और कविता को कथावस्तु ही समाहित हो सकती है, बल्कि इन साहित्यिक विधाओं के कला रूप; जैसे—भाषा, अलंकार योजना, चिब एवं प्रतीक आदि को भी बड़े प्रभावशाली ढंग से प्रस्तुत किया जा सकता है। इसी प्रकार फिल्म चंद लोगों की ही आलमारियों में केंद्र साहित्य की पहुँच को बढ़ा सकती है।

लेकिन यह हिंदी साहित्य और सिनेमा, दोनों का दुर्भाग्य रहा है कि यद्यपि दोनों के बीच संबंध स्थापित करने की कई कोशिशें हुईं, पर संबंध सौहार्दपूर्ण नहीं रहे। बल्कि जितने भी लेखक या कवि फिल्मों में गए, उनमें से अधिकांश या तो अत्यंत कटु अनुभव के साथ लौट आए या फिर साहित्य—जगत् ने उन्हें समझौतावादी समझकर अपनी बिरदरी से अलग मान लिया। इस दृष्टि से मुंशी प्रेमचंद की क्या किसी से

छिपी नहीं है। प्रेमचंद के अनेक उपन्यासों और कहानियों पर फिल्में बनीं। लेकिन किसी भी फिल्म में उनके कथा—संसार की संवेदना नहीं उभर सकी।

वासु भट्टाचार्य ने कुसुम अंसल के उपन्यास 'एक और पंचवटी' पर 'पंचवटी' नाम से एक फिल्म बनाई है। इस फिल्म और उपन्यास में केवल तीन बिंदु समान हैं—(१) नायिका चित्रकार है तथा नायक एक व्यवसायी है, (२) विक्रम का व्यक्तित्व सम्मोहक, प्रभावशाली तथा कलाप्रिय है, जबकि नायिका का पति यतीन नीरस, भाई के व्यक्तित्व से टबा हुआ एक व्यस्त व्यावसायिक है, तथा (३) नायिका बिना किसी अपराध—बोध के अपने जेट विक्रम से शारीरिक संबंध स्थापित करती है, और उसके जुड़वी बच्चों की माँ बनती है। कथानक का शेष सारा ताना—बाना निर्देशक का है। यह कहना बहुत गलत नहीं होगा कि यह निर्देशक की फिल्म है, और वही लेखक भी है। इस उपन्यास को जिस तरह तोड़ा मरोड़ा गया है, उसके प्रति स्वयं लेखिका ने भी तीव्र रोष व्यक्त किया है। वस्तुतः उपन्यास की मूल संवेदना प्रेम को, पति—पत्नी के संबंधों को तथा स्त्री—पुरुष के संबंधों को नए अर्थों में तलाशना है। इसी तलाश के अंदर ही कथा का तनाव और द्रढ़ निहित है, जिसे फिल्मकार नहीं पकड़ सका। नायिका को अपने जेट विक्रमसे शारीरिक संबंध की बात उपन्यास के आधे से थोड़ा पहले ही आ गई है। इसके बाद से ही कथानक में द्रढ़ उभरता है, तीव्रता आती है। जबकि फिल्म में यह स्थिति करीब तीन—चौथाई अंश के बाद आती है। इसलिए उस द्रढ़ के उभार के लिए अवसर ही नहीं रह जाता।

राजेंद्रसिंह बेदी के उपन्यास 'एक चादर मैली सी' की संवेदना के साथ भी निर्देशक न्याय नहीं कर पाया है। हालाँकि यह अन्याय 'पंचवटी' की तुलना में कम है। वस्तुतः उपन्यास का केंद्रबिंदु 'रणों' का द्रढ़ है। पहले वह द्रढ़ पति के शराब पीने के कारण है। फिर यह द्रढ़ अपने ही देवर मंगल से शादी किए जाने की बात को लेकर है, और अंत में मंगल द्वारा उसे पत्नी के रूप में न स्वीकारे जाने को लेकर है। लेखक ने इन द्रढ़ों को प्रतीक, बिंबों तथा अपने कथनो द्वारा

विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 7.041(IJIF)

12. Vaishvikaran aur Hindi Sahitya (Dr. Sahebrao Gaikwad)

 'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal Special Issue 213 : Impact of Globalization on Language & Literature Peer Reviewed Journal	ISSN : 2348-7143 January-2020
---	--

वैश्वीकरण और हिंदी साहित्य

प्रा. डॉ. साहेबराव गायकवाड,
हिंदी विभागाध्यक्ष,
अगस्त महाविद्यालय, अकोले
दूरभाष : ९४२३३८८४४२

कई सालों से हम वैश्वीकरण, भूमण्डलीकरण, बाजारवाद जैसे शब्द सुन रहे हैं। वैश्वीकरण का सामान्य अर्थ यही होगा कि संपूर्ण विश्व एक होगा। जैसे की गुगल में सारे विश्व को एक जगह खींच लाया है, उसी तरी वैश्वीकरण ने आज सारे देशों को एक कर दिया है। संक्षेप में कहा जाये तो सारी दुनिया मेरी मुट्ठी में। वैश्वीकरण के कारण अनेक राष्ट्र एक दुसरे के नजदीक आ गये, अनेक राज्य एक दूसरे के नजदीक आ गये, अनेक महानगर या नगर एक दुसरे से जुड़ गये है।

वैश्वीकरण के कारण महानगर चमकने लगे हैं। शहरों को जोड़नेवाली सड़के चमकने लगी है, यातायात के साधन तेज गति से दौड़ रहे हैं, शहर और गांवों का अंतर कम हो गया है। चारों ओर आर्थिक विकास तथा समृद्धी का आभास दिखायी देता है। चमचमती, रंगीन, आभासी दुनिया के पीछे आज का मानव दौड़ रहा है।

इस वैश्वीकरण ने केवल मानव जीवन को ही प्रभावित नहीं किया तो मराठी, अंग्रेजी या हिंदी भाषा साहित्य को भी प्रभावित किया है। आधुनिक युग के उपन्यास हो, नाटक हो, कहानियां हो या कविताएं हो सभी में वैश्वीकरण ने लखवा मार दिया है।

साहित्य क्या है? मानव जीवन का प्रतिबिम्ब है। आज वैश्वीकरण के क्रोध से चंगलवाद ने जन्म लिया है और इस चंगलवाद ने मानव-मानव के मध्य, सामाजिक संबंध अर्थहीन हो रहे है।

लेखक उदय प्रकाश की 'छप्पन तोले का करधन' ग्रामीण परिवेश और वहाँ के लोकजीवन की कहानी है। यह कहानी व्यक्ति की स्वार्थ भावना तथा पारिवारिक संबंधों में आ रहे विघटन की कहानी है। इस कहानी में ८० साल की दादी के पास छप्पन तोले का करधन तो दूर की बात है, उसके पास धन नाम की चीज ही नहीं है। फिर भी उसकी बहूएँ और यहाँ तक कि बेटे भी उससे दुर्व्यवहार करते है। कहानी इस सत्य की ओर संकेत करती है कि आज नयी पीढ़ी के लिए पैसा और उससे जुडी हुई चीजें ही सब कुछ है। पारिवारिक संबंधों का उनके लिए कोई महत्व नहीं है। यहाँ तक कि अब माँ-बाप भी माँ-बाप न होकर नयी पीढ़ी के लिए पैसे की एक खान है और उसी तरह का व्यवहार है।

कहानी हमें इस वातावरण को लेकर चिंतित कराती है और सोच-विचार करने के लिए मजबूर करती है। पुरानी पीढ़ी के प्रति नयी पीढ़ी का उपेक्षाभाव इस कहानी के माध्यम से उजागर है। यह पुरानी पीढ़ी की वह कथा है जो आज हर परिवार हर मानवीय समाज को नियति बन गयी है। आधुनिकता और पूँजीवादी भावना ने मनुष्य को मनुष्य नहीं रहने दिया। यह सब वैश्वीकरण, बाजारवाद का ही नतिजा है।

लेखक संजीव की 'झुटी है तेतरी दादी' इस कहानी के माध्यम से ग्रामीण परिवेश के बदलते मूल्यों और आस्थाओं को उकेरा गया है। तेतरी जैसी महिला आज के युग में दया और मजाक की चीज बनकर रह गयी है। तेतरी के द्वारा लेखक ने गाँव के नारी के मनोदशा को अभिव्यक्ति दी है। लेखक संजीव ने इस

770 | Website – www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com

13. Mahatma Gandhijinche Tatva- Satya ani Ahinsa (Prof. Sonali Punde)

CURRENT GLOBAL REVIEWER

Special issue 28, Vol. 4 March 2020	Peer Reviewed SJIF	ISSN : 2319 - 8648 Impact Factor : 7.139
--	-----------------------	---

महात्मा गांधीजींचे तत्व- सत्य आणि अहिंसा

कु. सोनाली सयाजी पुंडे
संशोधक विद्यार्थीनी, अगस्ती कला वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले,
ता. अकोले. जि. अहमदनगर, 422601

प्रस्तावना:

आपल्या देशाला स्वातंत्र्य मिळवण्यासाठी अनेक नेत्यांनी आपल्या प्राणाची आहुती दिली. त्यात गांधी, आंबेडकर, भूभाषचंद्र बोस, पंडित जवाहरलाल नेहरू, लोकमान्य टिळक, मौलाना आझाद यांचे कार्य देशासाठी समाजासाठी मोलाचे ठरले. महात्मा गांधीजींनी समाजाला अनमोल असे विचार दिले त्यात शिक्षणविषयक धर्मविषयक राजकारणविषयक विचार आजही उपयुक्त आहे. त्यांनी केलेली ग्रंथरचना त्यामध्ये माझे सत्याचे प्रयोग हा ग्रंथ सर्वात महत्वाचा ठरला. गांधीजींनी स्वातंत्र्य मिळवण्यासाठी वेगवेगळ्या मार्गांचा वापर केला.

उदा :- सत्याग्रह, सविनय कायदेभंग, असहकार, दांडी यात्रा, रौलट कायदा, जालियनवाला बाग हत्याकांड इ.

गांधीजींनी सत्य आणि अहिंसा या तत्वाला आपल्या विचारांमध्ये महत्वाचे स्थान दिले आहे व्यक्तीला जीवन जगत असताना ही दोन्ही तत्वे आवश्यक आहे. सत्य हे माध्य आहे तर अहिंसा हे साधन आहे. अहिंसा हे सत्याप्रत पोहचण्याचे साधन आहे. सत्य म्हणजे सर्वोच्च नैतिक मूल्य आहे. जीवनाचे अंतिम उद्दिष्ट आहे ते सर्वव्यापी आहे. द्वेषाने, स्वार्थी भावनेने, दुसऱ्याला पीडा देणे त्याच्यावर शारिरिक हल्ला करणे म्हणजे हिंसाचार होय, आणि शारिरिक आणि मानसिक दृष्ट्या त्यापासून अलिप्त राहणे म्हणजे अहिंसा होय.

महात्मा गांधीजींचे सत्य आणि अहिंसेबद्दलचे विचार

सत्य आणि अहिंसा :-

*** सत्य :-**

गांधीजींच्या सर्व विचारांचे सत्य हे तत्व आहे. सत्याशिवाय कोणतेही तत्व पूर्ण नाही याची निश्चिती जीवनातील अनुभवानुसार होत असते.

सत्याचे दोन प्रकार पडतात.

अ) सापेक्ष सत्य.

ब) निरपेक्ष सत्य.

अ) सापेक्ष सत्य:-

विशिष्ट परिस्थितीत एक विशिष्ट गोष्ट सत्य आहे असे नाही अशा प्रकारच्या सत्याला सापेक्ष सत्य म्हणतात. प्रत्येक व्यक्ती आणि परिस्थितीनुसार सत्याची कल्पना बदलू शकते अशा प्रकारचे सत्य हे पूर्ण सत्य नसून पूर्ण सत्य शोधण्याकडे त्याचा ओघ असतो

उदा :- सुखाची कल्पना ही सापेक्ष कल्पना आहे.

ब) निरपेक्ष सत्य:-

जीवनातील निरनिराळ्या अनुभवावरून व सापेक्ष सत्याच्या साद्वाने व्यक्ति निरपेक्ष सत्याकडे जात असते निरपेक्ष सत्य हे शाश्वत असते निरपेक्ष सत्य म्हणजे सत चित व आनंद यांचा सुंदर मिलाप आहे हे सत्य श्रेष्ठ आहे वा सत्याची प्राप्ती त्यागातून फष्टातून किंवा वेळ पडल्यास स्वतःच्या जीवनाची आहुती देऊन होत असते.

उदा :- सॅक्रिडिस येशूख्रिस्त यांनी सत्यासाठी स्वतःचा जीव घालविला.

14. Mahatma Gandhi- Rashtriya Neta (Dr. Vijay Shedge)

ISSN: 2229-4929 RNI MAHIMAR 36829-2010

National Conference on Rethinking Mahatma Gandhi in Present Context

Organized by: Sonopant Dandekar Arts, V. S. Apte Commerce & M. H. Mehta Science College Palghar, Maharashtra, India
Held on 29th February 2020

महात्मा गांधी-राष्ट्रीय नेता

प्रा. डॉ. शेडगे विजय सोपानराव
प्रमुख, तत्त्वज्ञान विभाग, अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले,
जिल्हा: अहमदनगर

प्रस्तावना :

महात्मा गांधींना आपण राष्ट्रपिता म्हणून ओळखतो. भारतीय लोकांच्या मनात त्यांना मोठे स्थान आहे, कारण त्यांनी आयुष्यभर मानवतेची सेवा केली. भारतामध्ये त्यांनी स्वातंत्र्याची जी राष्ट्रव्यापी चळवळ उभारली, त्यामुळे भारतीय जनतेने त्यांना राष्ट्रपिता ही पदवी दिली. गांधीजींचे विचार वास्तवावर आधारलेले होते. त्यांच्या विचारांमध्ये आदर्श कल्पना दिसतात. गांधीजींची देशप्रेती आणि स्वातंत्र्यनिष्ठा अपूर्व होती. देशाच्या स्वातंत्र्याचा त्यांना एवढा ध्यास लागला होता की, त्यांचा प्रत्येक श्वास हा त्यासाठीच कामी आला. प्रत्येक क्षण आणि कण गांधीजी देशासाठीच जगत होते. भारत देशामधील कोटयावधी जनतेच स्वातंत्र्य हे गांधीजींच्या जीवनाचे प्रमुख व्यय होते आणि हे स्वातंत्र्य तरी गांधीजींना कशासाठी हवे होते, तर भारतातील लक्षावधी गोरगरीब जनतेच्या उपाशी पोटात चार अन्नाचे घास सुखाने व मानाने जावेत, अंगावर पुरेसा कपडा मिळावा, निवार्याला जागा, आजार्याला आणध, व्हेकारांना काम आणि मुलांना शिक्षण मिळावे, सर्वांना समान संधी उपलब्ध व्हावी. यासाठी त्यांना स्वातंत्र्याचे साधन हवे होते. थोडक्यात स्वयंज्यामधून सुराज्य बनविण्याची त्यांची आकांक्षा होती.

महात्मा गांधींची ग्रामविकासाची संकल्पना :

जो जमीन करतो त्याला 'खेडूत' असे म्हणतात आणि अशा खेडुतांच्या समूहाम 'खेडे' उरते म्हणतात. ज्या प्रादेशिक क्षेत्रातील समुदायाचा प्रमुख व्यावसाय आणि उदरनिर्वाहाचे साधन शेती आहे, तो ग्रामीण समुदाय होय. ज्या भौगोलिक क्षेत्रातील पन्नास टक्केहून अधिक लोकसंख्या शेती या प्रमुख व्यवसायावर अवलंबून आहे. त्या क्षेत्राला ग्रामीण समजले जाते. भारतातील खेडी ही भारताची नस आहे, हे ओळखून महात्मा गांधीजींनी ग्रामीण विकासावर भर दिला.

15. Paryavaran Nitishastra (Dr. Vijay Shedge)

 <p>INTERNATIONAL MULTIDISCIPLINARY E-RESEARCH JOURNAL Impact Factor (IJIF) – 3.225 (CIF) – 3.450 (ISI) (IF) – 2.678 (ISI) Special Issue 206 : Philosophy</p>	<p>ISSN : 2348-7143 November 2019</p>
<p>पर्यावरण नीतीशास्त्र</p> <p>डॉ. विजय सोपानराव शेंडगे प्रमुख, तत्त्वज्ञान विभाग, अमरनि कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवंते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले ता. अकोले जि. अहमदनगर</p>	
<p>पर्यावरण म्हणजे आपल्या भोवतालचा परिसर ज्यात नैसर्गिक तसेच मानव निर्मित गोष्टींचा समावेश होतो. आपले जीवन आणि पर्यावरण यांचा अतुट संबंध आहे. मानवाचे शरीर पंचमहाभूता पासून बनले आहे. ही पंचमहाभूते अनुक्रमे १) पृथ्वी २) आप ३) तेज ४) वायु ५) आकाश ही आहेत. पृथ्वीवरील पर्यावरण व मानव व मानवेतर प्राणी यांचा मूळ पंचमहाभूतांचे अंश आहेत. यातूनच पर्यावरण व मानवाची एकरूपता पहावयास मिळते.</p> <p>पर्यावरणात निसर्गाला महत्त्वपूर्ण स्थान आहे. नैसर्गिक साधनसंपत्तीच्या रक्षणासाठी पर्यावरण नीतीची जाणीव मानवामात होणे अत्यंत गरजेचे आहे. वैदिक काळापासून भारतीय संस्कृतीचा विकास सुरू झाला. पंग, सिंधू, गोंदावरी, कावेरी, प्रवर, इंद्रावणी, ब्रह्मपुत्र इत्यादी नद्यांच्या खोऱ्यात भारतीय संस्कृतीचा विकास उपाटपाने झाला.</p> <p>वैदिक काळातील लोकाने वृक्ष व प्राण्यांच्या संरक्षणासाठी त्यांचे जतन देव-देवतांपर्यंत जोडले. ज्या आपल्या धर्ममार्गात तृप्तशीवृक्षावत, तृप्तशीवृक्षावनातील तृप्तस ते झाडे पर्यावरणाचे संतुलन साधते. तृप्तशीवृक्षाच्या मुळात पंग दान प्रदान करावे. तृप्तस सतत अलिप्तजन वाचूची निर्मिती करते. आयुर्वेदात तृप्तशीवृक्षास अनेक औषधाची निर्मिती केली जाते. मानवी आरोग्याला पोषक वातावरणाची निर्मिती तृप्तस करते. तसेच वरसाविषयीच्या दिवशी वडाची पूजा करून आपले घालन-पोषण करणाऱ्या निसर्गाबद्दल कृतज्ञता व्यक्त केली जाते.</p> <p>वनसंपदा ही मानवाला दिलेली देणगी आहे. डोंगराळ भूभागातील मानवाला उदरनिर्वाहासाठी वनसंपदा हे महत्त्वपूर्ण साधन आहे. या डोंगराळ भागात आयुर्वेदिक वृक्ष-वल्ली आढळते, ही वृक्षवल्ली जतन करणे त्या भागातील मानवाचे नैतिक कर्तव्य मानले जाते. वेगवेगळ्या प्रकारची फळे, हिरडा, औषधी वनस्पती, मू, गोळाकरण लहान मूट व्यवसाय केले जातात.</p> <p>भारतातील सामाजिक रुढी-परंपरा, पध्दती आणि संस्कृती या पर्यावरणाशी निगडित आहेत. भारतीय संस्कृतीची ओळख ग्रामीण वेद, समायण, महाभारत भगवद्गीता या धर्मग्रंथातून झाली असून त्यात संस्कृती, निसर्ग व पर्यावरण यांचा संबंध स्पष्ट केला आहे. भारतात संस्कृतीमध्ये मानवी जीवनाची दिनचर्या पर्यावरणाशी निगडित आहे. नदीच्या उबालाने स्नानसंध्या आटोपणे, सुचभूत शंभू सुर्वेनमस्कार करणे, शेतात काट करणे, निसर्गाला अनुसमन यज्ञ, वन वेकत्य साजरे करणे, इत्यादी सर्व काही निसर्गाशी समायोजन करीत असलेल्या दिसतात. मानवी जन्मापासून ते मृत्यूपर्यंतचे यज्ञ, विधी पर्यावरणाला अनुसरूनच केले जातात.</p> <p>आपल्या संस्कृतीने निसर्गाला देव मानले आहे. या देवांचे शक्ति आणि सौंदर्य माणस नष्ट करत आहेत. आपल्या सतत निसर्गाला वृक्षाला पशु-पक्षींना यादी मानले आहे.</p> <p style="text-align: center;">"वृक्षवल्ली आम्हा सोयरी वनचरी। पक्षीही सुखी आळवितो।"</p>	
100	Website – www.researchjournal.net Email – researchjourney2014@gmail.com

16. Astitvavadachi Shikshanvishayak Bhumika (Dr. Dhanraj Hadule)

 'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal Impact Factor - (SJIF) - 6.625, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013) Special Issue 206 : Philosophy	ISSN : 2348-7143 November-
अस्तित्ववादाची शिक्षणविषयक भूमिका	
प्रा. धनराज सुभाष हाडुळे अणसि कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, जि. अहमदनगर	
<p>अस्तित्ववादाची शिक्षणविषयक भूमिका पाहत असताना प्रथम अस्तित्ववाद म्हणजे काय? आणि अस्तित्ववादाचे तत्त्वज्ञान काय आहे? हे थोडक्यात समजून घ्यावे लागेल. अस्तित्ववाद ही आधुनिक काळातील तान्विक विचारसरणी आहे. दुसऱ्या महायुद्धानंतर अस्तित्ववादाचा भरीव व खोल परिणाम झालेला दिसून येतो. त्याचा इतर शास्त्रावरही परिणाम झाल्याचे प्रत्ययास येते. उदा: राजकारण, शिक्षण, नीतिशास्त्र, मानसशास्त्र इत्यादी. अस्तित्ववादानुसार व्यक्तीचे व्यक्तिमत्त्व हे सर्वोच्च समजण्यात येते. अशा प्रकारचे व्यक्तिमत्त्व हे मानव, राष्ट्र व जग यांच्या अस्तित्वापेक्षाही मोठे समजण्यात येते. व्यक्तीचा स्वभाव आणि त्याची बुद्धी अशा कल्पनांना मुठमार्ती ठेऊन ते व्यक्तीच्या व्यक्तिमत्त्वाचे अस्तित्व मान्य करते. यातूनच अस्तित्ववादाचा जन्म झाला अस्तित्ववाद हा समाजाचे म्हत्वाचे स्थान ठरवत असतो. समाज एक साधन समजून, व्यक्तिमत्त्व सर्वोच्च असल्याचे अस्तित्ववाद समजतो. मनुष्याचा स्वभाव अस्तित्वात राहण्याचा असतो. समाजात सहभागी व्हावे, घटनांमध्ये सक्रिय राहून आपले अस्तित्व जाणवून द्यावे, असे अस्तित्ववाद सांगतो. अशा या विचारसरणीचा उदय प्रथम जर्मनीमध्ये झाला, नंतर फ्रान्समध्ये तिला बहर आला व अल्पावधीतच जगातील सर्व विचारवंतांवर तिचा प्रभाव पडला. प्रारंभी हे अस्तित्ववादी विचार साहित्यातून प्रकट झाले. तदनंतर पध्दतशीर तत्वज्ञानाच्या स्वरूपात त्याची मांडणी करण्यात आली. अस्तित्ववादाचे पुरस्कर्ते म्हणून फ्रेडरीक निट्शे, सोरेन किर्केगार्ड, मार्टिन हायडेगर, जॉ. पॉल सार्व, कार्ल यास्पर्स इत्यादी आहेत.</p> <p>अस्तित्ववादाचा अर्थ :-</p> <p>"मानवी अस्तित्वाचे स्वरूप व त्याचा अन्वयार्थ याचा शोध घेऊ पाहणाऱ्या वैचारिक भूमिकेस किंवा विचारसरणीस अस्तित्ववाद असे म्हणतात."</p> <p>सर्वच अस्तित्ववाद्यांच्या मते, चिंतनाचा केंद्रबिंदु हा ईश्वर नसून माणूस हाच आहे. म्हणून अस्तित्ववादाला मानवतावादी तत्वज्ञान असेही म्हणतात.</p> <p>अस्तित्ववादाचे तत्त्वज्ञान :-</p> <ol style="list-style-type: none">1. अस्तित्ववादी तत्त्वचिंतकाने अस्तित्ववादाचे एक समान सूत्र प्रतिपादन केले आहे. ते म्हणजे, "अस्तित्व अगोदर व सारतत्त्व नंतर" या टिकाणी अस्तित्व हा शब्द केवळ मानवी अस्तित्वास उद्देशून वापरला आहे. अस्तित्ववादानुसार खऱ्याखुऱ्या अर्थाने मानवी जीवनासच खरे अस्तित्व आहे. दण्ड, टेबल, खुर्ची इत्यादी जड वस्तू अस्तित्वान असताना वस्तू त्यांना अस्तित्व हा शब्द लावता येत नाही. कारण त्या सर्व वस्तू स्वतःच्या अस्तित्वाच्या संदर्भात प्रश्न उपस्थित करू शकत नाहीत. फक्त माणूस हाच स्वतःच्या अस्तित्वाच्या संदर्भात प्रश्न उपस्थित करू शकतो. म्हणूनच खरे-खुरे अस्तित्व फक्त माणसालाच असते.2. अच्युतत्ववाद, आदर्शवाद इत्यादी जुने विचारसंप्रदाय आणि धर्म, संस्कृती, परंपरा, मूल्ये या सर्वना अस्तित्ववादाचा विरोध आहे. तत्त्वज्ञानासंबंधीची एकूण परंपरागत भूमिका, दृष्टिकोन अस्तित्ववादाला मान्य नाही. नसत त्यांना वैज्ञानिक, दृष्टिकोनादी मान्य नाही. विज्ञानाने मानवी जीवन क्रमालाचे यांत्रिक व	
22	Website - www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.co

17. Mahatma Gandhinchya Ahinsa Tatvachi sadyakalin Prasangikta (Dr. Dhanraj Hadule)

UGC CARE Journal
ISSN: 2251-2024 (E-ISSN) 2251-2024 (P-ISSN)

National Conference on Rethinking Mahatma Gandhi in Present Context

Organized By: Sanshodhan Darashiksha Arts, V. V. Apte College of Arts & M. H. Mehta Science College Palghar, Maharashtra, India
Held on 29th February 2020

महात्मा गांधीच्या अहिंसा तत्वाची सद्यकालीन प्रासंगिकता

प्रा. धनराज सुभाष हाडुळे
अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब
रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले
ता. अकोले जि. अहमदनगर

प्रस्तावना :

सर्वच धर्मांनी अहिंसा हे एक महत्त्वाचे मूल्य मानले आहे. परंतु म. गांधींनी या मुल्याला सामाजिक व राजकीय परिणाम दिले. व्यक्तिगत जीवनाप्रमाणेच सामाजिक व राजकीय जीवनात सत्यशोधनाचा, सत्य प्रस्थापित करण्याचा एकमेव मार्ग म्हणून त्यांनी अहिंसेचा पुरस्कार केला. क्रोधत्याही व्यक्तिस शारीरिक व मानसिक इजा न पोहचवणे म्हणजे नकारात्मक अहिंसा आणि प्रतिपक्षावर, विरोधकांवर किंवा शत्रूवर प्रेम करणे म्हणजे भावात्मक अहिंसा असे दोन प्रकार गांधीजींनी सांगितले होते. कारण त्यांची अहिंसेची संकल्पना अतिशय व्यापक होती. दुसऱ्याचे वाईट चिंतणे, शत्रुत्वाची भावना बाळगणे त्यामुळे अहिंसेच्या तत्वाला बाधा येते. अहिंसा म्हणजे प्रेम अशी व्यापक व्याख्या त्यांनी केली आहे. अहिंसक मार्गाचा वापर अन्यायी शासनाविरुद्ध, देशांतर्गत रंगे, दंगलीच्या प्रसंगी परकीय आक्रमणाविरुद्ध आणि स्वतःच्या कुटुंबात, सस्येत वा संघटनेत करणे शक्य आहे. तसेच न्यायी अहिंसेला परिस्थितीसापेक्ष मानल्यामुळे विशिष्ट प्रसंगी स्वसंरक्षणार्थ केलेल्या हिंसेलाही योग्य मानले. महात्मा गांधींनी सांगितलेल्या अहिंसा तत्वाची उपयोगिता सद्यस्थितीतही महत्त्वपूर्ण आहे.

प्रस्तुत शोधनिबंधाची उद्दिष्टे :

१. म. गांधींच्या दृष्टीकोनातून अहिंसा या संकल्पनेचा अर्थ सांगणे.
२. अहिंसा या तत्वाचे वैयक्तिक व सामाजिक जीवनात महत्त्व विशद करणे.
३. म. गांधींच्या अहिंसा तत्वाची सद्यकालीन उपयुक्तता स्पष्ट करणे.
४. सत्य व अहिंसा या तत्वांचा साधन-साध्य म्हणून विचार करणे.

गुहितक :

महात्मा गांधीजींनी अहिंसा या तत्वाचे कोठेले विश्लेषण करायान रितात संपूर्ण मानव जातीस सांकेतिक उद्वेग आहे.

Page | 808

18. Implications of Financial Sector Reforms on Banking Sector in India (Prof. Devdatta Shete)

Journal of Information and Computational Science ISSN: 1548-7741

Implications of Financial Sector Reforms on Banking Sector in India.

MR. DEVDATTA DHONDIRAM SHETE
ASST.PROFESSOR- AGASTI ARTS, COMMERCE AND
D.R. SCIENCE COLLEGE AKOLE, TAL-AKOLE.
E-MAIL-prof.shete2013@gmail.com
CONTACT NO-965700327

Abstract: *After 1991, the globalisation era started all over the world along with liberalisation and privatisation in India. It has drastically brought changes in the economies of countries all over the world. In India, financial sector reforms took place causing effects on the whole banking sector. Financial sector reforms refer to the reforms in the banking system and capital market. Financial sector is a backbone of economy of any country. It plays very crucial role in mobilisation and allocation of resources the ingredients of financial sector i.e. Banks, money market, capital market, financial institutions etc. Instruments and markets which mobilize resources from the surplus sector and channelise the same to different needy people.*

The main objectives of financial reforms were to create an efficient, competitive and greater stable financial sector which could then contribute in greater measure to stimulate growth. Narasimham committee {1991} analysed the weaknesses of the banking sector and found that banking system was both overregulated & under regulated. Prior to 1991 system of multiple regulated interest rates prevailed. Besides, a large proportion of bank funds was preempted by Government through high Statutory Liquidity Ratio (SLR) and a high Cash Reserve Ratio (CRR). As a result, there was a decrease in resources of the banks to provide loans to the private sector for investment. This pre-emption of bank funds by Government weakened the financial health of the banking system and forced banks to charge high interest rates on their advances to the private sector to meet their needs of credit for investment purposes. Further, the lack of transparency in the accounting practice of the banks and non-application of international norms by the banks meant that their balance sheets did not reflect their underlying financial position.

This was prominently revealed by 1992 scarcity scam triggered by Harshad Mehta. In this situation the quality of investment portfolio of the banks deteriorated and culture of 'non-recovery' developed in the public sector banks which led to a severe problem of non-performing

Volume 10 Issue 2 - 2020 741 www.joics.org

19. Present Scenario of Higher Education in India (Dr. Mahejabin Sayyad)

VOLUME - IX, ISSUE - 1, JANUARY - MARCH - 2021
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 6.399 (www.sjifactor.com)

9. Present Scenario of Higher Education in India

Dr. Mahejabin Sayyad

Agasti Arts, Com & Dadasaheb Rupwate Sci. College, Akole

Abstract

Higher education system plays an important role for the country's overall development which includes industrial, social, economic etc. In the words of Nelson Mandela "Education is the most powerful weapon which one can use to change the world". In today's times, countries around the globe are realizing the importance of powerful Education system and its association with economic success and development. Today development process is seen synonymous with education. From Indian perspective, its higher education system is the third largest in the world, next to the United States and China. The role of Indian higher educational institutes such as colleges and universities in the present time is to provide quality based education in the field of education, research etc to empower youth for self sustainability. India has been sourcing highly skilled professionals to other nations, thus, it is only a matter of time that if this resource is developed and utilized efficiently, will transform our country from a developing to a developed nation. The current study aims to highlight the challenges and to point out the opportunities in higher education system in India.

Key Words : Higher education system, Empower, Self Sustainability, curriculum, employability

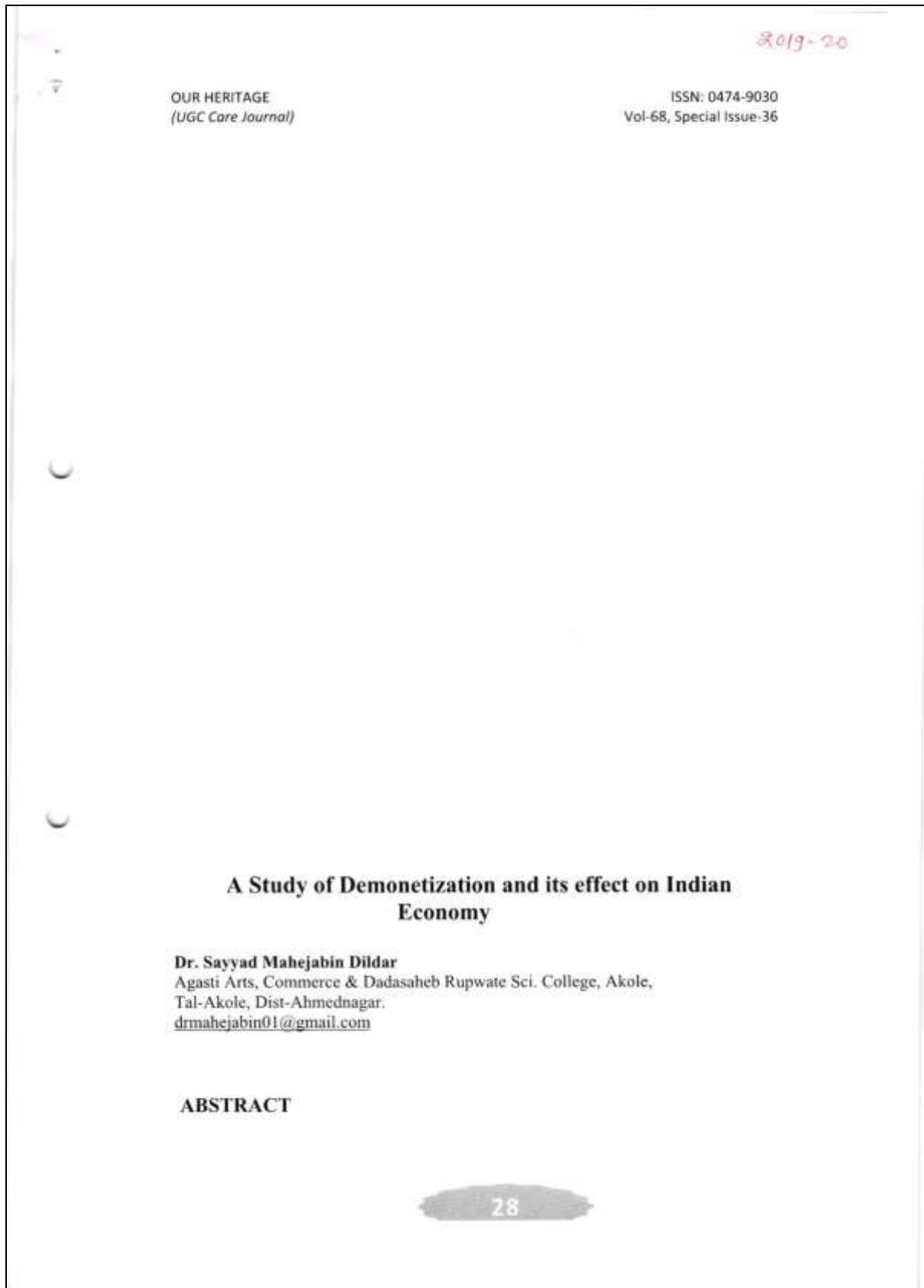
Introduction

From ancient Bharat to modern India, higher education has always occupied a place of prominence in Indian history. In ancient times, Nalanda, Taxila and Vikramsila universities were renowned seats of higher learning, attracting students not only from all over the country but from far off countries like Korea, China, Burma (now Myanmar), Ceylon (now Sri Lanka), Tibet and Nepal. Today, India manages one of the largest higher education systems in the world. There is a huge population which shows future opportunity in Education industry. India is also treated as a talent hub. But there are more challenge than opportunities. To stand in the line of developed nation, education can only be the right choice but it will require proper planning, policy and

20. Organic Agricultural Marketing in India (Dr. Mahejabin Sayyad)

21. A Study of Demonetization and Its Effect on Indian Economy (Dr. Mahejabin Sayyad)

'Demonetization', the term is defined as the replacement of old currency with the new currency. On 8th November, 2016, the Prime Minister of India Shri Narendra Modi brought the demonetization with the statement that with effect from 9th November 2016 Rs.500 and Rs.1000 rupees' currency notes will be invalid except in some essential services for the time being. Demonetization aimed at addressing issues like black money, corruption, counterfeiting fake currency, terror funding etc. And the important aim was to encourage cashless transactions. This idea has been supported by Government of India and RBI as well because after so many years of independence also high population of India is away from banking activities. No doubt, because of demonetization, people faced many problems as their daily routine was disturbed as they had to stand in the long queue in front of ATMs and banks. But this incidence also affected in the positive way as a very huge and significant impact has been seen in the Indian economy. The paper makes an attempt to analyse the positive as well as negative impact of demonetization on Indian economy. The secondary data published by Government departments, RBI, different agencies, news articles and research papers.

Keywords: Demonetization, Corruption, Black Money, Fake Currency , Currency Notes, Govt. Of India, Economic, social effect, Indian Economy

Introduction:

According to bankbazaar.com, "Demonetization is the act of cancelling the legal tender status of a currency unit in circulation" According to Cambridge Dictionary, "To demonetize means to officially stop using particular notes or coins, or a particular currency"

The decision of the demonetization of Rs.500 and Rs.1000 currency notes have been exercised by the Prime minister of India, with effect from 9th November 2016. It has primary aim of controlling black money, exposing-money laundering, to eradicate counterfeit notes, putting check on terrorist activities and so on. Along with these primary aims the demonetization process aimed at boosting up using e-transactions by Indians (Saini, B.M, 2015). "In popular phraseology, the unofficial economy is named as black money and the official as white money. It also projected to encourage the use of digital transactions. The pronouncement was welcomed by every quarter initially, but within a short period of time it affected the daily life of millions of people living in India.

22. Mudra Yojana- An Initiative for Financial Inclusion of Small Scale unorganized Sector (Dr. Mahejabin Sayyad)

१०११-२०

Journal of Information and Computational Science ISSN: 1548-7741

Mudra Yojna- An initiative for Financial Inclusion of Small scale unorganized sector

Dr. Sayyad Mahejabin Dildar,
*Agasti Arts, Com. & Dadasaheb Rupwate Sci. College, Akole
Tal-Akole, Dist-Ahmednagar
drmahejabin01@gmail.com*

Abstract

In a Developing country like India, having large population, small businesses play pivotal role in contribution to nation GDP. It is also important for providing employment to this much large population. Entrepreneurship is the backbone of economy whether small or big, as it gives employment and not asks for it. Taking this fact into consideration, the government of India has launched MUDRA Yojana to deal with the financial, employment and many such other constraints. MUDRA stands for Micro Units Development and Refinance Agency Ltd. This paper is an attempt to know about the MUDRA Yojana and its key objectives. The paper an attempt to study and highlights the importance and role of MUDRA bank in the development of small scale units and economy of country as a whole. Secondary data has been extensively used.

Key words-
MUDRA Yojna, MUDRA Banking, MSME, MFIs, last mile lending, financial inclusion.

Introduction

Financial Inclusion is a process of ensuring right of entry to proper financial services to each and every sections of society such as weaker section and low income groups and that to at an affordable rate. Shri Y.V.Reddy, the Governor of RBI, first introduced the concept of financial inclusion in 2005.

In India, the most important hurdle in the development of entrepreneurship is finance. A vast scattered population needs employment to meet their livelihood. The people here are hard workers. Though they start micro business, they cannot manage it due to the constraint of money. Other major problems faced by micro enterprises, small business and entrepreneurs includes , lack of financial access, financial illiteracy, entry level policies, lack of information, lack of infrastructure, technologies barriers and high cost. In budget speech 2015-2016, Finance Minister Shri Arun Jaitely mentioned that there are about 5.77 crore small business and micro units sole proprietors are mostly involved in small, trading, manufacturing, or service businesses. Out of them, near about 62% are doing their traditional business and are from weaker sections and low earning groups. It is difficult for them to avail credits or financial services easily. This

Volume 10 Issue 2 - 2020 224 www.joics.org

23. Synthesis, Characterization, Antibacterial, Antifungal Actions of Novel β -diketone Cobalt Complex (Dr. S. M. Sonawane)

© 2020 IJRAR March 2020, Volume 7, Issue 1

www.ijrar.org (E-ISSN 2348-1269, P-ISSN 2349-5138)

Synthesis, characterization, antibacterial, antifungal actions of Novel β -diketone Cobalt Complex.

Sachin Govind Bibave^{1,*}, S.M. Sonawane² and A.E. Athare¹.

^{1,2}Agasti Arts, Commerce And Dadasaheb Rupawate Science College Akole. Tal Akole, Dist Ahmednagar. Maharashtra, India.

²Department of Chemistry, New Arts, Commerce and Science College Ahmednagar. Maharashtra, India.

Abstract

β -diketone (β d) is made through the named reaction Baker-Venkataraman transformation. In this current work, β -diketone ligand (L')¹ mixed with Cobalt (III) nitrate gives Co (III) complex (CoL'). (L') exhibit tautomerism, this tautomerism process was explored through FTIR. Since of enol act as ligand (L') in the synthesis of (CoL'). The antibacterial, antifungal action of (CoL') is studied.

Keywords Baker-Venkataraman transformation, β -diketone ligand, Metal complex, Antioxidant activity, Antibacterial activity.

Introduction

d-block elements perform crucial role in the creation of chemical complex of co-ordination chemistry. Enormous literature is accessible on the application of complexes. (β d) and their metal complexes perform an crucial role in co-ordination chemistry². As precursor material in the production of novel in the thin film for optical machine or material applications³, radiopharmaceuticals⁴. (β d) perform as multipurpose reactants for various reactions of enormous heterocycles⁵ some of the example are flavones⁶, isoxazolyl, pyrazolic⁷, pyrimidines, triazolic⁸. (β d) is implement in metal extract by using chelating agent⁹, textile¹⁰, resin¹¹, sunscreen cosmetics¹², HIV-1 avoidance¹³. Ln (III) (β d) exhibit luminescent property¹⁴. (β d) hydrolase reveals enzymatic activities¹⁵. (β d) with various addons and their associated complexes being Lewis acidity, ideal molar enthalpy of formation, volatility, ideal molar heat of sublimation, catalytic property, steam pressures determined¹⁶. (β d) reveal pharmacological features like antimicrobial, anticancer¹⁷,

antibacterial, antifungal, antioxidant¹⁸, anti-inflammatory¹⁹. (β d) is observed to be dynamic contrary anti-influenza²⁰. (β d) has also been utilized in new modern energy preserving lighting techniques i.e. organic light radiating diodes (OLED)²¹. (β d) exhibit inside same molecule hydrogen correlate keto and enol

tautomerization²². By consideration all mentioned properties, in the current paper, contain metal complex (CoL'). Synthesized (L')¹ and there metal complex (CoL') are characterized by various analytical methods and they are utilized to check antibacterial, antifungal properties.

Experimental

All analytical level chemicals are employed for the current analysis work and all the chemicals are bought from the authorized chemical representatives. Chemicals are utilized without further more additional purification. The standard method utilized to make purify solvents. Super dry distilled pure ethanol utilized for recrystallization and creation of complex.

Synthesis of β -diketone (L')

Synthesis of pure (L')¹.

Synthesis of metal complex (CoL')

The (CoL') is prepared in metal to the (L') molar ratio of 1:2 correspondingly. In warm alcoholic (L') solution, warm alcoholic cobalt (III) nitrate is added dropwise. The reaction mixture is stirred and after that reflux near about 3-4 hrs. as a result there is precipitation of complex after that there is dropwise addition of alc. NH_3 . The obtained product then filtered and washed out through ethanol and dry it. The colour of (CoL') is reddish yellow. Yield 67%, m.p.: 310 °C, elemental analysis: calculated C, 66.96; H, 5.62; O, 18.78; Co, 8.65; found C, 66.98; H, 5.70; O, 18.82 Co, 8.70.

YEAR 4: 2018-19

1. Narayan Meghaji Lokhande ani Kamgar Chalval (Dr. Kiran Jadhav)

Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 102 : महाराष्ट्राचा सामाजिक इतिहास : जात, वर्ग आणि लिंगभाव परिप्रेक्ष्य
UGC Approved Journal

2348-7143
January-2019

नारायण मेघाजी लोखंडे आणि कामगार चळवळ

डॉ. किरण जाधव

Associate Professor in History,
Agasti Arts, Commerce & Dadasaheb Rupwate
Science College Akole, Dist. Ahmednagar, Pin- 422601.
skirjad74@gmail.com/09890814748.

एकोणीसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धात महाराष्ट्र आणि भारतात अनेक महत्त्वपूर्ण घडामोडी घडलेल्या दिसून येतात. सामाजिक आणि धार्मिक सुधारणा चळवळींमुळे राष्ट्रवादाचा उदय झाला. हा कालखंड भारतातील ब्रिटीश राजवटीची तिसरी अवस्था म्हणून ओळखला जातो. या अवस्थेत ब्रिटीशांनी आपले भांडवल भारतात गुंतवल्यामुळे काही उद्योग निर्माण झाले परिणामी भारतात कामगार वर्गाचा उदयास येवू लागला. याच सुमारास युरोपात औद्योगिक क्रांतीच्या पार्श्वभूमीवर समाजवाद, मार्क्सवाद आदि विचार मांडले जाऊ लागले आणि कामगार चळवळी जोमाने सुरु झाल्या. भारतात देखील १८८० च्या दशकात नारायण मेघाजी लोखंडे यांच्या नेतृत्वाखालील पहिली कामगार संघटना स्थापन होयून कामगार चळवळी सुरु झाल्या. कामगारांना त्यांचे न्याय्य हक्क मिळवून त्यांचे जीवनमान सुधारले पाहिजे यासाठी कामगार चळवळी प्रामुख्याने प्रयत्नशील होत्या. नारायण मेघाजी लोखंडे यांच्या कार्याचा त्यांनी स्थापन केलेल्या कामगार संघटनेच्या अनुषंगाने अभ्यास करण्याचा प्रयत्न या शोधनिबंधात केला आहे. या कालखंडात मुंबईत स्थापन झालेल्या कापडगिरण्या आणि तेथील कामगारांची परिस्थिती याचाही मागोवा येथे घेतला आहे.

नारायण मेघाजी लोखंडे:

१८४८ हे वर्ष अनेक अर्थाने आधुनिक भारताच्या इतिहासात महत्त्वाचे मानता येईल. या वर्षी ज्योतीबांनी पुण्यात मुलींसाठी पहिली शाळा सुरु केली आणि याच वर्षी नारायण मेघाजी लोखंडे यांचा जन्म ठाणे येथे फुलमाळी समाजात झाला. पुणे जिल्ह्याच्या खेड तालुक्यातील काव्हेरसर हे त्यांचे मूळ गाव, परंतु त्यांच्या भागातील अनेक समाज बांधव फार पूर्वीपासून पोट भरण्यासाठी ठाणे, मुंबई या भागात स्थलांतरित झालेली होती. लोखंडे यांनी मॅट्रीकचे शिक्षण झाल्यानंतर गरिबीमुळे रेल्वेखात्यात कारकुनाची नोकरी केली, पुढे १८७० मध्ये त्यांनी पोट खात्यात नोकरी स्वीकारली. १८७६ च्या सुमारास लोखंडे पोष्टातील नोकरी सोडून मांडवी मिलमध्ये स्टोर किपरची नोकरी करू लागले. १८८० मध्ये त्यांनी दीनबंधू हे वृत्तपत्र मुंबईहून चालवण्याची जबाबदारी घेतली आणि आपल्या मृत्यूपर्यंत (१८९७) सांभाळली.^१

ज्योतीबा आणि सत्यशोधक समाजाशी संबंध:

लोखंडे यांना लिखाणाची आवड असल्याने १८७० पासूनच बहुजन समाजातील अज्ञान, चालीरीती त्यांस असलेल्या शिक्षणाची गरज या अनुषंगाचे लेखन ते करीत होते. ज्योतीबा फुले मांडत असलेले विचार आणि करीत असलेले कार्य याची माहिती लोखंडे यांना होतीच किंबहुना ज्योतीबांच्या आक्रमक विचारांनी घट्टण झालेल्या तरुणांपैकीच ते एक होते. लोखंडे आणि फुले यांच्या एकत्रित कार्यक्रमाची आठवण सांगताना कृष्णराव अर्जुन केळुसकर म्हणतात, 'मला महात्म्याचे दर्शन प्रथम सन १८७३ साली त्यावेळचे प्रसिद्ध नाट्यकार नागू सयाजी यांच्या ताडदेव नजीकच्या बंगल्यात घडले. तेथे ते स्वामी रामय्या आर्यावारू यांच्या आळयाने आले होते. तेथे बऱ्याच ठळक ठळक मंडळींची सभा भरली होती. अध्यक्षपदी रावबहादूर नारायण मेघाजी लोखंडे हे होते. महात्म्यांनी त्या सभेत आपला 'असूड' या नावाचा लेख वाचला.'^२ १९ व्या शतकाच्या

^१ नारायण मेघाजी लोखंडे: भारतीय कामगार चळवळीचे जनक, अक्षर प्रकाशन आणि महात्मा पुत्रे समता आणि पुणे, १९९५, पृ. ४४-९१.

^२ नारायण मेघाजी लोखंडे, कित्ता, पृ. ४४-४५.

Website – www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014@gmail.com

2. Rashtriya Congress ani Kamgar Chalval (Dr. Kiran Jadhav)

RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 86 : Indian National Congress and Maharashtra
UGC Approved Journal

E-ISSN :
2348-7143
January-201

राष्ट्रीय काँग्रेस आणि कामगार चळवळ

Dr. Kiran Sampatrao Jadhav,
Associate Professor in History,
Agasti Arts, Commerce & Dadasaheb Rupwate
Science College Akole, Dist.Ahmednagar, Pin- 422601.
skirjad74@gmail.com/09890814748.

एकोणीसाव्या शतकाच्या उत्तरार्धात भारतात राष्ट्रवादाचा उदय झाला आणि राष्ट्रीय सभा म्हणजेच काँग्रेसची स्थापना झाली. याच सुमारास युरोपात औद्योगिक क्रांतीच्या पार्श्वभूमीवर समाजवाद, मार्क्सवाद आदि विचार मांडले जाऊ लागले आणि कामगार चळवळी जोमाने सुरु झाल्या. युरोपाइयन प्रभावी नमली तरी भारतात काँग्रेसच्या स्थापनेच्या सुमारास कामगार चळवळ सुरु झाली. राजकीय सुधारणा मिळवणे आणि पुढे स्वातंत्र्य मिळवणे हे काँग्रेसचे उद्दिष्ट होते, तर कामगारांना त्यांचे न्याय्य हक्क मिळवून त्यांचे जीवनमान सुधारणे पाहिजे यासाठी कामगार चळवळी प्रामुख्याने प्रयत्नशील होत्या. आधुनिक भारताच्या इतिहासात समांतर काळात सुरु असलेल्या ह्या दोन घटकांच्या परस्पर संबंधाचा अभ्यास करण्याचा प्रयत्न ह्या शोधबंधात केला आहे. त्यांची ध्येयधोरणे एकमेकांना पूरक होती का? त्या एकमेकांना उपयुक्त होत्या का किंवा त्यांच्यात काही मतभेदाचे प्रसंग येत होते का? काँग्रेसने कामगारांचे प्रश्न सोडविण्याचा प्रयत्न केला किंवा नाही. कामगार चळवळी स्वातंत्र्य मिळविण्यासाठी सुद्धा प्रयत्नशील होत्या का? इत्यादी प्रश्नांचा मागोवा इथे घेतला आहे.

इ.स १८५० ते १८७० या वीस वर्षांच्या कालावधीत भारतीय कारखानदारीचा पाया घातला गेला. आणि याच काळात 'वर्ग' म्हणून ओळखला जाणारा भारतीय कामगार वर्ग उदयास आला. पुढील काळात भारतीय कारखानदारीची झपाट्याने वाढ झाली आणि त्याचबरोबरच कामगारांचीही संख्या वाढली. १८८० साली भारतात ५८ कापडगिरण्या होत्या आणि त्याचकामगारगिरण्यांच्या संख्या चाळीस हजारांच्या आसपास होती. १९८४ साली इंग्रज सरकारने गिरणी कामगारांच्या हलाखीच्या परिस्थितीची चौकशी करणारा एक मयोग नेमला. याच वर्षी 'दीनबंधू'चे संपादक नारायण मेधाजी लोखंडे यांच्या प्रयत्नाने वीस-पंचवीस हजार गेरणी कामगारांची मुंबईत प्रचंड सभा भरली. कामगारांच्या मागण्यांचा अर्ज सरकारला देण्यात आला आणि त्या मागण्यांची दाद मागण्यासाठी लोखंडे यांच्या नेतृत्वाखाली 'मिल-हॅन्ड्स असोसिएशन' ही देशातील पहिली कामगार संस्था स्थापन झाली. भारतात एका वाजूला आर्थिक स्तरावर मोठ्या प्रमाणात परिवर्तन आणताना तसेच त्या परिवर्तनामुळे सामाजिक आणि सांस्कृतिक क्षेत्रात प्रचंड उलथापालथ होत होती. या सर्व पार्श्वभूमीवर राजकीयदृष्ट्या समाज जागृत होऊ लागला होता. भारतातील सुशिक्षितांची पहिली पिढी हि टीशांच्या ध्येय धोरणांना विरोध करू लागली होती. या सुशिक्षितांना एकत्रित करून त्यांचा रोष विधायक गाने व्यक्त व्हावा या हेतूने एक 'सुरक्षा ब्रडप' (मिजल ब्रडप) म्हणून १९८५ मध्ये भारतीय राष्ट्रीय काँग्रेसची स्थापना करण्यात आली. राष्ट्रीय काँग्रेसचा सुरुवातीचा टप्पा (१८८५-१९००) मवाळ कालखंड म्हणून ओळखला जातो. या टप्प्यातील आद्य नेतृत्वाला अद्याप राजकीय मुक्तीसाठी लढा द्यावयाचा नव्हता. शेतकरी आणि कामगार यांचेही ते खऱ्या अर्थाने प्रतिनिधी नव्हते. त्यांना सध्या फक्त राजकीय जागृती करायची होती." १८९०चे अधिवेशन मुंबई येथे भरले असताना ज्योतिबा फुले यांनी अधिवेशनाच्या प्रवेशद्वाराबाहेर "मार्क केतकर, कथा स्वातंत्र्याची, महाराष्ट्र राज्य पाठ्यपुस्तक निर्मिती व अभ्यासक्रम मंशोधन मंडळ, पुणे, १९९१. पान चंद्र, अमलेश त्रिपाठी व वरून डे, "स्वातंत्र्याचा लढा", नॅशनल बुक ट्रस्ट, नवी दिल्ली, २०००, पृ. ३९.

8 | Website – www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com

3. Correlations of Cavalry Strength and Ports in Hand with Economic and Political Prosperity of Adilshahi Sultanate of Bijapur in 17th Century (Dr. Kiran Jadhav)

<p style="text-align: center;">प्राचीन सत्र गोपवारा :-</p> <p>१. श्री. समुद्रगुप्त पाटील : दंडकारण्याचा प्राग इतिहास श्री. समुद्रगुप्त पाटील यांनी लिहिलेल्या दंडकारण्याचा प्राग इतिहास या लेखात दंडकारण्यांचा प्राचीन इतिहास मांडण्याचा प्रयत्न केला. त्याची प्राचीनता रामायण काळापर्यंत साते. या राज्याची रानधानी गोदावरी परिसरात होती.</p> <p>२. डॉ. विवेकानंद चव्हाण : श्री रेणुकामहात्म्य एक अभ्यास डॉ. विवेकानंद लक्ष्मण चव्हाण यांच्या श्री. रेणुका महात्म्यः एक अभ्यास या लेखात वेगवेगळ्या महात्म्य आणि खंडांचा उल्लेख केला आहे. त्यातील श्री. कालिकाखंड आणि रेणुकामाहात्म्य हे दोन ग्रंथ महत्त्वपूर्ण आहेत. रेणुकामहात्म्य हे माहुरांशी संबंधित असले तरी अनेक महत्त्वाच्या प्रसंगी लोणारशी संबंध जोडलेला आहे. यात रेणुकेची कथा दिलेली आहे. शिवाय त्याच तत्कालीन भौगोलिक परिस्थिती, ग्रामनामे इत्यादींचा उल्लेख आढळतो.</p>	<p style="text-align: center;">CORRELATIONS OF CAVALRY STRENGTH AND PORTS IN HAND WITH ECONOMIC AND POLITICAL PROSPERITY OF ADIL SHAHI SULTANATE OF BIJAPUR IN SEVENTEENTH CENTURY</p> <p style="text-align: center;">Dr. Kiran Sampatrao Jadhav, Agasti Arts, Commerce & Dadasaheb Rupwate Science College Akole, Dist. Ahmednagar, Pin- 422601. skirjad74@gmail.com/09890814748.</p>
	<p style="text-align: center;">१</p> <p>Abstract Adil Shahi Sultanate of Bijapur had ruled for a period of 200 years. During its rule on Deccan had control on various ports on the west coast as well as on Coromandel Coast. These ports were important for trade in general but played important role to this sultanate for its cavalry as an access point for the import of horse. Until 1660s Adil Shahi Sultanate was at its height of prosperity, but during the last quarter of seventeenth century fail to maintain its trade and political prosperity. This paper explores the trade and political situations of Adil Shahi Sultanates. An attempt has been made here to trace growth of the cavalry strength and expansion of the sultanate and control over various ports on both coasts. It is further analyzes how cavalry strength and control over ports related with trade and political prosperity of Adil Shahi sultanate on the basis of English and Marathi translations of Persian sources, Travel Accounts, Factory Records, various Gazetteers, and other Secondary sources. It is argued that the loss of the ports during the second half of seventeenth century resulted in the decline of export trade volume as well as import of horses. Breakdown of horse import from its ports was major reason for the decrease of cavalry strength. Consequently sultanate lost its glory and unable to survive in last quarter of seventeenth century and finally conquered by the Mughals in 1686.</p> <p>Introduction: Adil Shahi Sultanate of Bijapur was established in the year 1489 A.D. and existed for a period of 200 years. After the establishment in the North West part of Deccan it gradually expanded over other parts of the Deccan. Until 1660s this sultanate was exposed to the Indian Ocean through its ports on the west coast as well as Coromandel Coast. Till that period the Sultanate was at its height of prosperity. To sustain this prosperity, it was the necessity of the sultanate to maintain its cavalry strength and profitable export-import trade. The commodities drive the sultanates trade were included rice, sugar, salt, pepper and other spices, diamond, horses, saltpetre, textiles, dyes etc, however textile, spices and horses were the key items. Horses were the important need of cavalry, which were bred</p>

4. Wangmayin Sanshodhanachi Abhyas Kshetre (Dr. Sunil Ghankute)

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261 (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 97 : समीक्षा आणि संशोधन
UGC Approved Journal

ISSN :
2348-
Janua

वाङ्मयीन संशोधनाची अभ्यास क्षेत्रे

डॉ. सुनील घनकुटे
सहाय्यक प्राध्यापक
अगस्ती कला, वाणिज्य व दादासाहेब
रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले

संशोधनाला दृग्गीत Research म्हटले जाते. तर मराठीत संशोधन शब्दाचा अर्थ 'स+शुध' एखाद्या कलाकृतीची संपूर्णपणे दोष काढून टाकून तिच्यात असलेल्या चुकांची दुरुस्ती करून सर्व कलानु करणे, असा हा संशोधन या शब्दाचा मुख्य अर्थ प्राप्त होतो: मराठी साहित्याच्या प्रथमतः एकनाथांनी जा संशोधन केले. ज्ञानेश्वरीमध्ये जे काही ज्ञानेश्वरांनंतर दोष निर्माण झाले होते, एकनाथांनी ते काढून ; ज्ञानेश्वरी शुद्ध स्वरूपात आणली असा संशोधन क्रिया याच अर्थाने घेतली जाते. संशोधन म्हणजे नवीन ; करण्यासाठी केले जाणारे पद्धतशीर प्रयत्न करणे अथवा कोणत्यातरी प्रयत्नांच्या सोडवतुकीसाठी ङ शास्त्रशुद्ध चिंतन करून केले गेलेले प्रयोग म्हणता येईल. म्हणून संशोधन म्हणजे 'शोध घेणे' नवीन ज्ञान करून देणे' असाही एक अर्थ संशोधनाला वापरला जातो व तो रास्तच म्हणावा लागेल. वाङ्मयीन सं- कालानुरूप अभ्यासक्षेत्रही बदलत गेली, काही व्यापक स्वरूपात बनली आहेत. अशा अभ्यास क्षेत्रां आठवण पुढील प्रमाणे

सांस्कृतिक पार्श्वभूमी :-

प्रत्येक समाजाच्या चालीरिती रुढी परंपरा लेखक जगत असतो. म्हणजे तो त्या त्या संस्कृतीनुसार असतो आणि त्याने लिहिलेल्या कलाकृतीतून त्याच्या समाजाची संस्कृती ही स्पष्ट होत येते. किंवा लेखक स्वतःच्या बुद्धचातुर्याच्या बळावर एखाद्या कालखंडावर आधारित साहित्याची निर्मि उदा. मध्ययुगीन कालखंड, यातून त्याकाळाची संस्कृतीही त्या लेखनातून आपमूकच दिसून येते. म्हणून ; मानवी जीवनाचा गाभा आहे. आणि त्या संस्कृतीची जडण घडण यावर अवलंबून असते. संस्कृती ही परि आहे. तिच्यात काळानुसार बदलही होतो.

साहित्यातून स्पष्ट होणाऱ्या सांस्कृतिक पार्श्वभूमीचा विचार करावयाचा म्हणजे त्या लेखकाच्या जीवनाच्या सर्व अंगातील सापेक्ष संबंधाचाच एका अर्थी शोध घ्यावयाचा असतो. म्हणूनच मानवी जीव समाजजीवनात साहित्य कला इत्यादिना अपरिहार्य स्थान आहे. आणि सर्व मांडण्याचे भाषा हे म साहित्य, कलांमधून प्रत्यक्ष अप्रत्यक्षपणे संस्कृतीचे दर्शन घडताना दिसते. प्रत्येक साहित्यकृतीच्या साहित्याच्या सांस्कृतिक पार्श्वभूमीचा अभ्यास अन्वयिक असतो. उदा. रामायण – महाभारतातून अ दर्शन घडताना दिसते तर मोहेंजोदडो आणि हडप्पा येथील उत्खननातून सिंधू संस्कृतीचे दर्शन ः दवेल्यांची नाटके तत्कालीन विवशित मध्यम वर्गीय संस्कृतीच्या पार्श्वभूमीवर लिहिली गेली आहेत संशोधनाची अभ्यास क्षेत्रे अशी ही सांस्कृतिक पार्श्वभूमी उलगडून दाखविते. समाजजीवनाचा सांस्कृति म्हणून साहित्याचे संशोधन करता येते.

संस्कृतीचा अभ्यास करताना शास्त्र व कला याचा उपयोग होतो. त्याचप्रमाणे साहित्यकूर्त करताना संस्कृतीच्या इतिहासाभ्यासाची आवश्यकता असते. साहित्याच्या जडणघडणीला सांस्कृति साभालेलीच असते. त्याशिवाय साहित्यकृती जन्मच होऊ शकत नाही.

विविध कालखंडात ज्या घटना घडतात, त्यांच्या संस्कृतीवर व साहित्यावर प्रभाव पडतो. उदा. पासून प्राचीन मराठी साहित्याची परंपरा सुरु होऊन पेशवाई पर्यंत येते. या कालखंडात धर्मप्रसार,

52 | Website – www.researchjourney.net Email - researchjourney20

5. Samikshechya Vividh Paddhati (Prof. Komal Gadakh)

 <p>RESEARCH JOURNEY International Multidisciplinary & Research Journal Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013) Special Issue 97 : समीक्षा आणि संशोधन UGC Approved Journal</p>	<p>ISSN - 2348-7143 January-2019</p>
<p>समीक्षेच्या विविध पद्धती</p> <p>प्रा कोमल चांगदेव गडाख अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले मो नंबर- 9762040395 Email-komalgadakh22@gmail.com</p>	
<p>समाजशास्त्रीय समीक्षा :-</p> <p>समीक्षा म्हणजे काय? 'सम' म्हणजे सारख्याप्रमाणात आणि ईश म्हणजे हणे 'सम+ईश=समीक्षा', करत असताना, समीक्षकाने त्या कलाकृतीकडे सहानुभूतीने तटस्थपणे वात्सल्याने समतोल वृत्तीने आणि सर्वांगीण दृष्टीने पाहणे आवश्यक आहे. समीक्षा म्हणजे भाष्य करणे, निर्णय देणे, परीक्षण करणे, मूल्यमापन करणे, न्याहाळणे, काळजीपूर्वक पाहणे, समजसपणे पाहणे, योग्य प्रकारे पाहणे इ. चिकित्सा करणे होय. माणूस व्यवहारात जसा हा अभिप्राय सहजपणे देतो तसाच तो कलाकृती आणि साहित्यकृती यांच्या संदर्भातही देतो. एखादी कादंबरी आपल्याला आवडली नाही, तर आपण तिचे वाचन अर्ध्यावरच सोडून देतो. चित्रपट किंवा नाटक हे कंटाळवाणे वाटले तर ते अर्ध्यावरच सोडून देतो आणि नाट्यगृह बाहेर निघून जातो. ते आपल्याला आवडले नाही? याची चर्चा मित्रांसमवेत करतो आणि त्यांचे मतही जाणून घेतो. अशाप्रकारे एखादा अनुभव घेणे, त्या आधारे आपले मत बनविणे, त्याबाबत इतरांची मते समजून घेणे, आपले मत त्यांना पटवून देणे या सर्व प्रक्रियेतून समीक्षा निर्माण होते.</p> <p style="text-align: center;"> RESEARCH JOURNEY</p>	
<p>समीक्षेची संकल्पना :-</p> <p>समीक्षा हा भारदस्त शब्द क्रिटिसिझम या इंग्लिश शब्दाला पर्याय म्हणून वापरला जातो समीक्षा म्हटले की विशिष्ट कलाकृती आणि साहित्यकृतींचा विचार आपण करू लागतो आय रीचर्डस या समीक्षकाच्या 'प्रॅक्टिकल क्रिटिसिझम' चाहा प्रभाव आहे क्रिटिसिझम शब्दाचे मूळक्रिटी साइज या ग्रीक शब्दात शोधता येते त्या शब्दाचा अर्थ स्विफ्ट किंवा एक्झाम आर्डन चाळणी लावणे कठोर परीक्षण करणे होय.</p> <p>'सम+ईश' यांच्या मिश्रणातून तयार झालेला 'समीक्षा' शब्द योग्य प्रतिशब्द ठरतो. 'सम' म्हणजे योग्य प्रमाणात, समप्रमाणात आणि 'ईश' म्हणजे समीक्षकाने साहित्यकृतीच्या सर्व बाजू नेटकेपणाने पाहण्यात सहानुभूतीने व रसिकतेने पाहण्यात असा अर्थ येथे अभिप्रेत आहे.</p> <p>मराठी मध्येपूर्वी समीक्षा आणि समीक्षक या अर्थाने टीका आणि टीकाकार या संज्ञा प्रचारात होत्या. प्रारंभीच्या काळात चिपळूणकरांनी ग्रंथावर टीका हा लेख निबंधमालेतून लिहिला. श्री. के. क्षीरसागरांनी आपल्या ग्रंथाला टीका विवेक नाव आहे.</p>	
<p>समीक्षेच्या व्याख्या :-</p> <p>वाङ्मय मूल्याचे शास्त्र म्हणजे 'समीक्षा' अशी व्याख्या रेने वेलेक यांनी केली आहे. मूल्य निर्णय हा समीक्षेतील महत्त्वाचा भाग वाटतो. 'रॉबर्टसन' म्हणतो की 'तुलना करणे हाच टीकेचा अर्थ होय'. 'डाऊन' च्या मते</p>	
<p>14</p>	<p>Website - www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com</p>

6. Marathi Adavasi Kavita: Bhashik Sanshodhan (Dr. Vijay Kale)

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 97 : समीक्षा आणि संशोधन
UGC Approved Journal

ISSN :
2348-7143
January-2019

मराठी आदिवासी कविता : भाषिक संशोधन

डॉ. विजय काळे
अगस्ति कला, वाणिज्य व
दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले

आदिवासी कविता प्रमाण मराठी भाषेतच लिहिली गेली आहे. भाषा हे साहित्याचे माध्यम आणि साधनही असते. समाजाच्या अनेक व्यवहारात भाषा वापरली जाते, आणि साहित्य हा भाषेच्या अनेक व्यवहारांपैकी एक व्यवहार असतो. भाषेविषयी मत नोंदवताना भालचंद्र नेमाडे सांगतात की, "खास मानवी संदेशवहनाची व्यवस्था म्हणजे भाषा होय. पुढे सांगतात की, जगातील सर्व मानवी समूहांच्या भाषा सारख्याच प्रभावी असून प्रत्येक भाषेत त्या त्या समाजाच्या गरजेनुसार अर्थ व्यक्त करण्याची क्षमता आहे."⁽¹⁾

सन १९८० नंतर आदिवासी कवी काव्यलेखन करू लागले. प्रत्येक जमातीची भाषा, प्रादेशिक स्तर ह्यांचे प्रतिबिंब कवितेत साकार झालेले आहेत, कवीवर या भाषांचा प्रभाव झाला. तीच भाषा त्यांनी काव्यलेखनासाठी वापरली आहे. कवीच्या व्यक्तिमत्त्वानुसार त्याची भाषाशैली काव्यलेखनात प्रकट झाली आहे. काही आदिवासी कवींनी आपल्या काव्यसंग्रहांना बोलीभाषेत निर्माण केलेल्या कवितांची परिशिष्टे जोडली आहेत. उदा. 'ऊलगुलाब' ह्या काव्यसंग्रहात परधानी कविता तर 'गोघड' मध्ये भिलोरी कविता आदी म्हणजेच आदिवासी बोलीभाषी प्रत्यय ही कविता देत आहे. निसर्गाभिमुख जीवनातील आपली बोली भाषा प्रतिमा, प्रतिके कवींनी कवितेत नोंदवली आहेत. ह्या कवितेवर काही प्रभाव असून ती स्वतंत्र अभिव्यक्ती आहे, म्हणूनच बोलीभाषेतून आदिवासी जीवनास्तव चर्चार्थपणे प्रकट झाले आहे. आदिवासी साहित्याच्या भाषेचा दमदारपणा मांडताना कवी डॉ. विनायक तुमराम म्हणतात की, "वेगवेगळी सांस्कृतिक परिशिष्टे घेऊन आदिवासींच्या बोलीभाषेत प्रकटलेले लोकवाङ्मय आणि लिहिलेले साहित्य हेच आपल्या अर्थाने आदिवासी साहित्य असेल. तेच खरे बाह्यीय मूल्य घेऊन आलेले साहित्य असेल. कोणत्याही लोकसमूहाशी भावनिक जवळीक साधण्यासाठी आणि समूहाच्या सामाजिक, सांस्कृतिक शोध घेण्यासाठी त्या लोकसमूहाच्या बोलीभाषेत साहित्य लिहिले गेले पाहिजे, तरच त्या समूहाच्या सामूहिक चेतनेचे प्रतिबिंब त्यात उमटेल आणि ते साहित्य बाह्यीय आणि सांस्कृतिक यशाच्या मान्य कसोट्यांवर उतरू शकेल."⁽²⁾

कविता ह्या वाङ्मय प्रकारात मध्यवर्ती भाषेतच युगशैलीप्रमाणे लेखन करीत असताना निवेदने, वर्णने, संवाद, शब्द, म्हणी, प्रतिमा, प्रतिके समाविष्ट झालेली आहेत. आदिवासी काव्य संग्रहाची भाषाशैली ही स्वतंत्र बोलीभाषेचा आविष्कार करणारी आहे, प्रत्येक कुळाची, युगाची एक शैली असते, परंतु आदिवासी कवी सुशिक्षित असल्याने मराठीतच रचना केल्याचे दिसते. मुक्तसंदात्मक बोलीभाषेचा स्वतंत्र प्रत्यय कवितेत दिसून येतो.

'मेरा पुंगार अर्घात पहाडी फूल' ह्या कवितेत पौराणिक संदर्भ दिलेले आहेत. उदा. खांडतवन, एकलव्य, श्रेणार्थ, बुध तक्षक तथागत बोधीवृक्ष इ. पौराणिक संदर्भ येतात तर इंग्रजीतील अनेक शब्दही वापरलेले आहेत. उदा. सेटलमेंट, वॅलन्सशीट, स्टॅटीस्टिकल, एक्झीबिशन, रेसकोर्स, एक्स्टेशन, म्युझियम इ. ऊलगुलान मधील बोलीभाषा गोडी असून कवीने मराठी बरोबरच गोडी, समानी, परधानी आणि बारली अशा बोलीभाषेत काव्यरचना केली आहे. परधानी कवितेचे उदाहरण पुढीलप्रमाणे दिसून येते.

**'रघुदासची पानं सळाळू लागली की माने बी,
नाही राजाच वाटतं गुपचूप बये,**

209 | Website - www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com

7. Dalit Gramin Kadambaritil Stree che Chitrikaran- Taulanik Vichar (Dr. Bhaskar Shelke)

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261 (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 97 : समीक्षा आणि संशोधन
UGC Approved Journal

ISSN : 2348-7143
January-2019

दलित ग्रामीण कादंबरीतील स्त्रीचे चित्रण- तौलानिक विचार

डॉ.भास्कर शेळके
प्राचार्य, अगस्ति कला, वाणिज्य व
दादासाहेब रुपवटे विज्ञान महाविद्यालय, अकोले
मो.९८९०६८६५२१

ग्रामीण, स्त्रीवादी, जन, देशी - कृषी इ. साठोसरी प्रमुख साहित्यप्रवाह असले तरी स्वातंत्र्यपूर्व काळातही त्यांच्या काही पाऊलसुणा दिसतात. विशेषतः दलित ग्रामीण साहित्याच्या स्वातंत्र्यपूर्व ते 2000 पर्यंतच्या कादंबरीतील स्त्री चित्रण स्वरूप येथे अभिप्रेत आहे. त्यानंतरचे चित्रण मात्र बदलत गेल्याचे विव दिसते. या शोधनिबंधात साधारणपणे 2000 पर्यंतच्या दलित ग्रामीण कादंबरीतील मराठा स्त्री चे चित्रण एवढी मर्यादा घातली आहे. त्यासाठी काही प्रातिनिधिक कादंबऱ्या उदाहरणादाखल अभ्यासल्या असून महाराष्ट्रातील प्रमुख पश्चिम महाराष्ट्र, कोकण, मराठवाडा आणि विदर्भातील दलित ग्रामीण कादंबरीतील स्त्री चित्रणाचा विचार केला.

पश्चिम महाराष्ट्र मुळातच क्रांतिकारक, विकासाच्या योजना, राजकीय, सामाजिक, आर्थिक वर्चस्वाचे केंद्र असले तरी स्वातंत्र्यपूर्व काळ ते आजपर्यंतची स्त्री 'मुक्ती'च आहे तिच्या भावभावनांचे चित्रण तितक्याच समर्थपणे झालेले दिसत नाही. ती कष्टाळू, संसारदध, संसारक्षम, थड्याळू, घर सर्वस्व मानणारी, पतिनिष्ठ, उपेक्षित अर्थाच दलित-ग्रामीण कादंबरीत चित्रित झाली आहे. याचे कारण समाज वास्तवात दिसते. समाजाचे प्रतिबिंब साहित्यात उमटते. साहित्य हा समाजाचा आरसा आहे, हे मान्य केल्यानंतर ते जीवनाबाबत सार्थ वाटते.

पश्चिम महाराष्ट्रीय जीवनातील 'स्त्री' चित्रणाचा परामर्श घेताना ना. वि. कुलकर्णी यांच्या 'कसे दिवस जातील' (१९२५) या कादंबरीचा जाणीवपूर्वक विचार करावा लागतो. महात्मा गांधी यांच्या विचारांच्या प्रवाहातून त्यांनी लेखन केले असले तरी 'खेळ्याकडे चला' असे सूचविताना कादंबरीकार 'स्त्री' चित्रण ही दुष्प्रमात्याच्या वास्तवातून साकारतात. सावकाराने अर्मीत व सावकऱ्यांनी घर हस्तगत केल्यानंतर दुष्काळात जमण्यासाठी मुंबईला जाणाऱ्या कुटुंबाची परवड आहे. या कादंबरीतील संवेदनक्षम रत्नमा रूपवान, गुणवान पती परमेश्वर मानणारी, फुटल्या नशिवाला दोष देणारी आहे. शोषित, सहनशील, कष्टाळू, थड्याळू असली तरी देशावरील मोकळ्या वातावरणातील रत्नमा मरणप्राय दुःख भोगते. व्यसनी नवरा, बहुकलेला मुलगा यांचा सांभाळ करण्यासाठी खाणावळ चालविते.

शिपाई (१९२५) ही ना. वि. कुलकर्णी यांची दुसरी महत्त्वाची कादंबरी आहे. निराबाई ही खेळ्यातील निराघार, बाणेदार, सोशिक, परिस्थितीला सामोरे जाणारी, आशावादी स्त्री आहे. नवऱ्याच्या मृत्यूच्या बातमीने गळ्यात धोंडा बांधून विहिरीत जीव देणारी प्रेमळ, निष्ठाप गजरा तर मल्हारीची खंबीर विद्यवा आजी ही एक महत्त्वाची व्यक्तिरेखा आहे. मंडुळा देखणी, सालस मुलगी आहे.

र. वा. दिघे यांनी 'पाप कळा' (१९३९), सराई (१९४३), निसर्गकन्या रानजाई (१९४६) गानलुब्धा मृगनयना (१९५६) 'आई आहे शेतात' (१९५६), पड रे पाण्या (१९५८), कार्तिकी (१९६९) या कादंबऱ्या लिहिल्या आहेत. 'पापकळा' मध्ये गृहीनाजीची सुंदर बायको पारू ही पतिनिष्ठ आहे. रंगेल संभाजीचा तिच्यावर डोळा आहे, तरीही त्याच्या श्रीमंतीला न भाळत ती गरिबीतही समाधान मानते. भूजाबाची बायको जानकी प्रमाणेच ती खानदानी, मर्यादाशील व कष्टाळू स्त्री आहे. त्यांच्या इतर कादंबऱ्यातील स्त्रीचे असे चित्रण येते.

रा. ल. ठोकळ यांनी 'गावगुंड' (१९४१), 'ठिणगी' (१९६३) आणि 'टेंभा' (१९८२) या कादंबऱ्या लिहिल्या आहेत. या कादंबऱ्या लिहिल्या आहेत. पिसाळ फौजदाराची मुलगी 'लीला' ही खानदानी ठाठा असलेली तर 'पारू' ही गुणाजीची बायको ग्रामीण स्त्रीचा अस्सल नमुना आहे. ग्रामीण संस्कृती-परंपरा यांचे मिश्रण तिच्या व्यक्तिमत्त्वात आढळते, मनोहर बद्दल अभिमान वाळगणारी ही खानदानी निर्मळ मनाची स्त्री आहे.

239 | Website - www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com

8. Marathi Loksahitya ani Jagatikikaran (Dr. Bhaskar Shelke)

 <p>'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013) Special Issue 97 : समीक्षा आणि संशोधन UGC Approved Journal</p>	<p>ISSN : 2348-7143 January-2019</p>
---	--

मराठी लोकसाहित्य आणि जागतिकीकरण

डॉ. भास्कर शेळके
प्राचार्य, अगस्ति महाविद्यालय, अकोले

Folk ह्या इंग्रजी शब्दावरून लोक ह्या शब्द अस्तित्वात आला आहे. Folk Literature ह्यावरून मराठीमध्ये लोकसाहित्य ह्या शब्दप्रयोग रुढ झाला आहे. लोकसाहित्य म्हणजे लोकांनी निर्माण केलेले साहित्य, असाही एक अर्थ अभिप्रेत आहे. लोकसाहित्यामध्ये कथा, गीते, लोक कथा, आख्यायिका, म्हणी, उखाणे, लोकसमजुती काही विधी ह्यांचा समावेश होतो. लोकसाहित्य समाज आणि संस्कृती ह्यांचा अन्वयार्थ लावण्याचे कार्य करते. मूळातच लोकसाहित्य हे मौखिक परंपरेने आलेले साहित्य आहे. त्यामुळे ह्या साहित्याचा निर्माता नेमका कोण आहे? हे सांगणे केवळ अशक्य आहे. लोकसाहित्याचा लेखक निरक्षर आहे पण अडाणी नाही, हे साहित्य अनुभवाचे बोल अघोरेखित करणारे आहे. 'अनुभवाचे संचित म्हणजेच लोकसाहित्य' अशी लोकसाहित्याची एक व्याख्या करता येईल. लोकसाहित्याची निर्मिती होत असताना समाजातील रुढी, परंपरा, रीतिरिवाज, चालीरीती, संकेत, श्रद्धा ह्यांचा अभ्यास करून योग्य आणि उचित समाजाला पोषक अशा बाबींचा विचार केला जातो.

लोकसाहित्यामुळे समूहजीवन तर घडतेच परंतु समूहमनाच्या भावभावना नेमक्या काय आहेत, त्या जाणून घेऊन समूहभावना सुकर करण्याचा प्रयत्न केला जातो. थोडक्यात समूहमनाचे साहित्य म्हणून लोकसाहित्याकडे पाहता येईल. कारण लोककथा लोकगीतांतून श्रम परिहार करण्यासाठीच कथा आणि गीते म्हटली जातात. त्यातून विरंगुळा तर होतोच परंतु जीवनाचे लासमोलाचे तत्वज्ञान देखील सांगितले जाते. लोकसाहित्यातील म्हणी, उखाणे हे केवळ म्हणी, उखाणे हे केवळ म्हणी, उखाणे राहत नाहीत, तर ग्रामीण माणसाचे जगणे आणि त्यांच्या भावभावना ह्या म्हणी उखाण्यातून ध्वनित होता. एकएका म्हणीतून एक-एक पीएच.डी. संशोधन पूर्ण होईल इतक्या त्या म्हणी आणि उखाणे आशयगर्भ आणि अर्थपूर्ण असतात. उदा. आधी फिरली बडे - खोडे आता घालती तुळशीला येदे. ही म्हण बरबर पाहता साधी वाटत असली तरी अतिशय बोलकी आहे. ह्यातून स्त्री वर्तनाचा आपल्याला अभ्यास करता येईल. एकूणच लोकसाहित्य हेच ख-या अर्थाने वास्तव आणि स्वाभाविक आविष्काराचे साहित्य आहे, असे म्हणावे लागेल.

लोकसाहित्य अलिखित अक्षर वाढाय आहे. समूहमनाचा गजर, मौखिक परंपरा, स्वयंपूर्ण अक्षर लोकवाणी, हृदयाचे उत्स्फूर्त बोल आहेत. लोकमानस, लोकस्मृतीद्वारे जतन, रक्षण, संवर्धन, भव्य कल्पना, सूक्ष्म निरीक्षण ही लोक साहित्याची नेमकेपणाने वैशिष्ट्ये सांगता येतील. लोकसाहित्य मानवी जीवनचित्रण करते. लोकसाहित्यातून लोक शिक्षण होते. इतिहास, भूगोल, निसर्ग लोकमानस, लोकजीवन, विश्वास, रुढी, परंपरा, समजुती, विधी, प्रथा, देवतासंबंधीच्या कल्पना, सांस्कृतिक धार्मिक कल्पना ह्यांचे चित्रण लोकसाहित्य करते.

लोकसाहित्य कुटुंबजीवन, कृषी जीवन आणि ग्रामीण जीवन ह्या तीन गोष्टींना परस्परांच्या जवळ आणते त्या तीन गोष्टी म्हणजे-माणूस, निसर्ग आणि प्राणी सृष्टी-पक्षी सृष्टी लोक साहित्य तीन जणांना जोडण्याची भूमिका पार पाडते. लौकिक जग, प्रारलौकिक जग आणि आपल्या मनात असलेले आपले स्वप्नांचे जग ही तीत जग आहेत.

178 | Website – www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com

9. Dangan Gana: Ek Bahuyami Kavyasangrah (Dr. Sunil Ghankute)

१५ जुलै/३१ ए २०१८

ISSN- 2319-6033 फडकी

डांगाण गाणा : एक बहुआयामी काव्यसंग्रह

डॉ. सुनील घनकुटे

'डांगाण गाणा' हा कवयित्री सीता भोजनेचा दुसरा कवितासंग्रह. अवघ्या सत्तावन्न कवितांचा. त्यात त्यांचे गाव-शिव, रान-शिवार जिवाभावाच्या सत्तावन्न कळांनी बहरले आहे. आजपर्यंत आदिवासी समाजाची वेधक चित्रे अनेक कवींनी मांडली. परंतु, अंतरमनाचा ठाव घेणारे समाजदर्शन सर्वांगांनी मूर्तिमंत आणि आपल्या स्वाभाविक वाणीने बोलके झालेले पहिल्यावहिल्याने दिसते ते मात्र इथेच. या डांगाण गाण्यात, 'भूमीचे मार्दव', सांगे कौभाची लवलव' या ज्ञानेश्वरांच्या उक्तीचा जिवंत पडताळा पदोपदी मिळत राहतो आणि जीव आगळ्यावेगळ्या प्रसन्नतेने सुखावून जातो.

आदिवासी कवितेचा मानदंड म्हणून अलिकडे अनेक कवींकडे पाहिले जाते. त्यापैकी सीता भोजने ह्या एक. त्यांनी आपले बालपण 'पाडाळणे' सारख्या एका लहानशा खेड्यात घालविले. त्यांच्यावर जे बालपणी संस्कार झाले, त्यांनी ते सोसले, भोगले. हेच या कवितासंग्रहातून स्पष्टपणे दिसते. बालपण ते संसार याचा गाडा हाकता हाकता त्यांनी जगले. आदिवासी कुटुंबाचे, आई-वडिलांचे, आदिवासी बापाचे, मुलांचे एकच स्वप्न असते, ते म्हणजे खूप कष्ट करून शिक्षण घेणे आणि नोकरीला लागून आपल्या कुटुंबाचा चरितार्थ चांगल्या प्रकारे चालविणे, हा संदेशही त्यांच्या कवितेतून वारंवार डोकावताना दिसून येतो.

डॉ. संजय लोहकरे यांच्या मते, 'सीता भोजने, कवितेला जगण्याचा धर्म मानणारी कवयित्री आहे.'

भाकरी इतकीच मला जगण्यासाठी कवितेची आवश्यकता मानून कविता जिवापाड जपणारी कवयित्री आहे. भाकर ही पोटाची भूक भागवतेच पण साहित्य, मन आणि मेंदूची भूक भागविते हेच यातून स्पष्ट होते. सीता भोजने चार महिने धो-धो पडणाऱ्या पावसाच्या गावात जन्माला आल्या आणि ज्या ठिकाणी चार महिन्यात चार-पाच वेळेसच पाऊस पडून जातो, अशा पठार भागात लग्न होऊन आल्यानंतर ज्या सामाजिक वास्तव्यात आणि पारंपरिक जीवन जगल्या, जे जग अनुभवले आणि टिपले ते देखील लक्षात घेणे अनिवार्य ठरते. आणि सर्वात महत्त्वाचे म्हणजे हा कवितासंग्रह वाचताना कवयित्री सातत्याने आदिवासी जीवनाशी, समाजाशी जोडून ठेवलेली नाळ होय. हा सगळा पट लक्षात घेतला म्हणजे सीता भोजनेच्या कवितेतील बीजांकुरे ही कुठल्या मातीत वाढली हे सहज आपल्या लक्षात येईल.

आदिवासी कविता बोलीभाषेशीही एक घनिष्ठ नाते जोडते. ती भाषा त्या कवीने जे जगले, उपभोगले, ती ज्या वातावरणात वाढली, डोंगरदऱ्यांत फिरली, बाळगली आणि अंगाची कातडी जाळणाऱ्या उन्हात किडूक-मिडूक पैशाच्या मोहापाई आपला उदरनिर्वाह करणाऱ्या, देशात (नारायणगाव, ओतूर) कामावर जाऊन पोटाची खळगी भरणारा समाज, त्या माणसांच्या हृदयाला हात घालणारी कविता म्हणजे 'डांगाण गाणा' होय. सीता भोजनेची कविता म्हणजे हृदयातून बहरलेला मोहर म्हणता येईल. स्वतःच्या

10. Stripurush Samanta ani Mandir Pravesh (Dr. Ranjana Kadam)

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GHF)-0.676 (2013)
Special Issue 183 (B)- Multidisciplinary Issue
UGC Approved Journal

ISSN :
2348-7143
April-2019

स्त्री*पुरुष समानता आणि मंदिर प्रवेश

प्रा. डॉ. रंजना मसुकर कदम
मराठी विभाग प्रमुख,
अगस्ति कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले, ता. अकोले,
जि. अहमदनगर. पिन. को. ४२२६०१
मो. नं. ९८६०३५८११०

माणूस म्हणून स्वतंत्रपणे विचार केला तर एक गंभीर प्रश्न आपल्यापुढे उभा राहतो, तो म्हणजे, 'एक माणसाला अपवित्र ठरविण्याचा किंवा त्याचे हक्क नाकारण्याचा अधिकार दुस-या माणसाला दिलाच कोणी? जोपर्यंत या प्रश्नाकडे गांभीर्याने सदसद्विवेकबुद्धिने पाहिले जाणार नाही, तोपर्यंत आपल्या देशातील अन्याय, अत्याचार, मानहानी, भेदभाव इत्यादी गोष्टी कमी होणार नाहीत. आपल्या देशात रूढी*परंपरा, संस्कृती, धर्म यांच्या नावाखाली परमेश्वराचा आधार घेउन अनेक माणसांवर अन्याय झालेला आहे. माणसाला भावना, विचार, संवेदना असूनही एक माणूस दुस-या माणसाला कमी लेखतो, त्याला आपल्या हक्कांपासून वंचित ठेवतो, हे वास्तव किती भयान आहे! आपण सर्वजण पूर्व इतिहास जाणतो. त्यात आपल्याला शिकवले गेले की, माणूस पूर्वी जंगलात राहायचा. कंदमुळे खाउन शिकार करून उदरनिर्वाह करायचा. नंतर त्याला अग्नीचा शोध लागला. मग त्याच्या लक्षात आले की, माणसे एकत्र असल्यावर एकमेकांचे संरक्षण करून सुरक्षित राहू शकतात. म्हणूनच माणसे एकत्र राहू लागले. नंतर शेतीचा शोध लागून माणवाच्या प्रगतीचा इतिहास सुरू झाला. म्हणजे एक गोष्ट स्पष्ट होते की, पूर्वी स्त्री*पुरुष, जात, धर्म इत्यादी भेद नव्हते. ते नंतरच्या काळात माणसाचा स्वार्थ जागा झाल्यावर स्वतःचे श्रेष्ठत्व टिकवण्यासाठी त्याने जाणीवपूर्वक, खूप दक्षतेने निर्माण केले. माणसाने माणसांमध्ये भेद निर्माण करताना परमेश्वराचा आधार घेतला. कारण परमेश्वर म्हटले की, बहुसंख्य माणसे विचार करत नाहीत. जसे आणि जे सांगितले गेले, ते जसेच्या तसे स्वीकारण्यात धन्यता मानतात. आजच्या विज्ञान*तंत्रज्ञानाच्या प्रगत युगातही या मानसिकतेत फारसा फरक झालेला दिसत नाही.

'स्त्री*पुरुष समानता व मंदिर प्रवेश' या लेखात मी जे विचार मांडले आहेत ते पुरोगामी विचारांच्या माणसांसाठी नसून प्रतिगामी विचारांच्या माणसांना उद्देशून आहेत. कारण मला याची जाणीव आहे की आपल्या देशात स्त्रियांची स्थिती खूप वाईट होती. तिला सर्वच बाबतीत खूप बंधने घालून, दुय्यम स्थान देउन तिचे जीवन गुंतागुंतीचे व त्रासदायक झालेले दिसून येते. जाती*जातीतील आणि स्त्री पुरुषांच्या हक्कांसंबंधी असलेली असमानता निपटून काढण्यासाठी डॉ.बाबासाहेब आंबेडकरांनी दोन वर्षे रात्रदिवस मेहनत घेउन 'हिंदू कोड बिल' तयार केले. मात्र जीर्णमतवादी आणि सनातनी हिंदूंनी या बिलाला कडाडून विरोध केला. आपण परिश्रमपूर्वक तयार केलेल्या बिलाला झालेला प्रचंड विरोध पाहून डॉ. आंबेडकरांनी मंत्रीपदाचा राजीनामा दिला. आंबेडकरांच्या कार्यविषयी आपटे ज. शं. लिहितात, "भारतातील स्त्रीमुक्तीच्या क्रांतिगीरीत डॉ.आंबेडकर यांचे योगदान मोलाचे आणि क्रांतिकारक आहे. वंचित, शोषित, पीडित महिलावर्गाच्या सवलीकरणसाठी, सक्षमीकरणसाठी त्यांची क्रांतिगीरी ही आधारभूत आणि सहाय्यक अशीच आहे." स्त्रियांना या विकट परिस्थितीतून बाहेर काढण्यासाठी अनेक समाजसुधारक, विचारवंत, अभ्यासक आणि पुरोगामी विचारांची माणसे यांनी आपापल्या परीने खूप मोठा संघर्ष केला. त्यामुळेच आज स्त्रियांना ब-याच प्रमाणात स्वातंत्र्य मिळालेले

173

Website – www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014@gmail.com

11. Marathi Gramin Sahitya v Samaj Jivan (Dr. Ranjana Kadam)

2019

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CJF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Special Issue 139 – ग्रामीण साहित्य : एक चिंतन
UGC Approved Journal

ISSN : 2348-7143
February-2019

मराठी ग्रामीण साहित्य व समाज जीवन

डॉ. रंजना मयुकर कदम
मराठी विभाग प्रमुख,
अगस्ति कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले, ता. अकोले,
जि. अहमदनगर. पिन. को. 422601
मो. नं. 9890358170

साहित्यिक ग्या समाजात जन्माला येतो, त्या समाजाचे त्याच्यावर खोलवर संस्कार होत असतात. तेथील वातावरण, संस्कृती, समाज यांच्या प्रभावातच साहित्यिक कलावंताची जडणघडण होत असते. त्याच्या व्यक्तिमत्त्वावर त्याचा परिणाम होत असतो. कलावंत वेगवेगळ्या भूमिकेतून समाजात वावरत असतो. सजगपणे जीवन बघत असतो. त्याला जे अनुभव येतात, ते त्याच्या एकट्याचे अनुभव नसतात. तर लेखक वेगवेगळ्या ठिकाणाहून अनुभव वेचत असतो. त्या अनुभवांचे लेखकांच्या व्यक्तिमत्त्वाशी नाते असते. तो त्या अनुभवांची विशिष्ट पद्धतीने रचना करतो. लेखक नुसते अनुभव साहित्यकृतीत मांडत नाही, तर त्यात शैली, भाषा, कथानक, नाट्य, काव्य, विनोद, धिंतन, भावना, संवेदना, विचार इत्यादी. म्हणजेच लेखकाला मांडायच्या हकिंगतीला अनुभवाचे रूप यापेच असेल तर विचार प्रक्रिया सुरु होते आणि पुननिर्मितीतून साहित्यनिर्मिती होत असते.

१९६० नंतर ग्रामीण साहित्य प्रवाह विकसित होत गेला. त्यातून ग्रामीण वास्तवाचे वर्णन आलेले दिसते. भारत हा शेतीप्रधान देश म्हणून ओळखला जातो. शेतकरी हा देशाचा मुख्य आधारस्तंभ असूनही तो कायम दुर्लक्षित राहिलेला आहे. त्याच्या जीवनाला साहित्यातून प्रभावीपणे वाचा फोडण्याचे प्रमाण १९६० अगोदर खूपच कमी प्रमाणात झालेले दिसते. स्वातंत्र्य मिळून ६५ वर्ष होऊन गेली तरी खेड्यापाड्यांचा विकास सर्वांगीण झालेला दिसत नाही. जी खेडी सुधारलेली आहेत त्यांची संख्या खूप कमी असून ती शहराजवळची आहेत. हे वास्तव समजून घेणे महत्वाचे. नियोजनाचा अभाव, राजकारण्याचा स्वार्थ आणि बुद्धिवंताची वधिरता, जनतेची हतबलता, उदासीनता, व्यवस्थेबद्दलचा जनतेच्या मनातील अविश्वास इत्यादी व-याच कारणांमुळे खेडी बदललेली दिसत नाहीत.

साहित्यिक हा रोजचे जीवन अनुभवत असताना अनेक घटना त्याला विचार करायला भाग पाडत असतात. चांगल्या*वाईट घटनांचा लेखकांच्या मनावर परिणाम होत असतो. त्यांचा तो विचार करतो, धिंतन करतो. विशिष्ट प्रकारची रचना करतो आणि साहित्य आकार घेते. ग्रामीण भागात राहणारा लेखक रोजच्या जीवनातील भेदक वास्तव अनुभवत असतो. त्याची चौफेर डोळस नजर प्रत्येक गौष्ट वारकाईने टिपत असते. तसे पाहिले तर भारत देश हा कृषिप्रधान देश म्हणून ओळखला जातो. यातील बहुसंख्य जनता खेड्यात राहते, शेतात रावते, शेतीवर अवलंबून असणा-यांची संख्या मोठी आहे. शेतीमुळे या देशाला लाभलेली संस्कृती कृषिप्रधान आहे. येथील चाली*रीती, खाद्यपदार्थ, आचार*विचार, खेळ, सण*सोहळे कृषि*जीवनाशी निगडित आहेत. म्हणजेच जीवनशैली कृषिनिष्ठ आहे. मात्र ग्रामीण भागाचे, शेतक-यांचे जीवन साहित्यातून प्रभावीपणे व्यक्त झालेले दिसत नसल्याने १९६० नंतर ग्रामीण साहित्य प्रवाह निर्माण झाला. आज ग्रामीण साहित्यात मोठ्या प्रमाणात लेखन होत आहे. ते लेखन कसदार झालेले दिसते.

114 | Website - www.researchjourney.net | Email - researchjourney2014@gmail.com

Scanned with OKEN Scanner

12. Striwadi Samiksha: Swarup ani Disha (Dr. Ranjana Kadam)

 <p>'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (GIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013) Special Issue 97 : समीक्षा आणि संशोधन UGC Approved Journal</p>	<p>ISSN : 2348-7143 January-2019</p>
<p>स्त्रीवादी समीक्षा : स्वरूप आणि दिशा</p> <p>डॉ. रंजना मधुकर कदम मराठी विभाग प्रमुख, अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले, ता. अकोले, जि. अहमदनगर, पिन. को. 422601 मौ. नं. 9890358170</p>	
<p>स्त्री ही पुरुषाप्रमाणेच एक निसर्गाचा घटक आहे. स्त्री आणि पुरुष यांच्या अधिकारात, जगण्यात निसर्गाने कोणताही भेदभाव केला नाही. दोघांनाही जगण्याचा सारखाच अधिकार आहे. याची जाणीव स्त्रीवादाला झालेली आहे. म्हणून मानव निर्मित भेदभाव त्यांना मान्य नाही. स्त्री म्हणून दुय्यमत्व, कमीपणा, कमजोरी, दुबळेपणा हे पुरुषत्वाने स्वतःच्या स्वार्थासाठी स्त्रियांना लावलेले तेंबल आहेत. कोणत्याच बाबतीत स्त्री पुरुषापेक्षा कमी नाही. मात्र परंपरेने तिला तसे घडण्यास अनुकूल वातावरण निर्माण केले नाही. लहानपणापासून तिच्यावर जाणिवपूर्वक तसे संस्कार करण्यात आले. तिला असे वागवण्यात आले की, ती कमजोर, परावलंबी, बाहेरच्या जगाशी संबंध नसणारी बनेल. यासाठी नियोजितपणे काळजी घेतलेली दिसते. म्हणजेच स्त्रीला नैसर्गिक अधिकार नाकारून पुरुषांना जशी स्त्री अपेक्षित होती तशी घडवण्यासाठी प्रयत्नांची पराकाष्ठा केलेली दिसते. त्यासाठी विविध नियम तयार करून त्यांची धर्मग्रंथात मांडणी केली आणि स्त्रियांनी या गोष्टीला नकार देत नये म्हणून हे नियम साक्षात परमेश्वराने निर्माण केले आहेत. असे त्यांच्या मनावर ठसवण्यात आले. तसेच या नियमांना धर्माचे बंधनही घातले गेले. त्यामुळेच हे नियम नाकारण्याचा अधिकार संपुष्टात आणलेला दिसतो.</p> <p>मात्र यात अजून एक गोष्ट लक्षात घेण्यासारखी आहे ती म्हणजे, सर्वच पुरुष पुरुषत्वाच्या बाजूने आहेत असे नाही. काही पुरुष मानवतेला श्रेष्ठ मानणारे असल्याने त्यांनी स्त्रियांना या पारंपरिक जोखडातून सोडवण्याचे काम निघेने केले. हे पुरुष माणुसकीची जोपासना करणारे, भेदनाशक असल्याने स्त्रियांच्या वाट्याला आलेले जगणे कसे अन्यायकारक आहे याची त्यांना जाणीव आली. इंग्रजांची सत्ता भारतावर प्रस्तापित झाल्यानंतर मानवधर्म श्रेष्ठ मानणा-या पुरुषांना इंग्रजांच्या आधुनिक, प्रगत संस्कृतीचा परिचय शिक्षणामुळे झाला. आपल्या संस्कृतीतील दोष त्यांच्या लक्षात आले. आपल्या संस्कृतीत श्रेष्ठतेच्या शोधासाठी स्त्रियांच्या कारणे आपल्या संस्कृतीत दडलेली असल्याचे त्यांच्या लक्षात आले. म्हणूनच अनेक महान पुरुषांनी आपल्या संस्कृतीतील वाईट प्रथा काढून टाकण्यासाठी आणि नवीन गोष्टींचा स्वीकार व्हावा यासाठी अतोनात कष्ट घेतले. त्यात छत्रपती शिवाजी महाराज, राजा राममोहन राय, महात्मा फुले, आगरकर, लोकहितवादी, महर्षी कर्वे, छत्रपती शाहू महाराज, महाराजा सयाजीराव गायकवाड, डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर इ.कितीतरी नावे घेता येतील. या सर्वांच्या प्रयत्नांमुळेच स्त्रियांच्या जीवनात हळूहळू बदल व्हायला लागला. कांतीज्योती सावित्रीबाई आणि महात्मा फुले यांनी स्त्रियांसाठी शिक्षणाची दारे खुली केली. त्यांना अनेक पुरुषांनी साथ दिली आणि अतिशय प्रतिकूल वातावरणात स्त्रीया शिक्षण घेऊ लागल्या. हळूहळू स्त्री शिक्षणाचा स्वीकार होत गेला. आज मोठ्या प्रमाणात स्त्रीया शिक्षण घेताना दिसतात.</p> <p>शिक्षणाशिवाय स्त्रियांची पारंपरिक जोखडातून सुटका होणार नाही. हे महात्मा फुले यांना माहित होते. शिक्षणामुळे आलेल्या जाणीव जागृतीमुळेच अनिष्टप्रथा नाकारण्याची हिंमत स्त्रीया दाखवताना दिसतात. स्त्रियांचे गौणत्व म.फुले अमान्य करतात. स्त्री आणि पुरुष समान पातळीवर आहेत. स्त्रियांच्या दुय्यमत्वाची कारणे नैसर्गिक शरीरधर्मात नसून पुरुषांच्या कावेबाजपणात आहेत. हे त्यांनी दाखवून दिले. स्त्रियांना धर्माच्या नावाखाली शिक्षणापासून वंचित ठेवले गेले. म्हणून ग्रंथ लिहिण्याजोग्या त्या विान झाल्या नाहीत. त्यामुळे पुरुषांनी निर्माण केलेल्या धर्मग्रंथातून स्त्रियांचे हक्क उचलले गेले. महात्मा फुल्यांनी आपल्या ग्रंथांतून पुरुषांनी कोणते अन्याय केले याची सविस्तर चर्चा केलेली दिसते.</p> <p>म.फुले प्रमाणेच डॉ. बाबासाहेब आंबेडकरांनाही शोषण आणि अन्यायाविरुद्ध लढण्याचे अत्यंत महत्वाचे सस्त्र शिक्षण हेच वाटत होते. डॉ. आंबेडकरांनी स्त्रियांना स्वतःच्या हक्काची जाणीव निर्माण करून दिली. स्त्रियांच्या शापनाचे मूळ धर्म, धर्मग्रंथित कल्पना, धर्मग्रंथ, वर्णव्यवस्था यांतील श्रद्धेत आहे. हे त्यांनी उलगडून</p>	
33	Website – www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com

13. Multi-Criterion land suitability Analysis for Plantation in Upper Mula and Pravara Basin: Remote Sensing and GIS Approach (Dr. Vijay Bhagat)

2018-19

J. Geographical Studies, 2(1), 12-20, 2018. R. B. Zolekar and V. S. Bhagat

Journal of Geographical Studies

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcj5
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj5>

Original Research Paper

Multi-Criteria Land Suitability Analysis for Plantation in Upper Mula and Pravara Basin: Remote Sensing and GIS Approach

Rajendra B. Zolekar^{1*}, Vijay S. Bhagat²

1. Department of Geography, K.V.N. Naik Shikshan Prasarak Sanstha's Arts, Commerce and Science College, Nasik-422002 (India) Maharashtra, India.
2. Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).

Abstract

Assessment of land suitability potentials is an important step to detect the environmental limit for sustainable land management (SLM). Land suitability analysis (LSA) is more suitable, beneficial and environmentally acceptable for SLM. It deals with the assessment of land performances for the specific use like agriculture, plantation, etc. The main objective of the present study was to determine the suitable areas for plantation in the Upper Mula and Pravara Basin. GIS based Analytic Hierarchy Process (AHP) was used to analyze land suitability for plantation. Criterion like slope, LULC, depth, texture, moisture, SOC, MWHC, pH, EC and primary nutrients were used. Pairwise comparison matrix was used for calculation of weights for criterion and scores were assigned to sub-criterion using field work, experts' opinions and literature review. Weighted overlay analysis was used for final output raster map. Then cell values of raster map were divided into four classes i.e. 9, 7, 4 and 1. Finally, these classes have reclassified into four suitability levels according to FAO. About 5% of reviewed land is highly suitable, 23% moderately suitable, 14% marginally suitable and 58% not suitable for plantation in the region.

Article history

Received: 10 November 2018
Revised: 15 December 2018
Accepted: 29 December 2018

Keywords

Land suitability;
Plantation;
Geographical Information System;
Analytic Hierarchy Process;
Weighted Overlay Analysis.

Editor(s)

M. A. Siddiqui

1 INTRODUCTION

Land is reasonably stable or predictably cyclic part of the earth surface includes relief, soils, near surface rocks, minerals, flowing water, groundwater, atmospheric elements (i.e. temperature, rainfall, etc.), plants, animals, micro-organisms as well as manmade aspects like land use, settlements, industries, agriculture, etc. (FAO, 1976; Bhagat, 2012). Land regulates different cycles like carbon, nitrogen, oxygen, water, nutrients, etc. and surface systems like ecosystems, river systems, etc. (FAO, 1995). It is potential source of natural resources like soil, water, nutrients, minerals, etc. for environmental activities (Bhagat, 2013). Variations in distributions of land elements determine its suitability for agriculture, plantation, recreation, settlement, industry, watershed management, etc.

However, land elements are overused and exploited to meet their growing needs of population across the world (Feizizadeh and Blaschke, 2013). Many lands are facing different problems like soil erosion, losses of fertile soil, water logging, groundwater depletion, increase in surface run off, productivity losses, etc. (Barah, 2010). Subsistence farming practices, excessive irrigation, shifting cultivation, grazing animals, climatic hazards (floods, landslides and droughts), deforestation, etc. are reported causes of land degradation. Indian Council of Agricultural Research (2010) has reported that about 120.40 million hectares land in India is affected by land degradations i.e. water and wind erosion (94.87million ha), water logging (0.91 million ha), soil alkalinity (3.71 million ha), soil acidity (17.93 million ha), soil salinity

* Author's address for correspondence
Department of Geography, K.V.N. Naik Shikshan Prasarak Sanstha's Arts, Commerce and Science College, Nasik -422002, (India) Maharashtra, India.
Mob.: +91 7588170717
Emails: raj4mezolekar@gmail.com (R. Zolekar -Corresponding author), kalpvij@gmail.com (V. Bhagat).
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj5.18020102> © 2018 GATHA COGNITION® All rights reserved.

12

14. Causes and Effects of Terrorism in India: An Overview (Dr. Shivaji Khemnar)

International Journal of Applied Information Systems (IJAIIS) – ISSN : 2249-0868
Foundation of Computer Science FCS, New York, USA
Volume 12 – No. 15, September 2018 – www.ijais.org

Geography
2018-19

Causes and Effects of Terrorism in India: An Overview

Shivaji Khemnar, PhD
Head, Department of Geography
Agasti Arts, Commerce and D.R. Science College
Akole, Maharashtra

29

ABSTRACT

The roots of terrorism were found in the 1st century AD. In the world, various developed, developing and under developed region facing this problem. In India, in the year of 1980 a first terrorist incident was observed in NE part. From this period to still that various incidents, attacks and activities were happening in various parts of the country. The silence in the India gets disturbed from the last few decades because of terrorism activities from terror. According to the Home Ministry, terrorism in India poses a major hazard to the community of India. Terrorism found in India includes ethno-nationalist terrorism, religious terrorism, left wing terrorism and narco terrorism. The regions with long term terrorist activities have been Jammu and Kashmir, east-central and south-central India (Naxalism) and the Seven Sister States. In these regions observed various types of terrorist groups which operate the small and large scale activities. South Asian Terror Portal (SATP) has listed 180 terrorist groups that have operated within India over the last 20 years, many of them co-listed as transnational terror networks operating in or from neighboring South Asian countries such as Bangladesh, Nepal and Pakistan. The main aim of this article is to identify the terrorism in India with its nature, causes and effects from various types of past database. Changing in the terrorist approach and radicalism is somewhat solutions to control this massive problem in India.

Keywords
Terrorism, India, Radicalism, Causes and Effects.

1. INTRODUCTION

The roots of massive terrorism were found in the 1st century AD in the world. Since the independence in 1947, India has been facing the problem of insurgency and terrorism in different parts of the country. Variation in ideology, poverty, regional imbalance, strong worship about religious are some causes of increasing terrorism. Globalization, the military dominance of the United States, cultural differences, and terrorism as the chosen method of conflict were seen to underlie security practitioners' interest in "asymmetric warfare" [1, 2] and academic interest in religious terrorism [3, 4]. Though the contemporary impact and the threat of religiously motivated terrorism is hard to deny, our approach is to look at the geography of religious terrorism to critically engage its "newness" [5, 6, 7, 11]. India has faced exclusively terrorist movements in Punjab and Jammu and Kashmir, bordering Pakistan, and part insurgent-part terrorist movements in the northeast, bordering Myanmar and Bangladesh; in Bihar, bordering Nepal; and in certain interior states like Andhra Pradesh, Madhya Pradesh, Orissa and Maharashtra that do not have international borders. It means that this activity already seen in almost parts of India. It has also faced terrorism of an ephemeral nature, which sprang suddenly due religious anger against either the government or

the majority Hindu community or both and petered out subsequently. Though theoretically and methodologically eclectic, the discipline of human geography may be defined by one overarching axiom: that the built environment is socially constructed, or it is the product of individual and collective action [8,12]. This situation from the last few decades is highlighting the social insecurities within the various terror prone regions of India. Figure 1 shows the terrorism trend in India.

Figure 1: Terrorism Trend in India

(Source: Terrorism Fatalities in India, SATP & Institute for Conflict Management, 2014) [9]

2. TERRORIST GROUPS IN INDIA

A particular similar ideological people come together and form the groups with a specific mission. There are various groups which rising and encourage the terrorism activities in different part of the country. South Asian Terror Portal (SATP) has listed nearby 180 terrorist groups that have operated within India over the last 20 years, many of them co-listed as transnational terror networks operating in or from neighboring South Asian countries such as Bangladesh, Nepal and Pakistan [10,15]. Some of major terror organizations are highlighted in Table 1.

Table 1: Major Terrorist Organization in India

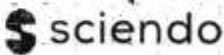
Assam	Jammu & Kashmir
United Liberation Front of Asom (ULFA)	Lashkar-e-Omar (LeO)
National Democratic Front of Bodoland (NDFB)	Hizb-ul-Mujahideen (HM)
United People's Democratic Solidarity (UPDS)	Lashkar-e-Toiba (LeT)
Kamtapur Liberation Organisation (KLO)	Juish-e-Mohammed (JeM)
Gorkha Tiger Force (GTF)	Jamait-ul-Mujahideen (JuM)

15. Application of Geospatial techniques for Gravity-Based Drinking Water Supply Management (Dr. Surindar Wawale)

114

Geography
2018-19 2

Archives of Photogrammetry, Cartography and Remote Sensing, vol. 31, pp. 75-83
ISSN 2083-2214, eISSN 2391-9477
DOI: <http://doi.org/10.2478/apcrs-2019-0006>

 sciencido RESEARCH ARTICLE

APPLICATION OF GEOSPATIAL TECHNIQUES FOR GRAVITY-BASED DRINKING WATER SUPPLY MANAGEMENT

Surindar Wawale

Department of Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Maharashtra, India

KEY WORDS: drinking water, geospatial technology, gravity-based water supply, water management

ABSTRACT: There is growing interest in the research community to apply the various techniques pertaining to geospatial technology, with the advance part of Remote Sensing (RS) and Geographical Information System (GIS). This technology has been proven to be very essential in this identification and resolving the problem of water resource and allied water supply management. Considering the capabilities of geospatial techniques, the tools and techniques of similar disciplines used for gravity-based drinking water supply management in the hilly area where the human habitat is settled at foothill places. An attempt has been made in this paper to avail the use of tools and techniques of geospatial techniques for gravity-based water supply management at the village level. The Karule village is the part of central Maharashtra in India chosen for implementation of present bid. It was observed that, three-dimensional remote sensing data derived from space-borne satellite could be useful for gravity-based drinking water supply management with the help of other spatial and non-spatial database. Satellite-derived data and its incorporation with GIS and ground inventory data would be advantageous for delineation of such gravity-based water supply management in the similar area of the world.

1. INTRODUCTION

Water is the most significant resource in the environment as a whole, since no life is possible without water (Khan, 2012). It has unique importance among other natural resources, like fuels, forests, minerals, livestock, etc. because any region can survive in the absence of any other resources, except this one (Garg, 2013). The water is unevenly distributed on the Earth's surface, the ocean that covers roughly 71% and freshwater is accounted around 2.5% of the total water on the Earth. Therefore, the Earth appears blue from space, and is often referred to as the blue planet. In Asia, it has around 35% out of freshwater resources; however, it is inhabited by 60% of the world's population. Conversely, in the Amazon River basin, it is around 13% of water reserves with a population of only 0.5% (Boddu *et al.*, 2011).

 © 2019 (Wawale, S.)
This is an open access article licensed under the Creative Commons Attribution-NonCommercial-NoDerivs License (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/>)

75

16. Assessment of Immigration Pattern of Pune District with Special Reference to India States in 2001 (Dr. Surindar Wawale)

- Geography 2018-19

ASSESSMENT OF IMMIGRATION PATTERN OF PUNE DISTRICT WITH SPECIAL REFERENCE TO INDIA STATES IN 2001

¹Muluk Dilip, ²Memane Shashikant, ³Wawale Surindar, ⁴Markad Dadasheh

¹Department of Geography, Hitatma Rajguru Mahavidyalaya, Rajgurunagar, Khed, Pune.
²Department of Geography, Dr. A. B. Teleng College, Nigdi, Pune.
³Department of Geography, Agasti Arts Commerce and Dadasaheb Rupavte Science College, Akole, Ahmadnagar.

Abstract: There are three components is important for a change in the human population of any type of transition. The change in population can be positive, or it can be negative. This change occurs in population, due to three factors like birth rate, death rate and migration. Transposition is an important factor in the size and structure of the population. In the past, due to some inevitable reasons, human migration took place. The main causes of migration are natural disasters, trade, industry and education. It has been seen in recent times that the flow of migrations to the urban areas has increased. The rapid growth of the population, and the decrease in the number of land area occurs employment and lack of job opportunities in the rural areas have started to decrease. As a result, the migration of people to the urban area has increased rapidly. In modern times, human movements have gained widespread financial, political, and economic importance. There are two main types of migration these are emigration and immigration. Likewise, the nature of the migration occurs in many ways on the basis of time, Place, time, number of people, Regional distribution of Population, democracy, and human intelligence etc. some part of western Maharashtra state has been growing industrial area. Basically Pune district has lots of opportunities to employment and better life to living. So large numbers of people are migrated towards Pune and surrounding region. This is rapidly growing population changing the Socio-economic status of whole district. Cause and effect understating is necessary to the immigration pattern of Pune district. Present study has analyzes the regional immigration pattern of Pune District with special reference to Maharashtra states in 2001.

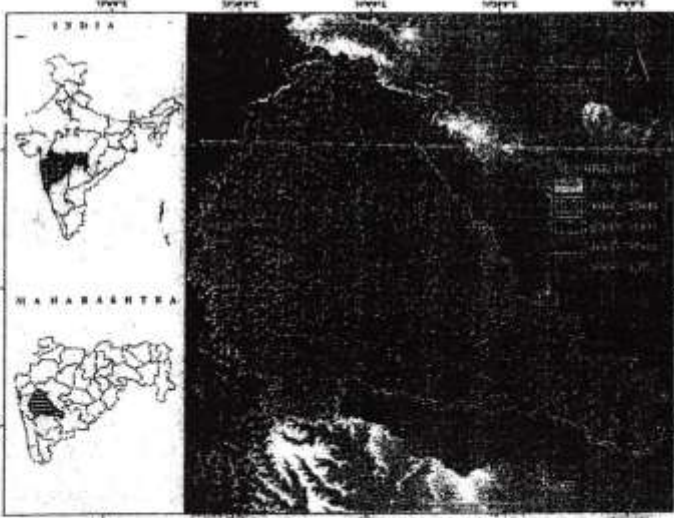
Index Term: Human population, Migration, Employment, Emigration, Immigration.

I. Introduction:
 There are two important reasons for any type of migration (Edward, 2001) these are immigration and emigration (Jewontin, 1972). The disorder element (Push Factor) and second one is attraction factor (Pull Factor) (Dorigo, 1983)(Kine, 2003). In the developing world, migration from the rural areas to the urban areas leads to a higher amount of time. Population exploded in the last 50 years in India (Michael, 1985)(Clark, 182). Due to the abundant growth of the population (Demeny, 2003), the population has increased in large numbers in Bihar, Rajasthan, Uttar Pradesh, Madhya Pradesh and other states. Due to the abundant growth of the population and the inadequate scope of employment opportunities (Larry, 1962)(Keith, 1993), these migrations from these states to other states are becoming very large. Moving from other states of India to Maharashtra is on a large scale. Pune, Mumbai, Nasik and Kolhapur, these western parts of Maharashtra has large number of immigration. The migration of other states of India to Maharashtra is similar to that of Maharashtra, and it is being shifted from Pune to various districts of Maharashtra.

Through the research paper presented, the researcher has tried to disseminate the relocation of the Pune district in the form of the population of 2001. While studying the entire district's migrations, due to lack of statistical data, only the special reference to the 2001 census report has been analyzed in detail.

II. Study Area:
 Study Area Pune district is located between 17° 54' N and 10° 24' N latitude and 73° 19' E and 75° 10' E longitude. The district has geographical area of 15,642 km² having population 72, 24,224 (Fig.1). Pune district is bound by Ahmednagar district, Solapur district, Satara district Raigad district and Thane district. It is the second largest district in the state and covers 5.10 percent of the total geographical area of the state. The landscape of Pune district is distributed triangularly in western Maharashtra at the foothills of the Sahyadri Mountains.

Administratively the district is divided into 14 tahsils. These are Junnar, Ambegaon, Khed, Maval, Mulshi, Velhe, Bhor, Haveli, Purandar, Pune City, Indapur, Daund, Baramati and Shirur. Pune city is the administrative headquarters of the district. There are around 1,866 villages in the district. Slope is towards south-east. The study area has basaltic base having step like topography. In the west, there is Sahyadri basaltic mountain running north to south, and towards east, basaltic Deccan plateau, lying gentle slope towards east. In Pune district, there are two municipal corporation namely Pune and Pimpri Chinchwad and 32 town centers in

17. Remote Sensing Satellites for Land Application: A Review (Dr. Vijay Bhagat)

Remote Sensing of Land, 2(2), 96-104, 2018.

Remote Sensing of Land

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcj1
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj1>

Kumar and Bhagat

Review Article

Remote Sensing Satellites for Land Applications: A Review

Suresh Kumar^{1*}, Vijay S. Bhagat²

1. Agriculture and Soils Department, Indian Institute of Remote Sensing, Dehra Dun - 248001, Uttarakhand, India.
 2. Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole - 422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).

Abstract

Satellite remote sensing offers a unique opportunity in deriving various components of land information by integrating with ground based observation. Currently several remote sensing satellites are providing multispectral, hyperspectral and microwave data to cater the need of various land applications. Several old age remote sensing satellites have been updated with new generation satellites offering high spatial, spectral and temporal resolution. Microwave remote sensing data is now available with high spatial resolution and providing land information in cloudy weather condition that strengthening availability of remote sensing data in all days. Spatial resolution has significantly improved over the decades and temporal resolution has improved from months to daily. Indian Remote Sensing programs are providing state of the art satellite data in optical and microwave wavelength regions to meet large land applications in the country. Today several remote sensing data is available as open data sources. Upcoming satellite remote sensing data will help in precise characterization and quantification of land resources to support in sustainable land development planning to meet future challenges.

© 2018 GATHA COGNITION® All rights reserved.

Article history

Received: 23 March 2019;
 Final form: 14 May 2019;
 Accepted: 18 June 2019.

Keywords

Remote sensing satellites;
 Multispectral;
 Hyperspectral;
 Microwave;
 LiDAR;
 UAV platforms;
 High-definition video from space.

Editor(s)

Lachezar Filchev

1 INTRODUCTION

Remote sensing infers the surface parameters using measurements of emitted or reflected electromagnetic energy from the Earth surface. Remote sensing satellites offer unique opportunity in collecting land information with wide details. Land applications broadly comprises of natural and man-made features such as soil, terrain, geology, geomorphology, land use / land cover, vegetation cover, water surface and urban sprawl, etc. of the earth surface (Bhagat, 2012). Remote sensing satellites offer variety of data comprising spatial, temporal and spectral resolutions facilitate scholars and planners for characterization, mapping and temporal monitoring at various scales ranging from reconnaissance to detail scale to meet the user requirement. They provide synoptic view and visit the land surface on regular time period enabling us to better understand about land surface and allow scientists for its precise characterization in systematic manner. They provide both the synoptic view of earth surface from

space in cost effective, in less time and economic manner (Landgrebe, 1999). Remotely sensed data in last 10-15 years have revolutionized the land applications in large extent by integrating multi-spectral or hyperspectral, high spatiotemporal resolution features (Jin *et al.*, 2018).

The first remote sensing satellite was launched on July 23, 1972 named as Earth Resource Technology Satellites (ERTS) and later named as Landsat-1 was widely used for deriving land information. Thereafter, seven satellites in Landsat series were successfully launched over the period of time and made the important source of multi-temporal optical remote sensing data for land surface analysis. Landsat missions provided earth observation data as largest depositories to end-users for change detection analysis of natural and anthropogenic objects at local, regional and global scales. India launched its first remote sensing satellites as IRS [Indian Remote Sensing Satellite] 1A in March, 1982 and

* Author address for correspondence
 Agriculture and Soils Department, Indian Institute of Remote Sensing, Dehra Dun -248001, Uttarakhand, India.
 Tel. : +91 9412177744
 Email: suresh_kumar@irs.gov.in (S. Kumar -Corresponding author), kalpv@gmail.com (V. Bhagat)
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj1.18020203> © 2018 GATHA COGNITION® All rights reserved.

96

18. Multi-Criterion Prioritization for sub watersheds in Medium River Basin using AHP and Influence Approaches (Dr. Vijay Bhagat)

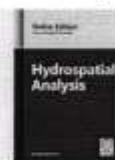
Hydrospatial Analysis, 2(1), 61-82, 2018.

R. Gaikwad and V. Bhagat

Hydrospatial Analysis

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcj3
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj3>

Technical Paper

Multi-criteria Prioritization for Sub-watersheds in Medium River Basin using AHP and Influence Approaches

Ravindra D. Gaikwad^{1,2}, Vijay S., Bhagat^{2*}

1. Department of Geography, S. N. Arts, D. J. Malpani Commerce and B. N. Sarda Science College, Sangamner - 422 605, Maharashtra (India).
2. Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).

Abstract

Watershed is unique bio-physical unit of the Earth surface and source of resources to the human, animal and plants. AHP based multi-criteria analysis is suitable for prioritization of sub-watersheds in medium river basin for planning, management and development. Twenty five criterion i.e. area, P, D_g, T, L_g, R_c, C_c, R_f, R_w, L_u, N_u, F₃, L_{sm}, RL, R_b, R_t, B_u, I_f, R_{h1}, R_a, geology, slope, soil, rainfall and population density were selected for prioritization of medium watersheds of Upper Mula basin in Maharashtra (India). Correlation analysis is suitable for ranking the criterion selected for prioritization. Texture ratio (25.94%), drainage texture (12.97%), stream order (8.65%), total stream length (6.49%) and ruggedness number (5.19%) show higher influences on development of watershed structure in the study area. Further, criterion like rainfall, soil and population were show considerable influence in prioritization of sub-watersheds in medium river basin. Influences were estimated based on weights calculated using AHP technique. Values of influences were normalized using distribution of particular criterion within sub-watersheds. Watersheds are classified into high, moderate and low priorities. The methodology formulated in this study can be effective tool for quick prioritization of medium and major watersheds for planning and management for development.

Article history

Received: 16 November 2018
 Revised: 15 December 2018
 Accepted: 23 December 2018

Keywords

Prioritization;
 Ranking;
 Multi-criteria analysis;
 Correlation matrix;
 AHP;
 Weights;
 Influence.

Editor(s)

P. S. Hire

© 2018 GATHA COGNITION® All rights reserved.

1 INTRODUCTION

Physiographic, morphometric (Zolekar and Bhagat, 2015) and social parameters have close association with watershed planning and development. Gharde and Kothari (2016), Gabale and Pawar (2015), Ali and Ali (2014), Rao and Yusuf (2013), Rekha *et al.* (2011), Romshoo *et al.* (2012), Singh and Singh (2011), Sharma *et al.* (2009), Vandana (2013), Zende *et al.* (2013), Aravinda and Balakrishna (2013), Khare *et al.* (2014), etc. have been used linear, aerial and relief aspects for prioritization of watersheds for development projects. Rao *et al.* (2014), Aouragh and Essahlaoui (2014), Raja and Karibasappa (2014) and Kiran and Srivastava (2014) have used linear and aerial aspects for this purpose. Further, Gebre *et al.*, (2015) have used information about relationship of soil types and soil

texture with morphometric parameters. Vulevic *et al.* (2015) have used many parameters for watershed prioritization based on multi-criteria decision analysis. Some of the researchers have reported relationship of land use/cover characteristics with morphology, slope, soil, land surface processes, climate, hydrology, etc. as well as human activities (Mishra and Nagarajan, 2010; Panhalkar 2011; Romshoo *et al.*, 2012; Gumma *et al.*, 2014; Gashaw *et al.*, 2017). Parameters like geology and rainfall show less variation and influences on development of micro watersheds. Previous study on prioritization of sub-watersheds in small river basin using multi-criteria decision analysis has been reported efficient observations (Gaikwad and Bhagat, 2017). They have used information about morphometric

* Author address for correspondence
 Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole - 422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).
 Tel.: +91 9860932949
 E-mails: georavindra@gmail.com (R. Gaikwad), kalpvij@gmail.com (V. Bhagat - Corresponding author);

<http://dx.doi.org/10.21523/gcj3.18020105>

© 2018 GATHA COGNITION® All rights reserved

19. Kusum Ansal ke Hindi Kahani Sahitya me Nari Mimarsh (Dr. Depashree Gadakh)

	'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013) Special Issue 83 (खण्ड- 2) : समकालीन हिंदी कथा- साहित्य में विविध विमर्श UGC Approved Journal	ISSN : 2348-7143 January-2019
---	--	-------------------------------------

कुसुम अंसल के हिंदी कहानी साहित्य में नारी विमर्श

प्र. दिपात्री कैलास गडाख

प्रस्तावना :-

अनादिकाल से वर्तमान तक नारी कभी आदर की पात्र रही है तो कभी अनादर की। मानव जीवन में नारी पुरुष का अन्वयान्वाहित संबन्ध है। प्रत्यक्ष अथवा अप्रत्यक्ष किसी भी रूप में नारी पुरुष के बिना और पुरुष नारी के बिना अधूरा है। दोनों की समानता को स्पष्ट करते हुए महात्मा गांधी ने कहा है "सैद्धांतिक रूप से नर-नारी दोनों एक हैं। दोनों में समान आत्मा निवास करती है। दोनों में समान अनुभूती विद्यमान होती है। दोनों के जीवन की समान ही समस्याएँ होती हैं।" समाज के दोनों ही दो शरीर एक प्राण के रूप में आवश्यक अंग हैं।

नारी मानव को सृष्टीको अनुपम देन है। नारी जीवन के लिए एक पहलू रही है। यह शुरू से ही नारी पुरुष के लिए आकर्षण का केंद्रबिंदु रही है। यह सब होते हुए भी नारी को श्रेष्ठ नारी के रूप में पुकारा तो कभी उसे सब पापों का मूल माना गया है। नारी रूपों की चर्चा भिन्न भिन्न क्षेत्रों में होती रही। सामाजिक, धार्मिक, राजनीतिक, साहित्यिक क्षेत्रों में एवं जीवन के भिन्न भिन्न क्षेत्रों में नारी अपने भिन्न भिन्न स्वरूपों में महत्वपूर्ण भूमिका निभाती आई है।

हिंदी महिला लेखिकाओं ने वैयक्तिक अनुभवों को सामाजिक पृष्ठभूमि पर लाकर खड़ा कर दिया है। इस परंपरा में मन्नु भंडारी, तथा त्रिवेदी, शशिप्रभा झांखी, मालती जोशी, ममता कालिया, दीप्ती खंडेलवाल, कृष्णा सोबती, कृष्णा अग्निहोत्री, मैनेयी पुष्पा, कुसुम अंसल आदि ने नारी के आर्थिक स्वातंत्र्य, स्वाभिमान और स्वतंत्र विचारधारा को बनाए रखने के लिए नारी की मानसिकता का खुला चित्रण किया है।

नारी की घुटनशीलता :-

कुसुम अंसल के 'स्पीड ब्रेकर' कहानी संग्रह की 'आज का दिन' कहानी में अमीर परिवार की कथा बुनी है। इस कहानी में रीना के पती डॉ. शेखर का अपने काम में सदा व्यस्त रहना, डॉ. शेखर का अपने मित्रों के साथ पार्टीयों में शरीक होना, डॉ. शेखर को पत्नी रीना द्वारा अपने शादी की सालगिरह के समारोह का आयोजन करना, उसके पती को अपने काम की व्यस्तता के कारण उस दिन का स्मरण न होना, इसी के कारण रीना को अकेलापण, खालीपण चुभने लगता है और उसकी घुटन बढ़ती रहती है। इसकी मान्यता है की धन, ऐश्वर्य से सुख शांति नहीं मिलती। डॉ. शेखर की व्यस्तता उसकी पत्नी रीना की घुटन को बढ़ाती है।

इस घुटन की स्थिति में रीना को एक विदेश फिल्म का स्मरण होना, फिल्म के शर्ली मैक्लीन द्वारा एक के बाद एक पांच बार शादी करना, जो शर्ली मैक्लीन द्वारा एक गरीब का पलक झपकतेही अमीर बन जाना, हर तरह के लोग उसके चारों तरफ भीड़ लगी रहना, सुबह से रात तक उसका पैसा कमाने में व्यस्त रहना, और बेचारी शर्ली मैक्लीन का अकेलापण की पीड़ा में घुटने रहना, वह एकांत में बैठकर रीना, इस फिल्म द्वारा रीना की अपनी घुटन का पता चलना, ये सारी बातें रीना की घुटनशीलता पर प्रकाश डालती है।

रीना को टेलिफोन कि घटी पर ब्रेक आना, एक धनी और लोकप्रिय डॉक्टर की पत्नी होने पर भी उसे इसमें सुख न लगना, आगे – पीछे दौड़ने वाले नौकर चाकरों में, दो प्यारे – प्यारे बच्चों में उसे मिलने वाले मान – सम्मान तथा प्रतिष्ठा में उसे रहत न मिल पाना, उसका सभी वैभवशाली बातों के बीच भटकती रहना,

187 | Website - www.researchjourney.net | Email - researchjourney2014@gmail.com

20. A Role of Financial Action Task Force- India and Pakistan (Dr. Yasin Sayyad)

International Journal of Science and Research (IJSR)
 ISSN: 2319-7064
 ResearchGate Impact Factor (2018): 0.28 | SJIF (2019): 7.583

49336

Role of the Financial Action Task Force - India and Pakistan

Sayyad Yasin Gulabhai

Department of Political Science, Agasti Arts, Science and Commerce College, Tal-Akole, Dist-Nagar, India

Abstract: *Pakistan will be pressured to curb terrorist activities in India, especially in Kashmir. On the other hand, Pakistan's policy is to encourage India to restore the atmosphere in Jammu and Kashmir and to pursue India's protection of human rights, release of political prisoners and resumption of communication. Pakistan should make efforts to prevent the infiltration of terrorists along the Line of Control, as well as deal with terrorist organizations with a background of carrying out terrorist attacks in India. Terrorist infiltration was rampant in India in 1979, and terrorism has exploded in Pakistan. The FATF had directed the Pakistan government to stop the terrorism. But this terrorism has not abated. Because of this, all the world organizations, including the World Bank, have refused to lend to Pakistan. Pakistan's economy is collapsing. Also, Pakistan has no good political relations with any country in the world. In such a situation, because of the hanging of the FATF on the sword head, Pakistan does not receive any financial assistance.*

Keywords: Economy, Force, Humanitarian Affairs, human rights, Terrorism

1 Introduction

Pakistani Prime Minister Imran Khan met Trump in Davos on the sidelines of the World Economic Forum. Speaking to the media after the meeting, Trump said that the Kashmir issue was included in the discussion with Pakistan. Today, India has an important place in the global economic and security forums. It should be used for our national interest. Imran Khan admitted that no one was willing to listen or support Pakistan because of India's economic strength and available market. Pakistan is currently relying on the generosity of Gulf countries, including China and Saudi Arabia. No matter how close China is to Pakistan, its economic dealings are based on trade and many kinds of aid can be doomed to Pakistan. So far the Gulf countries and Saudi Arabia have been providing a variety of aid based on religion; But with the attraction of India's growing market, it is more convenient for them to be fair. India's economy is heavily dependent on seasonal rainfall and international crude oil prices. Both of these are absolutely reliable. We import most of the country's oil. But in the last few years, international oil prices have dropped significantly. So our economy was very encouraging. Many improvements could have been made by taking advantage of it. As the world goes through an economic downturn, India's economy is relatively stable and progressing. In this situation, India has the opportunity to lead the country in progress and gain a place in world power. But while opportunities are present, losing opportunities is our history. Vulnerability and cynicism in major states of Jammu and Kashmir and the northeast, imbalances in major parts of central India, or imbalance in development behind Maoism, are a major cause. Neighboring countries like Pakistan and China are taking advantage of these conflicts and border disputes to keep India engaged on these fronts. Due to all this, India has been tied to the internal front. Meanwhile, the aspirations of India and China to become regional powers have driven instability in Asia. The question of Rohingya Muslims in neighboring Myanmar has taken a hot line. Rohingya refugees, victims of atrocities in Myanmar, are seeking refuge in Bangladesh and India. But

no one wants to make them their own. It has added to the unrest in Asia.¹

Objectives

- 1) The role of India and Pakistan in this research can be clarified.
- 2) The reasons for the growth of both countries' economies will be possible.

Hypothesis

- 1) Reasons to reduce terrorism and establish friendly relations with neighboring nations.
- 2) Reasons for change in political alliances between India and Pakistan.

The role of FATF and India, Pakistan

The Financial Action Task Force (FATF) oversees those who actively support terrorism. A conference of FATF has started in Paris and 205 countries are participating in this conference. Ahead of the conference, the FATF has announced the names of some of the countries that have aided terrorism. In this black list, Korea and Iran are the countries. But there is a situation where Pakistan could also be involved. The FATF has warned that Pakistan will be included in the list. Pakistan has given them a four-month reprieve so that they can take strict action against the terrorists so that they are not included in the list. FATF holds intergovernmental meetings three times a year. The meeting discusses the illegal money laundering of terrorism, matters of international financial law. The FATF Conference is very important for India. Because through such a conference, India can stand up against Pakistan-sponsored terrorism.²

Meanwhile, the FATF has put Pakistan on the gray list for failing to take concrete action against terrorism. The FATF's decision will last until October. His name could be dropped from the list if Pakistan takes concrete action against terrorism. Prior to the FATF meeting, Pakistan tried to clear its cash by taking action against Hafiz Saeed's Jamaat-ud-Dawa terrorist organization. At a meeting of the FATA in Paris, it was decided that the FATF had instructed Pakistan to adhere to a 27-point action plan to curb the financing of

21. Bhartache Pramukh Rashtranchi Asalele Sambandh (Prof. Ramchandra Awari)

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

२१. भारताचे प्रमुख राष्ट्रांशी असलेले संबंध

प्रा. आतारी रामचंद्र सुरेश

सहाय्यक प्राध्यापक, राज्यशास्त्र विभाग, अर्गस्त वाता, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, ता. अकोले, जिल्हा अहमदनगर.

भारत - पाकिस्तान संबंध

प्रस्तावना

अखंड हिंदुस्थानचे विभाजन होऊन ऑगस्ट १९४७ साली भारत आणि पाकिस्तान अशी दोन राष्ट्रे निर्माण करण्यात आली. फाळणी झाली तरी भौगोलिक, ऐतिहासिक, सांस्कृतिक आणि आर्थिक असे अनेक समान घटक उभय राष्ट्रात होते. स्वातंत्र्यानंतर उभय राष्ट्रात सलोखा, बंधुभाव, प्रेम राहिल असे वाटत होते, पण काश्मीर प्रश्नावरून उभय राष्ट्रात तणाव निर्माण झाला; तो आजपर्यंत निवडू शकला नाही. पाकिस्तानच्या निर्मितीमधील प्रमुख तत्त्व स्तंप्रदायिकता किंवा मुसलमानांसाठी पाकिस्तान हे होते. पाकिस्तानने भारताच्या संदर्भात सतत परंपरागत राजुत्वाचे धोरण अवलंबिले. भारत - पाकिस्तानच्या संबंधाचा अभ्यास करताना जसा काश्मीर प्रश्न महत्त्वाचा आहे. त्याचप्रमाणे सिव्हीन, अणुप्रश्न व सीमेपलिकडील तडशातबाद हे मूर्दे ही तितकेच महत्त्वाचे आहेत.

काश्मीर समस्या

हिंदुस्थानावर ईंग्रजांचा राजवट होती. तिच्या जम्मू व काश्मीर हे दोन स्वतंत्र संस्थाने होती. इतर संस्थानांपैकी लष्करी, आर्थिक, राजकीय व आकाराच्या मानाने हे सर्वांत मोठे संस्थान असल्यामुळे काश्मीरने भारत व पाकिस्तानबरोबर 'जेसे थे' चा करार करून स्वतंत्र राहण्याचा निर्णय घेतला. वारंवारिक वाहता त्या काळात २/३ काश्मीरमधील जनता मुस्लीम होती. काश्मीरची सर्व दळण-बळणा खेळणा पाकिस्तानवर अवलंबून होती, काश्मीरचा प्रदेश भारतापेक्षा पाकिस्तानला जवळ होता. या सर्व परिस्थितीचा विचार करता आज ना उद्या काश्मीर हे संस्थान पाकिस्तानमध्येच विलीन झाले असते, पण पाकिस्तानी राज्यकर्त्यांना थोर भरवला नाही. त्यांनी मुरुवातीला आंतरेक्यांच्या व नंतर सैनिकांच्या मदतीने काश्मीरी सैन्याला व जनतेला त्रास देण्यास सुरुवात केली. यामुळे काश्मीरी महाराजांवर दबाव टाकणे हा पाकिस्तानचा हेतू होता. त्यानंतर काश्मीरमध्ये येणारे अन्न-धान्य व सामानाची आवश्यक बाबतून पाकिस्तानने काश्मीरची गरजेची सुरु केली. त्याचा परिणाम काश्मीरमधील जनजीवन बिस्कळीत झाले. त्यानंतर पाकने काश्मीरवर हल्ला केला. परिस्थितीचे गांभीर्य लक्षात घेऊन महाराजांनी काश्मीरची सुवे शोध अच्युतता पांचेकडे देऊन ते जम्मूला निघून गेले. शोध अच्युताने भारताकडे मदत मागितली, पण भारताने काश्मीर हे स्वतंत्र असल्यामुळे मदत करण्यास नकार दिला. त्यानंतर २६ ऑक्टोबर १९४७ साली जम्मू-काश्मीर हे संस्थान भारतात विलीन करण्यात आले.

जम्मू-काश्मीर भारताचा अधिभाज्य भाग बनल्यानंतर काश्मीरची सुलक्षिता बनली. हा प्रश्न हाताळण्यासाठी भारतीय सेना पिकट परिस्थितीत काश्मीरमध्ये गेली. तीने सर्वत्र आधाड्यांवर पाकिस्तान सैनिक व हल्लेखोरांना मागे पिटण्यास सुरुवात

22. Bharat- Pramukh Mahasatta (Dr. Yasin Sayyad)

VOLUME - VIII, ISSUE - 1 - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

८. भारत – प्रमुख महासत्ता

डॉ. यासीन गुलाबभाई सय्यद
राज्यशास्त्र विभाग प्रमुख, अगस्त कला वाणिज्य व दादासाहेब रूपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, ता. अकोले, जि. अहमदनगर.

प्रा. श्रान्तराम गंगाधर भधे
राज्यशास्त्र विभाग, अगस्त कला वाणिज्य व दादासाहेब रूपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, ता. अकोले, जि. अहमदनगर.

भारत – अमेरिका संबंध

भारताने शांतता व मैत्री हि परराष्ट्र धोरणाची उद्दिष्टे मानली. भारताचे शेजारील देशांशी संबंध पाहता आश्चर्य वाटते कारण श्रीलंका, चीन, पाकिस्तान, बांगलादेश यांपैकी सर्वच देशाशी असलेले संबंध सलोख्याचे तर काही राष्ट्रांशी शत्रुत्वाचे आहे.

भारत व अमेरिका यांच्यातील महत्त्वाचे सूत्र म्हणजे दोन्हीही देशांचा मानवतावादी दृष्टीकोन व शांततेसाठी प्रयत्न परंतु प्रत्यक्षात भारत व अमेरिका यांचे संबंध तणावपूर्ण राहिले आहे.

१५ ऑगस्ट १९४७ मध्ये भारत स्वतंत्र झाला. याच काळात अमेरिका व रशिया यांच्यातील शीतयुद्धाला सुरुवात झाली. भारताने अलिप्ततेचे धोरण स्वीकारले. अमेरिकेने अलिप्त देशांना रशिया धार्जीने देश मानले. भारत हे कधी ना कधी रशियाचे बाहुले बनणार असे अमेरिकेला यादत होते. यामुळे अमेरिकेने भारताशी मैत्री ठेवली नाही. अमेरिकेने उभारलेल्या संरक्षक गटांच्या करारातही भारताने सदस्यत्व घेतले नाही. भारताच्या अलिप्ततेकडे अमेरिकेने संशयाने पाहण्यास सुरुवात केली. पं. नेहरूंनी अमेरिकेच्या साम्राज्यवादाला विरोध केला. भारताने गोवा मुक्त करून भारताला जोडल्यावर अमेरिकेने भारतावर टीका केली.

भारत-अमेरिका यांचे संबंध केनेडींच्या काळात सुधारले होते. केनेडींनी भारताशी मैत्री केली परंतु त्यांच्या निधनानंतर जॉन्सन या अमेरिकेच्या राष्ट्राध्यक्षाने भारताशी मैत्रीपूर्ण संबंध ठेवले नाही. उलट त्यांच्या काळात त्यांनी पाकिस्तानला शस्त्र पुरविले. जॉन्सन नंतर नक्सल योनी देखील भारताशी मैत्रीपूर्ण संबंध ठेवण्यास स्वारस्य स्वारस्य दाखविले नाही. थोडक्यात भारतापेक्षा पाकिस्तानशी मैत्री ठेवण्याचे धोरण अमेरिकेने स्वीकारले. भारत-पाकिस्तान युद्धाच्या वेळी अमेरिकेने पाकिस्तानची बाजू घेतली. १९७१ मध्ये भारताशी लढण्यासाठी अमेरिकेने ७ वे

MARATHI PART – 1 / Peer Reviewed Referred and UGC Listed Journal No. : 40776 ३७

23. Bhartache Parrashtra Dhoran: Jagtik Mahila Chalval ani Balgunhegari

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

१२. भारताचे परराष्ट्र धोरण : जागतिक महिला चळवळ आणि बालगुन्हेगारी

प्रा. मोरे सीमा लक्ष्मण

अर्गस्त कला वाणिज्य व दादासाहेब रूपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, ता. अकोले, जि. अहमदनगर.

प्रस्तावना

स्वतंत्र राष्ट्र म्हणून भारत १९४७ मध्ये उदयास आले तरी भारताच्या परराष्ट्र धोरणाची मूलतत्वे स्वातंत्र्यलढ्याच्या काळातच निश्चित झाली होती. स्वातंत्र्यपूर्व काळातच काँग्रेस अधिवेशनात याविषयी चर्चा होत. परराष्ट्र धोरणाच्या दृष्टीने पडलेले महत्वाचे पाऊल म्हणजे स्वातंत्र्यपूर्व काळातच १९३६ च्या हरिपूर काँग्रेसच्या अधिवेशनात करण्यात आलेला ठेवू इच्छितात.शांतता रक्षण हा भारताच्या परराष्ट्र धोरणाचा मध्यवर्ती उद्देश आहे. या उद्देशाला प्रत्यक्षात साकारण्यासाठी अलिप्ततावादी धोरणात स्वीकार भारताने केलेला आहे.

थोडक्यात, परराष्ट्र धोरण म्हणजे प्रथम त्या राष्ट्राचे हितसंबंध निश्चित करून मग ते साध्य करण्याचे महत्वाचे मार्ग आणि साधनांचा आलेख मांडणे. बाहेरील जगाशी आपले संबंध कसे असावेत याविषयी एखाद्या राष्ट्राने घेतलेले निर्णय.

"परराष्ट्र धोरण म्हणजे राजसत्तेत आपल्या क्षेत्राबाहेरील परीस्थीतीला प्रभावित करण्यासाठी केलेल्या कृतींचा क्रम होय."

परराष्ट्र धोरणाचा विचार करता देशातील अनेक समस्यांचाही जागतिक पातळीवर विचार नक्कीच केला जातो. त्यापैकी जागतिक महिला चळवळ व बालगुन्हेगारी या घटकांवर विचार होणे आवश्यक आहे.

जागतिक स्तरावर महिलांविषयक अनेक प्रश्न उपस्थित झालेले दिसून येतात. पुरुषांच्या तुलनेत सियांना दिला जाणारा निम्न दर्जा, सामाजिक दर्जा, दुय्यम स्वरूपाची वागणूक, स्त्री-शिक्षण, राजकारणात सियांचा सहभाग, मतदानाचा अधिकार, स्त्री-पुरुष विषमता, सियांचे स्वावलंबन या स्वरूपाचे प्रश्न सोडविण्यासाठी महिला चळवळ उदयास आली.

24. Bhartache Parrashtra Dhoran ani Paryavaran pradushan (Prof. Varsha Kakad)

VOLUME - VIII, ISSUE - 1 - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5730 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

१०. भारताचे परराष्ट्र धोरण आणि पर्यावरण प्रदूषण

प्रा. वाकड वर्षा उदय

गज्यशास्त्र विभाग, अगस्ती कला वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले.

प्रस्तावना

आधुनिक काळात कोणत्याही देशासाठी परराष्ट्र धोरणाची निर्मिती करणे हे अतिशय कठीण काम आहे. १९४७ मध्ये भारत जेव्हा स्वतंत्र झाला व आपले स्वतंत्र परराष्ट्र धोरणाचे निर्धारण करू लागला. त्यावेळी भारतासमोर अनेक प्रश्न होते. नुकतेच दुसरे महायुद्ध संपून जगाचे दोन प्रमुख दोन गटात म्हणजे साम्यवादी गट आणि भांडवलशाही गट अशा दोन गटांत विभाजन झाले होते. या दोन्ही गटात प्रत्यक्ष युद्धाऐवजी शीत युद्धाला सुरवात झाली होती. भारत मात्र या दोन्ही गटांपैकी कोणत्याही गटात सामील होऊ शकत नव्हता कारण भारताला दोन्ही देशांच्या सहकार्याची आवश्यकता होती.

भारताला आपले परराष्ट्रीय धोरण निश्चित करताना केवळ आंतरराष्ट्रीय परिस्थितीचा विचार करून चालणार नव्हते. तर राष्ट्र म्हणूनही त्याच्यासमोर अनेक समस्या होत्या. त्यामध्ये सामाजिक, आर्थिक, ऐतिहासिक आणि भौगोलिक समस्याही होत्या. आजही भारतीय परराष्ट्र धोरणावर अनेक जागतिक समस्या परिणाम करतात. त्यामध्ये दिवसेंदिवस वाढत जाणारी जगाची लोकसंख्या त्यातही भारताची लोकसंख्या वाढ हि भारताच्या परराष्ट्र धोरणावर मोठ्या प्रमाणावर परिणाम करताना आढळते. लोकसंख्येच्या प्रमाणात वाढत जाणाऱ्या त्यांच्या गरजा पुरवत असताना मोठ्या प्रमाणावर दुसऱ्या देशांवर अवलंबून राहावे लागते. त्याचबरोबर वाढत जाणारे प्रदूषण, वेगवेगळ्या पर्यावरणीय समस्या तसेच बेरोजगारी, वाढती गरिबी, कुपोषण, दहशतवाद, प्रादेशिकतावाद, जातीय धार्मिकवाद इत्यादींचा परिणाम आजचे भारतीय परराष्ट्रीय धोरण ठरविताना होताना दिसतो. या सर्व अंतर्गत समस्या सोडविण्यासाठी त्या दृष्टीने परराष्ट्रीय धोरण ठरविले जाते.

आधुनिक काळात प्रत्येक राष्ट्र आपल्या अंतर्गत आणि परराष्ट्र धोरणांमध्ये लष्करी सुरक्षेपेक्षा पर्यावरणाच्या सुरक्षेला प्राधान्य देताना दिसतो. पृथ्वीवरील उपलब्ध नैसर्गिक साधन संपतीच्या प्राप्तीसाठी त्यावर त्यावर नियंत्रण प्रस्थापित करण्यासाठी राष्ट्रांमध्ये मोठी स्पर्धा निर्माण झाली आहे. पश्चिम आशिया तसेच मध्य आशियातील पेट्रोलियम पदार्थ, खनिज तेल, भूगर्भ साठे यावर नियंत्रण प्रस्थापित करण्यासाठी अमेरिका, पश्चिम

25. Swatantryapurvakalin marathi sahitya va rajkiya sansuchan (Prof. Varsha Kakad)

3 079		'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal	ISSN : 2348-7143
		Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)	January-2019
		Special Issue 97 : समीक्षा आणि संशोधन UGC Approved Journal	
स्वातंत्र्यपूर्वकालीन मराठी साहित्य व राजकीय संसूचन			
प्रा. वर्षा उदय काकड राज्यशास्त्र विभाग असरित कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवटे विज्ञान महाविद्यालय अकोले, मो. ९४०४२४८०७४ ई-मेल : varshakakad24@gmail.com			
ले ची अप रि वि णारे न', सर सी			
सत या एक ऊन स्वो गमे ला, पपर गुड रुध गत अजे सा			
पुणे,			
161	Website – www.researchjourney.net	Email - researchjourney2014@gmail.com	

26. Bhartache parrashtra Dhoran ani Antarrashtriya Sanghatna- SARK (Prof. Sonali Punde)

VOLUME - VIII, ISSUE - I - JANUARY - MARCH - 2019
AJANTA - ISSN 2277 - 5739 - IMPACT FACTOR - 5.5 (www.sjifactor.com)

११. भारताचे परराष्ट्र धोरण आणि आंतरराष्ट्रीय संघटना -- सार्क

प्रा. पुंढे सोनाली सयाजी

राज्यशास्त्र विभाग, अगस्त कला वाणिज्य व दादासाहेब रूपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, ता. अकोले, जि. अहमदनगर.

प्रस्तावना

आज जगामध्ये कोणतेही राष्ट्र स्वावलंबी नाही. प्रत्येक देशाला इतर देशांवर कोणत्या ना कोणत्या गरजेसाठी अवलंबून रहावे लागते दुसऱ्या महायुद्धानंतर (१९३९)आंतरराष्ट्रीय राजकारणात वेगवेगळ्या राष्ट्रांनी आपआपसांत आर्थिक आणि लष्करी स्वरूपांमध्ये स्थानिक आणि क्षेत्रीय संघटना केलेले दिसून येते आणि आंतरराष्ट्रीय संघटना स्थापन करण्यावर भर दिला आहे. समान उद्देशांच्या किंवा गरजांच्या प्राप्तीसाठी अनेक राष्ट्र एकत्र येऊन संघटना स्थापन करतात. पण कधीकधी आपल्या स्वार्थी हेतूसाठी काही राष्ट्रे आपल्या क्षेत्रापासून दूर असलेल्या संघटनांमध्ये ही सामील होताना दिसतात.

उा. केवळ भारता विरुद्ध लक्ष्यासाठी भरपूर मदत मिळेल, हेतूचं पाकिस्तान सिप्टो सेटो कराराचे सभासद झाले.

परराष्ट्र धोरण म्हणजे एका राष्ट्राने दुसऱ्या राष्ट्रांनी शिक्कारलेले धोरण. परराष्ट्र धोरणात आज आंतरराष्ट्रीय संघटना महत्त्वाची भूमिका बजावत असतात. या संघटना आर्थिक आणि व्यापारी उद्देशाने एकत्र आलेल्या असतात. आंतरराष्ट्रीय संघटनांमध्ये वृत्त, अलिप्ततावाद सार्क, नाटो, आंतरराष्ट्रीय नाणेनिधी, जागतिक बँक, युरोपियन महासंघ, जागतिक व्यापार संघटना जागतिक आरोग्य संघटना, व्हिक्स बँक यांज समावेश होते. त्यामध्ये सार्क संघटना महत्त्वाची ठरते कारण या संघटनेमध्ये असणारे देश व्यापाराच्या, परस्परच्या समस्या, आर्थिक सामाजिक व सांस्कृतिक विकासाचा वेग वाढवून लोकांच्या कल्याणाच्या दृष्टीने सामाजिक न्याय प्रस्थापित करताना दिसतात. त्यामध्ये भारत आणि पाकिस्तानचा विचार केला तर या राष्ट्रांमध्ये संबंध काही प्रमाणात चिघडलेले आहे. परंतु इतर राष्ट्रांशी असणारे संबंध सुरळीत दिसून येतात.

सार्क संघटने मध्ये असणारे आठ देश हे भारत हे धर्म निरपेक्ष, पाक, बांग्लादेश, भालदीव ही मुस्लीम धर्मीय राष्ट्रे, श्रीलंका व भूतान बौद्धधर्मीय तर नेपाळ हे हिंदु राष्ट्र आहे वेगवेगळ्या धर्माची राष्ट्रे असूनही सर्वांगीण विकासासाठी एकत्र आले आहे.

सार्क संघटना

सार्कलाच दक्षिण आशिया प्रादेशिक सहकार्य संघटना असेही म्हणतात. दक्षिण आशियाचा विकास व्हावा यासाठी या भागात एखादे क्षेत्रीय संघटन असावे, याची जाणिव बांग्लादेशचे अध्यक्ष झिया-उर-रहेमान यांना झाली त्यांनी एक प्रस्ताव तयार केला. व तो प्रस्ताव दक्षिण आशियाच्या राष्ट्रांना विचारासाठी पाठवून दिला.

27. Bharatiya Bank-Kshetrachyaa Samasyaa aani Upayojana (Prof. V. G. Kotkar)

2018-19

	'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIJ)-0.676 (2013) Special Issue 87(D)- Indian Financial Sector : Challenges and Prospects UGC Approved Journal	E-ISSN : 2348-7143 January-2019
---	---	---------------------------------------

भारतीय बँकेच्या समस्या आणि उपयोजना

विश्वनाथ कोतकर
Agasti Arts, Commerce And Dadasaheb Rupwate
Science College Akole, Dist-Ahmednagar 422601
Mo no-9604669317

बँकेच्या इतिहास:

भारतात बँक खात्या अर्थाने १८ व्या शतकातील शेवटच्या दशकात सुरु झाली. पहिल्या बँकेपैकी बँक ऑफ हिंदुस्तान १७७० मध्ये स्थापन करण्यात आली आणि १८२९-३२ मध्ये ती संपुष्टात आली. १७८६ मध्ये स्थापन झालेल्या जनरल बँक ऑफ इंडियाची स्थापना १७९१ मध्ये झाली. सर्वात मोठी बँक आणि अस्तित्वात असलेले सर्वात जुनी स्टेट बँक ऑफ इंडिया (एसबीआय) आहे. जून १८०६ च्या मध्यकाळात कलकत्ता बँक म्हणून काम सुरु केले. १८०९ मध्ये त्याचे नाव बँक ऑफ बंगाल असे ठेवले गेले. प्रेसिडेन्सी सरकारने स्थापन केलेल्या तीन बँकांपैकी ही एक होती, तर १८४० मध्ये बँक ऑफ बॉम्बे आणि १८४३ मध्ये बँक ऑफ मद्रास होते. दुस

१९२१ मध्ये तीन बँकांचे विलीनीकरण इंपीरियल बँक ऑफ इंडिया मध्ये करण्यात आले, जे भारताच्या स्वातंत्र्यानंतर १९५५ मध्ये भारतीय स्टेट बँक बनले. त्याच वर्षापासून प्रेसिडेन्सी बँकांनी त्यांच्या उत्तराधिकारी म्हणून अर्ध-मध्यवर्ती बँक म्हणून काम केले होते. रिझर्व बँक ऑफ इंडिया अधिनियम १९३४ च्या अंतर्गत १९३५ मध्ये रिझर्व बँक ऑफ इंडिया स्थापन करण्यात आली. १९६० मध्ये भारतीय स्टेट बँक ऑफ इंडिया एन्ट १९५९ अंतर्गत आठ राज्य-संबंधित बँकांवर नियंत्रण ठेवण्यात आले होते. आता त्यांना त्यांच्या सहकारी बँका म्हणतात. १९९९ मध्ये भारतीय सरकारने 14 प्रमुख खाजगी बँका राष्ट्रीयकृत केल्या. बँक ऑफ इंडिया ही एक मोठी बँक होती.

१९८० मध्ये ६ अतिरिक्त खाजगी बँका राष्ट्रीयकृत झाल्या. हे राष्ट्रीयकृत बँक भारतीय अर्थव्यवस्थेतील कर्जाचे वाटप करत आहेत. मोठ्या प्रमाणावर आणि मोठ्या प्रमाणात नेटवर्क असल्यामुळे ते बँकिंग क्षेत्रावर वर्चस्व गाजवतात.

भारतीय बँकिंग क्षेत्र व्यापकपणे अनुसूचित आणि अनुसूचित बँकांमध्ये वर्गीकृत केला जातो. अनुसूचित बँका हे भारतीय रिझर्व्ह बँक ऑफ इंडिया अधिनियम १९३४ मधील दुसऱ्या अनुसूची अंतर्गत समाविष्ट आहेत. अनुसूचित बँक पुढीलप्रमाणे: राष्ट्रीयकृत बँकांमध्ये वर्गीकृत केले जातात; भारतीय स्टेट बँक आणि त्याच्या सहयोगी; प्रादेशिक ग्रामीण बँका; विदेशी बँक आणि इतर भारतीय खाजगी क्षेत्रातील बँकाना व्यापारी बँका हा शब्द बँकिंग नियमन कायदा १९४९ च्या अंतर्गत नियमन केलेल्या अनुसूचित आणि अनुसूचित व्यापारी बँकांचा संदर्भ आहे. सामान्यतः भारतातील बँकिंगची पुरवठा, उत्पादन श्रेणी आणि पोहोच अगदी पक्की आहे-जरी ग्रामीण भारतात पोहोचणे आणि गरीबांसाठी अद्यापही एक आव्हान राहिले आहे. स्टेट बँक ऑफ इंडियाने शाखेच्या नेटवर्कद्वारे आणि नॅशनल बँक फॉर एग्झिक्युटिव्ह अँड करल डेव्हलपमेंट (नाबार्ड) च्या माध्यमातून मायक्रोफाइनान्स सारख्या सोयींचा विस्तार करत या संबंधात संबंधित करण्याच्या प्रयत्नांचा विकास केला आहे.

प्राचीन भारत:

वेद (२०००-१४०० बीसीई) सर्वात सूक्ष्म भारतीय ग्रंथ आहेत ज्यायोगे व्याज संकल्पनांचा उल्लेख केला जातो. कुमीडिन हा शब्द usurer म्हणून अनुवादित आहे. सूत्र (७००-१०० बीसीई) आणि जटाकम (६००-४०० बीसीई) देखील व्याज उल्लेख करतात. तसेच या काळात ग्रंथांनी व्याजदंडाची निंदा करण्यास

76 | Website – www.researchjourney.net | Email - researchjourney2014@gmail.com

28. Bharatiy Vyapari Bank aani Awahaane (Prof. V. G. Kotkar)

2018-19

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
Issue No. 104 (A) : भारतीय बँकिंग क्षेत्र : समस्या आणि आव्हाने
UGC Approved Journal

ISSN :
2348-7143
January-2019

भारतीय व्यापारी बँक आणि आव्हाने
प्रा. कोटकर विश्वनाथ

प्राचीन भारतीय लिखाणांमध्ये वैश्य, व्यापारी आणि जमीन मालक, जे जातिमध्ये चारपैकी तिसऱ्या क्रमांकावर आहेत, यांनी अभ्यासित बँकिंगचा उल्लेख केला आहे. बुद्धाच्या सुमारास, सुमारे 500 ईस.पूर्व, अगदी उच्च श्रेणीचे ब्राह्मण बँकिंगमध्ये गुंतले होते. 1990 च्या दशकात आर्थिक-उदारीकरणानंतर 50 पेक्षा जास्त प्रमुख घरगुती आणि परकीय व्यापारी बँक भारतात तसेच अनेक सरकारी मालकीच्या बँका, सहकारी बँका आणि नव्हान व्यावसायिक बँका चालवतात. उदारमतवादी पॉस्ट केल्यानंतर, राज्य चालणारे बँक सरकारी भांडवलाने वितरण करीत होते.

1786 मध्ये, कलकत्ता पेथील ब्रिटिश ईस्ट इंडिया कंपनीच्या कर्मचाऱ्यांनी भारतातील पहिले कॉर्पोरेट उपक्रम, जनरल बँक स्थापन केले. कलकत्ता ब्रिटिश भारताची राजधानी होती. 1790 पर्यंत बंगाल बँकेने स्वाम मॉर्केटमध्ये युरोपियन लोकांना चालवले. दोन्ही बँकांमध्ये स्थानिक अधिकारी आणि कॉर्पोरेट बोर्ड व्यवस्थापन संरचना होती. 1791 मध्ये जनरल बँक ऑफ जनरल बँक ऑफ इंडिया बनले परंतु भारताच्या सुव्हातीच्या बँकांना शाखा देण्यास अडथळा आला. जेव्हा शक्य असेल तेव्हा शाखा शाखांमध्ये स्थानिक मंडळे बनवले गेले. बर्बातचा, निपुण व्यवस्थापकांमधील शाखा उघडल्या जातात जेव्हा तफा मिळवून कमिशन मिळते

1876 पर्यंत, प्रत्येक प्रेसीडेन्सी बँकेच्या मुख्य वाणिज्य केंद्राच्या गरजा पूर्ण करण्यासाठी सुमारे 15 शाखा होत्या. त्या वर्षी प्रेसीडेन्सी बँकांचे खाजगीकरण झाले. सरकारी निधीसाठी ट्रेझरी आरक्षित होते. सरकार कर्ज खजिन्यात निधी घेऊ शकते, परंतु बँकांना त्या निधीचा कोणताही अधिकार नव्हता. सरकारी ठेकीशिवाय नवीन शाखा भांडवल करणे, विस्तार मंद झाला. पुढच्या तीन दशकात भारताच्या औद्योगिक विकासासाठी प्रेसीडेन्सी बँक मुख्य चिंतमंथने बनले.

1921 मध्ये रिझर्व बँकेने 1935 मध्ये रिझर्व बँकेच्या स्थापनेपर्यंत शासकीय बँक म्हणून काम करणारे एक शासकीय बँक इंपीरियल बँक ऑफ इंडिया तयार करण्यासाठी 1921 मध्ये विलय केले. त्या वर्षानंतर, इंपीरियल बँक हे केंद्रीय बँक म्हणून काम करीत राहिले इतर बँका आणि काही ठिकाणी रिझर्व बँकेचे एजंट होते. ब्रिटनमधून भारताच्या स्वातंत्र्यानंतर, इंपीरियल बँक ग्रामीण भागातील विकासाच्या गरजा भामविण्यासाठी त्वरित प्रतिसाद देत नाही. 1955 मध्ये संमदने भारतीय स्टेट बँक स्थापन केले ज्यामध्ये इंपीरियल बँकची राष्ट्रीयकृत मालमत्ता समाविष्ट होती.

उद्दिष्टे

१) भारतीय बँक व्यवसाय अभ्यासणे
भारतात खालील प्रमाणे व्यापारी बँका आहेत,

List of Scheduled Commercial Banks
PUBLIC SECTOR BANKS- PRIVATE BANKS State Bank of India, Allahabad Bank, Andhra Bank, City Union Bank Ltd. Bank of Baroda ,Development Credit Bank Ltd., Bank of India, Dhanlaxmi Bank Ltd., Bank of Maharashtra, Federal Bank Ltd., Canara Bank , HDFC Bank Ltd., Central Bank of India, ICICI Bank Ltd., Corporation Bank, IndusInd Bank Ltd., Dena Bank, Jammu & Kashmir Bank Ltd., Indian Bank, Karnataka Bank Ltd., Indian Overseas Bank, Karur Vysya Bank Ltd., Oriental Bank of Commerce, Kotak Mahindra Bank Ltd., Punjab National Bank, Lakshmi Vilas Bank Ltd., Punjab & Sind Bank, Nainital Bank Ltd., Syndicate Bank, Ratnakar Bank Ltd., Union Bank of India, South Indian Bank Ltd., United Bank of India.

170 | Website – www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com

29. Nicchalikaran aani tyaache parinaam (Prof. S. S. Mohate)

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
Impact Factor - (SJIF) – 6.261, (CIF) - 3.452(2015), (GIF)–0.676 (2013)
Issue 87(D)- Indian Financial Sector : Challenges and Prospects
UGC Approved Journal

2018-19
2348-7143
January-2019

निश्चलनीकरण आणि त्याचे परिणाम

डॉ. सुनिल सखाहरी मोहते
अर्थशास्त्र विभाग,
अग्रिस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते
विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, जि. अहमदनगर.

प्रास्ताविक –

आधुनिक काळातील अर्थव्यवस्था ह्या मुद्रधीष्टीत असल्यामुळे चलनास अनन्यसाधारण महत्त्व आहे. देशाच्या मध्यवर्ती बँकेकडून चलन निर्मिती केली जाते व त्या संमधित व्यवस्थापन देखील हीच बँक करते. देशातील जनतेचा चलनावर विश्र्वास व चलन स्थैर्य या दोन महत्त्वपूर्ण बाबी विचारात घेऊन मध्यवर्ती बँकेकडून चलन विषयक धोरण कार्यवाहीत आणले जाते. अर्थव्यवस्थेत निर्माण झालेल्या समस्यांची सोडवणूक करण्यासाठी काही अपरिहार्य कारणांमुळे सरकारला वापरात असलेले चलन रद्द करण्याचा निर्णय घ्यावा लागतो.

नोव्हेंबर रोजी भारताचे पंतप्रधान नरेंद्र मोदी यांनी रुपये व रूपयेच्या नोटा चलनातून काढून टाकून निश्चलनीकरणाचा निर्णय जाहीर केला. हा निर्णय नोव्हेंबर पासून आमलात आणला गेला. भारतातील काळा पैसा, बनावट नोटा, समांतर अर्थव्यवस्था इत्यादी सारख्या समस्यांची सोडवणूक करण्यासाठी सरकारने हा निर्णय घेत असल्याचे स्पष्ट केले. रद्द केलेल्या नोटांच्या बदल्यात शासनाने नवीन रु. व रु.च्या नोटा चलनात आणल्या. चलनाची तुट भरून काढण्यासाठी सरकारने रोकडविरहित व्यवहार घडवून आणण्यासाठी चालना दिली. मात्र असे असले तरी निश्चलनीकरणाचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवर काही विपरीत परिणाम पडून आले, नंतरच्या काळात हे परिणाम प्रकर्षाने दिसून आले आहेत.

निचलनीकरणाचा अर्थ – जेव्हा देशात काळा पैसा व बनावट नोटांचे प्रमाण वाढते, तेव्हा काळा पैसा व बनावट नोटांचा नियंत्रण मिळविण्यासाठी सरकार कापदेशीर मार्गाने चलनातील जुन्या नोटा बंद करते व त्या जागी नवीन नोटा चलनात आणते, त्यास निश्चलनीकरण असे म्हणतात.

घोडक्यात निश्चलनीकरण म्हणजे अर्थव्यवस्थेतील वैध चलन टराविक तारखेपासून अवैध घोषित करणे व अवैध चलना ऐवजी नवीन वैध चलन आणणे होय. भारतात सर्वात प्रथम सन १९५६ मध्ये निश्चलनीकरण करण्यात आले होते. त्यानंतर जानेवारी मध्ये व नोव्हेंबर रोजी निश्चलनीकरण करण्यात आले. नोव्हेंबर रोजी करण्यात आलेल्या निश्चलनीकरणाचे भारतीय अर्थव्यवस्थेवर पुढील परिणाम दिसून आलेले आहेत.

निश्चलनीकरण आणि त्याचे परिणाम

अ) अटुकूल परिणाम –

काळा पैसाचा प्रभाव कमी झाला – निश्चलनीकरणानंतर मोठ्या रकमेचे व्यवहार बँकामार्फत करणाऱ्यांचे बंधन घालण्यात आले. त्यासाठी बनावट नोटा व तत्सम साधनांचा वापर करण्यासाठी बंधने घालण्यात आली.

बेकायदेशीर व्यवसायांचा नियंत्रण – देशातील अनेक बेकायदेशीर व्यवसायांमध्ये मोठ्या प्रमाणावर अवैध मार्गाने पैसाचा प्रभाव दिसून येतो. आशा अवैध मार्गाने पैसा मिळविण्यासाठी मोठ्या किमतीच्या नोटांचा वापर केला जात होता. निश्चलनीकरणामुळे अवैध व्यवसायांचा नियंत्रण मिळून पारदर्शकता निर्माण झाली.

186

Website – www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014@gmail.com

30. 2001 nantachi Maharashtraatil Pik Opaddhat (Prof. V. G. Kotkar)

2018-19

43
7-2019

'RESEARCH JOURNEY' International E- Research Journal
 Impact Factor - (SJIF) - 6.261, (GIF) - 3.452(2015), (GIF)-0.676 (2013)
 Issue 103- Agriculture : Problems and Prospects in Maharashtra
 UGC Approved Journal

ISSN :
2348-7143
February-2019

२००१ नंतरची महाराष्ट्रातील पिक पद्धत

प्रा. व्ही.जी. फोटकर
 अगस्ति कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते
 विज्ञान महाविद्यालय अकोले, ता-अकोले,
 जि- अहमदनगर ४२२६०१

प्रस्तावना:

महाराष्ट्राच्या किनारपट्टीवर असलेल्या सह्याद्री पर्वतरांगांसह भौगोलिकदृष्ट्या दोन भागांत विभागला गेला आहे; कोकण पट्टीय मैदान जे भातशेती आणि नारळचे वाग आहेत आणि पश्चिम घाट (सह्याद्री) पासून वाहणाऱ्या नद्यांसमूह वनवलेले मोठ्या नद्यांचे खोरे आहेत, महाराष्ट्र राज्याचे मुख्य केंद्र आहे. शेती हा लोकांचा मुख्य व्यवसाय आहे. ग्रामीण भागातील सुमारे 82% लोक उपजीविकेसाठी शेतीवर अवलंबून असतात. राज्यात अन्नधान्य आणि व्यापारी पिके दोन्ही पिके घेतली जातात. महाराष्ट्रातील मुख्य अन्नधान्य म्हणजे आंबे, द्राक्षे, केळी, संत्री, गहू, तांदूळ, ज्वारी, बाजरी डाळी इ. रोव पिकांमध्ये भुईमुग, कापूस, ऊस, हळद आणि तंबाखू यांचा समावेश आहे.

महाराष्ट्रात पावसाचा असा अनुभव आहे की जवळजवळ एक-तृतीयांश क्षेत्रात कुमी पाऊस पडतो, नेहमीच पाणी कमतरता आणि दुष्काळग्रस्त असतो. महाराष्ट्र राज्यात देशातील 24 टक्के दुष्काळग्रस्त-क्षेत्र आहे. राज्यातील निम्ना तालुक्यांमध्ये जास्त प्रमाणात दुष्काळग्रस्त क्षेत्र आहे. पिक लागवडीसाठी वापरल्या जाणाऱ्या एकूण सिंचनाचे क्षेत्र 33500 चौरस किलोमीटर आहे; ज्यामुळे केवळ 18% एकूण पिकांचे क्षेत्र वनते. त्याच्या शक्तीवर पैसे कमविणे हा उद्देश आहे. महाराष्ट्र राज्य मुख्य पिकांच्या ऐवजी उच्च-किमतीच्या बायकांमार्फत लक्ष केंद्रित करित आहे. राज्यात मोठ्या प्रमाणात फळे आणि भाजीपाला लागवडीखाली आणले गेले आहे जे मोठ्या प्रमाणावर निर्यात संभाव्यतेची आणि राज्याच्या खजिन्यात जोडले गेले आहे. उत्पादनांची विक्री करण्यासाठी कुपी निर्यात क्षेत्र विकसित केले गेले आहेत. अलिकडच्या वर्षात महाराष्ट्रत सर्वात मोठा प्रमाणात ओनियन्स (63%), केळी (75%), संत्रे (75%), टोमॅटो (42%), डाळिवे, आंबे (90%) आणि द्राक्षे (78%) इ पिके घेतली जातात. सुमारे 150 उत्पादक सहकारी साखर कारखाने असलेले राज्य साखर उद्योग क्षेत्राचे नेतृत्व करत आहे.

उद्दिष्टे

महाराष्ट्रातील २००१ नंतरची पिक पद्धती पाहणे:

जुलै सप्टेंबरचा समावेश असलेल्या पावसाळी हंगामाच्या तीन विशिष्ट हंगामासह राज्याचे मुख्य भाग अर्ध शुष्क आहे. राज्यात वेगवेगळ्या भागांत पावसाच्या प्रमाणात मोठ्या प्रमाणात फरक आहे. घाट आणि तटीय जिल्हे वार्षिक 2000 मि.मी. पाऊस पडतो परंतु घाटच्या पर्जन्येच्या छायेत 600 ते 700 मि.मी. पाऊस पडतो. 500 ते 3000 मि.मी. मधील पावसाचे प्रमाण 60-70 दिवसांपेक्षा 1000 मिमी वितरणाच्या सरासरीने नोंदवले गेले आहे. 1999-2000 मध्ये निव्वळ सिंचन क्षेत्र 25.7 लाख हेक्टर (एकूण 33.7 लाख हेक्टर) होते. राज्यात पिकलेले मूलभूत पिके म्हणजे तांदूळ, ज्वारी, बाजरी, गहू, मटर, मूंग, हरभरा आणि इतर डाळी. हे तेल बियाण्यांचे प्रमुख उत्पादक राज्य आहे. भुईमुग, सूर्यफूल, सोयाबीन हे प्रमुख तेलबिया आहेत. कापूस, ऊस, हळद आणि भाज्या यासारख्या महत्त्वाच्या रोखांची लागवड आहे. राज्यात फळांचे पिक, आंबा, केळी, नारंगी, द्राक्षाचे काजू आणि इतर फळांच्या पिकांखालील 10.91 लाख हेक्टर क्षेत्र आहे.

प्रमुख पिक आणि पिक पद्धत:

पावसाळी पिके (खरिफ)

भात, नागली, खरीफ ज्वारी, भुईमुग, बाजरी, उडीद.

एकल पिकपद्धत

गहू, ग्राम, दालचिनी, वाटाणे.

nail.com

215 | Website - www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014@gmail.com

31. Tatvadyanavishayi Vidyarthi, Palak, Samaj yanchi Dharna (Dr. Vijay Shedge)

3 -2019	 <p>'RESEARCH JOURNEY' International E-Research Journal Impact Factor - (SJIF) – 6.261 UGC Approved Journal</p>	ISSN : 2348-7143 February-2019
मुत् दुर यांच्या यांच्या मला	<p>तत्त्वज्ञानाविशयी विद्यार्थी, पालक, समाज, यांची धारणा</p> <p>डॉ. शेंडगे विजय-सोपानराव प्रमुख- तत्त्वज्ञान विभाग अगस्ति कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले ता. अकोले जि. अहमदनगर</p>	
	<p>तत्त्वज्ञान हे सर्व ज्ञानाचे मुळ आहे. सर्व शास्त्र व कला यांची जननी आहे. तत्त्वज्ञान हा जीवनाकडे पाहण्याचा एक व्यापक दृष्टीकोन आहे. तत्त्वज्ञानाला इंग्रजीत श्वैपसवेवचीलश असे म्हणतात व त्याचा अर्थ ज्ञान-प्रेम असा आहे. फिलॉसॉफर म्हणजे ज्ञानी किंवा प्रज्ञावंत. तत्त्वज्ञान ही संज्ञा भारतीय तत्त्वज्ञानात वापरली जाते. जीव-जग व जगदात्मा यांचा विचार करणारे शास्त्र असा भारतीय तत्त्वज्ञान विशयक दृष्टीकोन आहे, तसेच मानवी अनुभव, विश्वातील पदार्थांचे व्यवस्थापन, मूल्यविचार इ. अभ्यास त्यात केला जातो.</p> <p>तत्त्वज्ञानाचा विद्यार्थी विश्वाशी निगडित राहून स्वतःचे तत्त्वज्ञान विकसीत करण्याचा प्रयत्न करतो. तो खऱ्या अर्थाने ज्ञानावर प्रेम करतो. तत्त्वचिंतन करून या विश्वातील मूलभूत प्रश्न सोडविण्यासाठी सतर्क रहतो. खऱ्या अर्थाने जिज्ञासा तेवत ठेवण्याची सामाजिक जबाबदारी तो घेतो. विश्वाच्या मूळ तत्वांचे ज्ञान जी प्राकृतिक विज्ञाने करून देतात त्यांची सत्यासत्यता व उपयोगिता तपासण्याचे धैर्य त्याच्यात तत्त्वज्ञानामुळे येते.</p> <p>तत्त्वज्ञानाच्या अभ्यासाने विद्यार्थ्यांचा सर्वांगीण विकास होतो. बौद्धिक व मानसिक दृष्ट्या तो सक्षम होतो, त्यामुळे त्याचा आत्मविश्वास बळावतो. तो एक चांगला शिलसंपन्न व्यक्ती तयार होतो. धैर्य, न्याय, संयम या सदगुणांच्या वृद्धीमुळे त्याला सत्यान्वेशन करणे सोपे जाते, त्यामुळे त्याला सर्वत्र सन्मानाची वागणूक मिळते व आपोआपच त्याचे मूल्य वाढते. तत्त्वज्ञानामुळे मुलांचा पीढी घडविली जाते अशी तत्त्वज्ञानाविशयी पालकांची धारणा होते.</p> <p>समाजाच्या सर्वांगीण विकासाला चालणा देण्यासाठी चारित्र्य संपन्न नेतृत्व निर्माण करण्याचे धाडस तत्त्वज्ञानाच्या अभ्यासामध्ये आहे. अशी समाजाची तत्त्वज्ञानाविशयी धारणा तयार होते, कारण भ्रष्टाचार, अनाचार, अत्याचार व चंगळवादापासून समाजाला वाचविण्याठी चांगल्या नेतृत्वाची गरज असते. असे माझे स्पष्ट मत आहे.</p> <p>भौतिक प्रगतीमुळे तत्त्वज्ञानाकडे नकारात्मक दृष्टीने पाहण्याची वृत्तीही आज समाजात प्रबळ झाली आहे, कारण तत्त्वज्ञान शिकून अल्पकाळात चांगल्या पगाराच्या नोकरीची संधी मिळत नाही. त्यामुळे या विश्वाचे ज्ञान घेण्यात अर्थ नाही अशी विद्यार्थ्यांची जणू धारणाच झाली आहे. तसेच महाविद्यालयीन व विश्वापीठ स्तरावर अभ्यासक्रमाची लवकर पुर्नरचना न झाल्याने विशय शिकण्यास रुक्ष वाटतो व त्यामुळे या विश्वाची विद्यार्थ्यांची आवड कमी होते अशी ओरड सर्वत्र ऐकायला येते.</p> <p>तत्त्वज्ञान विशय घेऊन आयुश्यभर दुःखच पदरी पडते. या मताशी मी संमत नाही. कारण तत्त्वज्ञान आपणाला सक्षम बनविते. निरपवादपणे आपण चांगला विचार चांगले आचारण व सतृसंगती केली तर दुःखाचा तयार निश्चीतच कमी होऊ शकतो. आपले सकारात्मक विचारच तत्त्वज्ञानाला वैभव संपन्न दिवस आणू शकतात.</p> <p>तत्त्वज्ञानाविशयी विद्यार्थी पालक समाज यांची धारणा वृहदारण्यक उपनिशदात सांगितल्या प्रमाणे-</p>	
014@gmail.com	149	Website – www.researchjourney.net Email - researchjourney2014@gmail.com

32. Tatvadyaan Vistaraatil Adachani (Dr. Dhanraj Hadule)

2018-19

February-2019

Issue 126: Teaching, Research & Extension in Philosophy: Problems & Prospects

UGC Approved Journal

तत्त्वज्ञान विस्तारातील अडचणी

प्रा. हाडुळे धनराज सुभाष
अगस्तिका, वाणिज्य व दादासाहेब
रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले
ता. अकोले जि. अहमदनगर

February-2019

त नाही.
दते.

असताना
कल्पनाचा
सापेक्षतेने
संकल्पना,
दैनंदिन
संक्रमण दुर

एकरथा
समाप्त
ली जाते.
चा किंवा
अणि
विषयाकडे
त आहेत.
हे. यागुळे
शासनाला
प्रदयुक्तर
रुन
थी यांची
ती करणे
ती होईल.
घटकांची
सामान्याची

तत्त्वज्ञान हा प्राचीन काळापासून चालत आलेला विषय आहे. जेव्हा जेव्हा मानवाला या सृष्टीच्या गुढतेविषयी प्रश्न पडले. तेव्हापासून तत्त्वज्ञानाचा जग झालेला दिसतो. तत्त्वज्ञानाच्या आधारेच या सृष्टीचे कोडे उलगडण्याचा मानवाने सतत प्रयत्न केलेला आहे. पूर्वी या विषयातर्गतच सर्व विषयांचा अभ्यास केला जात असे. नंतर ज्ञान जसजसे वाढत गेले, तसेतसे ज्ञानाच्या अनेक शाखा निर्माण झाल्या. या शाखांद्वारे ज्ञानाच्या क्षेत्रात खूप प्रगती झाली. परंतु आज तत्त्वज्ञान या विषयाकडे पाहण्याचा लोकांचा दृष्टिकोन खूपच बदललेला आहे. साहजिकच त्याचा परिणाम तत्त्वज्ञानाचा पाहिजे तेवढा प्रचार व प्रसार झालेला दिसत नाही. त्याला इतरही अनेक कारणे जबाबदार असू शकतात. काही कारणांचा शोध पुढे मी घेणार आहेच. तत्त्वपूर्वी तत्त्वज्ञान म्हणजे काय? तत्त्वज्ञानाचे मूल्य कशात आहे? आणि तत्त्वज्ञानाचे महत्त्व काय? हे समजून घ्यावे लागेल.

तत्त्वज्ञानाचे महत्त्व :-

तत्त्वज्ञान हे भारताच्या अभिजात संस्कृतीचे एक वैभवशाली वैशिष्ट्य आहे. भारताचा आत्मा तत्त्वज्ञान प्रभावित आहे असे सामान्यपणे मानले जाते. इतर अनेक तत्त्वज्ञानाप्रमाणे भारतीय तत्त्वज्ञान म्हणजे केवळ एक विचारसरणी नाही तर एक जीवनप्रणाली आहे. तत्त्वज्ञान हा केवळ पाठशाळेत शिकविला व शिकला जाणारा विषय नाही, तर प्रत्यक्ष जीवनाला आकार देऊ शकणारा तो एक साधा आहे. तत्त्वज्ञान म्हणजे नेमके काय हे सांगता येत नाही. कारण सामाजिक तत्त्वज्ञान, राजकीय तत्त्वज्ञान, नैतिक तत्त्वज्ञान, कलांचे तत्त्वज्ञान, साहित्याचे तत्त्वज्ञान, आरोग्याचे तत्त्वज्ञान असे अनेक प्रकारचे तत्त्वज्ञान समजले जाते. विश्वविषयीचे मूलगामी चिंतन म्हणजे तत्त्वज्ञान असा सर्वांना अभिप्रेत असलेला अर्थ आहे.

भारतात तत्त्वचिंतन करणे ही फावल्या वेळात करावयाची मनाची करमणूक समजली जात नाही. तर तत्त्वचिंतन करणे ही मानवी आत्म्याची आंतरिक गरज, प्रेरणा व ओढ समजली जाते. जीवनाचे ते सर्वश्रेष्ठ मूल्य समजले जाते. तत्त्वज्ञानाचे मूल्य कशात आहे? त्याचा अभ्यास का करावा? ह्या प्रश्नाला रसेलने दिलेले उत्तर मला अतिशय समर्पक वाटते. तत्त्वज्ञान म्हणजे केवळ निरुपयोगी खटपट आहे. त्यांच्यात केवळ शब्दांचा फौस पाडलेला असतो. तो केवळ शब्दच्छल करणारा विषय आहे. अशी सर्वसाधारणपणे सामान्य मनुष्यांची समजूत असते. रसेलच्या मतानुसार तत्त्वज्ञान निरर्थक, निरुपयोगी आहे हे मत साधारणतः चुकीच्या कल्पनांवर आधारित आहे. त्यातील एक मत म्हणजे जीवनाच्या उद्दिष्टाविषयीची चुकीची समजूत आणि दुसरे मत म्हणजे तत्त्वज्ञानाच्या उद्दिष्टाविषयीची चुकीची समजूत. रसेलच्या मते असा गैरसमज होणे स्वाभाविक आहे. कारण भौतिक शास्त्रे आणि तत्त्वज्ञान या विषयातील तो फरक आहे. भौतिक शास्त्राची उपयोगिता ही सामान्य माणसापर्यंत प्रत्यक्षपणे पोहचते. तशी तत्त्वज्ञानाची प्रत्यक्ष उपयोगिता समजू शकत नाही. म्हणून रसेलने तत्त्वज्ञानाचे काही उपयोग सांगितलेले आहेत ते पुढीलप्रमाणे.

तत्त्वज्ञानाचा अभ्यास करणाऱ्याला 'व्यवहार' कळत नाही. 'तत्त्वज्ञानाचा व्यवहारात काही उपयोग नाही. अशा प्रकारच्या पूर्वग्रह लोकांच्या मनात असतो. व्यवहारी माणूस भौतिक जगाचा विचार करणारा असल्यामुळे

127

Website – www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014@gmail.com

33. Indian Agriculture Sector: Challenges and Opportunities (Lt. Sachin Palande)

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

UGC Approved
Sr.No.41012

Vidyawarta®

January 2019
Special Issue

014

039, February, 2010

Jitendra Pandey And Ashima Singh
"Opportunities And Constraints In Organic Farming: An Indian Perspective" Journal of Scientific Research Banaras Hindu University, Varanasi Vol. 56, 2012: 47-72

K.A. Kumari, K.N. Kumar and C.N. Rao.,
"Adverse effects of chemical fertilizers and pesticides on human health and environment" in (Journal of Chemical and Pharmaceutical Sciences vol3) pg. 150-151.

M.S. Deshmukh and N. Babar, "Present status and prospects of organic farming in India" in European Academic Research vol 3, 2015, pp. 4271-4287.

Nayana Sharma & Dr. Ritu Singhvi ;
Organic Agriculture in India :A Summary (International Journal of Agriculture Innovations and Research Vol 5, Issue 6.) pg. 1044-1046.

P.K.Jaga, Yogesh Patel An Overview of Fertilizers Consumption in India : Determinants and Outlook for 2020-A Review International Journal of Scientific Engineering and Technology (ISSN : 2277-1581) Volume No.1, Issue No.6, pg : 285-291.

□□□

02

**INDIAN AGRICULTURE SECTOR:
CHALLENGES AND OPPORTUNITIES**

LT. S. A. Palande
HEAD, Department of Commerce,
Agasti Arts, Commerce & Dadasaheb Rupwate
Science College Akole Tal- Akole,
Dist. – Ahmendnagar

ABSTRACT

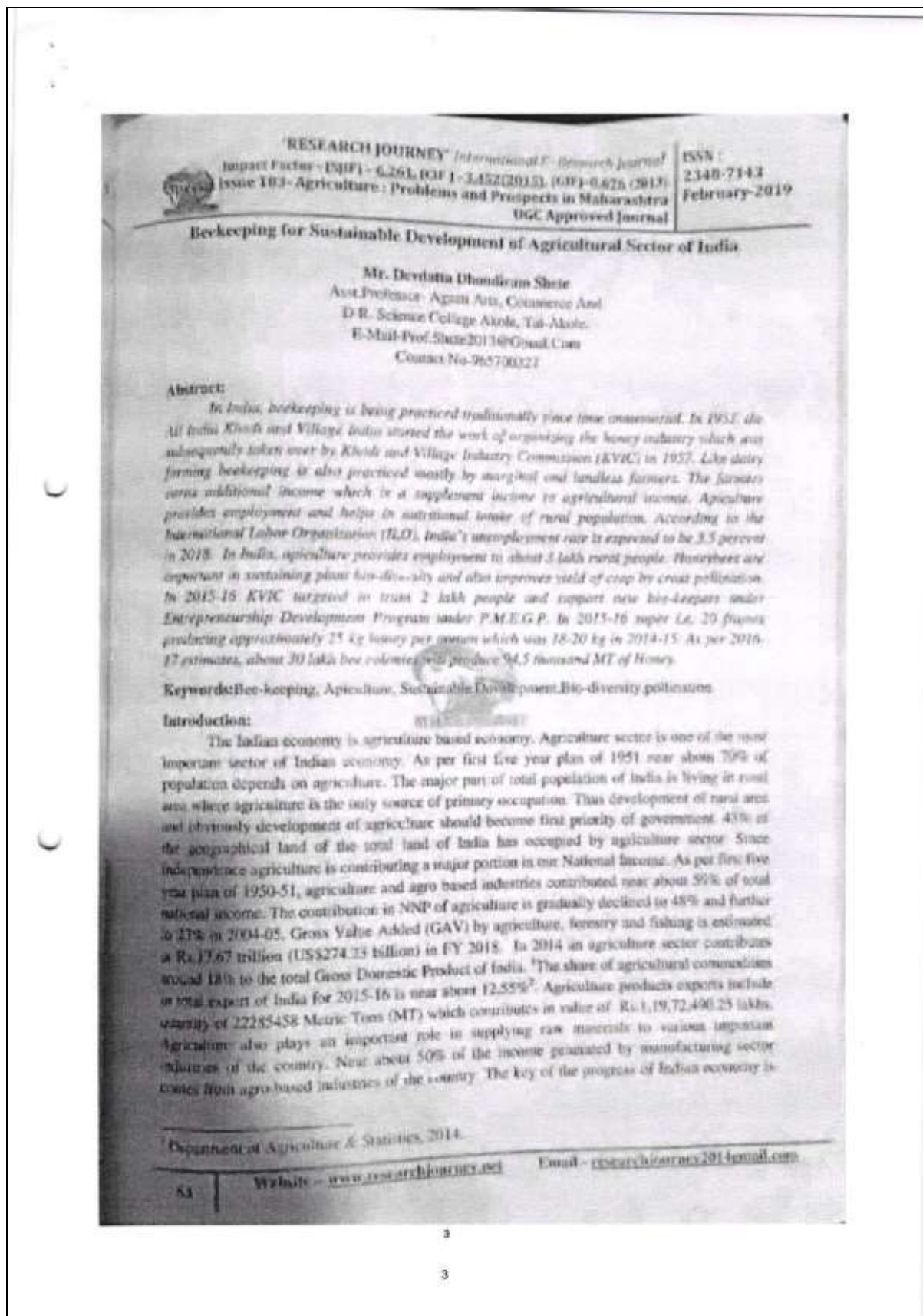
Agriculture has always been the backbone of the Indian economy and despite concerted industrialization in the last six decades, agriculture still occupies a place of pride. It provides employment to around 60% of the total work force in the country. The significance of agriculture in the national economy can be best explained by considering the role of agriculture in different areas. Agriculture is the life blood of Indian economy. The government's financial allocations have been less for agriculture and irrigation, contribution of agriculture to GDP had dropped from 7.8% to 1.8% and now it may 2.4%. Production has been declining. Higher productivity in cereals and pulses along with scientific storage and ban on acquisition of multi crop lands are to be considered. However, it suffer from low funds, low income, bad monsoon, limited technology, failure of land reforms, unbalanced development etc. But these can be declined with the help of reforms like rural reforms, more credit, technology management, new frontiers, public disinvestment, FDI etc. A mature and civilized nation must cherish its agriculture and protect its farmer.

Keywords :- Land Reforms, Unbalanced development, rural reforms, frontiers, Public

विद्यवावर्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 5.131(IJIF)

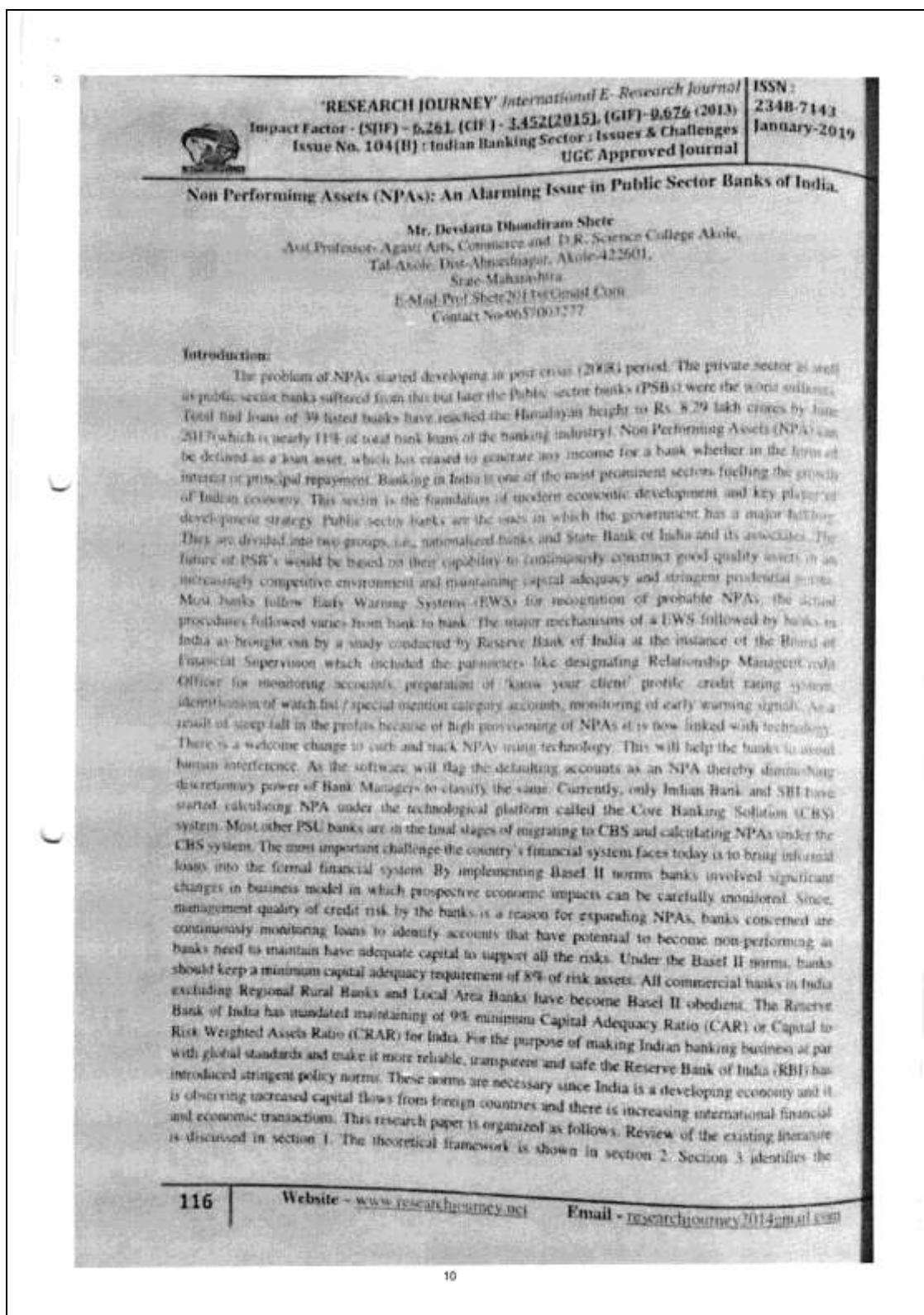
34. Beekeeping for Sustainable Development of Agricultural Sector of India

(Prof. Devdatta Shete)

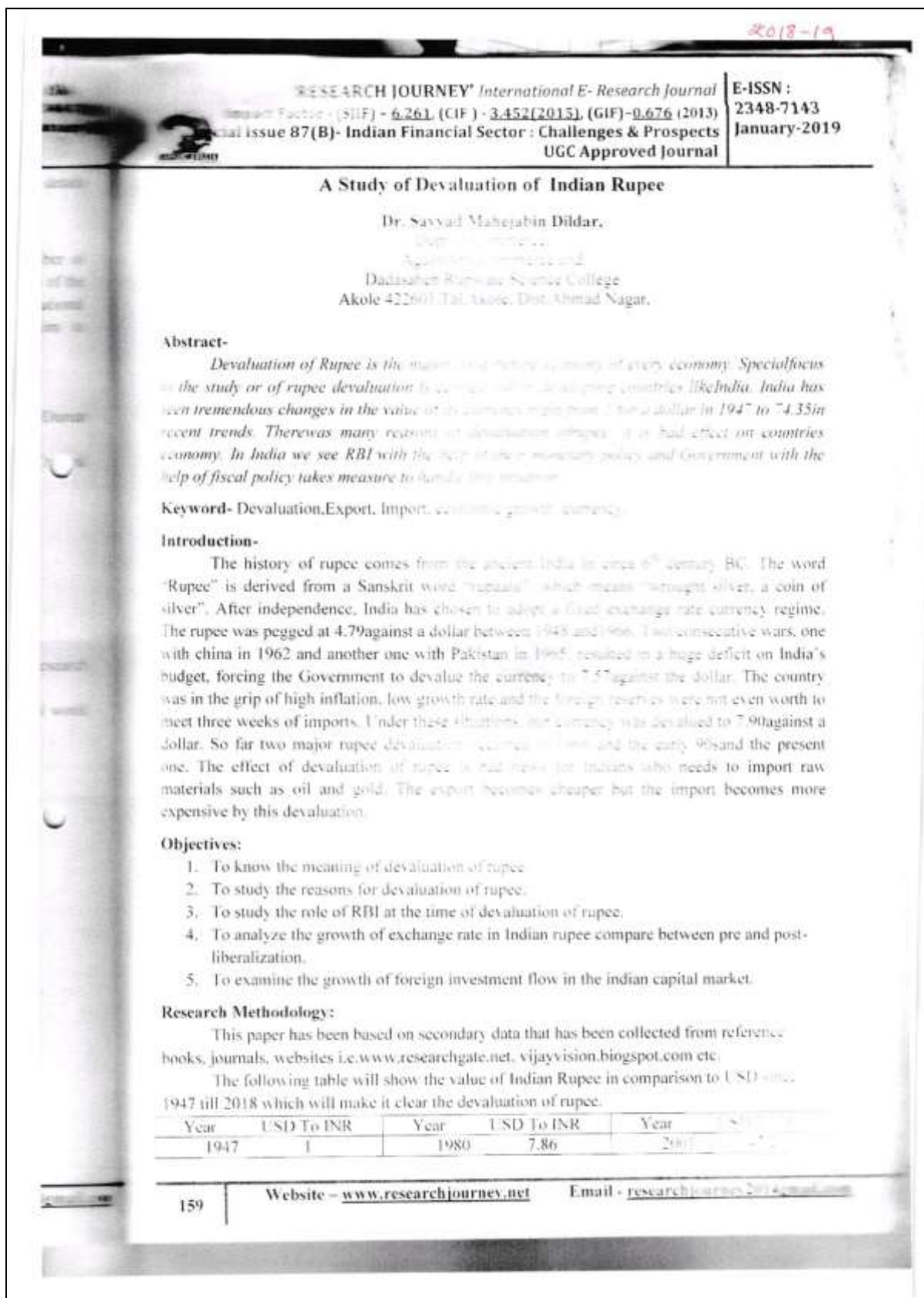

35. Non performing Assets (NPAs): An Alarming issue in Public Sector Banks of India

(Prof. Devdatta Shete)

36. A Study of Devaluation of Indian Rupee (Dr. Mahejabin Sayyad)

37. Synthesis and Characterization of Cadmium Sulphide Nanoparticles (Dr. Ashok Datir)

Vol. IV, Special Issue -I, October, 2018 ISSN (Online): 2454-8499
Impact Factor: 1.3589(GIF), 0.079(BES)

Synthesis and Characterization of Cadmium Sulphide Nanoparticles

Supriya Vaidya¹, Shraddha Pekharkar¹, Ashok Datir²

¹Department of Physics, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, Dist. Ahmednagar, Maharashtra State (422601), supriyavaidya420@gmail.com, ashokdatir526@gmail.com

²Department of Physics, S.N. Arts, D.J. Malpani Commerce, B.N. Sarada Science College, Sanganner, Dist. Ahmednagar, Maharashtra State, pekharshraddha09@gmail.com

Abstract
 Cadmium Sulphide (CdS) is synthesized with Cadmium Chloride (CdCl₂) and thiourea (CH₄N₂S) as precursors using simple chemical method at room temperature. The synthesized material is characterized using FTIR spectroscopy and X-Ray Diffraction (XRD). The study is impact of molarity of precursors and annealing temperature on the synthesized CdS nanoparticles. We observed. Analysis of FTIR spectra showed the peaks at 2368 cm⁻¹ (C-H), 1667 cm⁻¹ and 1627 cm⁻¹ of O-H bond. From XRD analysis the formation of simple cubic structure of CdS is confirmed and size of CdS nanoparticles is determined.

Key words: Cadmium Sulphide, nanoparticles, simple chemical, XRD, FTIR.

Introduction
 The CdS shows great potential for uses in photochemical catalysis, solar cells, non-linear optical materials and various luminescence devices. Nanoparticles of CdS are particular interest for their structural properties. Various physical and chemical methods are available for synthesis of CdS nanoparticles. Physical methods such as physical vapour deposition, laser ablation and sputtering methods are very expensive and require large setup. On the other hand chemical methods such as wet chemical method and simple chemical method are economical and can be implemented in undergraduate laboratory also[1]. Choice of solvent depends on the precursors used and the method implemented. In the present study CdCl₂ and CH₄N₂S are used as precursors and simple chemical method is implemented. Hence double distilled water is used as a solvent.

In the present work, CdS nanoparticles powder is synthesized using simple chemical method because of its cost effectiveness and convenience. Material thus synthesized is characterized with XRD and FTIR spectroscopy[2,3]. Impact of molarity of precursors on the synthesized nanoparticles is studied. The FTIR spectrum is used to study the stretching and bending frequencies of molecular functional groups in the synthesized material[4]. From XRD crystal structure is confirmed and particle size is calculated.

Experimental
 Cadmium Sulfide nanoparticle powder is synthesized using simple chemical method [5]. CdCl₂ and CH₄N₂S are used as precursors. Cadmium chloride is dissolved in double distilled water to prepare 1 M solution of CdCl₂. Similarly Thiourea is dissolved in double distilled water to prepare 1 M solution of CH₄N₂S. Both the solutions are stirred separately for 2 hours using magnetic stirrer. Same amount of both the solutions are mixed together and stirred for three hours using experimental setup shown in figure 1. During stirring, 5 ml of ammonia are added to increase the rate of reaction.

38. Study of Annealing effect and characterization of cadmium sulphide nanoparticles

(Dr. Ashok Datir)

2018

SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES ISSN: 2319-4766
 STUDY OF ANNEALING EFFECTS AND CHARACTERIZATION OF CADMIUM
 SULPHIDE NANOPARTICLES

Supriya Vaidya, Shraddha Pokharkar & Ashok Datir
*Department of Physics, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole,
 Dist. Ahmednagar, Maharashtra State (422601)*
*Department of Physics, S.N. Arts, D.J. Malpani Commerce, B.N. Sarada Science College, Sangamner,
 Dist. Ahmednagar, Maharashtra State*

Abstract

Cadmium Sulphide (CdS) is synthesized with Cadmium Chloride (CdCl₂) and thiourea (CH₄N₂S) as precursors using simple chemical method at room temperature. The synthesized material is annealed and characterized using FTIR spectroscopy and X-Ray Diffraction (XRD). In this study the impact of annealing temperature on the synthesized CdS nanoparticles are observed. The FTIR is used to study the stretching and bending frequencies of molecular functional group in the CdS nanoparticles. FTIR spectra Analysis showed the peaks at 2386 cm⁻¹, 2384 cm⁻¹ of Cd-S and 3390 cm⁻¹, 3393 cm⁻¹, 1632 cm⁻¹, 1642 cm⁻¹ of O-H bond. XRD analysis showed that the particle size is 25.52 nm and 32.61 nm for half an hour and one hour respectively. This is in the nano range and the simple cubic structure of CdS also confirmed.

Keywords: Cadmium Sulphide, nanoparticles, simple chemical, XRD, FTIR

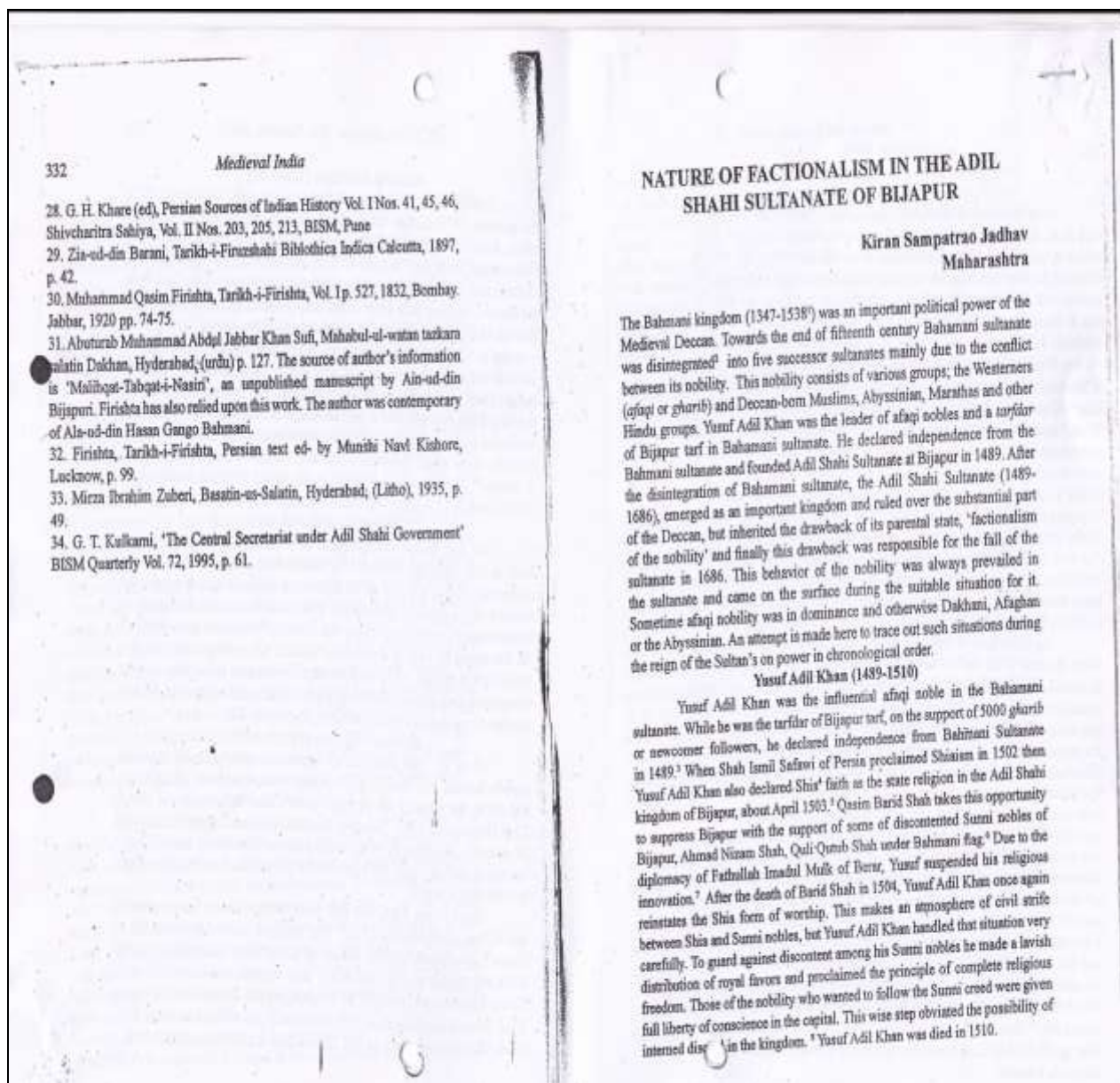
Introduction: CdS is a group II-VI semiconductor and CdS nanoparticles have generated great interest due to their unique size-dependent chemical and physical properties. The CdS shows great potential for uses in photochemical catalysis, solar cells, non-linear optical materials and various luminescence devices. Nanoparticles of CdS are particular interest for their structural properties. Various physical and chemical methods are available for synthesis of CdS nanoparticles. Physical methods such as physical vapour deposition, laser ablation and sputtering methods are very expensive and require large setup. On the other hand chemical methods such as wet chemical method and simple chemical method are economical and can be implemented in undergraduate laboratory also [1]. Choice of solvent depends on the precursors used and the method implemented. In the present study CdCl₂ and CH₄N₂S are used as precursors and simple chemical method is implemented. Hence double distilled water is used as a solvent. In the present work, CdS nanoparticle powder is synthesised using simple chemical method because of its cost effectiveness and convenience. Material thus synthesised is characterized with XRD and FTIR spectroscopy [2,3]. Impact of molarity of precursors on the synthesized nanoparticles is studied. The FTIR spectrum is used to study the stretching and bending frequencies of molecular functional groups in the synthesised material [4]. From XRD crystal structure is confirmed and particle size is calculated.

Experimental: Cadmium Sulfide nanoparticle powder is synthesized using simple chemical method [5]. CdCl₂ and CH₄N₂S are used as precursors. Cadmium chloride is dissolved in double distilled water to prepare 1 M solution of CdCl₂. Similarly Thiourea is dissolved in double distilled water to prepare 1 M solution of CH₄N₂S. Both the solutions are stirred separately for 2 hours using magnetic stirrer. Same amount of both the solutions are mixed together and stirred for three hours using experimental setup shown in figure 1. During stirring 3-4 drops of ammonia are added to increase the rate of reaction.

OCT-DEC, 2018, VOL-7/39
Page 82

Year 5: 2017-18

1. Nature of Factionalism in the Adilshahi Sultanate of Bijapur (Dr. Kiran Jadhav)

2. Power and Trade Relations in Adilshahi Sultanate of Bijapur (Dr. Kiran Jadhav)

ISSN: 2393-8900 IMPACT FACTOR : 1.9152(UIF) VOLUME -4 | ISSUE -4 | DECEMBER -2017

 HISTORICITY RESEARCH JOURNAL

POWER AND TRADE RELATIONS IN ADIL SHAHI SULTANATE OF BIJAPUR

Kiran Sampatrao Jadhav
Associate Professor , Department of History ,
Agasti Arts, Commerce & Dadasaheb Rupwate , Science College Akole, Dist.Ahmednagar.

INTRODUCTION

Adil Shahi Sultanate of Bijapur had ruled for a period of 200 years. A populated, productive and well-administered hinterland, control on the ports on both coast, easy communication between ports and interior markets, advantage of trade and access to overseas market were the key points behind the trade potential of sultanate. Adil Shahi government was primarily a military organization and the civil institutions were depending upon the military power. This power was controlled and exercised by various group of nobles, who on many occasions were directly or indirectly influencing trade and commerce. This paper explores the nobility of Adil Shahi Sultanates mainly to trace out their participation in the trade. An attempt has been made here to analyze the role of Adil Shahi nobility to look into; their commercial activities particularly the role in overseas trade, on the basis of Persian sources and their translations, Travel Accounts, Factory Records, various Gazetteers, and other Secondary sources. It is argued that the Deccani Sultanate as well as other Indian kingdoms of the time except Chhatrapati Shivaji did not have a navy, as they were not greatly concerned with issues of political control over the seas. However, access to sea was very important for these states as an economic resource consequently they supports to the merchants for seaborne trade. This situation was suitable for the nobles involved in mercantile activity, who used the state to bolster their commercial activities. Sultans, nobles and other merchants were involved in such trade. This paper deals with the involvements of Adil Shahi nobles in the overseas trade activities.

TRADE DEVELOPMENT IN THE SULTANATE:

Adil Shahi Sultan (1489-1686) ruled 200 years over the substantial part of Deccan. 'This period can be divided in three stages, firstly, the 'establishment and consolidation' (1489-1558), secondly 'cultural syncretism' (1558-1627) and finally was the 'stagnation or decline' (1627-1686) stage.' All stages possess different aspect and potential of trade development. An attempt has been made here to study the development of trade in the second and third stage. Political

Available online at www.ihp.world 1

3. Regional Development in Western Deccan After the Bahmani, 1489 to 1686

(Dr. Kiran Jadhav)

HISTORY
ISSN - 2250-038
RNI-02988/13/01/2011-TC

**REGIONAL DEVELOPMENT IN WESTERN DECCAN
AFTER THE BAHMANI, 1489 TO 1686**
Dr. Kiran Sampatrao Jadhav
Department of History, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science
College, Akole, Dist. Ahmednagar, skirjad74@gmail.com M 9890814748

Abstract

An intraregional kingdom was established by the Bahmani Sultans into Deccan (A.D.1347-1489). This Sultanate was developed by the contribution of Iranian migrants and Habashi slaves. The increasing dependence of the Bahmani sovereign on foreign element and the increasing influence of the latter in politics had a tendency to reduce the *Dakhnis* to unimportant positions. This agitated their minds and led them to demand their share in politics. This accelerates the Bahmani disintegration. On the decline of Bahmani power five successor Sultanates formed in Deccan namely Adil Shahi Sultanate of Bijapur, Nizam Shahi of Ahmednagar, Qutub Shahi of Goalconda, Imad Shahi of Berar and Barid Shahi of Bidar. Later in the sixteenth century, Iranian influence in Ahmednagar and Bijapur was declined. In these changing circumstances Marathas, Habshis and Indo-Turks got opportunity to come forward, Nizam Shahi general Malik Ambar and Marathas with guerilla warfare defend the Ahmadnagar Sultanate. Moreover, the collapse of the Ahmednagar sultanate ended the patronage system that was geared to recruiting military slaves from overseas. In this situation political development of the western Deccan was influenced by the Marathas. All this resulted in the establishment of Maratha kingdom in the seventeenth century. Many questions arise regarding this political development in Western Deccan. Why did these Sultanates depend on the Iranian migrants and import of Habashi slaves? How did this migration and import take place? What role did these Iranian and Habashi slaves play in the sultanates? What happened after Portuguese appeared on the scene? Why and how did the Maratha light cavalry emerge during 16th and 17th century Deccan and what was its impact on these Sultanates? These are some of the issues primarily discussed in this paper. It is argued that, Bahmani and Deccani sultanates developed with the contribution of Iranians, Habashi slaves and also Marathas. As a consequence of the gradual loss of access for the Ahmednagar and Bijapur state to the seaboard mainly due to the Portuguese control on the west coast and their monopoly on the trade over Indian Ocean resulted in the discontinuity of the migration of Iranian and import of Habashi slaves. Thereafter Deccani sultanate depends primarily on the contribution of Marathas. This situation later on leads to the development of Maratha kingdom in seventeenth century.

Shodhankan ISSUE-6 Vol-4-2 October 2017 35

4. Anand Yadavanche Kathavishwa (Dr. Bhaskar Shelke)

कलाकृती आहे.

‘नटरंग’ ही नाच्याच्या जीवनाचे आर्त अतिरेखित करणारी कलाकृती आहे, पण ती केवळ ‘नाच्याच्या, तमासगिराच्या’ जीवनावरची कलाकृती नाही. बापव आणि बाई, नर आणि मादी, प्रकृती आणि पुरुष, राधा आणि कृष्ण, रांकर आणि फारंती यांच्या एकरूपप्राप्त पूर्वाल्हाच्या प्राचींसाठी पडरगणाच्या धादसी कलाकृतीची ती ध्येयकथा आहे. आपद्धर्म म्हणून पाकारलेल्या नाच्याच्या कामाकडे तो कलासाधनेचे माध्यम म्हणून पाहतो. त्यामुळेच आद्य नर्तक आणि नृत्यकलेच्या प्रवर्तक असलेला नटेश्वर त्याला आराध्यैवैतासमान वाटतो. प्रस्तुत कलाकृतीत गुणाच्या कलासाधनेसाठी आणि स्त्री-पुरुष अद्वैताच्या निर्देशासाठी बाबलेल्या नटराजाच्या मूर्तीचे प्रतीक जसे अर्चपूर्ण आहे, तसेच व्यवहारी समाजाची संवेदनशून्यता आणि निशुद्ध काळाची निर्ममता सूचित करण्यासाठी दाखवत बांधलेल्या रेखाची बाबनाही महत्त्वपूर्ण आहे.

बाबलेल्या, ‘नटरंग’ ही एका आत्ममग्न कलावंताची ज्येष्ठपुंढ कलासाधना साकार करणारी कलाकृती आहे. कलावंताची खरीसुरी निःशा त्याच्या कलेवर असते, तो कलानिर्मितीत मनाचमून रमतो, कलानिर्मिती हेच आपले जीवन मानतो, तिच्या पवित्र सहावासात राहतो आणि तिलाच सर्वस्वी वाटून घेतो. पण व्यवहारी समाज कलेचा फक्त करमणुकीसाठी वा हितसंबंध बाधण्यासाठी वापर करून घेतो. आत्ममग्न कलावंताची अस्तित्क ध्येयपुंढी आणि स्वाधीं बाधलेल्या समाजाचा रुज व्यवहार यांचा सांपर्क हे ‘नटरंग’चे आराधनमूळ आहे. म्हणूनच आसे म्हणता येईल की, कलानिर्मितीला बाबनसर्वस्व मानणाऱ्या ‘नटरंग’मधील ‘नाच्या’ची ज्या हा केवळ गुणा कागलकराची वैवर्तक ज्या नाही, तर ती कलानिर्मितीत खोलवर मुंडलेल्या कलावंताच्या वैवर्तक शोकातिनेची दृशतकथा आहे.

आनंद यादवांचे कथाविश्व

- डॉ. भास्कर शेळके

श्री. आनंद यादवांच्या धादसीन व्यक्तित्वाची जडणपडण काळाज्वाहात ज्या एका विशिष्ट पद्धतीने झाली. तसतसा त्यांच्या कथेत विकास होत गेला आहे. वेगवेगळ्या प्रेरणांमुळे वेगवेगळी त्यात मित्तंतरे होत गेली. आनंद यादव फक्त कथावेव्वक नाहीत तर एक भाष्यकारही आहेत. श्री. आनंद यादवांनी ग्रामीण कथेची एक कथा म्हणून कधी वैशिष्ट्ये सांगितली आहेत. ते म्हणतात, “खेडेगाव, तेथील बाबनपद्धती, तेथील रीती, शेती, निसर्गाची व मातीशी असलेला मानवी पण प्रदेशनिष्ठ वैशिष्ट्यपूर्ण संबंध, तेथील एकूण संस्कृतीत दाबलेली काही प्रादेशिक वैशिष्ट्ये, मानवी बाबनता त्याच प्रदेशानुसार पडलेल्या आर्थिक, सांभाधिक, धार्मिक, ज्ञानविषयक मर्यादा व त्यातून उद्भवणारी प्रस्न आणि समस्या इत्यादी गोष्टींनुसार अनुभूतीला लागलेली वैशिष्ट्ये कथेत वेव्वत. ती त्या साज्ज ग्रामीण अनुभूतीतून जमास्त येते.” ही सर्व वैशिष्ट्ये त्यांनी त्याच विशिष्ट प्रदेशातून आलेल्या अनुभवातून स्वीकारली आहेत. त्यांच्या कथांचा आराध आहे. मात्र तेथे आराध आणि आविष्कार एकत्रीय झाला आहे. बाबलेल्या अनुभवांच्या जसा विविध परी असतात, त्याचप्रमाणे आविष्काराच्याही विविध परी असतात, हे त्यांनी बाबलेले आहे.

जे बाबन आनंद यादव जणजे, अनुभवले तेच त्यांनी कथेत चिचित केले आहे. तरीमुद्धा पूर्वमुर्तेच्या कथेच्या धादसीवर तो अधिक स्पष्ट करता येईल. माडगूळकरांची ग्रामीण कथा ग्रामीण बाबनतातील दादिव्य, धूक, आणि नीतिमसा झांच्या चौकटीत बसाणता आराध व्यक्त करते. त्यांच्या कथेतला गरीब माणूस दादिव्यवाताही वरिष्ठांच्या सहावासात आणि सेवेत गेलेले आपले आयुष्य साधकी लागले असं मानतो. पंतु यादवांच्या कथेतील पात्र वरिष्ठांना कुडे भेटताना दिसत नाही. उडट ‘पुणे’, ‘गाळ’, ‘मुंडरी’, ‘सामुसावाणी’ व ‘ईबेन’ झालारकथा

डॉ. एस. एस. कानडजे
‘संभा’, सरस्वती नगर,
मुनदागा- ४४३००१
संभाषणी- ९४२२९२६३०७

□□□

□□□

। १२८ । अजय वादयम । अंतोकर-बाबेबा-दिसेबर २०१७ ।

। १२९ । अजय वादयम । अंतोकर-बाबेबा-दिसेबर २०१७ ।

5. Vruttapatriya Lekh (Dr. Ranjana Kadam)

 <p>'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary Research Journal Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GRI) - 0.676 (2015) Special Issue 50 : Literature : New Trends and Tendencies साहित्य : नवीन प्रवृत्ती आणि प्रवाह साहित्य : नव प्रवृत्ति एवं प्रवाह UGC Approved No. 40705 & 44117</p>	<p>ISSN : 2348-7144 March 2018</p>
--	--

वृत्तपत्रीय लेख

प्रा. डॉ. रंजना मधुकर कदम
मराठी विभाग प्रमुख,
अगस्त कला, साहित्य व वाद्यसहाय्य रूपवती विज्ञान महाविद्यालय अकोले,
अहमदनगर, वि. न. को. 422001
मो. नं. 9890358170

वृत्तपत्रीय लेखांचे स्वरूप प्रायः प्रारंभिक असणे स्वाभाविक असते. या लेखनांना काहीशी तत्कालिकताही प्राप्त होते. पण लेखक जर चिंतनशील प्रवृत्तीचा आणि नदृश्ट असले तर त्या साहित्याचे तत्कालिक स्वरूप बदलून जाते. या लेखकांपैकी श्रीपाद जोशी, लता राजे, विजय कुवळेकर, गिरीश कुमारे, अरुण टिकेकर यांच्या लेखांचा विचार या लेखात केला आहे. वृत्तपत्रीय लेखांना घड्याळाशी स्पर्धा करावी लागते. या लेखकांच्या लेखनाला मूलभूत चिंतनशीलतेची, प्रांजल परखडपणाची, आपली आणि जालेल्यापणे शेतीची जोड मिळालेली असल्याने काळांतरानेही वाचकांना खिळवून देण्याची ताकद त्यांच्या लेखनाला प्राप्त झालेली आहे. वर्तमानपत्राला एक दिवसाचा इतिहास असो म्हटले जाते. कारण त्यामध्ये राष्ट्रीय, आंतरराष्ट्रीय, महत्वाच्या घडामोडींचा समावेश असतो. लेखी स्वरूपात, थोडक्यात तो आपल्याला वाचायला मिळतो. संदर्भ म्हणूनही त्याचा उपयोग आपण करतो. वर्तमानपत्र हे सर्वांसाठी असते. त्यामुळे यात सर्व माणसांचा विचार करून सर्वांना समजेल असे लेखन करावे लागते. हे लेखन साधे, सरळ, सुबोध आणि सर्वांगीण असते. वर्तमानपत्र लेखनात अचूकता, सत्यता, सहजता असावी लागते. वर्तमानपत्र वाचणारे लोक सर्वच प्रकारचे असतात. त्यात शिक्षित-अशिक्षित, आर्थिकदृष्ट्या वेगवेगळ्या स्तरातील, नागरिकत्वाची जाण असणारे-नसणारे, विविध अभिरुची असणारे, विविध राजकीय गते असणारे, धर्मविषयक जाणीव असणारे इ. सर्वांचे समाधान होईल, कोणताही घटक जाणिवपूर्वक दुखाचला जाणार नाही. याची काळजी घेऊन लेखन करावे लागते. तसेच हे लेखन सत्याला प्राधान्य देऊन तटस्थपणे, विश्वासासार्हता वाढवणारे असावे लागते.

विचारनिष्ठा, लोकशाहीनिष्ठा, निर्गिडता आणि विचार सातत्य, उदारमतवादी धारणा स्वार्थ रहितता यांच्या रसायनाची स्मृती वृत्तपत्रीय लेख वाचताना झाली तरी खुभाविक म्हटले पाहिजे. लेखकाची पहिली निष्ठा त्याच्या वाचकांशी असते. वाचकाला तो वांधील असतो. वृत्तपत्रीय लेखक उपदेशक, मार्गदर्शक नसतो तर वाचकाचा सोयरी, सहप्रवाशी असतो. त्याची भूमिका विवेकेशील मित्राची असते. स्वतंत्रपणे योग्य मत निर्माण करायला तो मदत करतो. एका सहृदयतेचा, विवेकेयुक्त विश्लेषणाचा, ज्ञान व संयमाचा बहुतांशी नेटका अविष्कार त्यांच्या लेखनात दिसतो. संयम राखण्याचे वैचारिक अधिष्ठान दिसते. स्वतःच्या भूमिकेला आकार देताना व्यक्तिनिरपेक्षता आणि सदसदविवेक यांचा आधार घेतलेला दिसतो. घेतलेल्या भूमिकेवर ते ठाम राहतात कारण त्यांना विचारांची पक्की बैठक दिसते. अंत्यत

284 | Website - www.researchjourney.net | Email - researchjourney2014@gmail.com

6. Chatrapati Shahu Maharajyanni Asprushyansathi Kelele Karya (Dr. Ranjana Kadam)

2018-19

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E-Research Journal
Impact Factor - (CII) - 3.452, (SII) 3.009, (GI) 0.676 (2013)
UGC Approved Journal- Sr. No. 40707 & 41117 Jan-Feb-March 2018

ISSN :
2348-7143
Vol. 5, Issue 1

उत्तमपती शाहु महाराजांनी अस्पृश्यताची केलीले कार्य

डॉ. रंजना कदम
महारी विद्यापीठ, पुणे,
महाराष्ट्र राज्य, चौथ्या व दहाव्याठेक एफ.आय.एस. महाविद्यालय,
अकोले, ता. अकोले, जि. महाराष्ट्र, पिन ४२२५०२,
मोबा. ९८२०२५८२९०
ईमेल : prof.ranjanakadam@gmail.com

आपल्या देशात जाती-वर्गावर माणसांनी निर्गम ठरवली जाते, त्यांना त्या-त्याच जागी ठरवली जाते. माणूस माणसाचा द्वेष करतो, त्याला हीन समजतो. माणसांचा एकमेकांमध्ये पाहण्याचा दृष्टिकोन त्यांचे वर्तन, चरित्र, स्वभाव, सहकार्याची भावना, चांगले गुण यावरून ठरवला जात नाही; तर जातीवरून त्यांना श्रेष्ठत्व व वर्तन ठरवले जाते. हिंदू संस्कृती सर्वश्रेष्ठ मानली जाते, तिच्यात श्रेष्ठतेतून ते जे दिसते ते परमेश्वराचेच रूप मानले जाते. माणूस कोणाशीही वाद घडू शकत नाही; कारण वाद घडणे तर श्रेष्ठ परमेश्वराशी वाद घडणेच मानले जाते. क्रीडे, गुंगी यांच्यात देव पाहून त्यांच्याशी दयाळुपणीच वागण्याला सवलतपणे आपली संस्कृती आहे. ही दया, त्याची, प्रेमळ व सवोक्तक संस्कृती मानली जाते. मात्र हीच संस्कृती माणसांना मात्र हीन समजते. जेणे एक माणूस दुसऱ्या माणसाच्या वाट्याला जो अपमान, मानहानी, दारिद्र्य, कष्ट, उपसमार येते याचा विचार करता नाही. एकमेकांमध्ये छुप अंतर ठेऊन, स्वतःला श्रेष्ठ मानून त्यांच्याच आडपडोशी, श्रेष्ठत्वाची जोपासना करत, दुसऱ्यांना तुल्य मानून जगतो. हे प्रगत माणसांचा शोभतो का ?

माणसांचा इतिहास आपणा सर्वांचाच माहित आहे. माणूस भूमीत राहत राहतच, मग जे मिळते ते खाऊन उदरनिर्वाह करायचा. नंतर त्याला आग्नीचा शोध लागला. मग एकत्र असल्यावर आपण चारही सुशुद्ध अन्नही, असे त्याच्या अनुभवास आले. त्याच दरम्यान त्यांना भावेना शोध लागला आणि माणूस टोळ्या-टोळ्यांनी राहण्याला लागला. पुढे जीवन सुखकर व्हावे म्हणून त्याने कामे घट्टीत घेतली आणि एकत्रितरित्या भावेच्या सहाय्याने तो आपली प्रगती करू लागला. हा इतिहास असताना मग जाती कुटुंब आल्या. इतर प्राणी, पक्षी व सजीव यांच्यामध्ये नियमने जाती निर्माण केलेल्या नाहीत मग माणसांमध्येच जाती निर्माण करण्यासाठी देव आला होता का? आणि तोही इतर देशांमध्ये न येता, फक्त आपल्या देशात कसा आला? म्हणजे ज्या देवाला आपण दयाळू, अनाथांचा नाथ, कृपावंत, माऊली व सर्वस्व मानतो. त्या देवानेच जाती निर्माण केल्या, असे सांगून देवालाच माणसाने दोषी ठरवून टाकले! विशिष्ट माणसांनी आपले बर्चस्व, श्रेष्ठत्व व मोठेपणा सुरक्षित ठेवण्यासाठी देवाचा आधार घेतला आणि देवानेच या जाती निर्माण केल्या, असे लोकांच्या मनावर शतकांनुशतके बसविले. एवढेच नव्हे तर जातींचा संबंध पूर्वजन्माशी लावला. मागच्या जन्मी पुण्य केले तर सर्वजन्मांसाठी जन्म होतो आणि पाप केले तर अस्पृश्य जातीत जन्म होतो. म्हणजे ज्या देवाला आपण सर्व कर्ता मानतो, त्याच देवाच्या आड लपून जातीव्यवस्था समाजात रुजवण्याचा प्रयत्न केला, त्याच्याही चर कठी म्हणजे कोणी विरोध करू नये म्हणून नियमही बनवून टाकले.

या परिस्थितीत बदल करण्याचे काम संतांनी केले. आपल्या विचारांगून संतांनी माणसांना कमी लेखू नका. एकमेकांचा आदर करा, एकमेकांना परमेश्वर माना. परमेश्वर म्हणजे दुसरे-तिसरे काही नसून आपला अंतरात्माच परमेश्वर आहे, याची जाणीव करून दिली. म्हणून वारकरी संप्रदायात माणसे एकमेकांना भेटल्यावर, मोठ्या भक्तिभावाने एकमेकांच्या पाया पडतात. पुढे अस्पृश्यतेविरुद्ध आवाज उठवण्याचे काम महात्मा जोतिबा फुले, गोपाळ गणेश आगरकर, महर्षी विठ्ठल रामजी शिंदे, उत्तमपती शिवाजी महाराज, राजर्षी शाहु महाराज, डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर इत्यादींनी केले. "महात्मा फुलेंनी हिंदू समाजातील अस्पृश्यताच्या निर्मितीचा वेळ माणसांचाच घेतला नाही,

142 | Website – www.researchjourney.org | Email – researchjourney2014@gmail.com

Scanned with CamScanner

7. Lalit Gadya Lekhan Swatantryapurva ani Swatantryottar Kalatil (Dr. Ranjana Kadam)

ललितगद्य लेखन स्वातंत्र्यपूर्व आणि स्वातंत्र्योत्तर काळातील

मराठी साहित्याचे जे प्रकार आहेत, त्यात साधारणपणे कथा, कविता, कादंबरी, नाटक, चित्र, आत्मचरित्र, ललितगद्य इत्यादींचा समावेश होतो. या सर्व साहित्य प्रकारांच्या मांडणीचे स्वरूप ठरलेले आहे. त्या त्या साहित्यप्रकारातून लेखन करताना मांडणीचे संकेत पाळले जातात. मात्र याला अपवाद ललितगद्य हा वाङ्मय प्रकार आहे. यात मांडणीच्या दृष्टीने भरपूर स्वातंत्र्य लेखकाला घेता येते. ललितगद्य लेखनात लेखक मांडणीपेक्षा आपल्या विचारांना, भावनांना प्राधान्य देत असतो. तो विशिष्ट अनुभव जसे रूप घेईल, तसेच ललितगद्य लेखनात व्यक्त करत असतो. तो अनुभव कोणत्याही साच्यात अडकवला जात नाही. लेखकाला आपले विचार, भावना मुक्तपणे स्वतंत्ररित्या या लेखनातून प्रकट करता येतात. ललितगद्य लेखनात छोटे-छोटे लेख असतात. काही विचार काही भावना ह्या प्रासंगिक असतात. या सर्व अनुभवांतून शाश्वताचा शोध घेणे हे प्रतिभावंतांचे कार्य असते. तेच कार्य ललितगद्य लेखनातून लेखक मुक्तपणे करत असतो.

ललितगद्य लेखन भाषेमुळे, विचारांमुळे, भावभावनांमुळे वाचकांच्या मनाला भिडत असते. त्या लेखांतून लेखकाचे व्यक्तिमत्त्वही वाचकाला उलगडत जाते. या लेखनात काल्पनिक अनुभवांना महत्त्व नसते. तर वास्तव अनुभवांची अपेक्षा असते. साहित्यिकाचे वेगळेपण म्हणजे तो प्रत्येक गोष्टीचा अनेकविध अंगांनी विचार करतो. त्याच्या संवेदनशील मनात भावभावनांचे, विचारांचे, कल्पनांचे अनेकविध तरंग उमटतात. त्या उत्कट तरल भाव तरंगांना कोणत्याही साच्यात न अडकवता ललितगद्यातून मुक्तपणे अभिव्यक्त होता येते. त्यामुळे ललितगद्य लेखनात सहजता व काव्यात्मकता अवतरते. हे सहजतेतील सौंदर्य वाचकाला भावून आनंद देते. लेखक ललितगद्यातून आपले अनुभव कमीत कमी शब्दांत अधिक अर्थपूर्णरित्या व्यक्त करत असल्याने हा वैशिष्ट्यपूर्ण असा वाङ्मय प्रकार आहे.

ललितगद्य लेखनातून लेखकाला आपले विचार, इतरांपर्यंत सहजतेने, आपुलकीने, विव्हाळ्याने, मोकळेपणाने, गप्पांच्या ओघात वाचकांपर्यंत पोहचवता येतात. ललितगद्य लेखनात ललितगद्य आविष्कार चटकदार शैली, अटोपशीर विचार आणि छोटे लेख इत्यादींमुळे हे लेखन वाचकाला बौद्धिक आणि मानसिक आनंद मोठ्या प्रमाणात देऊन जातात. लघुनिबंध म्हणजे लिपुनिबंधाविषयीचे आपले मत व्यक्त करताना वा. ल. कुलकर्णी म्हणतात, लघुनिबंध म्हणजे एका विशिष्ट वृत्तीने केलेले जीवनानुभवाचे अवलोकन, चिंतन, आत्मप्रकटीकरण आणि भाषा या लेखनात लेखकाने व्यक्त केलेले जीवनानुभवांचे चिंतन, समकालीन वास्तवाचे गोष्टींना महत्त्व असते. वि. श. चौधुले ललितगद्य लेखनाविषयी लिहितात, समकालीन वास्तवाचे स्वरूप नव्हे, तर समकालीन जीवनाचे सम्यक्, संदर्भ जागरूकपणे पाहणारे आणि मांडण्यासाठी समर्पक श्रेष्ठ भाषाशैली चापरणारे लेखन हेच खऱ्या अर्थी ललितगद्य होय.

म्हणजेच चौधुले यांना केवळ ललितगद्य मनांरंजक लेखन अपेक्षित नाही, तर समकालाचे भान ठेऊन गांभीर्याने वास्तवाभिमुख लेखन आणि अर्थपूर्ण भाषा त्यांना अपेक्षित आहे. तर आनंद यादव यांनी ललितगद्याविषयी लिहिले आहे की, ललितगद्य या शब्दात आठवणी - अनुभव लघुनिबंध, प्रवासलेख, व्यक्तिचित्र, ललितलेख या सर्वांचा समावेश होतो. त्यात आत्मनिष्ठ लेखन असते म्हणजेच आनंद यादव यांनी लवचिकतेला आणि लेखकाच्या मनाला प्राधान्य देऊन लेखन केलेले आहे. स्वातंत्र्योत्तर काळात ललितगद्य हे विविध उपप्रकारांनी

प्रा. डॉ. रंजना कदम
मराठी विभागप्रमुख
अगस्त कला, वाणिज्य व
दत्तासाहेब रुपवते, विज्ञान
महाविद्यालय, अकोले,
ता. अकोले, जि. अ. नगर.
मोबाईल : ९८९०३५८९००
prof.ranjankadam@gmail.com

ललितगद्य लेखनात लेखक मांडणीपेक्षा आपल्या विचारांना, भावनांना प्राधान्य देत असतो. तो विशिष्ट अनुभव जसे रूप घेईल, तसेच ललितगद्य लेखनात व्यक्त करत असतो. तो अनुभव कोणत्याही साच्यात अडकवला जात नाही. लेखकाला आपले विचार, भावना मुक्तपणे स्वतंत्ररित्या या लेखनातून प्रकट करता येतात. ललितगद्य लेखनात छोटे-छोटे लेख असतात. काही विचार काही भावना ह्या प्रासंगिक असतात. या सर्व प्रासंगिक अनुभवांतून शाश्वताचा शोध घेणे हे प्रतिभावंतांचे कार्य असते. तेच कार्य ललितगद्य लेखनातून लेखक मुक्तपणे करत असतो.

एप्रिल-मे-जून-२०१७ | ७५

Scanned by CamScanner

8. Marathi Bhasha ani Sahitya (Dr. Ranjana Kadam)

CHRONICLE OF HUMANITIES & CULTURAL STUDIES (CHCS) ISSN: 2454-5503 Impact Factor: 4.197 (IIJIF)

21

मराठी भाषा आणि साहित्य

प्रा. डॉ. रंजना मधुकर कदम
मराठी विभाग प्रमुख,
अग्रसिंह कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले, ता. अकोले, जि. अहमदनगर.
मो. नं. 9890358170

मातृभाषा हा सर्वांचाच जिवाळ्याचा प्रश्न असतो. जसे माझे कुटुंब, माझे गाव, माझी संस्कृती, माझा देश ही जशी आपली आपुलकीची स्थाने आहेत, तसाच स्वतःच्या भाषेचा अभिमान वाटणे ही स्वाभाविक गोष्ट आहे. मात्र त्याचे दुराभिमानात रूपांतर होऊन देणे हे आपल्या सर्वांचे कर्तव्य आहे. आपली भाषा आपल्याला समाजाकडून मिळालेला एक वारसा असतो. ज्या समाजात, कुटुंबात आपण जन्मतो त्यांची भाषा आपण शिकतो, वापरतो, आपलीशी करतो आपल्या भाषेत आपण विचार करतो, व्यक्त झालेले विचार आपण समजून घेतो. आपल्या भाषेशी आपले जीवन इतके निगडित होते की, भाषेबद्दल अनेक गोष्टी गूढीत घडता त्याचा खोलवर विचार करत नाही. विचार व्यक्त करणे त्यात सखोलता, सूक्ष्मता, सौंदर्य, स्वाभाविकता ओतणे माणसाला शक्य होते.

प्रत्येक भाषा मग ती प्रगत असो की अप्रगत बोलणाऱ्यांच्या गरजा पूर्ण करते. जिवंत भाषा ही गतीमान असते, स्वतःच्या विचारांचे विश्लेषण करण्याकरिता भाषेचा वापर होतो. परस्परसंबंध, परस्परजवहार भाषेतून केले जातात. विविध क्षेत्रातील ज्ञान भाषेमुळे आपण आत्मसात करतो. आपल्या बोलण्यात येणाऱ्याशब्दांना केवळ एकच एक अर्थ नसतो तर अनेक अर्थ असतात. शब्दांवर आपल्या भावनांचे शिंपण झालेले असते. आपल्या मनात जसे संदर्भ असतील तसा शब्दांचा अर्थ बदलतो. त्यामागे हे बोलण्यातील शब्द केवळ डिव्हानरीतले नसतात. म्हणून द.दि.पुंडे म्हणतात, "शब्दकोश शब्दाचे फक्त शरीर दाखवतात. शब्दाला प्रत्येक माणूस प्रत्येक वेळी वेगवेगळी मने बहाल करतो. त्यातल्या त्यात आपण मोठी माणसे भाषा कधीच सरळपणे वापरत नाही. त्यामुळे बालमनाला अनेक प्रश्न पडतात.

भाषा आणि साहित्य यांचा निकटचा संबंध आहे. भाषेमुळेच साहित्यातील विचारसंचित लेखक प्रभावितपणे व्यक्त करू शकतात. साहित्य दोन व्यक्तींना एकत्र आणून एकाचे मनोगत दुसऱ्यापर्यंत पोहचवते. विनिमयशक्ती प्राप्त करून देणारे शब्द हे एक माध्यम आहे. आपल्या वैयक्तिक व सामाजिक जीवनाचे एक प्रधान अंग या दृष्टीने साहित्याकडे पाहिले जाते. साहित्यातून कलात्मक आनंद मिळतो. तो आपल्या मनाला, बुद्धीला समाधान देतो. या अर्थाने साहित्य व जीवन यांचे जवळचे नाते आहे. म्हणून आपल्या समाजाला आपले साहित्य अभिमानाने गिरवता येईल असे असले पाहिजे. लोक वाचतात, गंभीरही वाचतात, त्यांना उत्तमोत्तम वाचयला देणे हे आपलेकर्तव्य आहे. साहित्यिक-शब्दसृष्टीचा निर्माता-आपली सर्व सामर्थ्य पणाला लावून श्रोता-वाचक यांना आपलेसे करतो. भाषेचा सौंदर्यात्मक अविष्कार म्हणजे साहित्य. साहित्यिक हा संवेदनशील, विचारशील, कार्यशील असतो. प्रत्येक साहित्यिकाचे साहित्य हे त्याचे व्यक्तिमत्त्व, त्याची अभिरुची, त्याचा स्वभावधर्म, बहुश्रुता, व्यासंग, निर्मितीशीलता, भाषाप्रेम, व्यासंग इ. गुणविशेषांचा प्रत्यय देते श्रेष्ठ साहित्यातून शाश्वततेचा, चैतन्यशीलतेचा, जिवंतपणाचा प्रत्यय येत असतो म्हणून द. दि. पुंडे म्हणतात, "जगातल्या सगळ्याच थोर माणसांच्या वाचनाची परिणती विचारात होत असते. म्हणून तर संस्कृतीचे मूलाधार उभे राहतात." थोर माणसांचे विचार सर्वसामान्य माणसांच्या विचारांना योग्य दिशा देतात. त्यामुळेच प्रत्येक पिढी आपल्यात अधिकाधिक प्रगती करताना दिसते.

लेखकाची स्वतःची अशी भाषेसंबंधी खास वैशिष्ट्ये असतात. कवी किंवा लेखक प्रचलित व्यवस्थेच्या चौकटीबाहेर जाऊ पाहतात. भाषेच्या व्यवस्थेची ही चौकट मोडणे म्हणजेच शैली आविष्कारणातील पर्यायांपैकी विशिष्ट पर्यायांची निवड म्हणजे शैली. लेखकाला घटना मांडायची असते. म्हणून ही निवड आशयाला उठाव देण्यासाठी केलेली असते. उदा. अश्रू ढाळणे, टिपं गाळणे, रडणे, पाणी काढणे, अश्रुसिंचन करणे, आसवे ढाळणे, आसू ढाळणे इ. पर्यायांपैकी लेखक स्वतःच्या आशयाला व्यक्त करू शकणारा अचूक पर्याय निवडतो. लेखकाची शब्दांची निवड वैशिष्ट्यपूर्ण असते. त्यातूनच त्याचे वेगळेपण सिध्द होते. नाटकातील संवाद हा संवादात भाग घेणाऱ्यांसाठी असतो. असा अभ्यास निर्माण करण्यात लेखकाचे कौशल्य असते. पण नाटकातील संवादाचा अर्थबोध प्रेक्षकांना व्हावा

VOL. 4 | ISSUE 2 | FEBRUARY 2018 71 UGC approved Journal No. 63716

9. Vachan ani Manavi Jagnyatil Vachanache Sthan (Dr. Ranjana Kadam)

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.002, (GIF) - 0.676 (2013)
Special Issue 24 : अभिरुची आणि बदलता वाचक वर्ग
UGC Approved No. 40107 & 44117

ISSN :
2348-7143
December
2017

वाचन आणि मानवी जगण्यातील वाचनाचे स्थान

डॉ. रंजना कदम,
मराठी विभागप्रमुख,
अगस्त महाविद्यालय, अकोले.

माणूस हा इतरांच्या तुलनेत स्वतःची प्रगती करू शकला, याचे मुख्य कारण म्हणजे त्याला भाषा येते. आणि तो विचार करू शकतो. या दोन्हीच्या बळावर त्याने आपल्या जीवनात अमुलाग्र बदल घडवला. निसर्गातील घटकांचा आपल्या मरजेनुसार वापर करून त्याने आपले जीवन अधिक सुखकारक, आनंददायी केलेले आहे. माणूस बदलला तो विचारांमुळे, हे विचार एका पिढीकडून दुसऱ्या पिढीकडे पोहचविण्याचे काम तसेच ज्ञान साठवून सुरक्षित ठेवण्याचे आणि सर्वदूर पोहचविण्याचे काम पुस्तके करतात. त्यामुळेच माणूस दिवसेंदिवस अधिकाधिक विकासाकडे वाटचाल करताना दिसतो आहे. आपल्याला 'वाचता येते' या बाबीविषयी आपल्या मनात प्रचंड कृतज्ञता असायला हवी. आता वाचनाची व्याख्या मर्यादित राहिलेली नाही. एखादी गोष्ट, एखादा विचार, एखादी भावना कोणत्या तरी मार्गाने आपल्या मेंदूमध्ये शिरते अन् त्याद्वारे आपल्या मेंदूतले मज्जातंतू उद्दीप्त होणे, अशी खूप विशाल व्याख्या साळुंखे संदीपकुमार यांनी केलेली आहे, ती योग्य वाटते. कारण आपण दररोज काय वाचतो, काय पाहतो, काय ऐकतो, कशाला महत्त्व देतो. या मार्गांनी आपल्या मनामध्ये, बुद्धीमध्ये, हृदयामध्ये काही संवेदना निर्माण होतात. त्यावर आपण प्रतिक्रिया देतो. त्यामुळे आपण विशिष्ट प्रकारे वागतो आणि आपल्या मनाला, बुद्धीला, हृदयाला आकार मिळतो. त्यातूनच आपले व्यक्तिमत्त्व तयार होते. वाचन ही माणसाने मिळवलेली अनमोल अशी देणगी आहे. वाचनामुळे माणूस समृद्ध होतो. 'पशूचा पराभव झाला तर तो पळून जातो; पण माणसाचा पराभव झाला तर तो एक नवे तत्त्वज्ञान निर्माण करतो' म्हणजेच माणूस अनुभवातून शिकत असतो. पुस्तकातून आपल्याला अनुभव वाचायला मिळतात. हे अनुभव वयाच्या प्रत्येक टप्प्यावर आपल्याला मार्गदर्शक ठरतात. त्या त्या वयानुसार जीवन जगण्याची आणि ते अधिक आनंदी, उत्साही, समाधानी, समंजस, कार्यप्रवृत्त, इतरांना सामावून घेणारे किंवा प्रेरणादायी ठरणारे जीवन कसे जगता येईल, तो मार्ग दाखवण्याची क्षमता पुस्तकात असते. कारण पुस्तके माणसाला तसा दृष्टिकोन देतात. आपली मते, भूमिका, विचार ठरवण्यास मदत करतात. पुस्तकातील अनुभव वाचकाला घडवत असतात.

प्रत्येक माणूस जीवन जगत असतो. मात्र माणसाचे जसे विचार असतात तसा त्याच्या जीवनाला आकार मिळतो. काही माणसे आहे त्या परिस्थितीत समंजसपणे, आपल्या प्रयत्नाने आनंदाने, समाधानाने उत्साहाने जगतात. तर काही माणसांना जगणे त्रासदायक, कटकटीचे, तणावपूर्ण नकोस वाटते. अशा माणसांमध्ये सकारात्मक दृष्टिकोन विकसित करण्याचे काम पुस्तके करू शकतात. म्हणून पुस्तके हा माणसांचा आरवांसक आणि आनंददायी मित्र आहे. त्याच्या सहवासामुळे जगण्याची नवी उमेद मिळते. ज्ञान सर्वांना उपलब्ध होण्यासाठी ते ग्रंथांमध्ये एकत्र करण्यात येऊ लागले आणि ग्रंथ हे सर्व मानवजातीचे गुरु बनले. निसर्गातील विविध नियम मांडणाऱ्या ग्रंथांच्या आधारे अनेक शाखांतील सत्यांवर प्रकाश टाकणारी विज्ञानविषयक पुस्तके लिहिली गेली. समाज नीट चालवा यासाठी वेगवेगळ्या राष्ट्रंत वेगवेगळे प्रयोग झाले आणि त्यासंबंधीचे विचार त्या त्या राष्ट्रांच्या बुद्धिमान माणसांनी लिहून ठेवले. त्यातून राजकीय, आर्थिक, सामाजिक, विषयांवरील ग्रंथ निर्माण झाले. त्याचप्रमाणे व्यक्तिजीवनाचे, व्यक्तीच्या मनाचे निरीक्षण करण्याचे काम प्रतिभावत करत होते. त्यांना मानवी जीवनातील उदात्तता जाणवली, त्याचप्रमाणे व्यक्ती जीवनातील व समाज जीवनातील विविध संघर्षांची रूपेही समजली, त्यातूनच कथा, कादंबरी, काव्य, नाटक इ. ललित साहित्य लिहिले गेले.

26

Website – www.researchjourney.net

Email - researchjourney2014@gmail.com

10. Space Borne Active Microwave Remote Sensing of Soil Moisture: A Review

(Dr. Vijay Bhagat)

2017-18

Remote Sensing of Land, 1(1), 53-86, 2017.

Remote Sensing of Land

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcjl
<http://dx.doi.org/10.21523/gcjl>

V. S. Bhagat

Review Article

Space-borne Active Microwave Remote Sensing of Soil Moisture: A Review

Vijay S. Bhagat *

Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).

 CrossMark

Abstract

Space-borne active microwave remote sensing is an efficient technique to acquire knowledge of land surface soil moisture (SM). Several studies have reported comparable results of surface SM using space-borne scatterometer responses to backscattering from soil layer. However, detection and measuring of SM using these techniques require an appropriate filtering of data, site-specific calibration of surface roughness parameters, prior knowledge of the study area, specific research purpose, careful selection of model, different suitable datasets with appropriate time series, etc. Reported success studies are very site-, data- and situation-specific and show uncertainty in SM estimations therefore, insufficient to reach global conclusions and applications. Scientific challenge before the community is to develop or modify models and appropriate datasets for SM estimations with simplification and high precision with global applicability for complex bio-physical units. The field is new, active, attractive, challenging and interesting area of research for sustainable land and climate change management.

Article history

Received: 20 September 2017
 Accepted: 23 October 2017

Keywords

SAR;
 Scatterometer;
 Polarimetry;
 Dielectric properties;
 Calibration;
 Modeling;
 Validation;
 Uncertainty.

Editor(s)

V. S. Bhagat

© 2017 GATHA COGNITION® All rights reserved.

1 INTRODUCTION

Soil moisture (SM) regulates inland water cycle, soil activities, atmospheric balance, vegetation cover, land degradation, human activities, etc. and therefore, important for sustainable land and climate change management (Sano *et al.*, 2006; Pellarin *et al.*, 2009; Bhagat, 2014; Das and Paul, 2015). It is an important variable for weather predictions (Jia *et al.*, 2009), climate change modeling, surface runoff predictions (Sano *et al.*, 2006; Kelly *et al.*, 2003; Brocca, *et al.*, 2010; Said *et al.*, 2012), flood risk estimations (Schumann and Baldassarre, 2010), drought monitoring (Wanders *et al.*, 2012), agricultural area mapping (Wang *et al.*, 2010), crop modeling (Ines, 2013), irrigation management (Saindranath *et al.*, 2000; Hajj *et al.*, 2016; Said *et al.*, 2012), etc. and highly varies with space and time, therefore high spatial and temporal resolution requires for realistic results from SM retrieval models (Wanders *et al.*, 2012). In-situ sensors for SM measurements are costly and provide local information (Hajj *et al.*, 2016). Land-surface models are unable to produce near-surface SM at local and regional scale (Pellarin *et al.*, 2009; Jia *et al.*, 2009).

Remote sensing (RS) techniques provide spatial distribution of SM from few square meters to kilometers, which not requires areal averaging from point data (Wagner *et al.*, 2007). Space-borne passive microwave remote sensing of SM is not adequate for requirements of studies at watershed, catchment, and field scale with analyses at finer scale spatial resolution (Das *et al.*, 2008; Tomer *et al.*, 2015). However, radar backscatter has significant, strong, positive, linear and independent relationship with volumetric SM (0-5cm depth) (Shoshany *et al.*, 2000; Romshoo and Musiak, 2003; Jia *et al.*, 2009). Therefore, space-borne active microwave sensors like SAR (Table 1) are more useful to meet the requirements of spatial resolution for SM analyses at small-scale land surface units i.e. watershed, catchment area, agricultural fields, etc. (Verhoest *et al.*, 2008; Tomer *et al.*, 2015; Hajj *et al.*, 2016; Fillon, *et al.*, 2016).

* Author address for correspondence
 Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India). Tel.: +91 9860932949.
 Emails: kajpvij@gmail.com (V. Bhagat -Corresponding author)
<http://dx.doi.org/10.21523/gcjl.17010104>

© 2017 GATHA COGNITION® All rights reserved.

53

11. Study of Increasing Agriculture Ponds in Pimpalgaon Konzira Village of Sangamner Tahsil in Maharashtra (Dr. Shivaji Khemnar)

2017-18

MULTIDISCIPLINARY APPROACHES OF REMOTE SENSING & GIS

CURRENT GLOBAL REVIEWER

Special Issue Vol I Issue J, 5 th & 6 th January 2018	UGC Approved Sr. No. 64310	ISSN : 2319 - 8648 Impact Factor : 2.143
--	-------------------------------	---

Study of Increasing Agricultural Ponds in Pimpalgaon Konzira Village of Sangamner Tahsil in Maharashtra

Shivaji B. Khemnar
Head, Dept. of Geography,
Agasti Arts, Comm. and D.R. Sci. College,
Akole, Maharashtra

(29)

Abstract

Growing water demand especially in summer seasons due to increasing population, industry, and urbanization is leading to searching the alternative sources of water resources. There is increasing the water demand from agriculture sector where different alternative options are developed to complete the water needs. The agricultural pond is one of the innovations where farmers store the water in rainy seasons and using in the summer seasons when water availability is reducing from surrounding area. The pattern of agricultural ponds is increasing in the villages of Sangamner tahsil from last few years to minimize the water scarcity problem, especially in the summer seasons. In this study identified the increased agricultural ponds using available satellite images from web-based Google earth software from the Pimpalgaon Konzira village of Sangamner tahsil, Ahmednagar, Maharashtra. Extracted agriculture ponds number from 2014 to 2017 years were compared and explained the possible reasons of increasing ponds. It was observed that, in 2014 total 14 agricultural ponds which increased upto 28 in 2017. Suggested methodology is more accurate, need lesser time to extract data with minimum resources could be used to detect the point base or polygon base agricultural ponds.

Keyword: Agricultural Pond, Google Earth, Point based mapping.

Introduction:

Water is a significant resource on the earth surface. It plays a key role in enhancing agricultural and industrial productivity. Similarity the agricultural, industry, urbanization and many forms of activities development is based on water. Water is the most crucial resource for sustainable agricultural production in the dry land/rain fed areas, is not being used fully. Much of the rainfall runs off the ground. The success led to huge demand from all farmers in this study region for more such big ponds and today the district alone has thousands of farm ponds. Increasing water demand due to increasing population, industry, and urbanization is leading to searching the alternative sources of water resources. There is increasing the water demand from agriculture sector where different alternative options are developed to complete the water needs. The agricultural pond is one of the innovations where farmers store the water in rainy seasons and using in the summer seasons when water availability is reducing from surrounding area.

Shaurya Publication, Latur | www.rjournals.co.in | Email-hitechresearch11@gmail.com 2017 177

12. Quantitative Morphometric Analysis of Bhojdari Watershed in Upper Mula Basin

(Dr. Vijay Bhagat)

Geography
2019-18

MULTIDISCIPLINARY APPROACHES OF REMOTE SENSING & GIS
CURRENT GLOBAL REVIEWER

Special Issue-	UGC Approved	ISSN : 2319 - 8648
Vol I Issue I, 5 th & 6 th January 2018	Sr. No. 64310	Impact Factor : 2.143

Quantitative morphometric analysis of Bhojdari watershed in upper Mula river basin, Ahmednagar district, Maharashtra

R. D. Gaikwad¹, Vijay S. Bhagat²

¹S.N.Arts, D.J.Malpani Commerce and B.N.Sarda Science college Sangamner, District- Ahmednagar

²Department of Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole, District- Ahmednagar (M.S.)

----- (20) -----

Abstract

Morphometric assessment of watershed is significant part in understanding the relationship of the physiographic processes and characteristics of surface landform. In the present research, to study the morphometric characteristics of Bhojdari watershed is a part of Upper Mula river basin in Ahmednagar district. For the comprehensive analysis of the watershed, Digital Elevation Model (DEM) of the area and GIS were used for the assessment of the morphometric parameters. The aim of the study is to find out the concerned factors which played an important role in conservation of natural resources of the watershed.

Keywords: Morphometric, Digital Elevation Model, GIS, conservation, resources

1. Introduction

A watershed is an independent hydrological unit defined as the drainage catchment of a particular stream (Johnson *et al*, 2013). Micro-watershed planning adopted for holistic development of rain shadow farming in recent years. Today watershed management is significant programme for agricultural and rural development. This programme aims at increasing groundwater level, conserving soil and moisture, as well as to put the lands to use according to their capabilities to improve the overall productivity of the rural area. In arid and semi-arid regions conservation of natural resources is more important. Soil and water conservation on the basis of watershed is more scientific as it involves use of principles of hydrology. Village *Bhojdari* is located in the foot hills of the Sahyadri ranges of western Maharashtra, falling in the rain shadow zone of Sahyadri ranges. Study area is located rain shadow zone so more needful of watershed planning and resource conservation.

2. Study Area

The village falls between 74° 20' 20" E and 74° 22' 13" E Longitude and 19° 36' 10" N and 19° 39' 10" N Latitude. It is located around 55 km. from Sangamner Thashil. The Bhojdari basin (1374.47 hectare) is the part of hilly zone of Deccan plateau in Maharashtra (India). The minimum part of the watershed is 760 M. height. The average annual rainfall is 473mm. Bhojdari watershed receiving water from many minor streams. Cereals like Bajra, Rice, different Pulses, Vegetables, Ground Nut, are major crops in the kharip (rainy) season and Jawar, Wheat, Maize and sunflower are major crops in rabbi (winter). Farmers use available water for

Shaurya Publication, Latur | www.rjorunals.co.in | Email-hiteshresearch11@gmail.com

120

13. Rural agriculture and hilly areas: a case study Akole tahsil (Dr. Shivaji Khemnar)

International Journal of Science and Research (IJSR)
 ISSN (Online): 2319-7064
 Index Copernicus Value (2016): 79.57 | Impact Factor (2017): 7.296

Rural Agriculture and Hilly Areas: A Case Study Akole Tahsil in Ahmednagar District, M.S., India

Dr. Khemnar Shivaji Bhagwan

HOD and Assistant Professor, Dept. of Geography, Agasti Arts Commerce and D.R. Science College, Akole, Tal. Akole, Dist. Ahmednagar, Savitribai Phule Pune University, M.S., India

Abstract: Agriculture is a primary occupation of human being. It plays an important role for stable and economically sound life of human. It is a science of growing different crops from the land. In prehistoric period, human was attracted towards the rivers in search of water. They started to grow crops according to traditional ways. Now a day, the agriculture sector has become wider and developed new techniques. Agriculture is depending on water, soil, weather and such natural resources. Nature has provided various resources for agriculture. Our basic needs like food, shelter and cloth are totally depending on agriculture. Man of the rural areas agriculture is an important occupation for almost all the countries. Even though the developed, developing or undeveloped countries, agriculture playing a critical role for overall development. Many scholars have already devoted a large to highlight the important role and changes in agrarian sector. In historical period study of Alexander Von Humboldt, Arthur Young, and Von Thunen have provided their large contributions. In India Dr. Swaminathan, Dr. Bhatiya, Prof. B. C. Vaidya, Prof. Praveen Saptarshi, Dr. Ramchandra Sable and other have focused the importance of agriculture. Depending on weather conditions, agriculture is categorized into following categories i.e. Intensive Agriculture, Subsistence Farming, Extensive Agriculture, Plantation Agriculture and Mixed Farming. In Asian countries, there is increasing trend of population and facing limited scope of agriculture land, that's why they practicing subsistence Agriculture. Rice crop is taken twice or thrice in a year. Farmers are producing Sugarcane, Wheat, Soybean, Cereals, Pulses, Oil seeds, Vegetables, Fruits, Fodder, Floriculture crops etc. The region which has Monsoon rainfall with irrigation facility is popular and known for cash crop production. Small land size, large dependent population and more than 60 % of land depends on monsoon rainfall. Availability and continuous supply of water is very important for any crop. Without water, life is impossible. All living things, trees, animals, are depends on water. So use of water use should be proper. Due to globalization in 21st century there is increase in population rapidly. The demand of water for various purposes is increasing day by day. It is predicted that in upcoming 25 years, there will be extra use of water for farming or agriculture purpose. So use of water in proper way is important.

Keywords: Rural Agriculture, Hilly Areas, Crop Pattern, Modern Techniques and Land utilization

1. Objectives

- 1) To study of change in Rural Agricultural Area.
- 2) To study of causes in Hilly Areas and change Crop Pattern in the study area.

2. Introduction

Akole Tahsil is well surrounded with the mountainous of Sahyadris. It's located at western part of Ahmednagar District, in the state of Maharashtra. In these Tahsil Bhandardara, Nilwande and Adhala reservoir, large number of Small tanks, minor irrigation projects or pecculation tanks, Pravara, Mula, Adhala and Mahalungi are important four rivers and also covered by co-operative sugar factory, dairy milk, rice mills, banks and various co-operatives thrive here. The economy of the Tahsil is driven mainly by agriculture of sugarcane, rice, horticulture, floriculture and various major cash crop of the study area. In the hilly region, climate is slightly cool. Factory making sugar from sugarcane is located at Agastinagar (Agasti S.S.K Ltd, Jamgaon Akole Tahsil).

3. Study Area

The study area is well surrounded by mountains of Sahyadri, extends between 19° 15' 14" and 19° 44' 59" North Latitude and 73° 37' 00" to 74° 07' 24" East Longitudes, covering an area of 1, 50,508 hector (Map no.1). The Highest Peak of Kalsubai (5427 feet) in the Sahyadris with a mean annual rainfall of about 508.9 mm. lies in the study area. Area under forest in 41,698 hectares and agriculture land 98,712 hectares. Total Villages 191 and 4 (Four) Revenue Circles namely Rajur, Akole, Samsberpur and Kotul. Total population is 2, 91,950 Census 2011 (No. of Male 1, 47,880 and No. of Female 1, 44,070), literacy 1, 92,461 persons and one of which 1,39,730 (ST) Tribal people in this area. The climate of the tahsil is hot and dry. It is characterized by a hot summer and general dryness except during the south-west monsoon season in India.

4. Index Map

(Map No.1)

Volume 7 Issue 5, May 2018
www.ijsr.net
 Licensed Under Creative Commons Attribution CC BY

Paper ID: 3021801 | DOI: 10.21275/3021801

14. Multi-Criterion Watershed Prioritization of Kas Basin in Maharashtra, India: AHP and Influence Approaches (Dr. Vijay Bhagat)

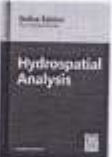
2017-18

Hydrospatial Analysis, 1(1), 41-61, 2017. R. Gaikwad and V. Bhagat

Hydrospatial Analysis

Homepage: www.gathacognition.com/journal/gcj3
<http://dx.doi.org/10.21523/gcj3>

Original Research Paper

Multi-Criteria Watershed Prioritization of Kas Basin in Maharashtra (India): AHP and Influence Approaches

Ravindra Gaikwad^{1,2}, Vijay Bhagat^{2*}

1. Department of Geography, S. N. Arts, D. J. Malpani Commerce and B. N. Sarada Science College, Sangamner - 422 605, Maharashtra (India).

2. Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole - 422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).

 CrossMark

Abstract

Watershed is unique bio-physical unit of the Earth's surface and source of resources to the people. These resources are being exploited for various purposes. AHP based multi-criteria analysis is useful for prioritization of watersheds for planning, management and development. Nineteen criterion i.e. $R_b, L_{21}, A, L_b, P, D_d, F_s, R_f, R_c, R_g, C_c, D_t, T, D_i, I_f, R_{A1}, R_n$, slope and soils were selected for prioritization of sub-watersheds of Kas basin in Maharashtra (India). Correlation analysis suitable for robust judgment for ranking the criterion was used for prioritization of selected watersheds. Drainage intensity (27.80%), texture ratio (13.90%), bifurcation ratio (9.27%), geology (6.95%) and basin length (5.56%) show higher influence on formation of watershed structure in the region. Influences of criterion were estimated based on weights calculated using AHP techniques. Values of influences were normalized using distribution of selected criterion within the sub-watersheds. Watersheds were classified into three categories of priorities: high, moderate and low priorities. The methodology formulated in this study can be efficient tool for rapid prioritization of watersheds for planning and management for development.

Article history

Received: 30 December 2017
 Revised: 08 January 2018
 Accepted: 09 January 2018

Keywords

Prioritization;
 Ranking;
 Multi-criteria analysis;
 Correlation matrix;
 Weights;
 Influence.

Editor(s)

P. S. Hire

© 2018 GATHA COGNITION® All rights reserved.

1 INTRODUCTION

Watershed is a hydrological unit (Swallow *et al.*, 2001; Johnson *et al.*, 2013). It is a unique bio-physical unit (Corn, 1993; Cannon, 2000) of Earth's surface including morphology, soils, surface water, surface geology, near surface atmosphere, vegetation influencing potentials of land use and result of past and present human activity, etc. (Bhagat, 2012; Wani *et al.*, 2008). Watershed contours the natural resources including soil, water, vegetation as well as socio-eco-cultural resources (Ghanbarpour and Hipel, 2011). In view of the depleting conditions of natural resources and increasing demands for meeting the requirements of the rapidly growing population, a holistic, well-planned long-term strategy is needed for sustainable watershed development and management (Perez and Tschinkel, 2003; Iqbal and Sajjad, 2014; Joshi *et al.*, 2006; Wani *et al.*, 2011; Gajbhiye *et al.*, 2011). Therefore, many governments, non-governmental agencies and personalities have invested their energies for conservation of these resources. Some of them have used watershed management techniques to conserve soils, groundwater, vegetation, improve agricultural productivity (Shah and Gibson, 2013), increase soil moisture and protective irrigation (Bhagat, 2014; Joshi *et al.*, 2004; Pokharkar, 2011), increase groundwater level (Evers and Lars, 2013; Ferrer *et al.*, 2014), reduce soil (Bhattacharyya *et al.*, 2015) and vegetation degradation (Perez and Tschinkel, 2003; Bishop *et al.*, 2012; Kaur *et al.*, 2014) with public participation (Perez and Tschinkel, 2003; Montz, 2008; Ghanbarpour and Hipel, 2011; Swami *et al.*, 2012; Shah and Gibson, 2013; Mitchell *et al.*, 2014; Oel *et al.*, 2014; Watson, 2014).

* Author address for correspondence
 Post-graduate Research Centre in Geography, Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College, Akole-422601, Ahmednagar, Maharashtra (India).
 Tel.: +91 9860932949
 E-mails: kalpvij@gmail.com (V. Bhagat - Corresponding author); gsocavindra@gmail.com (R. Gaikwad).

<http://dx.doi.org/10.21523/gcj3.17010105> © 2018 GATHA COGNITION® All rights reserved

41

15. Vishnu Prabhakar ke Natko me Badalte Jivanmulya (Dr. Sahebrao Gaikwad)

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GIF) - 0.676 (2013)
Special Issue 33 : समकालीन हिंदी नाटक विद्या में बदलते जीवनमूल्य
UGC Approved No. 40705 & 44117

ISSN :
2348-7143
January
2018

विष्णु प्रभाकर के नाटकों में बदलते जीवनमूल्य

डॉ. साहेबराव गायकवाड
रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले
ता. अकोले, जि. अहमगदनगर

प्रत्येक साहित्य विद्या का कोई न कोई उद्देश्य निश्चित होता है। साहित्यकार का भी अपनी रचना का एक निश्चित उद्देश्य होता है। मैं किसी विद्या निर्माताओं पर आरोप नहीं करना चाहता पर नाटक जैसी विद्या पढ़ते समय, पढ़ते समय निश्चित कही न कही खेद की चौथी गंटी बजती है, और नाटक का विश्लेषणात्मक, आलोचनात्मक चौथा अंक मन में शुरू होता है।

आज आधुनिक काल में नाटक के विषय शिल्प का ढूँचा तथा केंद्रीय सूत्र बदल जाने की वजह से नाटक का उद्देश्य भी बदल गया है। नाटक कथा से कथा विहीनता, घटना से घटनाहीन और संवेदनहीन की तरफ बढ़ रहा है तब उसका उद्देश्य भी बदल गया है। जीवनानुभवों का संप्रेषण, जीवन के शाश्वत प्रश्नों अनुभूतियों का अंकन, गहन जीवनबोध, जो भी हो मानव प्रवृत्तियों, मानव संबंध और मानव जीवन नाटक के केंद्र में हमेशा से रहा है। परंतु आज सबसे अधिक महत्व मंच तथा रंगशाला, रिहर्सल, टिकट, विज्ञापन और पैसा इत्यादी व्यावसायिक पक्ष नाट्य लेखन को प्रभावित कर रहा है।

स्वातंत्र्योत्तर काल में सर्वाधिक नाट्यलेखन लक्ष्मीनारायण लाल का रहा है। उनके नाटकों का महत्व विशेष रूप से रंगमंच की दृष्टि से है। उनका प्रत्येक नाटक प्रयोगशील है। वर्तमान जीवन की त्रासदी व प्रजातंत्र का व्यंग्य 'कलंकी' नाटक में व्यक्त हुआ है। 'मिस्टर अभिमन्यु' में आधुनिक चक्रव्युह में घिरे मनुष्य की त्रासदी का वर्णन है। 'कफ़र्यु' नाटक में लेखक ने एक सर्वथा नवीन विषय की सहजता पर जैसे कफ़र्यु लगाया हो। 'अब्दुला दिवाना' में घटती नैतिकता तथा बढ़ती अनैतिकता का चित्रण है। लेखक ने अछूते विषयों को नवीन संदर्भ में उठाकर नए रंगमंच द्वारा हिंदी नाटक के रंगमंच में कथ्य व शिल्प की दृष्टि से युगांतर उपस्थित किया।

आज वैज्ञानिक विकास के साथ जीवन की यात्रिकता और सम्बन्धहीनता में इधर जो वृद्धि हुई है उसके परिणाम स्वरूप पारिवारिक विघटन, असंतोष, स्नेहहीनता और सम्बंधों में भी बदलाव आया है।

भारतीय समाज में विवाह संस्कार यह पवित्र ऐसा संस्कार माना जाता है। स्त्री-पुरुष सम्बंधों को विवाह जैसे कार्य में तमाम समाज मान्यता मिलती है। स्त्री-पुरुष के साथ अग्नि को साक्षी रखकर सात फेरे लगाती है। तब दोनो पति-पत्नी बन जाते हैं। विवाह के बाद स्त्री-पुरुष याने पति-पत्नी सभी प्रकार के सम्बंध रखते हैं। वैसे देखा जाये तो पति-पत्नी का रिश्ता यह विश्वास पर चलता है, परंतु विवाह संस्कारों में आज इस आधुनिक युग में बहुत कुछ परिवर्तन हो रहा है, जो परिवर्तन हो रहा है उसे पुरानी पीढ़ी के लोग नयी पीढ़ी के लोगों का विरोध करती है।

प्रसिद्ध नाटककार विष्णु प्रभाकर द्वारा लिखित 'युगे-युगे-क्रांति' शीर्षक नाटक में विवाह की समस्या को चित्रित किया है। आज की आधुनिक पीढ़ी विवाह संस्कारों को अस्वीकार कर स्वच्छंदी यौनाचार की भोगवादिता से वस्त्र बदलनेकी तरह जोडीदार बदलने की प्रवृत्ती निर्माण हुई है। इसका परिणाम कुटूंब-व्यवस्था व समाज व्यवस्था पर हो रहा है। एकत्र याने संयुक्त परिवार आज टूट रहे हैं।

16. Hindi Upanyaso me Adiwasi Vimarsh (Prof. Gorakh Ide)

MAH MUL/03051/2012 ISSN: 2319 9318	UGC Approved Sr.No.62759	Vidyawarta®	February 2018 Special Issue	0187
---------------------------------------	------------------------------------	--------------------	--------------------------------	-------------

57

हिंदी उपन्यासों में आदिवासी विमर्श

प्रा. गोरख इदे
 अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते
 विज्ञान महाविद्यालय, अकोले

इक्कीसवीं सदी विमर्शों की सदी है। लेकिन हमें आदिवासी विमर्श को एक अलग कहानी है। रचित विमर्श की तरह आदिवासी विमर्श की नुंज अब सभी ओर सुनाई दे रही है। आदिवासी जीवन पर आधारित उपन्यास साहित्य का उद्देश्य अन्य उपन्यास साहित्य की तुलना में बिल्कुल भिन्न रहता है। आदिवासी जीवन से जुड़े उपन्यासोंका उद्देश्य है। स्थिर स्थान पर गतिमान समय में जीते हुए आदिवासीयों के समग्र पहलुओं को उद्घाटित करना। पहाड़ पर रहनेवाले आदिवासीयों की समस्याएँ मैदान में रहनेवाले आदिवासीयों से भिन्न होती है।

जंगल आदिवासीयोंके जीवन का मूलधार रहा है। उनकी उजड़ना आदिवासी समाज, संस्कृती, सभ्यता और जातीय अस्मिता का उजड़ना है। जंगलों में प्रवेश से रोक लगाने के कारण आदिवासीयों के रोजगार नष्ट होने लगे हैं। इसलिए आदिवासी अपने स्थान से पलायन करने पर मजबूर हो गए हैं। आदिवासी अस्मिता के संकट के कारण पूरे भारतीय समाज का परिदृश्य बदला है। मुख्य धारा के समाज के लोगों को यह मान्यता रही है कि, आदिवासी अंधविश्वासी होते हैं, वे नषे के पीकित होते हैं और कई कुप्रथाएँ इनके समाज में व्याप्त हैं। इन मान्यताओं में कुछ सच्चाई भी है। लेकिन इन सच्चाईयों से बड़ा सच यह है कि, इन अंधविश्वासोंका बड़ा कारण उनकी अशिक्षा है और अशिक्षा के पीछे इनके शोशक महाजन, जमींदार ही जिम्मेदार हैं। इन लोगों ने आदिवासीयों को कभी इतना अवकाश नहीं दिया कि, वे शिक्षा के प्रती रझान पैदा

कर पाते और अंधविश्वासों से छुटकारा पाते। हिंदी उपन्यासों में ऐसी अनेक समस्याओं का यथार्थ चित्रण किया गया है।

भारतीय संविधान में आदिवासीयों को आत्मसम्मान के साथ जीने के लिए पूरे अधिकार प्रदान किये गये हैं फिर भी कुछ स्वार्थी, भ्रष्ट प्रवृत्ती के लोग शहयंत्र, बेईमानी से आदिवासीयों के साथ खिलवाड करते हैं। सरकारी अधिकारी कर्मचारीयों के व्दार भी आदिवासीयों का शोशण किया जाता है। संजीव कुमार के 'धार' उपन्यास में इसका चित्रण यथार्थ भूमीपर किया गया है। इस उपन्यास के भ्रगर नामक युवक को बलात्कार न करनेपर भी जेल की एक औसत पर बलात्कार किया है ऐसा उसे मार मार के जेलर कब्जुल करवाते हैं। इसीतरह जमींदार अधिकारी लोग आदिवासी स्त्रियों के अज्ञान का लाभ उठाकर उनका शारीरिक शोशण करते हैं इसका यथार्थ चित्रण कश्यप अग्निशेली के 'निलोफर' उपन्यास में किया गया है। इस उपन्यास में पटवारी का बडा लडका नथनौ नामक आदिवासी स्त्री को बर्तन लाने की बात करता है, और जब वह कमरे में आती है तो वह उसके गोरे गाल को मसल देता है और उसके साथ बद्तमिजी करने की कक्षिपिष करता है। ऐसे अनेक प्रसंग उपन्यासों में चित्रित किये गये हैं जो आदिवासी स्त्रियों पर हो रहे अत्याचार की बातों को स्पष्ट करते हैं।

आदिवासी लोग अपनी अजीबिकता के लिए नाचने गाने एवं शिक्षार आदि. पर निर्भर रहते हैं। जब वे लोग इसतरह का व्यवसाय करते हैं तो इसमें भी पूंजीपती, अधिकारी वर्ग खुलेआम अत्याचार करते हैं। इसका सही चित्रण रणिय राघव ने अपने 'कब तक पुकरम' इस उपन्यास में किया है। इस उपन्यास में 'नट' उत्तर प्रदेश तथा राजस्थान के कुछ भागों में रहनेवाले आदिवासी लोग हैं। इनकी कर्मटीयों पर हुए अन्याय और अत्याचार के कारण उपन्यास की पात्र सोनो कहती है, "दुनिया में हमारी कोई इज्जत नहीं है, हमें जब चाहे पुलिसवाले फकड लेते हैं, राजा के सलाहगार औरतों को ले जाते हैं। हम चोर समझे जाते हैं।"

❖ विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 5.131 (IJIF)

17. Samkalin Hindi Kavita me Sanvedna (Dr. Sahebrao Gaikwad)

	<p>'Uniresearch'- International Multidisciplinary E-Research Journal UGC Approved List No. 63005 Impact Factor - 3.020 Vol. 9 Issue. 6</p>	<p>ISSN 2321-4953 (Online) December - 2017</p>
<p>समकालीन हिंदी कविता में संवेदना</p>		
<p>डॉ. साहेबराव गायकवाड अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, ता. अकोले, जि. अहमदनगर भ्रमणध्वनी : ९४२३३८८४४२ ई मेल : sahebraogaikwad66@gmail.com</p>		
<p>सौ प्रतिशत सत्य है कि साहित्य समाज का प्रतिबिम्ब है। युग बदलता है, युग के साथ साथ समाज भी बदलता है। विचार तथा भावों में परिवर्तन होता है। गद्य तथा पद्य की विभिन्न विधियों में समाज साकार हो रहा है।</p> <p>आधुनिक युग में वाजारवाद, उपभोक्तावाद, आर्थिक उदारीकरण, भूमंडलीकरण जैसे शब्द मनुष्य के कानों पर और मन पर आघात कर रहे हैं। मनुष्य – मनुष्य के बीच के मानवीय सम्बन्ध टूट रहे हैं। मनुष्य अत्यंत संवेदन शून्य होकर बड़ अपने घर – परिवार, संस्कार, संस्कृति और नैतिकता को भूल गया है। शिक्षित मनुष्य इतना अधिकन्द्रित हो गया है कि पैसों की लालच, मान – सम्मान के लालच में वह खून के रिश्तों को भूल रहा है, यह बड़े दुःख की बात है। भारतीय संस्कृति में मनुष्य जीवन को आयु के आधार पर चार भागों में विभक्त किया गया है। अपने आयु की सीमा में रहकर जीवन यापन करना यहाँ की संस्कृति है। लेकिन आधुनिकता की आड़ लेकर संस्कारों की शृंखला टूटकर बिखर रही है।</p> <p>अपने जीवनानुभवों के आधार पर मनुष्य को यह बात स्वीकार करनी पड़ती है कि समय कभी भी एक जैसा नहीं होता, उसमें परिवर्तन लक्षित किए जाते हैं। इस ज्ञान में नवीनता को ग्रहण करने के साथ – साथ पुरानी रीतियाँ – रिवाजों का पूर्णतः बहिष्कार करना उचित नहीं है। मानवीय मूल्यों का सम्मान करना आवश्यक है।</p> <p>वैश्रीकरण के कारण मनुष्य अपने समाज, अपने परिवार, अपने माता – पिता तथा अपने मूल से भटक गया है। आज का मनुष्य समाज से लगभग कटता – सा जा रहा है। उसका जीवन एकाकी होता जा रहा है।</p> <p>संयुक्त परिवार यह कल की बात हुई। छोटे – मे घर में माता – पिता, भाई – बहन, बेटे – बहूएँ हँसी खुशी से रहते थे। अतिथि की पूछताछ की जाती, पड़ोसियों के साथ श्रेष्ठ मित्र व्यवहार किया जाता था। युग बदला, परिवेश टूट गए। अब इन-मिन-तीन लोग बहुत सारे कमरों में रहने लगे। तीनों बाहर चले जाते तो आनेवाले को ताला देखकर वापस लौटना पड़ता है, या ताले में पर्ची खोसकर जाना पड़ता है। संयुक्त परिवार संकल्पना फोटो अल्बम में बाकी रही है। स्नेह, प्रेम, वात्सल्य, लगाव, अपनापन विश्वास, सहयोग, रिश्ते-नाते की बुनियाद पर परिवार टिका रहता है। आज यह बुनियाद ही हिल गई है। टूटते हुए मूल्यों में जीवन के विखराव में मनुष्य स्वयं को डूब रहा है। आज के मनुष्य का यह बिखराव, अकेलापन, अजनबीपन, संज्ञान, पुटन, कविता की मूल संवेदना है।</p> <p>राजेश जोशी बहु आयामी कवि की 'संयुक्त-परिवार' शीर्षक की कुछ पंक्तियाँ –</p> <p>“ मेरे आने से पहले डी कोई लौट कर चला गया है घर के ताले में उसकी पर्ची खुसी है आया होगा न जाने किस काम से वह न जाने कितनी बातें भी लौट कर उसी के साथ, रास्ते में हो सकता है कहीं उसने पानी तक न पिया है। सोचा होगा शायद उसने कि यही मेरे साथ पियेगा चाय कैसा लगता है इस तरह किसी का घर से लौट जाना बाबा को जानता था सारा शहर पिता को भी चार मोहल्ले के भोग जानते थे</p>		
116	For Details visit our website – www.uniresearch.net.in	

18. Global Sanskruti ki Apada (Dr. Sahebrao Gaikwad)

MAH MUL/03051/2012 ISSN: 2319 9318	UGC Approved Jr.No.62759	Vidyawarta®	Jan. To March 2018 Issue-21, Vol-07	0162
---------------------------------------	-----------------------------	-------------	--	------

39

ग्लोबल संस्कृति की आपदा

प्रा. डॉ. गायकवाड साहेबराव,
 आर्गसि कला, वाणिज्य व
 दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय,
 अकोले, जिला अहमदनगर (महाराष्ट्र)।

आज नवजवान पीढ़ी भूमण्डलीकरण या ग्लोबलायजेशन के साथ ताल में ताल मिलाकर चल रही है। सचर क्रान्तिने संपूर्ण विश्व एक गाँव बना दिया है। संपूर्ण विश्व एक घर है। म. गांधीजी ने कहा था कि मैं नहीं चाहता कि मेरे घर के दरवाजे खिड़कियाँ कसकर बंद रखे। बाजारवाद से भूमण्डलीकरण का जन्म हुआ है। हम विक्रेता, खरीदार बनकर खड़े हैं। मुक्त बाजार व्यवस्था है। शुरू-शुरू में भूमण्डलीकरण को लेकर विरोध हुआ है, परंतु सह साथ झुठलाया नहीं जा सकता कि आज का युग आर्थिक साम्राज्यवाद को नीक पर खड़ा है। आर्थिक उदारीकरण का जन्म तो पैसों के माध्यम से ही हुआ है। जब भारत विदेशी बैंकों से कर्ज माँगने गया तो उन्होंने कहा, आप अपनी जमीन हमारे लिए खुली कर दो, तो हम आपको कर्ज दे देंगे। आर्थिक संघर्ष प्रारंभ हो गया है। मनुष्य अपनी इच्छा के अनुसार बिये, रहे। विशाल ज्ञान को सिमौत कर दिया है। संस्कृति, दर्शन नाम की कोई चीज नहीं है। पति-पत्नी के संबंध को न माने, विवाहेतर संबंध को बढ़ावा मिल रहा है। पुराने मोतों में रिमिक्स आ रहे हैं। कम कपड़ों में फिल्म दिखा रहे हैं। पेश कर रहे हैं। परिवार का नियंत्रण टूट रहा है। लड़कों कब घर आये, कब जाये पता नहीं। लड़कौ से माँ पूछती है— “कहाँ जा रही हो?” तो लड़की कहती है, “सायबर कैफे जा रही हूँ।”

आधुनिक युग में बाबा लोग करोड़ों रुपये कमा रहे हैं। देवस्थान बंद रहे हैं। बाबा लोगों के आश्रम भी बंद रहे हैं। भारतीय आधुनिक स्त्रियाँ, स्वयं को अत्याधुनिक समझती हैं। और अपनी वैयक्तिक व घरेलू समस्याओं के निरसन के लिए बाबा, लोगों के पैर दबा रही है। आज सबसे अधिक व्यभिचार व अनैतिक कृत्य बाबा लोगों के आश्रम में हो रहे हैं। कई दोगी बाबाओं का पर्दाफाश हो गया है। कितने बाबा जेल में बंद हो गये, परंतु और भी कई ऐसे बाबा होंगे जो उनका धंधा तेज चला रहा है। बात कड़वी है, पर सच है। सबसे अधिक अनैतिक कृत्य धार्मिक स्थलों पर ही चलते हैं। भारतीय स्त्री तुरंत किसी पर भी विश्वास रखनेवाली है। पहले लोग पुलिस से डरते थे और अब पुलिस लोगों से डरती है।

एक जगमा था शैक्षणिक समस्या का बड़ा आतंक होता था। आज उसको पकड़ नहीं हो गई है। मनुष्य स्वतंत्र हो रहा है। पहले एक शताब्दी में एक रचना लिखी जाती थी। आज छोटी-छोटी रचनाएँ लिखी जा रही हैं। साहित्य छोटा होता जा रहा है। महाकाव्य से खडकाव्य, खडकाव्य से लंबी कविता, लंबी कविता से छोटी कविता और छोटी कविता से हायकु काव्य पर आ गया है। साहित्य दिन-ब-दिन छोटा होता जा रहा है। मनुष्य के पास इतना समय नहीं है कि वह कोई बड़ी रचना पढ़ सकें। नारी देह का वर्णन साहित्य में रहा है। उपन्यासों में स्त्री-पुरुष प्रणय संबंधों का चित्रण अधिक किया जा रहा है। जूते का विज्ञापन नारी के सिचा नहीं होता है। किसी चरसु में पच्चीस प्रतिशत छूट देनी है, तो नारी के पच्चीस कपडे उतारे जाते हैं। लोला भाव सूक्ष्मभाव से हो रहा है, पवित्र भाव से नहीं। हर जगह नारी को प्रताड़ित किया जा रहा है। पुरुषों ने नारी पर जो लिखा है वह अपने-अपने देखने के नजरिया से देखा है, लिखा है। देश में चेतना जागी ८५ प्रतिशत पुरुषों के नाम पर है, १५ प्रतिशत स्त्री के नाम पर है।

आज भी पुरुषप्रधान संस्कृति के दर्शन होते हैं। पर आज नारी तमाम क्षेत्रों में आयी है। राष्ट्रपति,

विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal (Impact Factor 5.131 (UJIF))

19. Paryavaran v uttarshati ki Kavita (Dr. Sahebrao Gaikwad)

पर्यावरण व उत्तरशती की कविता

प्रा. डॉ. गायकवाड साहेबराव,
अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब
रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले, जिला अहमदनगर (महाराष्ट्र)।

श्री रवीन्द्रनाथ ठाकुर मानव जीवन के अस्तित्व के संरक्षण के लिये पर्यावरण की रक्षा और शुध्दता पर बहुत बल देते थे। उन्होंने 'वनवाणी' नामक काव्य संकलन में वृक्षों के महत्त्व एवं उपयोगिता के सम्बन्ध में अनेक कवितायें लिखी हैं। वे लिखते हैं कि उनके घर के आसपास जो लम्बे वृक्ष हैं, उनकी आवाज उनको सुनाई पड़ती है। उनकी भाषा जीत-जगत की आदिभाषा है उनकी मरगर ध्वनि हजारों वर्षों से सुनाई पड़ती। वे शान्तम् शिवम् अन्दैतम् के मूल-रज्ज्वत हैं। उनका आन्दोलन परमशक्ति का स्मन्दन है।

भारत के सुप्रसिध्द वनस्पति शास्त्री और वैज्ञानिक आचार्य श्री जगदीश चन्द्र बसु ने प्रथम बार विश्व में प्रयोगशाळा के माध्यम से यह सिध्द किया था कि वृक्ष और वनस्पति भी संवेदनशील हैं। वे भी सुख और दुःख का अनुभव करते हैं। वे सोते भी हैं और साँस लेते हैं।

जिस प्रकार मनुष्यों को इत धरती पर जीने का अधिकार है, उसी प्रकार वृक्षों, पशुओं और पक्षियों को भी इस धरती माता पर जीने का अधिकार है। मुगलों ने वनों की रक्षा की थी और भारत में अनेक वृक्षों पर बाम-बनीये लगवाये थे। दिल्ली और काश्मिर के बाग इसके उदाहरण हैं। अंग्रेजों राज भारत के लिए फाल-रात्रि के तमान था। इस काल में भारत में वनों की अक्षयक्षेत्र कटाई शुरू हुई थी। स्वतंत्रता के बाद तो वनों पर भयंकर विपत्ति आ गई। गोबर भूमि नष्ट कर दी गई।

बढ़ते हुए वैज्ञानिक आविष्कारों, मशीनीकरण और तकनीकी के विकास पर्यावरण की रक्षा वृक्षों और हरीभरी वनस्पतियों और लताओं से होती हैं। संसार के अन्य विकसित उन्नत एवं विकसनशील देश पर्यावरण के प्रदूषण से अत्यंत चिन्तित हैं। भूगण्डल का तापमान निरन्तर गर्म हो रहा है। बढ़ती हुई जनसंख्या भी पर्यावरण के लिए घातक है। अनियोजन विकास भी पर्यावरण के विनाश का कारण है। वायु प्रदूषण, जल प्रदूषण और ध्वनि प्रदूषण निरन्तर बढ़ रहे हैं। जिसके फलस्वरूप पवित्र सरोवर, नदियाँ और सागर भी प्रदूषण के शिकार हो रहे हैं।

कवि चंद्रकांत देवलाते आधुनिक युग में कविता के प्रमुख हस्तक्षर हैं। उनकी पेड़ शीर्षक कविता पर्यावरण बोध देनेवाली तथा वर्तमान जीवन की समस्या का अंकन करती हैं। कवि कहते हैं-

"पेड़ों का हरापन मनुष्यों की
भूरी-भूरसट दुनिया में
निवाहपन के विरुध्द
घनी की हलचल है
पानी के हाथों की तरह पेड़ों की टहनियों
लगातार हिलती हैं
और पतियों की रिन्ध भाषा
आदमी की आँखों को
बंजर होने से रोकती है
पर आदमी पेड़ों की पत्तियों
तक से वसूल करता है।
फिर भी आदमी बीमा नहीं लगे
इसलिए पेड़ अपनी टहनियों को झुका देते हैं
और बच्चों को फूल और चाहने पर प्रेम के लिए
झीठ के अलावा
घोंटी सी जाड़ भी देते हैं।"

इस तरह पेड़ मनुष्य के जीवन के लिए उपयुक्त होते हैं, उसके परिवार के सदस्य होते हैं। लेकिन मनुष्य उसे घूर ही रक्षता हैं। पेड़ आदमी को आदमीपन के नजदीक लाने की कोशिश करता है। पेड़ आदमी को फल, रस, मध, आमंद, सौंदर्य, गीत, संगीत, छंद और प्रेमियों को आँट देता है। आदमी को उसके बीनेपन का एहसास न हो इस लिए वह स्वयं झुक जाता है। शालीन, आज्ञाकारी परोपकारी पेड़ को मनुष्य क्या देता है? वह तो उसके अंग-अंग काटकर रूख तसूली करता है। कवि ने मनुष्य की निहृदता, मित्रात्मक प्रकृति रुखा व्यवहार, अदूरदर्शिता पर प्रकाश डाला है।

डॉ. दामोदर खडकेजी एक बहुभाषायी रचनाकार हैं। कवि खडकेजी की बहती नदी को लेकर एक सुन्दर कविता है। अतीत नदी होवी नदी इस कविता में कवि नदी की महिमा का वर्णन करते हुए कहते हैं -

"नदी पुरानी नहीं होती कभी
पल पल बदलती है
अपनी हिनोरे वहां!
सजाती है आपने राहाह
रखरती है दिनारे
जाती है रंग-रूप
नदी उन्ही पुरानी नहीं होती.....
तट अती है उसके
पती, प्रणी, मनुष्य रोज
प्यास सबकी बुझाती है

20. Facebook Kavita me Adivasi Jivan (Dr. Sahebrao Gaikwad)

MAH MUL/03051/2012 ISSN: 2319 9318	UGC Approved Sr.No.62759	<i>Vidyawarta</i> ®	February 2018 Special Issue	047
---------------------------------------	------------------------------------	---------------------	--------------------------------	-----

12

फेसबुक कविता में आदिवासी जीवन

प्रा.डॉ. साहेबराव गायकवाड
 अग्रस्ति कला, वाणिज्य व दादासाहेब
 रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले

यह अत्यन्त ही दुःख की बात है कि आदिवासीयों को अभिव्यक्ति वही दे सकता है, जो आदिवासी हो। संवेदनशील, सृजनशील साहित्यकार आदिवासीयों की दशा का चित्रांकन कर सकता है। ऐसा कहा जाता है कि एक स्त्री ही दूसरे स्त्री का दुःख समझ सकती है। जिसका जलता है, उसे ही समझता है।

आज लोग बौद्धिक स्तर पर वैश्वीकरण की बात कर रहे हैं, लेकिन मानसिक पिछड़ापन पीछा नहीं छोड़ रहा है। आज की विकास यात्रा में कई जनजातियाँ एवं आदिवासी समाज भौतिक प्रगति से वंचित हैं। समाज की मानसिकता के कारण आदिवासी अभिशाप हैं उनके जीवन पर विचार विमर्श नितान्त आवश्यक है। समाज की मुख्य धारा से दूर, गरीब, अशिक्षित, शोशित, अन्याय सहन करनेवाले, आदिवासी आज भी शिक्षा, मौकरी आदि से वंचित हैं। सामाजिक उत्पीड़न, व्यवस्था के शिकार, पीड़ित शोषित आदिवासीयों का उत्थान होना चाहिए उन्हें मुख्य धारा से जोड़ना चाहिए।

आदिवासीयों का जीवन कृषि एवं वनसम्पदा पर आधारित होता है। कृषि एवं वनसम्पदा के प्रतिबंधों के कारण आदिवासी जमीनों के मालिक से मजदूर हो गये हैं।

साधारणतः आदिवासी लोग गाँव से दूर जंगल, या पहाड़ों पर बस्ती बनाकर रहते हैं। सुशिक्षित, समाज के मुख्य प्रवाह से दूर होने के कारण आज

उनकी स्थिति पशुवत हो चुकी है। जीवन का ऐश्वर्य लूटानेवाले, सुखलोलुप वर्ग को क्या ये आदिवासी दिखाई नहीं देते। मानव की मानव के प्रति इतनी विरक्ति देखकर मन क्षोभ से भर उठता है। शोषितों की उपेक्षा करनेवालों के प्रति घृणा का भाव मन में उमड़ता है।

हर जगह मैंने देखा है कि मेहनत आदिवासी करता है, और भी व्यापारी, दूकानदार या ठेकेदार खाता है। आज भी आदिवासीयों की आर्थिक स्थिति में इतना परिवर्तन नहीं हुआ है। परंतु आदिवासीयों की मेहनत पर सेठ, साहूकार, दूकानदार मालामाल हो गये हैं। पचास साल पूर्व आदिवासी जैसा था आज भी वैसा ही है।

मित्रों, आदिवासी लोग हप्ते के छः दिन काम करते हैं और हप्ते के एक दिन अपने नजदिक के गाँव में बाजार हाट होता है। एक निश्चित थार में हाट लगता है। आदिवासीयों के लिए बाजारहाट का दिन खास होता है। चित्तौड़गढ़ के कवि माणिक की 'आदिवासी' शीर्षक कविता में कवि कहते हैं –

'ये सातवें दिन के हाट भी गजब हैं
 हाँ इकलौते बड़े जरिये हैं मिलने – मिलने
 गीत गाते दुख विसरने के
 ऐंचक साधन हैं खिलखिलाने के
 साधनहीनों का मन बहलाने के
 जरूरी साधन हैं हाट।'

बाजार हाट के दिन आदिवासी स्त्री-पुरुष, बच्चे-बूढ़े अपना सबकुछ दुख-दर्द, धकावट, श्रम सब भूलकर एक-दूसरे से मिलने-जुलने का ठिकाना हाट है। हो सकता है, उनके बच्चों के विवाह की बात-चित भी बाजारहाट में ही होती होगी। या आदिवासी लड़के-लड़कियों की पसंद भी यहीं मिट जाती। परंतु ये लोग अपना सब कुछ भूलकर बाजारहाट चले आते हैं। कवि वर्णन करता है –

'उस दिन वे भूल जाते हैं
 हम तोड़ते जंगल का रेना
 नदी के पानी में
 फैंकती के गंदे निकास का दर्द
 घरों में भूखें मरते

❖ विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal | Impact Factor 5.131 (IIJIF)

21. Antarjaliya Hindi Sahitya aur Vigyapan (Dr. Depashree Gadakh)

MAH MUL/03051/2012 ISSN: 2319 9318	UGC Approved Sr.No.62759	<i>Vidyawarta</i> ®	February 2018 Special Issue	084
---------------------------------------	---	---------------------	--------------------------------	-----

25

अंतरजालीय हिंदी साहित्य और विज्ञापन

गडाख दीपाश्री कैलास
शोध छात्रा,
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा विश्वविद्यालय
औरंगाबाद,
मो.नं. ९०११७१४३७९
ई-मेल – miss.dipashrshete@gmail.com

हिंदी मान्यताओं के अनुसार जिवेद (अर्थात् ब्रह्मा, विष्णु और महेश) सारे विश्व को जन्म देते हैं, उनकी रक्षा करते हैं व नाश भी करते हैं। हमारी दुनिया में भी एक और विशक्तियी है — इंटरनेट, टेलीकम्युनिकेशन और Information technology दूरसंचार सूचना प्रौद्योगिकी नेटवर्क के इस यथार्थवादी फलज के हम नवस साक्षी हैं। आज हम नई सदी के पहले दशक के मुख्यद्वार पर खड़े हैं। जहाँ दूरसंचार और सूचना प्रौद्योगिकी में एक नया व उल्लेखक भविष्य हमारी प्रतीक्षा में है।

इंटरनेट साठ के दशक में उन दूरदर्शी लोगों की कल्पना का परिणाम है जिन्होंने सूचनाओं के परस्पर अदान-प्रदान के रूप में कंप्यूटर की अद्भूत क्षमता पूर्वनिमान ल्या लिया था। प्रारंभ में इंटरनेट का प्रयोग वैज्ञानिक शोध और रक्षा क्षेत्रों में किया गया। सर्वप्रथम एम.आय.टी. संस्थान के जे. सी. आर. लिक्लाइडर ने १९६२ में कंप्यूटर के वैश्विक नेटवर्क का प्रस्ताव रखा। जिसके विकास के लिए डिफेंस एडवांस्ड रिसर्च प्रोजेक्ट एजेंसी यानी डरपा के प्रभारी के रूप में भी लिक्लाइडर कार्य किया। उस समय इंटरनेट को लेकर कई प्रयोग चल रहे थे।

१९७२ में अंतर्राष्ट्रीय कंप्यूटर संचार सम्मेलन में का सफल प्रदर्शन किया गया। इस नवीन नेटवर्क तकनीक का जनता के समक्ष यह प्रथम प्रदर्शन था। १९७२ में ही इंटरनेट ने एक और महत्वपूर्ण छलांग

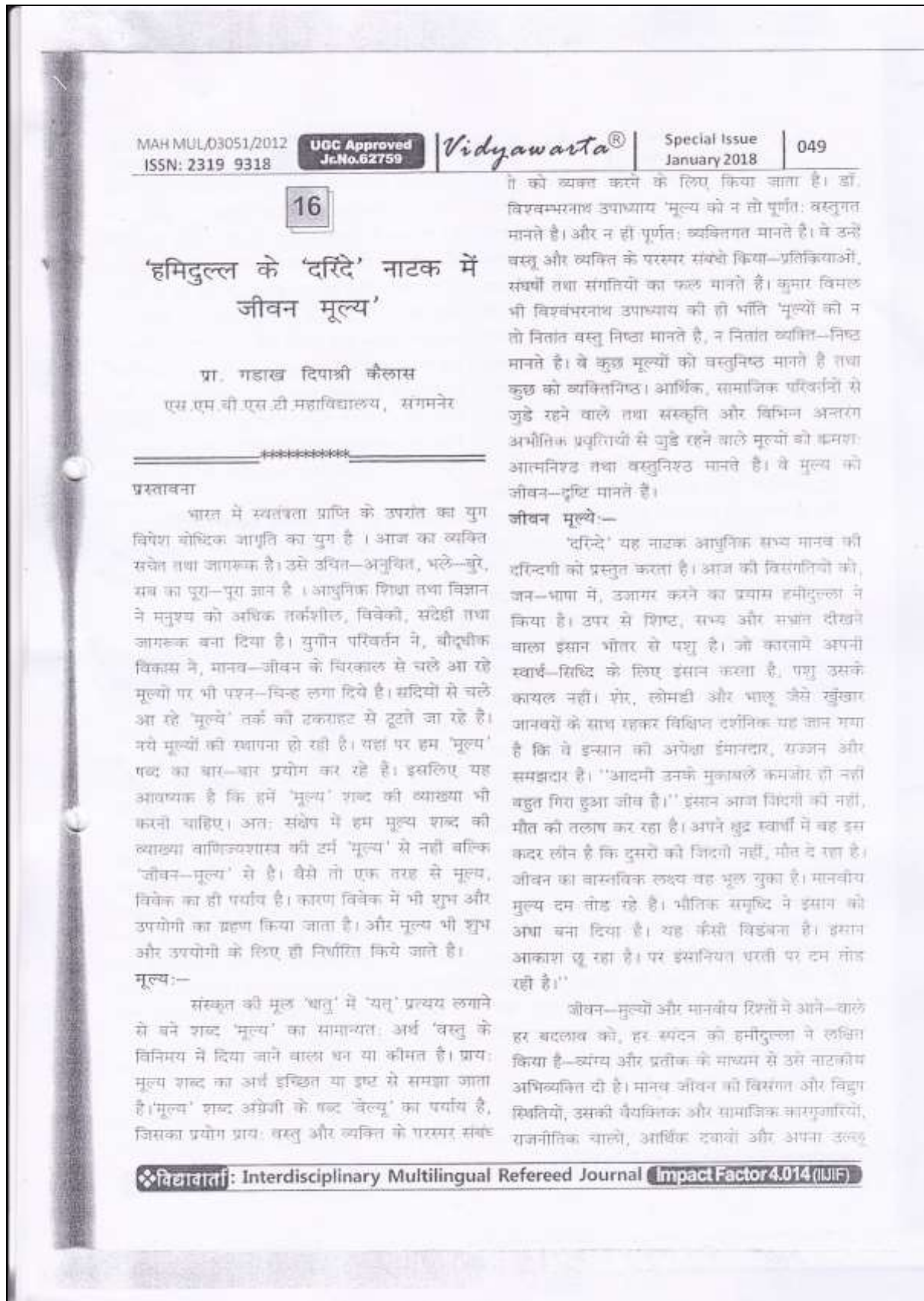
लगाया। बी.बी.एन. संस्थान के रे. वैनलिसन ने ई.मेल का प्रयोग किया। उन्होंने चिन्ह को प्रयोक्ता के नाम और पते को दर्शाने के लिए प्रयुक्त किया। १९७४ में पहली बार इंटरनेट शब्द का प्रयोग किया। तब से इंटरनेट निरंतर अत्यंत तीव्रता से विकसित और प्रसारित हो रहा है। आज कन्वरजेंस की बातें होने लगी हैं अर्थात् विभिन्न माध्यमों का समन्वय उभर पर आगे विस्तार से बात करेंगे।

अन हम इंटरनेट पर उपलब्ध हिंदी साहित्य की चर्चा करेंगे — इंटरनेट पर www.123india.com के माध्यम से जब खोज के खाने में Hindi language and Literature अंकित करते हैं तो हम [http://www.cs.colostate.edu/~malaiya/hindi it.html](http://www.cs.colostate.edu/~malaiya/hindi%20it.html) के पते पर पहुँचते हैं जहाँ हिंदी का होमपेज खुलता है और हिंदी बोलियों, भाषा और साहित्य का सखित परिवर्ष मिलता है। वाराणसी के गंगाघाटों के छोटें से मनोरम दृश्य के साथ देवनागरी में "हिंदी गाने की भाषा, किसानों की भाषा, विद्वानों की भाषा" एवं अंग्रेजी में का शीर्षक उभरता है। फिर उसके नीचे हिंदी भाषा और साहित्य के बारे में जो कुछ भी है वह अंग्रेजी में है, फिलहाल गैर हिंदी भाषियों के लिए महत्वपूर्ण एवं शायद वैश्विक तर्ष के लिए अपरिहार्यता के कारण। हिंदी के इस होमपेज पर आगे हम तीन शीर्षकों पर पहुँच सकते हैं— लिंक्स टू हिंदी रिसोर्सेज, आल एबाउट हिंदी सांग्स एवं इमार्टल पोएट्स एण्ड आर्थिस्ट। पहले पर पहुँचकर हम हिंदी के व्याकरण फोनेटिक्स आदि की कुछ जानकारी प्राप्त कर सकते हैं। दूसरे पर हिंदी गीतारों, गानों के बारे में जान एवं सुन सकते हैं तथा तीसरे साइट पर हिंदी लेखकों की एक सूची मिलती है जो आरंभिक काल, मध्यकाल एवं आधुनिक काल के उपशीर्षकों में वर्गीकृत है।

इनमें से किसी भी रचनाकार के बारे में, रचनाओं की जान, पढ़ एवं सुन सकते हैं। इसमें से कुछ रचनाकारों के बारे में जानकारी मिलती है तो कुछ के बारे में अभी जानकारी धरी नहीं जा सकी है। सिध्द कवि सरहपा के बारे में जानने के लिए सरहपा पर क्लिक करने पर जानजन इस्टीट्यूट का होम पेज खुलता है जहाँ सस्कानेवान विश्वविद्यालय के प्रोफेसर हर्षट गुप्तर द्वारा रचित पुस्तक "Ecstatic Spontaneity

❖ **विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal** **Impact Factor 4.014 (IIJIF)**

22. Hamidulla ke Darinde Natak me Jivan Mullya (Dr. Depashree Gadakh)

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

UGC Approved
Jr.No.62759

Vidyawarta®

Special Issue
January 2018

049

16

‘हमिदुल्ल के ‘दरिंदे’ नाटक में जीवन मूल्य’

प्रा. गडाख दिपाश्री कैलास

एस.एम.वी.एस.टी.महाविद्यालय, संगमनेर

प्रस्तावना

भारत में स्वतंत्रता प्राप्ति के उपरांत का युग विशेष बोधिक जागृति का युग है। आज का व्यक्ति सचेत तथा जागरूक है। उसे उचित-अनुचित, भले-बुरे, सब का पूरा-पूरा ज्ञान है। आधुनिक शिक्षा तथा विज्ञान ने मनुष्य को अधिक तर्कशील, विवेकी, सदेही तथा जागरूक बना दिया है। युगीन परिवर्तन ने, बौद्धिक विकास ने, मानव-जीवन के चिरकाल से चले आ रहे मूल्यों पर भी पश्न-चिन्ह लगा दिये हैं। सदियों से चले आ रहे ‘मूल्य’ तर्क की टकराहट से टूटते जा रहे हैं। नये मूल्यों की खोजना हो रही है। यहाँ पर हम ‘मूल्य’ शब्द का बार-बार प्रयोग कर रहे हैं। इसलिए यह आवश्यक है कि हमें ‘मूल्य’ शब्द की व्याख्या भी करनी चाहिए। अतः संक्षेप में हम मूल्य शब्द की व्याख्या वाणिज्यशास्त्र की दर्म ‘मूल्य’ से नहीं बल्कि ‘जीवन-मूल्य’ से हैं। वैसे तो एक तरह से मूल्य, विवेक का ही पर्याय है। कारण विवेक में भी शुभ और उपयोगी का ग्रहण किया जाता है। और मूल्य भी शुभ और उपयोगी के लिए ही निर्धारित किये जाते हैं।

मूल्य:-

संस्कृत की मूल ‘धातु’ में ‘यत्’ प्रत्यय लगाने से बने शब्द ‘मूल्य’ का सामान्यतः अर्थ ‘वस्तु के विनिमय में दिया जाने वाला धन या कीमत है। प्रायः मूल्य शब्द का अर्थ इच्छित या इष्ट से समझा जाता है। ‘मूल्य’ शब्द अंग्रेजी के शब्द ‘वैल्यू’ का पर्याय है, जिसका प्रयोग प्रायः वस्तु और व्यक्ति के परस्पर संबंध

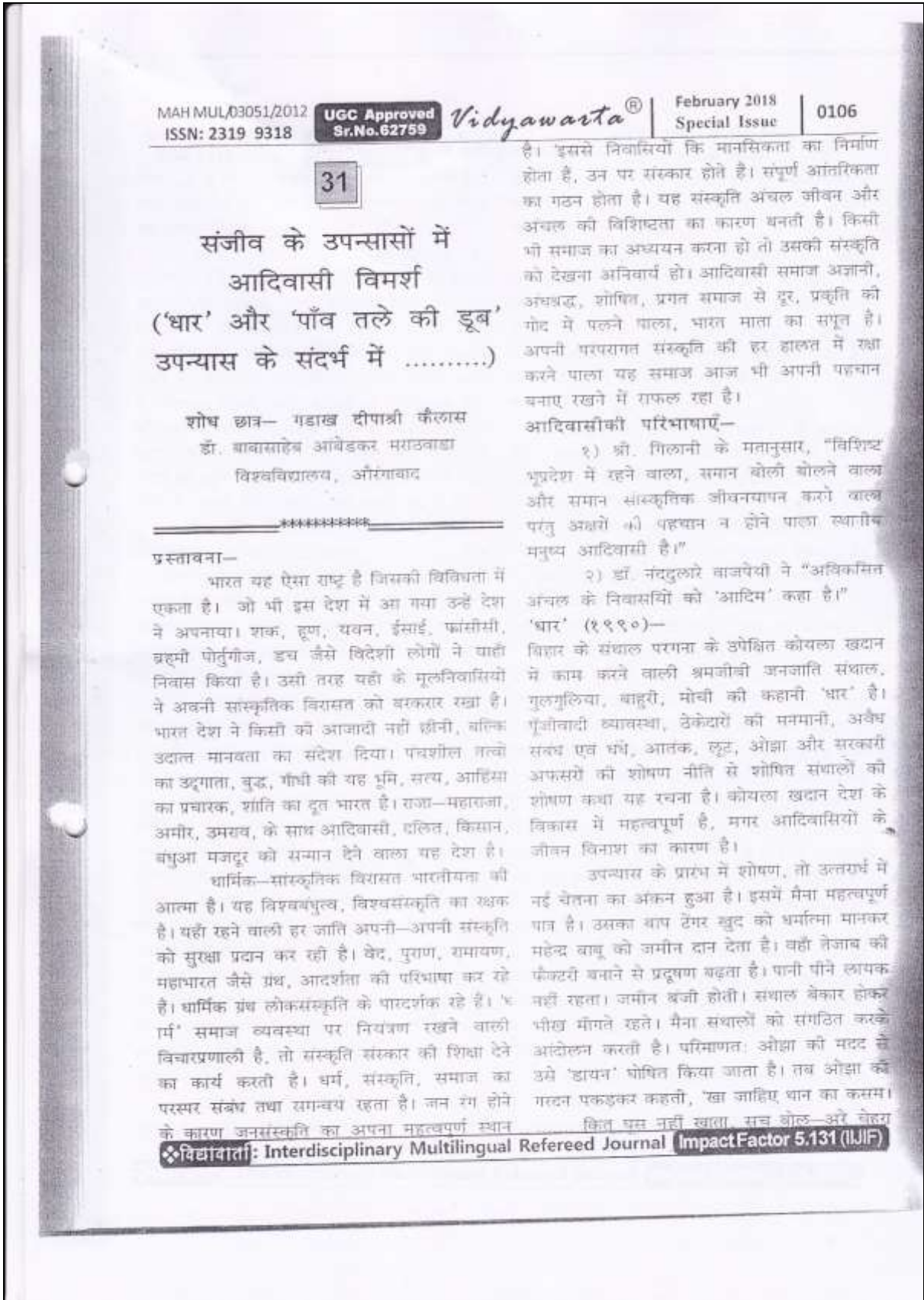
में को व्यक्त करने के लिए किया जाता है। डॉ. विश्वम्भरनाथ उपाध्याय ‘मूल्य’ को न तो पूर्णतः वस्तुगत मानते हैं। और न ही पूर्णतः व्यक्तिगत मानते हैं। वे उन्हें वस्तु और व्यक्ति के परस्पर संबंधों-प्रतिक्रियाओं, संबंधों तथा संगतियों का फल मानते हैं। कुमार विमल भी विश्वम्भरनाथ उपाध्याय की ही भाँति ‘मूल्यों’ को न तो नितान्त वस्तु निष्ठ मानते हैं, न नितान्त व्यक्ति-निष्ठ मानते हैं। वे कुछ मूल्यों को वस्तुनिष्ठ मानते हैं तथा कुछ को व्यक्तिनिष्ठ। आर्थिक, सामाजिक परिवर्तनों से जुड़े रहने वाले तथा संस्कृति और विभिन्न अनंतरा अभौतिक प्रवृत्तियों से जुड़े रहने वाले मूल्यों को क्रमशः आत्मनिष्ठ तथा वस्तुनिष्ठ मानते हैं। वे मूल्य को जीवन-दृष्टि मानते हैं।

जीवन मूल्य:-

‘दरिंदे’ यह नाटक आधुनिक सभ्य मानव की दृष्टिगत को प्रस्तुत करता है। आज की विरगतिवों को, जन-भाषा में, उजागर करने का प्रयास हमीदुल्ला ने किया है। उपर से शिष्ट, सभ्य और सभ्रत देखने वाला इंसान भीतर से पशु है। जो कारणों अपनी स्वार्थ-सिद्धि के लिए इंसान करता है, पशु उसके कायल नहीं। पंर, लोमड़ी और भालू जैसे खुंखार जानवरों के साथ रहकर विशिष्ट दर्शनिक-ग्रह ज्ञान गया है कि वे इंसान को अपेक्षा इमानदार, सज्जन और समझदार हैं। “आदमी उनके मुकाबले कमजोर ही नहीं बहुत गिरा हुआ जीव है।” इंसान आज विदगी की नहीं, मौत की तलाश कर रहा है। अपने खुद स्वार्थों में वह इस कदर लीन है कि दूसरों की विदगी नहीं, मौत दे रहा है। जीवन का वास्तविक लक्ष्य वह भूल चुका है। मानवीय मूल्य दम तोड़ रहे हैं। भौतिक समृद्धि ने इंसान को अधा बना दिया है। यह कंसी विडंबना है। इंसान आकाश चू रहा है। पर इंसानियत धरती पर दम तोड़ रही है।”

जीवन-मूल्यों और मानवीय रिश्तों में आने-वाले हर बदलाव को, हर स्पदन को हमीदुल्ला ने लक्षित किया है-व्यंग्य और प्रतीक के माध्यम से उसे नाटकीय अभिव्यक्ति दी है। मानव जीवन को विरगता और विदुय स्थितियों, उसकी वैयक्तिक और सामाजिक कारगुजारियों, राजनीतिक चालों, आर्थिक दबावों और अपना-उल्लू

23. Sanjiv ke Upansanso me Adivasi Vimarsh (Dr. Depashree Gadakh)

MAH MUL/D3051/2012
ISSN: 2319 9318

UGC Approved
Sr.No.62759

Vidyawarta®

February 2018
Special Issue

0106

31

**संजीव के उपन्सासों में
आदिवासी विमर्श
(‘धार’ और ‘पाँव तले की डूब’
उपन्यास के संदर्भ में)**

शोभ छात्र— गडाख दीपाश्री कौलगस
डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर मराठवाडा
विश्वविद्यालय, औरंगाबाद

प्रस्तावना—

भारत यह ऐसा राष्ट्र है जिसकी विविधता में एकता है। जो भी इस देश में आ गया उन्हें देश ने अपनाया। शक, हूण, यवन, ईसाई, फ्रांसीसी, ब्रह्मी पोर्तुगीज, डच जैसे विदेशी लोगों ने यहाँ निवास किया है। उसी तरह यहाँ के मूलनिवासियों ने अपनी सांस्कृतिक विरासत को बरकरार रखा है। भारत देश ने किसी को आजादी नहीं दी, बल्कि उदात्त मानवता का संदेश दिया। पंचशील तत्वों का उद्गाता, बुद्ध, गाँधी की यह भूमि, सत्य, आहिंसा का प्रचारक, शांति का दूत भारत है। राजा—महाराजा, अमीर, उमराव, के साथ आदिवासी, एलित, किसान, बंधुआ मजदूर को सम्मान देने वाला यह देश है।

धार्मिक—सांस्कृतिक विरासत भारतीयता की आत्मा है। यह विश्वबंधुत्व, विश्वसंस्कृति का रक्षक है। यहाँ रहने वाली हर जाति अपनी—अपनी संस्कृति को सुरक्षा प्रदान कर रही है। वेद, पुराण, रामायण, महाभारत जैसे ग्रंथ, आदर्शता की परिभाषा कर रहे हैं। धार्मिक ग्रंथ लोकसंस्कृति के धारदर्शक रहे हैं। ‘धर्म’ समाज व्यवस्था पर नियंत्रण रखने वाली विचारप्रणाली है, तो संस्कृति सरकार की शिक्षा देने का कार्य करती है। धर्म, संस्कृति, समाज का परस्पर संबंध तथा समन्वय रहता है। जन रंग होने के कारण जनसंस्कृति का अपना महत्वपूर्ण स्थान

है। इससे निवासियों कि मानसिकता का निर्माण होता है, उन पर संस्कार होते हैं। संपूर्ण आंतरिकता का गठन होता है। यह संस्कृति अंचल जीवन और अंचल की विशिष्टता का कारण बनती है। किसी भी समाज का अध्ययन करना हो तो उसकी संस्कृति को देखना अनिवार्य हो। आदिवासी समाज अज्ञानी, अक्षय, शोषित, प्रगत समाज से दूर, प्रकृति की गोद में पलने वाला, भारत माता का संपुत है। अपनी परंपरागत संस्कृति की हर हालत में रक्षा करने वाला यह समाज आज भी अपनी पहचान बनाए रखने में सफल रहा है।

आदिवासीकी परिभाषाएँ—

१) श्री. गिलानी के मतानुसार, “विशिष्ट भूप्रदेश में रहने वाला, समान बोली बोलने वाला और समान सांस्कृतिक जीवनयापन करने वाला परंतु अक्षरों की पहचान न होने वाला स्थायी मनुष्य आदिवासी है।”

२) डॉ. नंददुलारे वाजपेयी ने “अधिकमित अंचल के निवासियों को ‘आदिम’ कहा है।”

‘धार’ (१९९०)—

बिहार के संथाल परगना के उपेक्षित कोयला खदान में काम करने वाली श्रमजीवी जनजाति संथाल, गुलगुलिया, बाहुरी, मोची की कहानी ‘धार’ है। पूँजीवादी व्यावस्था, ठेकेदारों की मनमानी, अवैध संबंध एवं धंधे, आतंक, लूट, ओझा और सरकारी अफसरों की शोषण नीति से शोषित संथालों को शोषण कथा यह रचना है। कोयला खदान देश के विकास में महत्वपूर्ण है, मगर आदिवासियों के जीवन विनाश का कारण है।

उपन्यास के प्रारंभ में शोषण, तो उत्तरार्ध में नई चेतना का अंकन हुआ है। इसमें मैना महत्वपूर्ण पात्र है। उसका बाप टेंगर खुद को धर्मात्मा मानकर महेन्द्र बाबू को जमीन दान देता है। वहाँ तेजाब की फैक्टरी बनाने से प्रदूषण बढ़ता है। पानी पीने लायक नहीं रहता। जमीन ब्रजी होती। संथाल बेकार होकर भीख मींगते रहते। मैना संथालों को संगठित करके आंदोलन करती है। परिणामतः ओझा की मदद से उसे ‘डायन’ घोषित किया जाता है। तब ओझा को गठन पकड़कर कहती, ‘खा जाहिण धान का कसम।

कित्त घस नहीं खाता, मच बोल—अरे चेतना

❖विद्यावार्ता: Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal (Impact Factor 5.131 (IIJIF)

24. Mohan Rakesh ke Natko me Shilpagat Adhunikta (Dr. Depashree Gadakh)

'RESEARCH JOURNEY' International Multidisciplinary E- Research Journal ISSN : 2348-7
Impact Factor - (CIF) - 3.452, (SJIF) - 3.009, (GIF) - 0.676 (2013) 2348-7
Special Issue 33 : समकालीन हिंदी नाटक विधा में बदलते जीवनमूल्य January
UGC Approved No. 40705 & 44117 2018

मोहन राकेश के नाटकों में शिल्पगत आधुनिकता

प्रा. दिपाश्री कैलास गुडाख
एस्. एम्. बी. एस्. टी. कला विज्ञान
तथा वाणिज्य महाविद्यालय, संगमनेर।
ता. संगमनेर जि. अहमदनगर

प्रस्तावना :-

समकालीन हिंदी नाटक जीवन से जुड़ा हुआ नाटक है। कथ्य और शिल्प के नवीनतक प्रयोग साथ-साथ, समकालीन बोध, समकालीन हिंदी नाटक की पहचान है। विषय-वस्तु चाहे ऐतिहासिक, पौराणिक, सामाजिक या राजनैतिक हो, जीवन का ऐसा कोई पक्ष नहीं जिसे रचनाकार ने छुआ न व्यष्टिगत चेतना के साथ- साथ समष्टिगत चेतना को भी महत्व देते हुए समकालीन हिंदी नाटकका व्यक्ति तथा समाज से जुड़ी हुई विभिन्न समस्याओं को अपने नाटकों का विषय बनाया है।

भारतेंदु हरिश्चंद्र की आधुनिक हिंदी नाटक का जनक माना जाता है। भारतेंदु की पहल के व ही १८७० ई. के आसपास हिंदी के अव्यावसायिक रंगमंच का प्रारंभ हुआ था। श्री नेमिचंद्र जैन हैं, "भारतेंदुजी ने जनजीवन से जुड़े हुए और हिंदी भाषी क्षेत्र की सांस्कृतिक चेतना को रूपाकार देना देने वाले जीवन्त, सार्थक नाटक और रंगकर्म की शुरुआत की थी।

वास्तव में प्रत्येक युग अपने समय की परिस्थितियों से, परिवेश से संबंध रहता है और संबंधता के कारण ही जाना पहचाना जाता है! परंतु इसमें कुछ तत्व ऐसे होते हैं जो युग परिवर्तन साथ पीछे छुट जाते हैं क्योंकि उनका महत्व उस समय तक ही होता है और आगे चलकर वह परिवेश में व्यर्थ लगने लगते हैं। जब किसी कला में स्थायी जीवन मूल्यों की प्रतिष्ठा होती है तब कला अपने युग के लिए तो महत्वपूर्ण होती ही है, साथ ही परवर्ती युग के लिए भी उसका महत्व रहता है।

काल के प्रवाह में अपने समय को पहचानना, अपने समय के प्रति ईमानदार होना 'समकालीनता' की निशानी है! 'समकालीनता' युग संदर्भ में प्रासंगिक तो होती ही है, शायद कला न बदलती दुनिया की आवश्यकताओं के अनुसार नये विचार सामने आकर जो पहले आधुनिक या वर्तमान संदर्भ में प्राचीन बना देते जाते हैं।

समकालीन का अर्थ :-

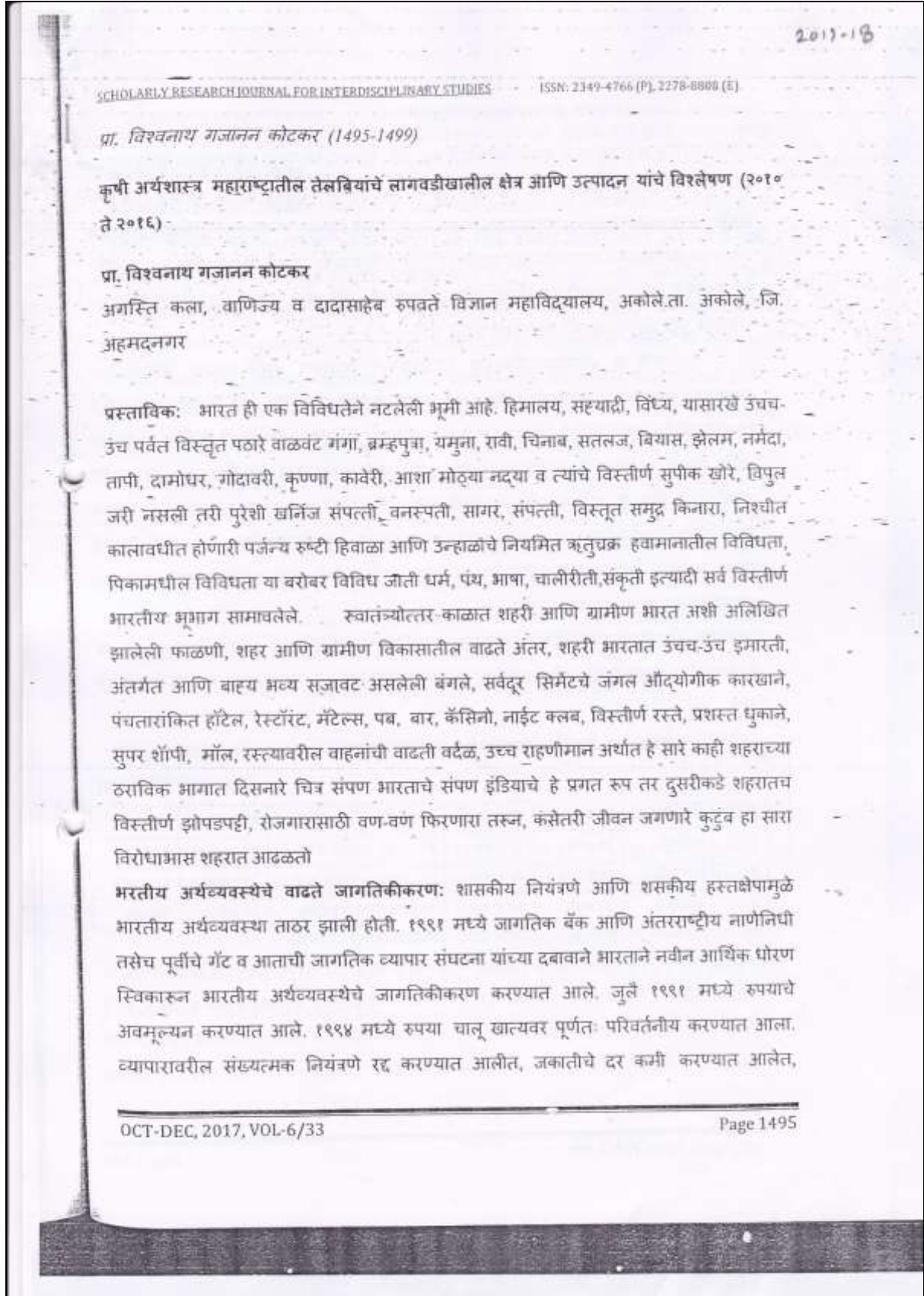
'समकालीन' का अर्थ है एक ही समय में रहने वाला या समान युग में रहनेवाला, यह अंग्रेजी 'कनटैपरेरी' का हिंदी पर्याय है। 'समकालीनता' के समानान्तर प्रायः समसामयिक, आधुनिक जैसे शब्द प्रयुक्त होते हैं।

'समकालीन' शब्द इस बात का सूचक है कि प्रस्तुत कला समसामयिक संदर्भ से जुड़ी हुई चेतना या मानसिकता की द्योतक है। स्थायी जीवन- मूल्यों की उपस्थिति के कारण यह कला काल की सीमा को भी लौघ जाती है।

समकालीन की परिभाषा :-

180 | Website - www.researchjourney.net | Email - researchjourney2014@gmail.com

25. Krushiarthashastra Maharashtraatil Telbiyaanche Lagawadikhalil Kshetra aani Utpaadane Yaanche Vishleshan (Dr. Kotkar V. G.)

26. Bhartatil KrushiKshetrasamoril Aavhaane (Prof. Mohate S. S.)

2017-18

SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES ISSN: 2349-4766 (P), 2278-8808 (E)

प्र. डॉ. सुनिल मोहटे (1482-1486)

भारतातील कृषी क्षेत्रासमोरील आव्हाने

प्र. डॉ. सुनिल मोहटे
अर्थशास्त्र विभाग, अगस्त कला, वाणिज्य व दादासाहेब रुपवते विज्ञान महाविद्यालय, अकोले
ता. अकोले, जि. अहमदनगर

प्रास्ताविक :- स्वातंत्र्योत्तर कालखंडात भारतीय अर्थव्यवस्थेचा जलद आर्थिक विकास साध्य करण्यासाठी आर्थिक नियोजनाचा अवलंब करण्यात आला. देशाच्या आर्थिक विकासातील शेती क्षेत्राचे महत्त्व व देशाला अन्नधान्य व इतर शेतीमालाच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण बनविण्यासाठी सुरुवातीच्या काळात कृषीक्षेत्राच्या विकासाबाबत थोड्याफार प्रमाणात का होईना आश्वासक परिस्थिती निर्माण झाली. अधिकाधिक उत्पादन देणारी सुधारीत व संकरीत जातीची बी -बियाणे, रासायनिक खते, कीटकनाशक औषधे व जलसिंचन सुविधांची उपलब्धता या चतुःसुत्रीवर मोठ्या प्रमाणात भर देण्यात आला. प्रत्येक पंचवार्षिक योजनेत कृषी क्षेत्राच्या विकासाची उद्दीष्टे निश्चित करून ती साध्य करण्यासाठी प्रयत्न करण्यात आले. या संघटीत स्वरूपाच्या प्रयत्नांमुळे देश अन्नधान्य व इतर शेतीमालाच्या बाबतीत स्वयंपूर्ण झाला. सन 1991 मध्ये भारताने नवीन आर्थिक धोरण स्विकारले. खाजगीकरण, उदारीकरण आणि जागतिकीकरण या तीन पैलूंवर आधारीत असणाऱ्या नवीन आर्थिक धोरणाच्या स्विकारामुळे भारतातील कृषी क्षेत्राला जागतिक स्पर्धेमध्ये सहभागी होण्याशिवाय दुसरा पर्याय शिल्लक राहिलेला नाही. मात्र यामुळे भारतातील कृषी क्षेत्रापुढे नवीन आव्हाने उभी राहिलेली असून त्यातच निसर्गाचा प्रकोप, राजकीय उदासिनता, येथील अलवचिक व्यवस्था, शेतीविषयक धोरणांचे अपयश इत्यादीसारख्या बाबींमुळे भर पडली आणि आधीच हतबल, दुर्बल असणारा शेतकरी वर्ग निराश होऊन स्वतःची जीवन यात्रा संपविण्याच्या निर्णयापर्यंत पोहचला. काळाच्या ओघात शेतीमालाच्या उत्पादन खर्चात प्रचंड प्रमाणात वाढ झाली मात्र त्या प्रमाणात शेतीचे उत्पन्न मात्र फारसे वाढले नाही. त्यातून शेतकर्यांचा कर्जभार वाढू लागला. जागतिकीकरणानंतरच्या कालखंडात देशभरात शेतकर्यांच्या आत्महत्येचे सत्र सुरु होऊन सुमारे दीड लाखापेक्षा अधिक शेतकर्यांनी आपली जीवनयात्रा संपविली. ही भारतासारख्या कृषीप्रधान देशाच्या दृष्टीने अतिशय शरमेची बाब म्हणावी लागेल. प्राप्त परिस्थितीचा बारकाईने विचार करता भारतातील शेतीक्षेत्रासमोर निश्चितच काही आव्हाने निर्माण झाली आहेत. म्हणून या आव्हानांचा आणि समस्यांचा गाभिर्याने विचार करून ताविरोधी कृती कार्यक्रम हाती घेणे गरजेचे आहे. अन्यथा वेळ निघून गेल्यावर पश्चाताप करण्याशिवाय पर्याय राहणार नाही. भारतातील कृषी क्षेत्रासमोरील आव्हानांचा आढावा पुढील मुद्यांच्या अधारे घेण्याचा प्रयत्न केला आहे.

1. कोरडवाहू शेतीचे प्राबल्य :- भारतातील एकुण शेतीक्षेत्रापैकी आजही सुमारे 64 ते 65 टक्के शेती पावसाच्या पाण्यावर अवलंबून आहे. त्यातच मान्सूनचा पाऊस वेळेवर, जुरेसा व

OCT-DEC, 2017, VOL-6/33 Page 1402

27. Role of Agriculture in the Indian Economy (Dr. Kotkar V. G.)

ISSN: 2394 5303 | Impact Factor 5.011(IJIF) | *Printing Area™* International Research Journal | February 2018 | Special Issue Vol.02 | 024

system of the country are inescapable.

05

Role of Agriculture in the Indian Economy

Prof. Vishwanath G.Kotkar
Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb
Rupwate Science College Akole, Tal- Akole,
Dist- Ahmednagar,

Reference

1. Directorate of Economics and Statistics, Ministry of Agriculture, Government of India, Agricultural Statistics at a Glance, New Delhi, 2000.
2. International Marketing - Including Export Management, 6th Edition, Himalaya Publishing House, Mumbai, 2003.
3. Francis Cherunilam, Business Environment - Text and Cases, Himalaya Publishing House, Delhi, 2002.
4. Gandhi, J.C., Marketing - A Managerial Introduction, Mc Graw Hill Publishing Company, New Delhi.
5. A Micro Study on Agri-Business Systems - Abstracts of Research Studies in Management in Agriculture, Indian Institute of Management, Ahmedabad, 1974.

Indian Economy, 20th Edition, Himalaya Publishing House, Mumbai, 2002.

□ □ □

Abstract

Agriculture has always the backbone of the Indian Economy and despite concerted industrialization in the last six decades. It provides employment to around 60 per cent of Agriculture in the national economy can be best explained by considering the role of Agriculture under different hands. Agriculture world census in 1924 by the International Institute of Agriculture Rome. Censuses India in 1950.

Agriculture and Allied Sector contributed approximately 13.9% of Indian GDP during 2013-14. The share of agriculture in employment was 48.9 per cent workforce. Indian agricultural services and agricultural machinery sectors have cumulatively attracted Foreign Direct Investment equity inflow of about US\$ 2.45 billion.

Place of Agriculture in Indian Economy

Agriculture has always the backbone of the Indian Economy and despite concerted industrialization in the last six decades. It provides employment to around 60 per cent of Agriculture in the national economy can be best explained by considering the role of Agriculture under different hands.

India has attempted to achieve economic growth with social justice. While doing this is has not only invested considerable financial and economic resources, but has also adopted the democratic process of electing representation to various institution at the

Printing Area : Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal | UGC Approved Sr.No.43053

28. Samrat Ashokachya Dharmache Swarup (Dr. Dhanraj Hadule)

सम्राट अशोकाच्या धर्माचे स्वरूप

अशोकाच्या काळी भारतामध्ये वैदिक धर्माबरोबर बौद्ध, जैन आणि आजीवक इत्यादी संप्रदाय अस्तित्वात होते तसेच इतर अनेक छोटे छोटे संप्रदायही अस्तित्वात होते त्याला अशोक 'पाषण्ड' असे म्हणतात. पाषण्ड किंवा पाखंड हा शब्द वैदिक परंपरेत अवैदिक धर्माची निंदा करण्यासाठी किंवा निषेध करण्यासाठी वापरला जातो, परंतु अशोक तो शब्द फक्त इतर पंथ किंवा संप्रदाय एवढ्याच अर्थाने वापरतात. इतर पंथांची निंदा वा निषेध त्यांना अभिप्रेत नाही. त्यांच्याविषयी त्यांना आदरच वाटतो आणि हीच सहिष्णुता होय. अशा प्रकारे अशोकाने आपल्या अभिलेखातून ज्या धर्माचा प्रचार केला तो काही विशिष्ट संप्रदाय किंवा पाषण्ड नव्हता. धर्माद्वारे अशोकांना सदाचाराचे असे सर्वसम्मत नियम अभिप्रेत होते, जे सर्व धर्म आणि संप्रदायांमध्ये समान आहेत.

कलिंग युद्धानंतर अशोकांनी बौद्ध धर्माचा स्वीकार केल्याचे दिसते. अशोकांनी बौद्ध धर्माला ज्या मानवीय धर्मांमध्ये प्रस्तुत केले त्या धर्माचे स्वरूप काय आहे याचा अभ्यास करणे नितांत आवश्यक आहे. तत्कालीन धार्मिक दृष्टिकोन देवी-देवतांची आराधना आणि कर्मकांडांवर आधारित होता. बौद्ध आणि जैन धर्मांनी हिंदू धर्मातील या प्रथेला विरोध केला, परंतु अशोकांनी सांगितलेला धर्म हा, ना देवी-देवतांच्या आराधनेवर आधारित होता ना कर्मकांडांवर. त्यांच्या मते धर्माचे अस्तित्व मानवासाठी होते, मानव धर्मासाठी नव्हे. धर्म मानवाच्या कल्याणासाठी तेव्हाच असतो, जेव्हा त्याचा संबंध मानवी व्यवहारांशी असतो. अशोकांनी या दृष्टिकोनातूनच धर्माला व्यावहारिक जीवनाशी संबंधित केले आणि धर्म म्हणजे काय हे सांगितले.

अशोकांनी आपल्या धर्माची व्याख्या त्याच्या अभिलेखामध्ये केलेली आहे. अशोकांचा धर्म हा काही नवीन धर्म नव्हता, तर सर्व धर्मातील चांगल्या गोष्टी त्यांनी त्यामध्ये संग्रहित केलेल्या आहेत. म्हणजेच अशोकांचा धर्म हा नैतिक नियमांचा संग्रह आहे. अशोकांनी स्तंभलेख दोन आणि सातमध्ये धर्म म्हणजे काय हे सांगितले. त्यांच्या मते पाप-वासनांपासून अलिप्तता, सत्कर्म, दया, दान व पावित्र्य ह्या

परामर्श, खंड ३५, अंक १-४, मे २०१३ ते एप्रिल २०१४, प्रकाशन : जानेवारी २०१८

29. Oshonni Dharmik Shikshanaachi Keleli Chikitsta (Dr. Dhanraj Hadule)

2017-18

CURRENT GLOBAL REVIEWER

Half Yearly Nov. 2017-Apr. 2018	UGC Approved Sr. No. 64310	ISSN : 2319 - 8648 Impact Factor : 2.143
Issue X Vol V, April 2018		

ओशोनी धार्मिक शिक्षणाची केलेली चिकित्सा

प्रा. हाडुळे धनराज सुभाष
अगस्ति कला, वाणिज्य व दादासाहेब, रुपवते विज्ञान महाविद्यालय अकोले, ता. अकोले जि.अ.नगर

----- (20) -----

ओशोच्या मते धर्माच्या नावावर जे लोक स्वतःला हिंदू, बौद्ध, शीख, ईसाई समजतात ते धार्मिक नाहीत. कारण धर्म तर एकच आहे. जो एक आहे तोच धर्म आहे आणि तेच सत्य आहे. सत्य निःशब्द आहे आणि तो परमात्मा आहे. शिक्षण आणि धर्म यातील संबंध स्पष्ट करताना ओशो म्हणतात, धर्माचा अर्थ विविध धर्मांशी नाही. धार्मिक होणे म्हणजे हिंदू, मुसलमान होणे नव्हे. उलट जोपर्यंत एखादा हिंदू किंवा मुसलमान आहे, तोपर्यंत त्याचे धार्मिक होणे असंभव आहे. जे लोक शिक्षणाला धर्माशी जोडू इच्छितात, ते धर्म म्हणजे हिंदू, मुसलमान, ईसाई असा धर्माचा अर्थ काढतात. अशा प्रकारचे धार्मिक शिक्षण खरा धर्म आणू शकत नाही. उलट ते मानवाला अधार्मिक बनवते. असे धार्मिक शिक्षण मानवाला चार-पाच हजार वर्षांपासून दिले जात आहे. त्यामुळे आजपर्यंत उत्कृष्ट मनुष्य निर्माण झालेला नाही की, चांगला समाज निर्माण झालेला नाही. कारण या धार्मिक शिक्षणातून हिंसा, क्रोध, घृणा, रक्तपात, युद्ध इ. गोष्टी मानवाच्या मनावर बिंबविल्या जातात.

ओशो पुढे म्हणतात, धार्मिक शिक्षण देणे म्हणजे एखादा संप्रदाय, त्याची धारणा, त्याचे सिध्दांत यांचे शिक्षण देणे नव्हे. उलट जेव्हा आपण हिंदू, मुस्लिम, शीख, ईसाई या शब्दांपासून मुक्त होऊ, तेव्हाच धर्म आणि शिक्षण यांचा संबंध जोडता येईल. आजपर्यंतच्या चुकीच्या धार्मिक शिक्षणामुळे मनुष्य एकमेकांपासून विभाजित झालेला आहे. हे विभाजन आपल्याला विचारांच्या आधारे थांबवता येईल काय? असा प्रश्न ओशो विचारतात. निश्चितच मानवामानवातोल होत चाललेले विभाजन, तिरस्कार, शत्रुता, घृणा हे सर्व शिक्षणाद्वारे थांबविता येईल आणि एका प्रेमपूर्ण व आनंदमय समाजाची निर्मिती करता येईल.

समाजातील काही धर्मांध लोक धर्माच्या नावावर ज्या गोष्टी शिकवतात, त्यामुळे जर एकमेकांविषयी द्वेष, घृणा, मत्सर, शत्रुता निर्माण होत असेल तर तो खरा धर्म असू शकत नाही. ओशो ज्या धर्माबद्दल बोलतात तो संघटना नाही, तर साधना आहे. तो व्यक्ती-व्यक्तीमधील अनुभूती आहे. माझ्यात आणि तुमच्यात जे प्रेम निर्माण करेल तोच खरा धर्म असू शकतो. ज्यांना आपण धर्म म्हणतो तेच आपल्याला एकमेकांपासून विभाजित करतात. त्यांच्याकडून समाजात द्वेष, घृणा, शत्रुता निर्माण केली जाते. धर्माच्या नावाने जेवढ्या काही संघटना आहेत. त्यांचा ना परमेश्वरांशी संबंध आहे, ना प्रेमाशी, ना प्रार्थनेशी, ना धर्माशी. आपल्यात जो संघर्ष चालला आहे, हे त्यांचेच फलीत होय. धर्माच्या संघर्षातून मंदिर, मस्जिद तोडले जातात, मूर्त्या तोडल्या जातात, माणसे मारली जात आहेत. हे सर्व सांप्रदायिकतेमुळेच घडत आहे. म्हणून सांप्रदायिकता धर्म नाही तर ते अधर्माचेच रूप आहे. म्हणून धार्मिक शिक्षणाची पहिली अट आहे, धर्माची सांप्रदायापासून पूर्णपणे मुक्ती करणे. परंतु तथाकथित धार्मिक लोक धर्माच्या नावाखाली मुलांना सांप्रदायिकतेचेच विष पाजत आहेत. धार्मिक शिक्षण देण्यामागे त्यांचा एक वेगळाच हेतू दिसतो.

तो म्हणजे आपले अज्ञान, अंधश्रद्धा, जुने रीतीरिवाज, रुढी-परंपरा, शत्रुत्व इ. सर्वकाही नवीन पिढीला देऊ इच्छितात. तसेच या धार्मिक लोकांनी जनतेच्या मनात धर्माची भित्ती दाखवून धर्माला उपजीविकेचे साधन बनविलेले आहे. धर्माच्या आड अनेक चुकीची फुलपे फेरली जातात. हाच विकासाच्या मार्गातील सर्वात मोठा अडथळा आहे. आज आपण खरा धर्म जाणण्यास असमर्थ ठरलो आहोत. कारण आपण त्याच नुन्या विचारांना चिकटून बसलेलो आहोत. जोपर्यंत आपण स्वतः विचार करणार नाही तोपर्यंत आपल्याला सत्यापर्यंत पोहचता येणार नाही.

© Shaurya Publication, Latur | www.rjournals.co.in | Email-hitechresearch11@gmail.com

80

30. India has long way to go says Human Development Index (Lt. Sachin Palande)

SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES ISSN: 2349-4766 (P), 2278-8808 (E)

Lt. S. A. Palande & Dr. Ambadas S. Kapadi (1060-1072)

INDIA HAS A LONG WAY TO GO SAYS HUMAN DEVELOPMENT INDEX

Lt. S.A.Palande & Dr. Ambadas S. Kapadi
 Head, Department Of Commerce, Agasti Arts, Commerce And Dadasaheb Rupwate Science College,
 Akole, Tal- Akole, Dist- Ahmednagar, 422601
 M.V.P. samaj's SSSM Arts, Sci & Com College Saikheda, Tal – Niphad, Dist – Nashik

Human development index:
 Begun in 1990, the HDI, calculated by the UNDP, is an average measure of basic human development achievements of a country. It ranks countries into four tiers of human development on the basis of indicators of life expectancy, education and per capita income. Thus higher life span, level of education and higher GDP per capita results in a country scoring higher HDI. India's HDI value for 2015 is 0.624—which puts the country in the medium human development category but behind fellow South Asian countries like Sri Lanka and the Maldives. India's 2015 score is up from 0.428 in 1990, i.e. an increase of 45.8% between 1990-2015. India's improved HDI value is second among BRICS countries, with China recording the highest improvement—48%. Since the HDI is an average measure of basic human development achievements in a country, it "masks inequality in the distribution of human development across the population at the country level," the HDI report points out. "The 'loss' in human development due to inequality is given by the difference between the HDI and inequality adjusted HDI, or IHDI," says the report. "As the inequality in a country increases, the loss in human development also increases,"

HUMAN DEVELOPMENT ; A Process of enlarging people's freedoms and opportunities and improving their well-being, enabling them to lead long, healthy lives; to have access to knowledge; to enjoy a decent standard of living; and to participate in the decisions that affect them.

Calculation of Human Development Index :
 As Stated , above, HDI is summary measure of human development. It measures the average achievement in a country in 3 basic dimension of human development.

- ❖ A long and healthy life, as a measured by life expectancy at birth
- ❖ Knowledge as a measured by the adult literacy education rate and the primary, secondary and Higher education gross enrollment ratio.
- ❖ A decent standard of living, as measured by GDP per capita in purchasing power parity (PPP) terms in US \$ (American dollars)

Goalposts for Calculating the HDI

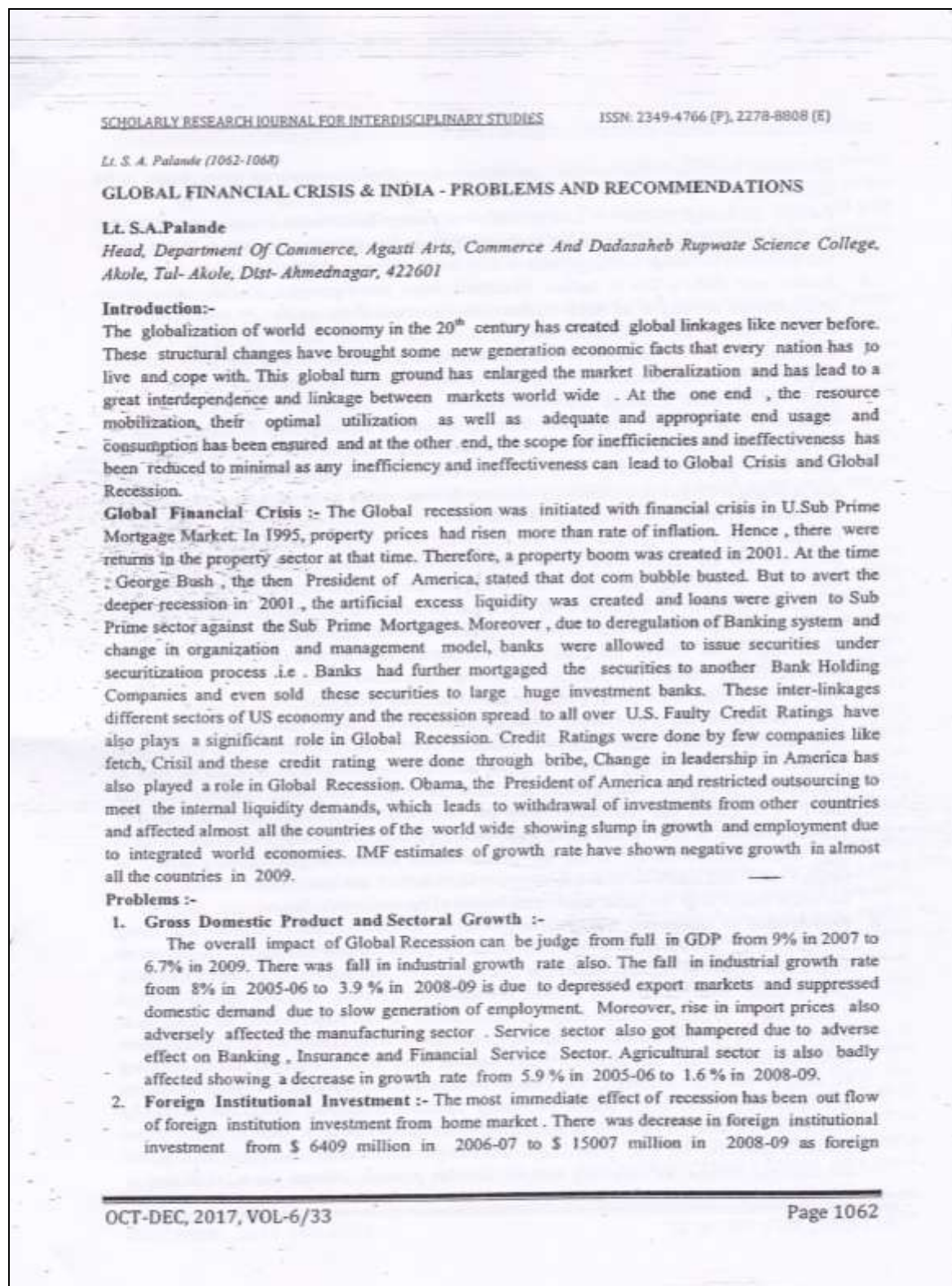
Sr.no.	Indicator	Maximum Value	Minimum Value
1.	Life expectancy at birth (year)	85	25
2.	Adult literacy rate (%)	100	0
3.	Combined gross enrollment ratio (%)	100	0
4.	GDP per capita (PPP US \$)	40,000	100

Performance in each dimension is expressed as a value between 0 and 1 by applying the following general formula;

$$\text{Dimension index} = \frac{\text{Actual value} - \text{minimum value}}{\text{Maximum value} - \text{minimum value}}$$

OCT-DEC, 2017, VOL-6/33 Page 1069

31. Global Financial Crisis and India- Problems and Recommendation (Lt. Sachin Palande)

32. GST (Goods and Service Tax) LAW 2017: An Overview (Prof. Devdatta Shete)

State Level Conference

**GST (Goods and Services Tax)
LAW 2017 : An Overview**

Mr. Devdatta Dhondiram Shete
(M.Com, NET, CS (Inter), G.D.C.&A)
Assistant Professor -
Agasti Arts, Commerce & Dadasaheb
Rupwate Science College, Akole, Akole-422601
At/Post/Tal- Akole , Dist- Ahmednagar
Ph.D. Guide - **Dr. N. B. Shaikh**

Abstract- The four Bills (noted below) that were passed by the Central Government for the implementation of GST have received the assent of the president, Hon. Shri. Pranav Mukherjee on 12th April, 2017. Further, it is applicable from 1st July, 2017. From the point of legal aspect the GST Law- 2017 contains the Following four Bills that become an Act as hereunder:-

- THE CENTRAL GOODS AND SERVICES TAX ACT, 2017
- THE INTEGRATED GOODS AND SERVICES TAX ACT, 2017
- THE UNION TERRITORY GOODS AND SERVICES ACT, 2017
- THE GOODS AND SERVICES TAX (COMPENSATION TO STATES) ACT, 2017

While understanding the GST in true sense one should have better understanding of the provisions containing in these four Acts. This research paper will provide a brief summary of these four Acts.

01. The central Goods and Services Tax Act, 2017-
An Act to make a provision for levy and collection of tax on intra-State supply of goods or services or both by the Central Government and for matters connected therewith of incident thereto. It extends to the whole of India except the State of Jammu and Kashmir.

02. The Central Goods and Services Tax Act, 2017-
An Act to make a provision for levy and collection of tax on intra-State supply of goods or services or both by the Central Government and for matters connected therewith of incident thereto. It extends to the whole of India except the State of Jammu and Kashmir.

03. The Union Territory Goods and Services Tax Act, 2017 -
An Act to make a provision for levy and collection of tax on intra-State supply of goods or services or both by the Union territories and for matters connected therewith or incidental thereto. It extends to the Union territories of the Andaman and Nicobar Islands, Lakshadweep, Dadra and Nagar Haveli, Daman and Diu, Chandigarh and other territory.

"Effects of Implementation of GST on Trade and Commerce"

17

33. Effect of GST on Tourism Industry (Dr. Mahejabin Sayyad)

State Level Conference

Effects of GST on Tourism Industry

Dr. Sayyad Mahejabin Dildar,
Dept. of Commerce,
Agasti, A.C. & D.R.S. College, Akole.
drmahejabin01@gmail.com

Abstract-
Travel and tourism sector is one of the important service sectors in the Indian economy. Its importance has been recognized very late in India comparing to other countries like Malaysia, Thailand, and Singapore etc. who built their economy strong only on the basis of this sector. These countries are taking maximum efforts to attract tourists from inland as well as from foreign. For that purpose, different facilities are provided for that purpose the cost of their tourism products are tried to keep at the lowest. India has natural rich heritage which is beneficial to attract the tourists. But at the same time facilities and low cost are important aspects. It has been claimed by govt. that GST will reduce in extra cost and add to transparency as it will go for 'one country one tax'

This paper is sincere effort to study the fact on the basis of secondary data available through books, journals and internet.

Key words- GST, Travel & Tourism sector, Plethora, GDP.

Tourism represents world's 3rd largest export avenues in terms of global earnings after fuel and chemicals. Modern tourism is closely linked to socio-economic development. Tourism is responsible for one out of 11 jobs and 10% of the world's economic output. This sector plays a vital role in the Indian economy. This industry provides not only employment but also generate income and foreign exchange for the country. It has impact on other related industries such as manufacturing, food, service, construction, agriculture, handicraft industry. It also lads to invest in infrastructure facilities such as transportation, accommodation and other tourism related services that results in overall development in infrastructure in economy.

The total contribution by travel and tourism sector to India's GDP is expected to increase from US \$136.3 billion in 2015 to US \$275.2 billion in 2025 according to World Travel & Tourism Council (WTTC). The growth rate of the tourism sector of Indian economy was recorded as 17.3% in previous year. The foreign exchange earned is worth Rs. 21.828 crore. India's Travel and Tourism sector ranks 7th in the world regarding its aggregate commitment to the nation's GDP. (WTTC Report).

"Effects of Implementation of GST on Trade and Commerce"

65

34. A Study Impact of GST with Reference to Tourism Industry (Dr. Mahejabin Sayyad)

MAH MUL/03051/2012
ISSN: 2319 9318

UGC Approved
Sr.No.62759

Vidyawarta®

January 2018
Special Issue

0183

58

ization demands more powers to the local bodies to function well. Federalism in the Indian context is not just an administrative convenience or a colonial leftover. It acknowledges the bewildering diversity of the country and the attempts to forge a common destiny without sacrificing diversity. No mention of such important body of government and its power will leads to lopsided governance.

References:

1. A SarvarAllam, GST and the States: Sharing Tax Administration, Economic and political weekly, Vol.51, Issue no 31, 30 July, 2016.
2. AlokPrassana Kumar, , Economic and political weekly, Vol.LII no 29, 22 July, 2017.
3. Bird, Richard and Pierre-Pascal Gendron (2007): Value Added taxes in Developing and transnational countries (Cambrige and New York:Cambride University press).
- 4 Economic Survey, 2014-15
5. M. GovindRao, Goods and Services Tax: A Gorilla, Chimpanzee or a Genus like Primates?, Economic and political weekly, Vol.XLVI No 7,12 February, 2011.

A study Impact of GST with reference to Tourism Industry

Dr. Sayyad Mahejabin Dildar,
Dept. of Commerce,Agasti, A.C. & D.R.S.
College,Akole.

Abstract-

Travel and tourism sector is one of the important service sectors in the Indian economy. Its importance has been recognized very late in India comparing to other countries like Malaysia, Thailand, and Singapore etc. who built their economy strong only on the basis of this sector. These countries are taking maximum efforts to attract tourists from inland as well as from foreign. For that purpose, different facilities are provided for that purpose the cost of their tourism products are tried to keep at the lowest. India has natural rich heritage which is beneficial to attract the tourists. But at the same time facilities and low cost are important aspects. It has been claimed by govt. that GST will reduce in extra cost and add to transparency as it will go for 'one country one tax'

This paper is sincere effort to study the fact on the basis of secondary data available through books, journals and internet.

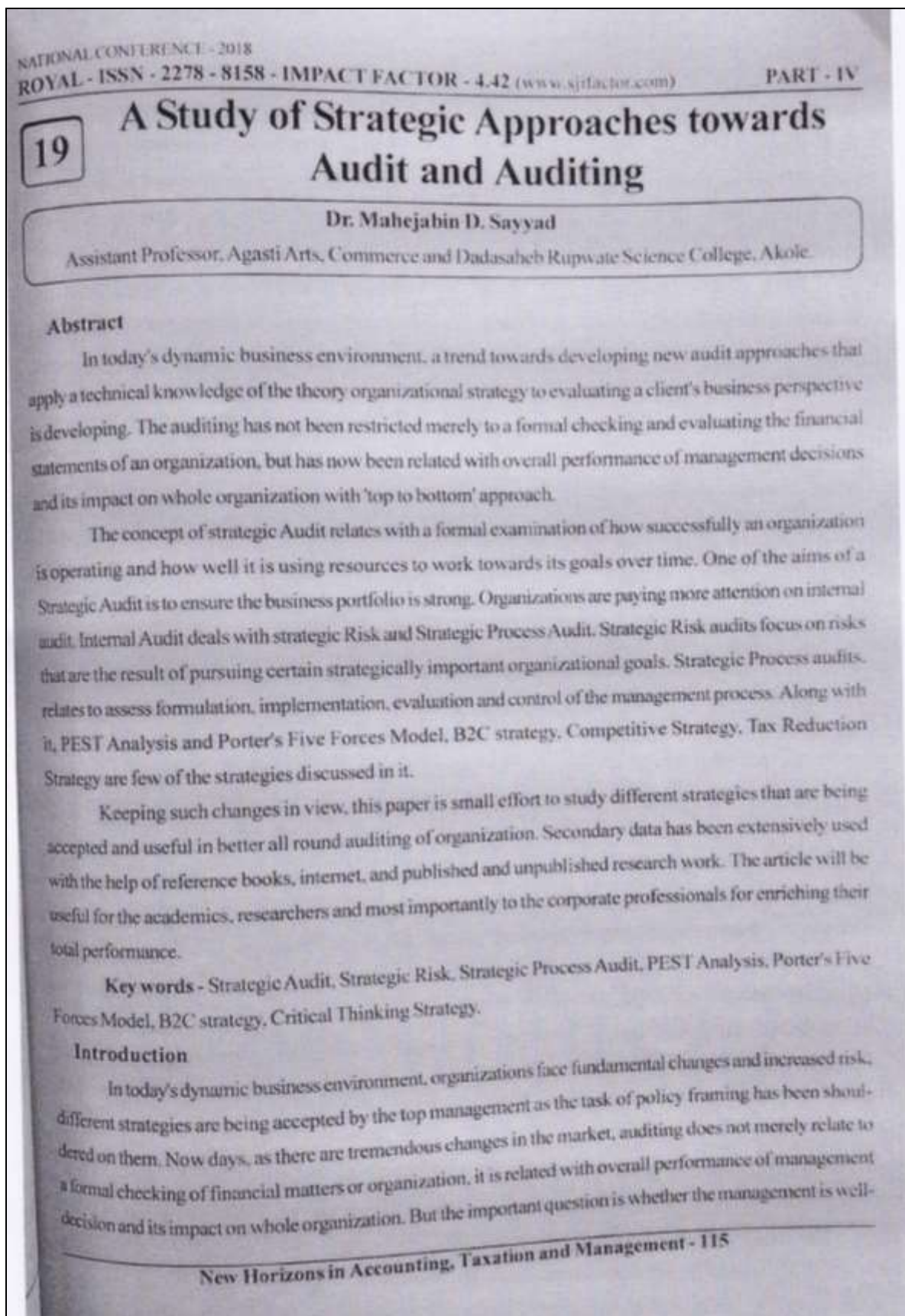
Key words- GST, Travel & Tourism sector, Plethora, GDP,

Introduction-

Tourism represents world's 3rd largest export avenues in terms of global earnings after fuel and chemicals. Modern tourism is closely linked to socio-economic development. Tourism is responsible for one out of 11 jobs and 10% of the world's economic output. This sector plays a vital role in the Indian economy. This industry provides not only employment but also gener-

विद्यारवातः Interdisciplinary Multilingual Refereed Journal Impact Factor 4.014 (IJIF)

35. A Study of Strategic Approaches Towards Audit and Auditing (Dr. Mahejabin Sayyad)

36. Study of e-Banking in India- Prospect and Challenges (Dr. Mahejabin Sayyad)

SCHOLARLY RESEARCH JOURNAL FOR INTERDISCIPLINARY STUDIES ISSN: 2349-4766 (P), 2278-0808 (E)

Dr. Sayyad Mahejabin Dildar (1548-1552)

A STUDY OF E-BANKING IN INDIA-PROSPECTS AND CHALLENGES

Dr. Sayyad Mahejabin Dildar
Dept. of Commerce, Agasti, A.C. & D.R.S. College, Akole.

Abstract
Increased competition, changing business environment, advancement of Information and Communications Technology are the important factors that have forced Banking and Financial services to change. Demand for financial services is changing rapidly and customer behavior regarding these services is also adapting rapidly. Internet banking is also known as online banking, e-banking or virtual banking. It is an electronic payment system that enables customers of a bank or other financial institutions through the financial institutions website. It is in contrast to branch banking which was the traditional way customers accessed banking services. It has brought so many benefits to the customers like access of account related information on the tip of finger, fund transfer, list of recent transactions, electronic bill payments, downloading copies, withdrawal of amount from anywhere etc. the major challenges are that security viability, lack of knowledge of end users, failure of bank transactions, user interface etc. This paper is a sincere effort based on the secondary data to study the prospects and challenges entrusted with e-banking system in India.

Keywords- E-Banking, Information Technology, ATM, Smart Cards, M-Banking.

Introduction- The banks have become an essential component of most of the economies as banking services are described as 'engines for economic growth'. The advent of Internet-based Economy has revolutionaries financial and service sector as well especially banking industry. Banks mainly focus on developing the commercial web-sites, with the purpose of promoting their products and services using the internet. The online banking system will typically connect to or be part of the core banking system operated by a bank and is in contrast to branch banking which was the traditional way customers accessed banking services. To access a financial institution's online banking facility, a customer with internet access will need to register with the institution for the service, and set up a password and other credentials for customer verification. Financial institutions now routinely allocate customers numbers, whether or not customers have indicated an intention to access their online banking facility. Customer numbers are normally not the same as account numbers because a number of customer accounts can be linked to the one customer number. Technically, the customer number can be linked to any account with the financial institution that the customer controls, though the financial institution may limit the range of accounts that may be accessed to say cheque, savings loan, credit card and similar accounts. The customer visits the financial institutions secure website, and enters the online banking facility using the customer number and credentials previously sett-up. The types of financial transactions which a customer may transact through online banking are determined by the financial institutions but usually includes obtaining account balances, a list of the recent transactions, electronic bill payments and fund transfers between a customer's or another's accounts. Most banks also enable a customer to download copies of bank statements which can be printed at the customer's premises. It also enable the customer to order a cheque book, statements, reports loss of credit cards, stop payment on a cheque etc. Many banks are internet-only institutions now a day. These virtual banks have lower overhead costs than their brick-and mortar counterparts.

➔ **Objectives of the paper-**

1. To study the meaning of e-banking.
2. To identify various e-banking services/products.
3. To study challenges faced in E-banking.
4. To study opportunities available in E-banking.

OCT-DEC, 2017, VOL-6/33 Page 1548

37. Synthesis and Characterization of Polyorthoanisidine (Dr. Ashok Datir)

VOLUME-V (II) Impact Factor: 4.205 ISSN (Print): 2394-207X
 INTERNATIONAL JOURNAL OF MULTIFACETED AND MULTILINGUAL STUDIES

Synthesis and Characterization of Poly Ortho-anisidine

¹Naseem Deshpande
 Abeda Inamdar Senior College of Arts, Science and Commerce,
 Pune-411001

²Ashok Datir
 Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science College,
 Akole, Ahmednagar-422601

³Sanjay Chakane
 Arts, Science and Commerce College,
 Indapur, Pune-413106

Abstract:
Ortho-Anisidine has been polymerized using chemical oxidative polymerization technique and the Poly Ortho-Anisidine (POAC) has been characterized by X-ray diffraction (XRD), UV Visible spectroscopy, Fourier Transform Infrared spectroscopy (FTIR) and Scanning Electron Microscopy (SEM). Estimated crystallite size of POAC using XRD is 66 nm and the interplaner distance is 3.5 Å. UV-Visible absorption spectra exhibit a peak at 650 nm and shoulder at 420 nm. The estimated band gap energy is 2.6 eV. FTIR spectra of POAC confirmed the presence of CH group and C-O, C-H and C-C bonding. SEM reveals the nanostructure with globular morphology with fusion of varied sized grains.

Keywords: Poly Ortho-Anisidine, UV-Visible spectra, Band gap

Introduction: Nowadays conducting polymers as a functionalized material has got an importance in the field of material science. Poly Aniline (PANI) has become an important representative of the class of conducting polymers, on account of its excellent environmental stability and ease of synthesis [1]. Polymer imitates a metal as it becomes electrically conductive by the process known as 'doping'. This idea makes polymer electrically conductive by withdrawing electron through oxidation process or adding electron through reduction [2]. Hence doping transfers an electrically non-conducting polymer to a conducting one (figure 1).

Figure 1: 'Doping' makes electrically nonconducting polymer conducting
 Properties of PANI derivatives depend upon the type of substitution. The chemical structure of monomer O-anisidine is shown in figure 2.

Figure 2: Molecular structure of O-anisidine monomer

February -2018 Website: www.ijmms.in Email: ijmms14@gmail.com Page 6

38. Phytochemical Study of White Variety Seed of *Abrus precatorius*. Linn (Leguminosae) an Unexplored Medicinal Plant of India (Prof. Jyoti Shinde)

 © 2017 IJSRST | Volume 3 | Issue 10 | Print ISSN: 2395-6011 | Online ISSN: 2395-602X
National Conference on Research and Developments in Synthetic Organic Chemistry

Phytochemical Study of White Variety Seed of *Abrus Precatorius*. Linn (Leguminosae) an Unexplored Medicinal Plant of India

Jyoti Randhawane^{*}, Shinde, Dr. Shobha Borhade
Department of Chemistry, Akole College, Akole, Ahmednagar Maharashtra, India

ABSTRACT

Plant medicines are great importance in the primary healthcare in many developing countries. According to World Health Organization (WHO) still about 80% of the world population rely mainly on plant-based drugs. In Ayurveda, Siddha, and Unani, utilizing a large number of medicinal plants were used for the treatment of human diseases [1]. The medicinal plants occupied a unique place in human life. It provides more information about the use of plants or plant parts as medicine [2]. Medicinal plants are one of the most sensitive commodity areas of research in the world today. The medicinal plants have been used by humans from the pre-historical times. Medicinal plants play a vital role in drug discovery. About 50 drugs have been discovered from ethnobotanical leads by translating folk knowledge into new pharmaceuticals [3]. Plant-based drugs used in the traditional medicine have paid great attention because it is easily available, less expensive and also have no side effects [4]. Plants have the ability to synthesize a wide variety of phytochemical compounds as secondary metabolites. Many of the phytochemicals have been used to effectively treat the various ailments for mankind. The evaluation of these drugs is primarily based on phytochemical, pharmacological and allied approaches including various instrumental techniques such as chromatography, microscopy and others. With the emerging worldwide interest in adopting and studying traditional systems and exploiting their potential based on different health care systems, the evaluation of the rich heritage of traditional medicine is essential [5]. World Health Organization has made an attempt to identify all medicinal plants used globally and listed more than 20,000 species. Most of the medicinal plant parts are used as raw drugs and they possess varied medicinal properties [6]. Plants have a great potential for producing new drugs and used in traditional medicine to treat chronic and even infectious diseases [7]. India has a unique position in the world, where a number of recognized indigenous systems of medicine are available for the health care of people. No doubts that the herbal drugs are popular among rural and urban community of India. The demands for plant based medicines are increasing very fast in India. Among the traditional system of medicine *Abrus precatorius* L is one of the important herb commonly known as Indian licorice Fabaceae.

Keywords : Medicinal Plants, World Health Organization, Abrus Seeds, Ulcerogenic

I. INTRODUCTION

The seeds of *Abrus precatorius* have been used through history in a variety of roles. The *Abrus* seeds have also been used for medicinal purposes, including the treatment of chronic eye disease. Arabic culture has purportedly used the seed as an aphrodisiac known as coq's eye. The toxicity of the *Abrus* seed was associated with its use as a fish poison as well as a homicidal agent. The poisoning by the seeds of *Abrus precatorius* has been reviewed and reported often in literature. Death has been reported with twenty seeds bended with water. The symptoms included vomiting of blood, severe pain in the eyes and burning of ears. Death ensued in two days [8].

The word "Phyto" is the Greek word for plant. Phytochemicals, which not only that they are nonnutritive. Phytochemicals that have protective or disease preventive properties but also protect human from a host of diseases [9]. From thousands of years, plants have been utilized as medicines. Major constituents of more than 50% of all the drugs in clinical use are natural products and their derivatives [10]. Medicinal herbs constitute effective sources of antimicrobial and antioxidant natural products [11]. Medicinal herbs are an important source for the therapeutic remedies of various ailments [12]. Plant was

IJSRST1731016 | 02 Nov 2017 | Accepted: 30 Dec 2017 | November-December - 2017 (3) 10 : 68-72

68

39. Isolation & Characterization Beta- Sitosterol from *Justicia gedarussa burm. F.- An Anti- Inflammatory Compound* (Pankaj Naikwadi)

Available online on www.ijppr.com
International Journal of Pharmacognosy and Phytochemical Research 2017; 9(9); 1280-1287
doi: [10.25258/phyto.v9i09.10317](https://doi.org/10.25258/phyto.v9i09.10317) ISSN: 0975-4873

Research Article

Isolation and Characterization of β -Sitosterol from *Justicia gendarussa burm. F.-An Anti-Inflammatory Compound*

N D Phatangare¹, K K Deshmukh¹, V D Murade², P H Naikwadi⁴, D P Hase³, M J Chavhan³,
H E Velis³

¹S.N.Arts, D.J.M.Commerce and B.N.S.Science College, Sangamner Dist: Ahmednagar, Maharashtra, India- 422605
²Padmashri Vikhe Patil College of Arts, Science and Commerce, Pravaranagar
³Amrutwahini College of Pharmacy, Sangamner
⁴Agasti Arts, Commerce and Dadasaheb Rupwate Science college, Akole

Received: 13th May, 17; Revised 5th Sept, 17, Accepted: 16th Sept, 17; Available Online: 25th Sept, 17

ABSTRACT
Justicia gendarussa Burm.f. has become important source of β -sitosterol which is associated with other phenolic, terpenoids, alkaloids and steroids. Plant sterols show anti-inflammatory activity. β -sitosterol is one of phytosterol, in a mouse model of acute inflammation, and β -sitosterol effect on leukocyte recruitment, cytokines levels, and oxidative stress. The anti-inflammatory activities of β -sitosterol were assessed by measuring paw edema induced by different inflammatory agents. It separated from *Justicia gendarussa burm.f.* and characterization of β -sitosterol carried out by IR, NMR, and mass spectrometry. β -sitosterol shows potent as Anti-inflammatory activity by releasing histamine (30.07%), serotonin and bradykinin (52.25%), and prostaglandin (69.43%) as compared to standard (Diclofenac 5mg/kg). Objectives: To isolate, separate and characterization of β -sitosterol and to evaluate the anti-inflammatory activity of β -sitosterol extracted from Chloroform extract of *Justicia Gendarussa Burm.f.*

Keywords: β -sitosterol, *Justicia gendarussa burm.f.*, Anti-inflammatory activity etc.

INTRODUCTION
Biological screening is necessary to provide a scientific basis for validating the traditional utilization of medicinal plants. A great number of screening programs are going on worldwide for new plant based bioactive molecules. Gas Chromatography (GC) and Mass Spectroscopy (MS) can be used to study Traditional Medicines and characterize the compound of interest.
Studies have shown naturally occurring steroids have anti-inflammatory and redox-protective pharmacological activities. The present study aimed to investigate the anti-inflammatory properties of β -sitosterol, one of phytosterol, in a mouse model of acute inflammation, and β -sitosterol effect on leukocyte recruitment, cytokines levels, and oxidative stress. The anti-inflammatory activities of β -sitosterol were assessed by measuring paw edema induced by different inflammatory agents. Inflammation is a complex biological response of vascularized tissues to harmful stimuli, such as pathogens, damaged cells, or irritants¹. It is well established that this process involves the local formation of kinins and cytokines that promote vascular endothelial cell activation, followed by leukocyte migration into the inflamed site². Another important component of inflammatory response is oxidative stress leading to the generation of molecules, such as hydrogen peroxide, superoxide anion, and per oxy nitrite, which are produced in response to stimuli and can exacerbate this process³. The clinical signs and symptoms of inflammation include edema, fever, erythema, pain, and cell migration (primarily neutrophil migration) into the site of injury⁴. The drugs used to treat these symptoms, such as non steroidal anti-inflammatory drugs (NSAIDs), are not only associated with major adverse effects, such as gastrointestinal ulcers, bleeding, and renal disorders, but also have low therapeutic efficacy⁵. Thus, the search for new products with therapeutic potential for the treatment for inflammation has increased in recent years⁶. Many studies have been conducted as a part of the search for new therapeutic options for inflammation, and classes of secondary metabolites from natural sources, such as lactones⁷, alkaloids⁸, and terpenoids⁹, steroids have attracted the attention of many researchers because of their pharmacological activities. β -Sitosterol is a plant sterol found in the some vegetable oil, nuts. Beta-sitosterol is used for heart disease and high cholesterol. It is also used for boosting the immune system and for preventing cancer, as well as for gallstones, the common cold and flu (influenza), HIV/AIDS, rheumatoid arthritis, tuberculosis, psoriasis, allergies, cervical cancer, fibromyalgia, systemic lupus erythematosus, asthma, hair loss, bronchitis, migraine headache, and chronic fatigue syndrome. β -sitosterol is a plant substance similar to cholesterol. It might help reduce cholesterol levels by limiting the amount of cholesterol that is able to enter the body. It can also bind to the prostate to help reduce swelling (inflammation). The aim of this study was to investigate

**Author for Correspondence:*

40. Preparation of Various Derivatives of Dibenzalpropanone by using Lithium Hydroxide as Green Approach

(Pankaj Naikwadi, Dr. S. B. Takate, S. K. Malunekar, Sandesh Kasar, Arun Wakchaure)

© 2017 IJSRST | Volume 3 | Issue 10 | Print ISSN: 2395-6011 | Online ISSN: 2395-602X
National Conference on Research and Developments in Synthetic Organic Chemistry

Preparation of Various Derivatives of Dibenzalpropanone by using Lithium Hydroxide as Green Approach

Pankaj Naikwadi¹, Dr. S. B. Takate, S. K. Malunekar, Sandesh Kasar, Arun Wakchaure, N. D. Phatangare, Rupeshkumar Bhalerao, Rutuja K., Deshmukh, Asha B. Dhokare, Sonali Vaidya, Suvidha Papal
Department of Chemistry, Agasti Arts Commerce & Dadasaheb Rupwate Science College akole Sangamner College, Sangamner, Akole, Ahmednagar, India

ABSTRACT

The α,β -unsaturated ketones known as benzalacetones are an interesting class of compounds frequently used as key intermediates in organic synthesis. Due to their conjugated system, benzalacetone and derivatives have been described as radical scavengers with potential antioxidant properties. We report here a simple and direct method to prepare functionalized α,β -unsaturated ketones via a microwaves activated Aldol Condensation reaction. The experimental protocol developed selectively produces benzalacetones of self-condensation product in very short reaction times and good yields.

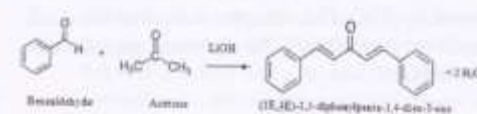
Keywords: Benzalacetones, microwave, Aryl Aldehyde.

I. INTRODUCTION

The synthesis of α,β -unsaturated ketones known as benzalacetones, which possess interesting properties for organic synthesis. Due to their conjugated system, benzalacetone and derivatives have been described as radical scavengers with potential antioxidant properties. Various methods of synthesis for this type of compounds have been described in the literature. The Aldol condensation reaction is one of the simplest condensation methods. This reaction is typically catalyzed by acids (AlCl₃ or HCl) and more often by bases with or without solvent at room temperature or under conventional heating. In order to increase the yield and to avoid the formation of by-products, several protocols relative to aldol condensation reaction have also been reported using different catalysts, sonochemical activation or microwaves irradiation. However, in all these conditions, side reactions start decreasing the yield of the desired product and entail further purification steps. Consequently, we were particularly interested in developing an efficient preparation of benzalacetones from acetone and aromatic substituted aldehydes in basic conditions under microwave-activation.

1) Preparation of (1E,4E)-1,5-diphenylpenta-1,4-dien-3-one:

Place 0.9ml benzaldehyde in to conical flask containing acetone 0.3ml add 95% ethanol. Over a period of 15 min. Slowly added 2ml 40% LiOH solution to the mixture at room temp. For 10 min, pour the reaction mix. into the ice & stir until the precipitation occurs. The progress of the reaction was monitored by TLC. The separated solid was filtered & recrystallized from ethanol. Their physical constant. data give in table.

Benzaldehyde + Acetone $\xrightarrow{\text{LiOH}}$ (1E,4E)-1,5-diphenylpenta-1,4-dien-3-one + 2 H₂O

2) Preparation of (1E,4E)-1,5-bis(4-methoxyphenyl)penta-1,4-dien-3-one:

Place 0.9ml 4-Methoxybenzaldehyde in to conical flask containing acetone 0.3ml add 95% ethanol. Over a period of 15 min. Slowly added 2ml 40% LiOH solution to the mixture at room temp. For 10 min, pour the reaction mix. into the ice & stir until the precipitation occurs. The progress of the reaction was monitored by TLC. The separated solid was filtered & recrystallized from ethanol. Their physical constant. data give in table.

IJSRST1731019 | 02 Nov 2017 | Accepted: 30 Dec 2017 | November-December - 2017 (3) 10 : 84-86

84

41. Isolation and Characterization of Herbal Surfactant from Selected Medicinal Plant

(Dr. Sanjay Takate)

© 2017 JSRST | Volume 3 | Issue 10 | Print ISSN: 2395-6011 | Online ISSN: 2395-602X
National Conference on Research and Developments in Synthetic Organic Chemistry

Isolation and Characterization of Herbal Surfactant from Selected Medicinal Plant

V. V. Chopade¹, P. S. Uttekar¹, S. B. Takate²

¹P. E. Society's, Modern College of Pharmacy, Nigdi, Pune, Maharashtra, India
²Agasti Arts, Comm. And Dadasaheb Rupwate Science College Akole, Ahmednagar, Gujarat, India.

ABSTRACT

The shade dried fruits of *Sapindus mukorossi* was extracted with pet ether, chloroform and ethyl acetate successively by soxhlation method, water by maceration method at room temperature and Preliminary phytochemicals screening of extracts of fruits of *Sapindus mukorossi* with various solvents. Then we isolate the compound with high purity by flash chromatography technique. Mobile phase Benzene: ethyl acetate: water (3:4:3) and we got 11 phytoconstituents separated in different test tube and characterized fraction with parameter UV, IR, and Surfactant properties. The above findings lead to the conclusion that the saponin was successfully isolated in fraction as surfactant of *S. mukorossi* fruits.

Keywords : *Sapindus Mukorossi*was, *S. Mukorossi* Fruits, UV, IR, NMR, LC-MS

I. INTRODUCTION

Sapindus mukorossi (Fam: Sapindaceae), well known as soapnuts, are used medicinally as an expectorant, emetic, contraceptive, and for treatment of excessive salivation, epilepsy, chlorosis, and migranes. *Sapindus mukorossi* is a popular ingredient in Ayurvedic shampoos and cleansers. Surfactants are term as surface-active agents also wetting agents, emulsifying agents or suspending agents depending on its properties and use. Surface-active agents are substances which, at low concentrations, adsorb onto the surfaces or interfaces of a system and alter the surface or interfacial free energy and the surface or interfacial tension. Surfactants are monomers, it has a characteristic structure possessing both hydrophobic groups / non-polar regions (their "tails") usually contain a C12–C18 hydrocarbon chain and hydrophilic groups / Polar Regions (their "heads"). Therefore, they are soluble in both organic solvents and water, so they called amphiphilic present study carried out develop the method for extraction by various solvents. Identification of plant constituents by preliminary method, isolate plant constituents by using Flash Chromatography method, characterization of isolated plant constituents by UV, IR, NMR and LC-MS.

II. MATERIALS AND METHODS

Collection and identification of plant material:
The plant material used in this study was collected during month of august in Nashik Dist, India and authentication was done from botanical survey of India pune A voucher specimen has been deposited.

Drying and grinding of plant materials:
Collected fruits of *Sapindus mukorossi* were dried under shade and pulverized to make coarse powder.

Preparation of the Extract:
The shade dried fruits of *Sapindus mukorossi* was extracted with pet ether, chloroform and ethyl acetate successively by soxhlation method, water by maceration method at room temperature, concentrated over water bath and evaporated under reduced pressure. The yields of extract were calculated

Preliminary phytochemicals screening:
The plants may be considered as a biosynthetic laboratory for a multitude of compounds like alkaloids, glycosides, tannins, saponins, flavonoids and sugars, etc. that exert physiological effects. These compounds are responsible for therapeutic effects, usually the secondary metabolites. All the extracts of the plant material were

JSRST1731014 | 02 Nov 2017 | Accepted: 30 Dec 2017 | November-December - 2017 [(3) 10 : 56-62]

56

Criterion III – Research, Innovations and Extension